T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK ANABİLİM DALI

KADIN KONUKEVLERİNDE SUNULAN MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK HİZMETLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Yeter ÖCAK

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Nur AKBULUT KILIÇOĞLU

İSTANBUL
2024

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK ANABİLİM DALI

KADIN KONUKEVLERİNDE SUNULAN MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK HİZMETLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Yeter ÖCAK

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Nur AKBULUT KILIÇOĞLU

İSTANBUL
2024

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı'nda 201321YL11 numaralı Yeter ÖCAK'ın hazırladığı "*Kadın Konukevlerinde Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Üzerine Nitel Bir Çalışma*" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 14/05/2024 günü (11:00 - 12:00) saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Nur AKBULUT KILIÇOĞLU
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Prof. Dr. Ali AYTEN
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gülşen TOPAL ÖZGEN
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Yeter ÖCAK

14.05.2024

ÖZ

Ülkemizde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri ve buna bağlı olarak akademik çalışmalar gün geçtikçe artarken uygulama alanlarından biri olmasına rağmen kadın konukevlerinde sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri üzerine yapılan çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Kadın konukevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine yönelik, bu sahada hizmet veren manevi destek görevlilerinin görüş ve deneyimlerini ele alan ve hâlihazırda sunulmaya devam eden bu hizmetin niteliğinin de değerlendirileceği çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu ihtiyaca binaen çalışmamızın amacını kadın konukevlerinde Diyanet İşleri Başkanlığı personeli tarafından, kurumlar arasında imzalanmış bulunan ilgili protokollere dayanılarak verilmekte olan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik hizmetlerinin niteliğini araştırmak ve bu hizmetin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi için geliştirilmesine katkı sunmak olarak belirledik.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'nin farklı illerinde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından ilgili protokollere dayanılarak kadın konukevlerinde görevlendirilmiş olan 21 manevi danışman oluşturmaktadır. Katılımcıların seçiminde amaçlı örnekleme kullanılarak kadın konukevlerinde manevi danışman olarak görev yapan personel içinden her coğrafi bölgeden üçer kişi olacak şekilde en fazla süre görev yapan kişiler çalışmaya dâhil edilmiştir. Toplamda 21 manevi danışman ile görüşülmüştür. Veri toplama araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme soruları üzerinden çevrimiçi olarak derinlemesine mülakat tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde betimsel ve içerik analiz çözümleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma bulguları; "kadın konukevlerindeki manevi danışmanlara ait bazı nitelikler, devam etmekte olan hizmetin niteliği, hizmet sunumunda karşılaşılan problemler ve çözüm önerileri, hizmetin etkinliği ve verimliliğini arttırmaya yönelik talep ve öneriler" temaları altında toplanarak yorumlanmıştır.

Araştırmamızın sonucunda kadın konukevlerinde görevlendirilen manevi danışmanların buradaki manevi destek hizmetlerini sağlamada özverili çalışarak nitelikli bir manevi destek hizmeti sunmaya çalıştıkları görülmüştür. Bununla birlikte bu kurumlarda görevli manevi danışmanların mesleki bilgi ve becerilerini arttırmak ve geliştirmek için, sahada görevli kişilerin bilgi, deneyim ve paylaşımlarına da yer veren, bu kurumlarda görevlendirilen personele özel, hizmet içi eğitim seminerleri ve süpervizyon eğitimleri ile desteklenmelerine ihtiyaç bulunduğunu söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Manevi Danışman, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik, Kadın Konukevi.

ABSTRACT

While spiritual counseling and guidance services and academic studies carried out country are increasing day by day, the scarcity of studies on spiritual counseling and guidance services offered in women's shelters draws attention, although it is one of the application areas. Regarding the spiritual counseling and guidance services in women's shelters, there is a need for studies that examine the views and experiences of spiritual support attendants working in this field and evaluate the quality of the service currently being provided. Based on this need, we have determined the aim of our study as investigating the quality of Spiritual Counseling and Guidance services provided based on relevant protocols signed between institutions by the Directorate of Religious Affairs personnel in women's shelters and contributing to the development of this service for its effective and productive conduction.

In the research, case study design, which is one of the qualitative research methods, is used. The working group of the study consists of 21 spiritual counselors appointed in women's shelters based on relevant protocols by the Directorate of Religious Affairs in different provinces of Türkiye. Purposeful sampling was used in the selection of participants. Among the personnel working as spiritual advisors in women's shelters, three people from each geographical region who worked the longest were included in the study. In total, 21 spiritual counselors were interviewed. Data collection was carried out online with in-depth interview technique using semi-structured interview questions prepared by the researcher. In the analysis of the data, the descriptive content analysis method is used.

The research findings are interpreted by gathered under themes such as "qualifications of spiritual counselors of spiritual advisors in women's shelters, quality of ongoing service, problems encountered and solution proposals in service delivery, demand and suggestions to increase the effectiveness and productivity of the service".

At the end of our research, it is observed that spiritual counselors appointed in women's shelters work diligently in providing spiritual support services. With that, we can say that there is a need to support spiritual counselors' improvement and development

of the professional knowledge and skills assigned in these institutions by providing in-service training seminars and supervision sessions tailored to the personnel assigned in these institutions which include the knowledge, experience, and sharing of those working in the field.

Keywords: Spiritual Counselor, Spiritual Counseling and Guidance, Women's Shelter

ÖNSÖZ

Türkiye'de hem akademik çalışmalar hem de saha çalışmaları boyutuyla hızla gelişim göstermeye devam eden manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin içerisinde önemli bir hizmet alanı olmasına rağmen hak ettiği ve ihtiyaç duyduğu akademik ilgiyi bulamadığını gözlemlediğimiz kadın konukevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin gelişimine bir katkı sunmak ve alana araştırmacıların dikkatini çekmek niyetiyle başladığımız bu çalışmayı tamamlamayı nasib eden Rabbimize hamdetmeyi öncelikli bir borç bilirim.

Kadın konukevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleriyle bizi buluşturan, burada hizmet etme imkânını bize sunarken sahada daha etkili ve verimli bir hizmet sunabilmemiz için her zaman bizi geliştiren, destekleyen, araştırmam için mülakat izni veren kurumum Diyanet İşleri Başkanlığı'na ve araştırmaya katılarak saha deneyimlerini içtenlikle paylaşan tüm katılımcı meslektaşlarıma teşekkür ederim.

Kadın konukevlerinde hizmet sunan bir manevi danışman olarak bu akademik çalışma fikrinin doğmasında etkisi olan kıymetli kadın danışanlarıma, desteğini her zaman hissettiren sevgili kurum müdürüme ve birlikte çalışmaktan mutluluk duyduğum tüm kurum personeli arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Manevi danışmanlık ve rehberlik yüksek lisans programını açarak bu alanda hizmet etmeye gönüllü kişileri yetiştiren İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi'ne ve üzerimizde çok emeği olan pek kıymetli bölüm hocalarıma, tez savunma sınavıma jüri olarak katkı sunan değerli hocalarıma, kesinlikle çok özel bir sınıf olduğumuza inandığım sevgili arkadaşlarıma ve özellikle biricik tez danışmanım, mesleğindeki profesyonelliği ile kendisine hayran bırakan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Nur AKBULUT KILIÇOĞLU'na çok ama çok teşekkür ederim.

Son olarak genelde tüm hayatım özelde ise yüksek lisans eğitimim boyunca verdikleri destek, gösterdikleri ilgi ve anlayış dolayısıyla hakkını ödeyemeyeceğim sevgili aileme sevgi, saygı ve şükranlarımı sunarım. Rabbimden bu çalışmayı alanda çok hayırlı gelişmelere vesile kılmasını niyaz ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ii
BEYAN iii
ÖZ iv
ABSTRACT vi
ÖNSÖZ viii
KISALTMALAR xi
TABLO LİSTESİ xii
I. BÖLÜM GİRİŞ 1
1.1. Araştırmanın Problemi ve Önemi 1
1.2. Araştırmanın Amacı 2
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları 2
II. BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR 4
2.1. Kadın Konukevleri 4
2.1.1. Kadın Konukevlerinin Ortaya Çıkışı 4
2.1.2. Türkiye'de Kadın Konukevlerinin Kurulması 6
2.1.3. Kadınların Kadın Konukevlerinde Kalma Nedenleri 8
2.1.4. Kadın Konukevlerinde Kalan Kadınların Psikolojik Özellikleri 11
2.1.5. Kadın Konukevlerine Başvuru Süreci ve Kuruma Kabul 14
2.1.6. Kadın Konukevlerinin Çalışma Esasları ve Temel İlkeler 16
2.2. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik 17
2.2.1. Kavramsal İnceleme 18
2.2.2. Manevi Danışmanlığa Duyulan İhtiyaç 21
2.2.3. Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Ortaya Çıkışı 23
2.2.4. Türkiye'de Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri 24
2.2.5. Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin İlke, Yöntem ve Teknikleri 27
2.2.5.1. Temel İlkeler 28
2.2.5.2. Yöntem ve Teknikler 30
2.2.6. Manevi Danışmanın Sahip Olması Gereken Özellikler 33
2.3. Kadın Konukevlerinde Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri 35
2.3.1. Yurtdışındaki Çalışmalar 35
2.3.2. Türkiye'deki Çalışmalar 36
2.3.3. Diyanet İşleri Başkanlığı Kadın Konukevleri Çalışma Programı 38
2.3.4. Sistemin İşleyişinde Takip Edilen Usul ve Esaslar 39
III. BÖLÜM MATERYAL VE YÖNTEM 42
3.1. Araştırmanın Modeli 42
3.2. Çalışma Grubu 43
3.3. Veri Toplama Araçları 46
3.3.1. Katılımcı Bilgilendirme ve Onam Formu 46
3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu 46
3.4. Veri Toplama Süreci 47
3.5. Veri Analizi 48
3.6. Geçerlik ve Güvenirlik 49

IV. BÖLÜM BULGULAR 50
4.1. Görüşme Yapılan Manevi Danışmanlara Ait Bazı Nitelikler 51
4.1.1. Manevi Danışmanların Görevlendirilme Şekli ve Hizmet İçi Eğitim Durumları 51
4.1.2. Manevi Danışmanların Görev Öncesi Kurum Hakkındaki Bilgi Düzeyleri 54
4.1.3. Manevi Danışmanların Göreve Dair Tanımları 58
4.1.4 Manevi Danışmanların Görevlinin Sahip Olması Gereken Mesleki ve Kişisel Özellikler Hakkındaki Düşünceleri 64
4.1.5. Manevi Danışmanların Alanla İlgili Yayınlara ve Akademik Çalışmalara İlgi Düzeyi 69
4.2. Kadın Konukevlerinde Sunulmakta Olan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetinin Niteliği 72
4.2.1. Kurumda MDR Hizmetine Duyulan İhtiyaç 72
4.2.2. Kadın Konukevlerinde Sunulan MDR Hizmetinde Takip Edilen Çalışma Programı, İlke, Yöntem ve Teknikler 80
4.2.3. MDR Hizmeti Alan Kişilerden Gelen Geri Bildirimler 98
4.3. Görüşme Yapılan Manevi Danışmanların Hizmet Sunumunda Karşılaştıkları Problemler ve Çözüm Önerileri 103
4.3.1. Bireysel Problemler ve Çözüm Önerileri 103
4.3.2. Görevin Kendisinden Kaynaklı Problemler ve Çözüm Önerileri 106
4.3.3. Kurum Kaynaklı Problemler ve Çözüm Önerileri 115
4.3.3.1. MDR Hizmetinin Bilinirliği 115
4.3.3.2. Kurumda MDR Hizmeti İçin Ayrılan Süre 120
4.3.3.3. MDR Hizmetlerinin Sunulduğu Fiziksel Ortam 127
4.3.3.4. Kurum Yönetimi ve Personelinin Manevi Danışmanlara Yaklaşımı, İletişim ve İşbirliği 132
4.4. Kadın Konukevlerinde Görevli Manevi Danışmanların Sunulan Hizmetin Etkinliği ve Verimliliğini Arttırmaya Yönelik Talep ve Önerileri 144
V. BÖLÜM TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER 155
5.1. Görüşme Yapılan Manevi Danışmanlara Ait Bazı Nitelikler Hakkında Tartışma ve Sonuç 155
5.2. Kadın Konukevlerinde Sunulmakta Olan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetinin Niteliği Hakkında Tartışma ve Sonuç 162
5.3. Görüşme Yapılan Manevi Danışmanların Hizmet Sunumunda Karşılaştıkları Problemler ve Çözüm Önerileri Hakkında Tartışma ve Sonuç 166
5.4. Kadın Konukevlerinde Görevli Manevi Danışmanların Sunulan Hizmetin Etkinliği ve Verimliliğini Arttırmaya Yönelik Talep ve Önerileri Hakkında Tartışma ve Sonuç 173
5.5. Öneriler 176
KAYNAKLAR 180
EKLER 189
EK-1. Etik Kurul Kararı 189
EK-2. Araştırma İzni 190
EK-3. Katılımcı Bilgilendirme ve Onam Formu 191
EK_4. Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu 192
ÖZGEÇMİŞ 195

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ADRB	: Aile ve Dini Rehberlik Bürosu
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
FRA	: Fundamental Rights Agency
KSGM	: Kadının Satatüsü Genel Müdürlüğü
KSSGM	: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
KYK	: Kredi ve Yurtlar Kurumu
MDR	: Manevi Danışmanlık ve Rehberlik
MYK	: Mesleki Yeterlik Kurumu
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
ŞÖNİM	: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi
TSSB	: Travma Sonrası Stres Bozukluğu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesaire
WAVE	: Women Against Violence Europe
WHO	: World Health Organization

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: *Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Tablo* 44
Tablo 2: *Nitel Verilerden Elde Edilen Tema ve Alt Temalara İlişkin Tablo*..... 50
Tablo 3: *Katılımcıların Kadın Konukevlerinde Görevlendirilme Şekilleri ve Mesleki Hizmet İçi Eğitim Durumlarına İlişkin Tablo*..... 52

I. BÖLÜM
GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi ve Önemi

Manevi danışmanlık ve rehberlik (MDR), özellikle hayatın zor anlarında, kriz ve afet dönemlerinde, hayatın anlamının sorgulandığı ya da yitirildiği dönemlerde, psikoloji ve maneviyatın kaynaklarını kullanarak, olumlu gelişimi için bireye ve topluma destek hizmeti sunan bir yardım faaliyetidir (Demirtaş, Gürsu ve Söylev, 2021). Aynı zamanda manevi danışmanlık ve rehberlik diğer psikolojik yardım faaliyetlerinde olduğu gibi tamamen kişinin talebine bağlı olarak gelişen, genellikle manevi ve ruhsal problemlerinde kişiye yardım amaçlı gerçekleşen, içgörüyü, umudu ve olumlu yönde gelişimi destekleyen bir eşlik etme sürecidir (Demirtaş vd., 2021).

Ruh sağlığı alanında çalışan profesyonellerin maneviyat alanı ile ilgili bilgilerinin kısıtlı olması, din görevlilerinin ise psikiyatri, psikoloji ve psikolojik danışmanlık alanındaki bilgi eksiklikleri, toplumun manevi danışman ihtiyacına cevap verecek kişilerin her iki alanla ilgili yeterli bilgiye sahip olarak yetişmesi gerektiğini göstermektedir (Aka, 2020; Kaplan, 2009; Ok, 2008; Şirin, 2013; Topuz, 2014).

Sahada çalışan bir din görevlisi olarak din görevlileri tarafından gerçekleştirilen MDR hizmetlerinin klasik ‘vaaz ve irşat’ mantığında yürütüldüğü eleştirisi ve MDR hizmetinin psikoterapi yönünün ihmâl edildiği söylemiyle karşılaşmaktayız. Gerek personeline yönelik hizmet içi eğitim seminerleri hazırlayan Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) gerek MDR alanında eğitim sunan akademisyenler bu eleştirilerin farkında olarak ve konuya gereken önemi vererek alanla ilgili gayretli çalışmalara imza atmaktadırlar. Bununla birlikte kadın konukevlerinde sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri üzerine yapılan çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Kadın konukevlerindeki MDR hizmetlerine yönelik nitel bir çalışma ile bu sahada hizmet veren manevi destek görevlilerinin görüş ve deneyimlerini ele alan ve hâlihazırda sunulmaya devam eden bu hizmetin niteliğinin de değerlendirileceği çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaç doğrultusunda çalışmamızın amacı, kadın konukevlerinde

Diyanet İşleri Başkanlığı personeli tarafından kurumlar arasında imzalanmış bulunan ilgili protokollere dayanılarak verilmekte olan MDR hizmetlerini detaylı bir şekilde tanımlamak, manevi danışmanlık hizmeti veren personelin deneyimleri hakkında bilgi sahibi olmak ve alandaki ihtiyaçları belirleyerek verilen hizmetin geliştirilmesine katkı sunmaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmamızın öncelikli amacı kadın konukevlerinde Diyanet İşleri Başkanlığı personeli tarafından kurumlar arasında imzalanmış bulunan ilgili protokollere dayanılarak verilmekte olan MDR hizmetlerini detaylı bir şekilde tanımlamak, manevi danışmanlık hizmeti veren personelin deneyimleri hakkında bilgi sahibi olmak ve alandaki ihtiyaçları belirleyerek verilen hizmetin geliştirilmesine katkı sunmaktır. Bu çalışma ile alanda görevli personelce manevi danışmanlık ve rehberlik kavramının doğru anlaşılıp anlaşılmadığının, yapılan danışmanlık ve rehberlik hizmetinin alanın ilke ve kurallarına uygun olarak yapılıp yapılmadığının tespit edilmesi ve şayet böyle bir durum var ise aksaklıkların giderilmesi için öneriler sunulması da hedeflenmektedir. Bu gaye ile aşağıdaki sorulara cevaplar aranmaya çalışılmıştır:

- Kadın konukevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik yapacak kişilerde bulunması gereken temel özellikler nelerdir?
- Kadın konukevlerinde devam etmekte olan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri hangi MDR uygulamaları dâhilinde yürütülmektedir?
- Hizmet sürecinde yaşanılan problemler ve manevi danışmanlar tarafından sunulan çözüm önerileri nelerdir?
- Kadın konukevlerinde sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde sürdürülebilmesi için neler yapılabilir?

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Türkiye'de farklı illerdeki kadın konukevlerinde görevlendirdiği 21 manevi danışmanla sınırlıdır. Veri toplamaya yönelik yapılan görüşmeler, 2023 ve 2024 yıllarında kadın konukevlerinde manevi danışman olarak görev yapmaya devam eden Diyanet personeli ile gerçekleştirilmiştir. Kurumlarda kalan kadınlar, orada çalışan personel ya da yöneticilerin değerlendirmeleri çalışmanın

sınırlarına dâhil edilmemiştir. Çalışma grubumuz, yapıldığı zaman dilimi ve bu süreçte belirtilen kurumlarda görevlendirilmiş Diyanet İşleri Başkanlığı personeli ile sınırlıdır.

Araştırmanın bulguları 2023 Aralık ve 2024 Ocak aylarında konuyla ilgili gönüllü katılımcılarla gerçekleştirilen mülakatta yarı yapılandırılmış görüşme formuna verilen cevaplarla sınırlıdır. Araştırmadan elde edilen bulgular katılımcıların verdiği cevaplarda samimi ve içten olduğu varsayımına dayanmaktadır.

II. BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR

2.1. Kadın Konukevleri

Bu bölümde öncelikle kadın konukevlerinin ortaya çıkışı hakkında genel bilgiler verilecek olup sonrasında bu kurumların Türkiye'deki gelişimi, kadınların bu kurumlarda kalma nedenleri, kurumda kalan kadınların psikolojik özellikleri, konukevine başvuru süreci ve kuruma kabul, konukevlerinin çalışma esasları ve temel ilkeleri konularına değinilecektir.

2.1.1. Kadın Konukevlerinin Ortaya Çıkışı

Eskiden çoğunlukla aile mahremiyeti içinde değerlendirilen ve aile içi bir mesele olarak görülen kadına ve çocuğa yönelik şiddet, boyutları ve yaygınlığının artmasıyla birlikte toplumda konuşulan, dikkat çeken ve nihayet özel önlem ve tedbirler almayı gerektiren kamusal bir sorun olarak görülmeye başlanmış ve kadın hareketlerinin çalışmaları neticesinde önce dünya sonra da ülkemiz yeni bir kamusal hizmetle tanışmıştır (Maybek, 2016; Şimşek, 2018; Targan Çalış, 2017).

Şiddet mağduru kadın ve çocuklarına, maruz kaldıkları şiddet ortamından uzaklaşıp, travmalarının etkisini azaltma ve gelecek noktasında sağlıklı kararlar alabilmek için ihtiyaç duydukları güvenli ortama ulaşmaları konusunda sunulan en önemli hizmetlerden birinin kadın konukevi hizmeti olduğunu söyleyebiliriz (Targan Çalış, 2017).

Kadın konukevleri ile, şiddete maruz kalan veya maruz kalma ihtimali olan kadınlara ve çocuklarına güvenli barınma yeri sağlanarak, şiddetin fiziksel ve psikolojik etkilerinden kurtulmaya çalıştıkları bu dönemde onların, çok yönlü hizmetlerle, fiziksel ve ruhsal olarak korunmaları ve desteklenmeleri ve böylece toplumsal hayata sağlıklı bir şekilde yeniden katılmaları amaçlanmaktadır (Şimşek, 2018; Tekdere ve Polat, 2022).

Bilindiği kadarıyla günümüz kadın konukevi örneğinin ilki 1971 yılında, İngiltere'de, şiddete uğrayan ve bununla mücadelede yalnız kalan kadınlara yardım etmek isteyen ve küçük bir grubun desteğiyle bir dayanışma merkezi de oluşturan Erin Pizzey tarafından kurulmuştur (Öztürk, 2008). Kadına yönelik şiddetle mücadele noktasında sundukları destek ile giderek önemleri anlaşılan kadın konukevlerinin sayısı kısa sürede artış göstermiş ve ilk örneklerini İngiltere ve Amerika'nın sunduğu bu kuruluşlar Avrupa ülkelerinde de hızla yayılmıştır. 1973'te Amerika'da, 1974'te Almanya'da 1976'da Fransa'da, 1977'de Norveç, İsveç ve İsviçre'de, 1978'de Avusturya'da kadın sığınmaevleri kurulmuştur (Karataş vd., 2008; Öztürk, 2008; Yıldırım, 1998). Bu sığınmaevlerinden bazıları gönüllü kadın örgütleri tarafından kurularak, giderleri de bağış yolu ile karşılanırken bazıları ise işletiminin kadın kuruluşlarınca yerine getirildiği, giderlerine ise devletin destek olduğu kuruluşlardır. Yine bu dönemde bağımsız kadın kuruluşlarınca işletilen sığınmaevleri olduğu gibi kiliseler ya da yerel yönetimler tarafından kurulup işletilen sığınmaevleri de bulunmaktadır (Karataş vd., 2008).

Womens Against Violence Europe (WAVE) 2015 raporunda geçen 45 yıla rağmen kadın sığınmaevlerinin şiddet mağduru kadınlar ve çocukları için vazgeçilmez bir hizmet olmaya devam ettiği ifade edilmekte ve Avrupa'da çoğu ülkede kadın sığınmaevleri sayısının ihtiyacı karşılamada yetersiz olduğu bildirilmektedir. Gelinen noktayı göstermesi açısından WAVE 2021 raporunda bazı Avrupa ülkelerindeki kadın sığınmaevi sayıları şöyledir: Almanya'da 376, İtalya'da 272, İngiltere'de 263, İspanya'da 243, Türkiye'de 146, Rusya'da 98, Danimarka'da 71, Norveç'te 44, İsviçre'de 39, Avusturya'da 32, Finlandiya'da 29, Yunanistan'da ise 24 kadın sığınmaevi bulunmaktadır. Aynı rapora göre Avrupa Birliği (AB) üyesi 28 ülkede 1207, AB üyesi olmayan 18 ülkede 805 olmak üzere 46 Avrupa ülkesinde toplam 2112 kadın sığınma evi bulunmaktadır.

Tosun ve Öztürk (2010)'ün hazırladığı, İç İşleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü tarafından "*Kadın Sığınmaevleri Projesi*" kapsamında yürütülen, Türkiye ve çeşitli ülkelerde faaliyet gösteren sığınmaevleri ve kadın danışma merkezlerindeki uygulamaları, iyi örnekleri ve karşılaşılan güçlükleri ortaya koyarak mevcut ve açılacak olan sığınmaevleri için rehber olma amacını taşıyan "*Kadın Sığınmaevi Modelleri Türkiye ve Çeşitli Ülke Uygulamaları*" isimli çalışmada kadın sığınmaevlerinin çok bileşenli ve beliren ihtiyaçlara göre kendini sürekli yenilemesi gereken yapılar olduğu

vurgulanmaktadır. Ayrıca uzmanlaşmış sığınmaevleri konusunda Almanya'da bulunan bir sığınmaevinde farklı kökenlerden göçmen kadınlara, kadınların anadillerini konuşan çalışanlarıyla hizmet verildiği, Fransa'da özel bir gereksinim grubu olduğu düşünülen, hamile ve 3 yaşından küçük bebeği olan kadınlara hizmet veren "*Anne Evleri*" isimli sığınmaevlerinin bulunduğu bilgisi yer almaktadır. Önemli bir sorun olarak kabul edilen namus cinayetlerinin özel olarak ele alındığı sığınmaevlerine örnek olarak İsveç gösterilmekte ve burada bir sığınmaevinin, yalnızca namus cinayeti tehdidi altındaki kadınlar için hizmet vermekte olduğu bildirilmektedir. Çalışmada Türkiye'de incelenen sığınmaevlerinin ikisinin kadın ticareti ile mücadele alanında uzmanlaştığı da ifade edilmiştir (Tosun ve Öztürk, 2010).

2.1.2. Türkiye'de Kadın Konukevlerinin Kurulması

Dünyada 1970'li yıllarda açılmaya başlayan kadın sığınmaevlerinin ülkemizde açılması 1990'ları bulmuş ve bu kurumlar 1997 yılında yürürlüğe giren 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile resmi statü kazanmıştır. Bazı kadın örgütlerince konukevi ve misafirhane gibi yumuşak ifadeler kullanılarak şiddetin görmezden gelindiği ve yaşanan gerçekliğin üzerinin örtülmeye çalışıldığı eleştirisi yapılmakla birlikte resmi mevzuatta bu kurumlar "kadın konukevi" olarak tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 1997; Targan Çalış, 2017).

Türkiye'de kadın konukevlerinin kurulmasında kadın hareketi ve bilinç yükseltme gruplarının faaliyetlerinin önemli etkisi olduğunu söyleyebiliriz (Maybek, 2016; Targan Çalış, 2017). Bu faaliyetler neticesinde kadına yönelik şiddet ve kadın hakları ihlallerine toplumun dikkati çekilmiştir. Bu faaliyetlerin en önemli kazanımlarından biri aile içi şiddetin kamusal görünürlük kazanması ve yeni bir hizmet türü olan kadın sığınmaevlerinin tanınmasıdır. Bu vesileyle kadın sığınmaevleri açılmaya başlanmış ve kadınlar için sığınmaevlerinin zorunlu bir ihtiyaç olduğu ortaya konulmuştur (Açıkel, 2009; Maybek, 2019).

Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak 1990 yılında açılan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) günümüzde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)'na bağlı olarak Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) adıyla, kadının güçlenmesi ve haklarının korunması için çalışmalarına devam etmektedir (ASHB, Tarihçe). Kadına yönelik şiddetle mücadele alanında yürütülen çalışmaların

koordinasyon görevi, 2006 tarihli "*Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler*" konulu Başbakanlık Genelgesi ile Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir (Resmi Gazete, 2006; Karataş vd., 2008). Ayrıca 2011 tarihli 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kadın konukevlerinin KSGM'nin sorumluluğunda olduğu bilinmektedir (KSGM, 2023; Resmi Gazete 2011).

2013 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "*Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkındaki Yönetmelik*" ile "Kadın konukevleri; Fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve sözlü istismara veya şiddete uğrayan kadınların, şiddetten korunması, psiko-sosyal ve ekonomik sorunlarının çözülmesi, güçlendirilmesi ve bu dönemde kadınların varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarının da karşılanması suretiyle geçici süreyle kalabilecekleri ve kadın konukevi, sığınmaevi, kadın sığınağı, kadın evi, şefkatevi ve benzeri adlarla açılmış ya da açılacak yatılı sosyal hizmet kuruluşu" şeklinde tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 2013).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2023 yılı Ocak ayında yayımladığı "Türkiye'de Kadın" çalışmasındaki bilgilere göre ülkemizde kamuya bağlı ilk kadın konukevleri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)'na bağlı olarak 1990 yılında İzmir ve Ankara'da açılmıştır (KSGM, 2023). Kamuya bağlı ilk kadın konukevinin 1990 yılında açılmasının yanında yerel yönetimlere ve çeşitli vakıflara bağlı sığınmaevleri de açılmıştır. Açılan bu evlerden bazıları yerel yönetimlerin değişmesi ya da yaşanılan finansal zorluklar sebebiyle zaman zaman kapanmak durumunda kalmış olsalar da varlıklarını devam ettirmektedirler (Şimşek, 2018).

2005 yılında yürürlüğe giren Belediyeler Kanunu ile büyükşehir belediyeleri ve nüfusu 50 bini geçen belediyelere kadın ve çocuklar için konukevleri açma görevi verilmişken 2012 yılında yapılan değişiklik ile "Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler." maddesi konulmuştur (KSGM, 2023; Resmi Gazete, 2012). Bugün için gelinen noktada bu maddenin gereğinin, şartlarını taşıyan belediyelerce, çeşitli mazeretler gerekçe gösterilerek, tam olarak yerine getirilmemesine ve konunun takibinin yeterince yapılmadığına yönelik eleştiriler hala bulunmaktadır (Tekdere ve Polat, 2022).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın "*Türkiye'de Kadın*" isimli çalışmasının 2023 yılı verilerine göre bakanlığa bağlı 112 kadın konukevi; yerel yönetimlere bağlı 33, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığına bağlı 3; sivil toplum kuruluşlarına bağlı 1 olmak üzere ülke genelinde toplam 149 kadın konukevi toplam 3.624 kapasite ile hizmet vermektedir (KSGM, 2023).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, kadın konukevlerinde farklı ihtiyaç gruplarına bir arada hizmet sunarken, hizmetin etkinlik ve verimini arttırmak için ihtisaslaşma çalışmalarını devam ettirmektedir. Bu kapsamda İstanbul ilinde bir kadın konukevi "12 Yaş Üstü Erkek Çocuğu Olan Kadınlara Yönelik Kadın Konukevi" olarak ihtisaslaştırılmıştır. 2022 yılı itibariyle gelinen noktada 15 ilde 17 kadın konukevinin ihtisaslaştırıldığı ifade edilmektedir (KSGM, 2023).

2.1.3. Kadınların Kadın Konukevlerinde Kalma Nedenleri

Aile içi şiddet maalesef geçmişten bugüne hem ülkemizde hem de dünyanın diğer yerlerinde hala bir sorun olarak varlığını arttırarak devam ettirmektedir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014) iş birliğinde 10.560 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen "*Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*" sonuçları kadına yönelik şiddetin ülkemizde hala çok yaygın ve büyük bir problem olduğunu göstermektedir (Gülmez ve Yenen, 2020; Soydinç ve Polat, 2018). Söz konusu araştırma 2008 yılında ülke genelini kapsayan ve aynı isimle yapılmış olan araştırmanın bir takip araştırması niteliğinde olup kadına yönelik şiddet konusunda gelinen noktayı tasvir etme açısından önemli bilgiler barındırmaktadır. Araştırmada fiziksel şiddetin yaygınlığının 2008 yılı araştırma sonuçlarında %39, 2014 yılı sonuçlarında ise %36 olarak saptandığı belirtilmiş ve kadına yönelik şiddetle ilgili olarak gelinen noktada büyük bir değişikliğin bulunmadığı tespit edilmiştir. Hiç evlenmemiş ancak bir birlikteliği olmuş kadınlar arasında fiziksel ve/veya cinsel şiddet yaygınlığının %7 düzeyinde olması, kadınların evlilik içinde artan şiddet mağduriyetlerinin, evlilik ilişkisi dışındaki varlığına dikkat çekmesi açısından önemli bulunmaktadır. Ayrıca şiddetin hem baba hem de koca evinde devam etmesi, kadınların en çok aile ortamı içinde, en yakınlarında bulunan erkekler başta olmak üzere, daha çok aile bireylerinin şiddetine maruz kalmaları, her iki araştırmanın ortak tespitleri olarak sunulmuştur (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2014). Araştırma sonuçları kadına yönelik şiddetin,

her yaştan, her eğitim grubundan, her bölge ve refah düzeyinden kadın için bir tehdit olduğunu göstermekle birlikte, erken yaşlarda evlenen kadınlar ile boşanmış/ayrı yaşayan kadınların daha fazla şiddet riski altında olduğunu da ortaya koymuştur (KSGM, 2016).

Avrupa Birliği (AB) Temel Haklar Ajansı (FRA) tarafından 2014 yılında 28 AB üyesi ülkede, 42.000 kadınla yüz yüze gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları incelendiğinde kadına yönelik şiddetin Avrupa'da da yaygın bir sorun olduğu görülmektedir. Araştırmaya göre her üç kadından biri 15 yaşından itibaren fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmakta, kadınlar yaygın bir şekilde istismara uğrasa da bunun çok azı kayıtlara geçmekte, eşi veya hayat arkadaşının şiddetine maruz kalan kadınların %42'si hamile iken de şiddet görmeye devam etmektedir (Bişgin, 2019; FRA, 2014). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün 2000 ile 2018 yılları arasında gerçekleştirilen anket ve çalışmalarından elde edilen mevcut yaygınlık verilerinin analizine dayanan raporu ile daha önce 2013 yılında yayımlanan kadına yönelik şiddetin yaygınlığı tahminleri güncellenmiştir. Buna göre DSÖ tarafından kadına yönelik şiddetle ilgili Birleşmiş Milletler (BM) kurumlar arası çalışma grubu adına 2000-2018 yılları arasında 161 ülke ve bölgede yapılan yaygınlık verilerinin 2018 analizi, dünya çapında kadınların yaklaşık 3'te 1'inin veya %30'unun şiddete maruz kaldığını ortaya koymaktadır (WHO, 2021). Mevcut veriler neticesinde, kadına ve çocuğa yönelik şiddetin, sebebi her ne olursa olsun ve nerede yaşanırsa yaşansın, aile bütünlüğüne zarar verdiğini, birey ve toplumlar için ciddi bir tehlike oluşturmaya devam ettiğini söyleyebiliriz.

Kadınların kadın konukevine gelme nedenlerinin başında tek neden olmasa da öncelikli neden olarak aile içi şiddet karşımıza çıkmaktadır. Kadın konukevine gelen kadınların çoğunu evli ya da boşanmış kadınlar oluşturduğundan kadın konukevine geliş sürecinde çoğunlukla evlilik ilişki ve dinamikleri etkili olmaktadır denilebilir. Kadının aile içinde maruz kaldığı şiddet yalnızca kendisini değil bağlantıda olduğu yakın çevresini ve akrabalarını da önemli ölçüde etkilemekte ve bu durum tehdit altında bulunan yakınlarından destek alamayan kadının yaşadığı sorunla baş etmede yalnız kalmasına sebep olabilmektedir (Targan Çalış, 2017). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014)'nün yaptığı araştırmada şiddete maruz kalan kadınlar arasında kurumsal başvuruda bulunanların oranının %11 olması kadınların maruz kaldıkları şiddeti ciddi bir sorun olarak algılamamaları, çocuklarının mutsuz olacağından çekinmeleri, eşlerinin değişeceğini düşünmeleri gibi nedenlerin yanı sıra nereye başvuracaklarını bilmemeleri

ve bu kurumlara ilişkin olumsuz algılarına bağlı bulunmuştur. Kadınları kurumsal başvuruya yönelten en önemli etken ise %69 oranla "şiddetin tahammül edilemeyecek bir noktaya gelmesi" olarak ifade edilmiştir.

Tekdere ve Polat (2022) *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*'nde yayımlanan makalelerinde kadının şiddet gördüğü ortamı terk ettiğinde gidecek alternatif bir yerinin olmamasını uğradığı şiddete katlanma nedenlerinden saymıştır. Bu durumdaki kadının hangi kuruma başvuracağını ve belirli bir süre güvenle barınabileceği bir yerin olduğunu bilmesinin şiddete sessiz kalma ve boyun eğme durumunun önüne geçeceğini de ifade ederek kadın konukevi hizmetinin bilinmesinin önemine vurgu yapmaktadır.

Targan Çalış (2017) da Ankara'daki kadın konukevlerinde kalan 20 kadınla yaptığı görüşmelerden elde ettiği veriler neticesinde şiddetten kaçarak polise ya da ilgili diğer birimlere sığınan kadınların maruz kaldığı şiddetin tekil şiddet vakaları olmadığını, aksine başvuruların sistematik ve tehlikeli boyutlarda şiddete maruziyetin sonucu olduğunu tespit etmiştir. Araştırmada kadınların içinde bulundukları şiddet ve istismar ortamına yıllarca göğüs gerdikten sonra durumun değişmemesi hatta daha da şiddetlenmesi üzerine genellikle polise müracaat ederek kuruma yerleştikleri bilgisi yer almaktadır. Ayrıca kadınların kadın konukevine gelme nedenleri arasında aile içi çatışmalar, evlilik sorunları, erkeklerin kadını baskı ve kontrol altında tutmaya yönelik davranışları, müşterek sorumlulukların erkekler tarafından yerine getirilmemesi, sosyal destek sistemlerinden yoksunluk ve bu sorunlar karşısında kadının yalnız kalması, töre ve namus cinayeti korkusuyla kaçıp sığınma gibi nedenlere rastlanmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı personeli olarak kadın konukevinde görev yaptığım süre içerisinde kurumda kalan kadınlarla yaptığım görüşmelerde şiddet dışında farklı nedenlerden dolayı da bu kurumlara başvurulabildiğini gözlemlemekteyim. Bu nedenler arasında kalacak bir yeri olmama, aile baskısı sebebiyle evden kaçma, evlilik dışı çocuk sahibi olma, aile büyükleriyle sıkıntı yaşama, mental sorunları olup bu nedenle istismara uğrama gibi çeşitli sebeplerin olduğunu söyleyebiliriz. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yayınlamış olduğu 2023 Ocak Ayı E-Bülten'de yer alan bir haberde o dönemin bakanı olan Derya Yanık'ın "Kadın konukevi ifadesi daha çok kadına yönelik şiddeti çağrıştıran ve buraya gelen her vatandaşımızın, her kadınımızın şiddet mağduru olduğu gibi bir algıyı oluşturuyor. Kadın konukevlerimizde hizmet alan kadınlarımızın yaklaşık yüzde 52'si, 53'ü barınma ihtiyacı için gelen arkadaşlarımız. Geriye kalan yüzde

47-48 gibi oran da şiddet mağduru olduğu için gelen ve beraberinde gelen çocuklar gayet tabii ki." ifadeleri kadınların kadın konukevlerine başvuru sebepleri hakkında önemli bir istatistik vermektedir (ASHB, 2023, s.21). Esasen kadın konukevlerine şiddetin dışında nedenlerle de başvurulması konusunun, toplumda şiddet denilince genelde ilk akla gelenin fiziksel şiddet olduğu ve diğer şiddet türlerinin şiddetin dışında nedenler olarak yorumlanmasından kaynaklı olduğunu düşünmekteyiz. Oysaki 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da şiddet: "Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfî engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış" olarak tanımlanmaktadır. Aynı kanunda kadına yönelik şiddet: "Kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış." şeklinde tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 2012).

Evsiz, zihinsel engelli ya da psikiyatrik yardım ve bakıma ihtiyaç duyan vs. gibi aslında farklı alanlarda desteğe ihtiyaç duyan kadınlara yönelik yatılı sosyal hizmet kuruluşlarının bulunmaması ya da sayısının yetersiz olması da kadınların konukevlerine başvurmasına neden olabildiği için, bu durumdaki kadınlara hizmet verebilecek yatılı sosyal hizmet kuruluşlarının sayılarının artmasının, kadın konukevlerinin, esas amaçlarına uygun bir biçimde, şiddet mağduru kadınlara yönelik hizmetlerini özelleştirebilmesine ve geliştirebilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Tosun ve Öztürk, 2010).

Özetleyecek olursak; gerek şiddet gerek diğer sebepler kadınların yaşadıkları sorunlar karşısında sığınılacak bir yere ihtiyaç oluşturmakta ve duyulan bu ihtiyaç (gerek barınma gerek korunma vs.) kadının kendi imkanları ile karşılanamadığında, kadınlar, kadın konukevi hizmetlerine başvurmaktadırlar.

2.1.4. Kadın Konukevlerinde Kalan Kadınların Psikolojik Özellikleri

Kadın konukevi hizmetine bir şekilde ihtiyaç duyarak bu kurumlara sığınmak durumunda kalan kadın ve beraberindeki çocuklarının olumsuz yaşam deneyimlerinin kendilerinde bıraktığı fiziksel ve psikolojik etkileri bilmek, mücadelesinin bundan sonraki sürecinde

kişi için en etkili yardımı planlama ve yürütebilme, kaliteli bir hizmet sunma ve kişinin iyilik haline katkı sunma hedefindeki manevi danışmanlar için önem taşımaktadır. Manevi danışmanların hizmet verdikleri kurumlar ve muhatap olacakları danışman grubunun (gençler, yaşlılar, hastalar, mahkûmlar, şiddet mağdurları vs.) psikolojik özellikleri hakkında yeterli ve doğru bilgiye sahip olmaları, hizmetin etkisi ve kalitesi noktasında da yararlı olacaktır (Topuz, 2014).

Polis Akademisi (2019)'nin kadın cinayetleri konulu yayınladığı raporda 2016, 2017 ve 2018 yıllarında 726'sı polis, 206'sı jandarma kayıtlarına geçen toplam 932 kadın cinayeti işlendiği belirtilmiştir. Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu (2022)'nun yayınladığı "*Kadın Cinayetleri 2021 ve 2022 Karşılaştırması*" isimli raporda 2021 yılı tamamında 348 olan kadın cinayeti sayısının, 2022 11 Kasım tarihine kadar 327'ye ulaştığı ifade edilmiştir. Kadınların günlük haber bültenleri, televizyon programları, internet ve medya aracılığıyla haberdar oldukları bu durum şiddetin varabildiği son nokta olan cinayet konusunda özellikle kadın konukevine can güvenliği riski ile sığınmış kadınlarda kaygı oluşturabilmektedir. Can güvenliği riski bulunmayan kadınlar için de hayata yeniden atılma, iş bulmak, para kazanmak, ev tutmak, çocukların bakımı ve kendi geleceği hakkında karar verme gibi önemli konulardaki belirsizlikler sebebiyle stres, umutsuzluk ve geleceğe yönelik kaygı durumu yaşanabilmektedir (İltaş, 2019).

Kadına yönelik şiddetin kadın ruh sağlığı üzerinde depresyon, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), intihar riskini arttırma ve intihar girişimleri gibi etkileri bulunduğu ve şiddete tanık olan ya da maruz kalan çocuklar üzerinde de şiddeti yaşama ve uygulama gibi kuşaktan kuşağa geçerek kısır döngülere neden olduğu literatürde yoğun olarak yer almaktadır. (Han Almiş, Gümüştat ve Koyuncu Kütük, 2020; Vahip ve Doğanavşargil, 2006; WHO, 2021). Tortamış (2009) Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, SHÇEK Kadın Konukevi, Eyüp, Küçükçekmece ve Kadıköy Belediyeleri'ne bağlı kadın sığınmaevlerinde kalan 75 kadınla gerçekleştirdiği çalışmasında yaptığı araştırmalar sonucu ulaştığı travma sonrası stres bozukluğunun aile içi şiddete maruz kalmış kadınlarda en sık görülen ruh sağlığı sorunlarından biri olduğu bilgisiyle uyumlu bir sonuca ulaşmış ve çalışması kapsamında görüştüğü üç kadından ikisinin (%68) olası TSSB tanısını karşılamakta olduğunu tespit etmiştir. Çalışmada görüşülen kadınların yarısının (%53.3) intihar girişiminde bulunduğu, olası TSSB tanısı ile intihar girişiminde bulunma arasında ileri derecede anlamlı ilişki saptandığı da ifade edilmiştir. Ayrıca düşük

benlik saygısının sığınma evinde kalan kadınların büyük bir bölümünün yaşam uyumunu ve psikolojik iyilik halini bozduğu belirtilerek olası TSSB tanısı ile benlik saygısı puan ortalamaları arasında çok yüksek derecede anlamlı ilişki bulunmuştur.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı (1996)'nın 1990-1995 yıllarında 1000'e yakın şiddet mağduru kadın ve çocukla yaptığı görüşmelerden elde ettiği verilerle oluşturduğu çalışmada şiddetin kadın üzerinde bıraktığı etkiler yüksek düzeyde korku, çekingenlik, sessizlik, eşinden korktuğu zamanlarda başlayan titreme krizi, uyku problemi, halsizlik, seslere olan aşırı tepki, unutkanlık, umutsuzluk, kendini suçlu hissetme, geleceğe ilişkin plan yapmama, göz teması kurmakta zorlanma olarak ifade edilirken şiddete tanık olan ya da maruz kalan çocuklarda korku ve panik içinde olma, tedirginlik, uyku bozukluğu, uykuda korkma, gece altını ıslatma, içine kapanıklık, okulda başarısızlık gibi etkiler sayılmıştır.

Gülmez ve Yenen (2020)'in "*Kadın Konukevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri*" çalışmasında, şiddete maruz kalan kadınlarda depresyon, kaygı bozukluğu, kronik stres, travma sonrası stres bozukluğu, panik bozukluk, yeme bozuklukları, obsesif kompulsif bozukluk, tıbbi olarak açıklanamayan fiziksel semptomlar gösteren psikiyatrik bozukluk, aşırı utanma, sosyal çekilme, suçluluk, duygusal değersizlik, unutkanlık, düşük özgüven, uyku bozuklukları gibi psikolojik problemlerin görülebildiği ifade edilmektedir. Aynı çalışmada yer alan şiddete maruz kalan kadınlarla çalışmış tecrübeli insanların henüz bilimsel araştırmalarla ortaya konmamış olsa da gözlem yoluyla edindikleri ve bu alanda çalışan manevi danışmanlara fikir verebileceği düşünülen bir takım tespitler şöyle özetlenebilir: Kurumda kalan şiddet mağduru kadınlar öğrenilmiş çaresizlik duygusu içinde şiddetle mücadelede zayıf kalabilmekte, faili olmadıkları şiddet suçunun utancını duyabilmekte, yaşadıklarından dolayı bir şekilde kendilerini sorumlu tutabilmekte, zedelenen güven duyguları sebebiyle içe kapanma ve toplumdan soyutlanma tavırları sergileyebilmekte, sigara, alkol ve uyuşturucuyu sağlıksız başa çıkma mekanizması olarak kullanabilmekte, benlik algılarındaki bozulma sonucu kendilerini değersiz ve yetersiz hissedebilmekte, sağlıksız ve kontrolsüz yeme davranışları geliştirerek obezite benzeri rahatsızlıklar yaşayabilmekte, öfke patlamaları ya da öfkesini çocuğuna yansıtma davranışı gösterebilmektedirler. Ancak şiddete maruz kalan kadınların hepsinin burada bahsi geçen ruhsal problemleri geliştirmek durumunda olmadığı, bu noktada kadının bireysel ve

sosyal kaynakları, şiddetin boyutu, biçimi, sıklığı gibi birçok dinamiğin şiddetin etkileri üzerinde belirleyici olduğu unutulmamalıdır (Soydinç, 2018).

2.1.5. Kadın Konukevlerine Başvuru Süreci ve Kuruma Kabul

Kadın konukevlerinin adreslerinin güvenlik gerekçesiyle gizli tutulduğu hemen herkes tarafından bilinmektedir. Dolayısıyla bu hizmete ihtiyaç duyan kadınlar başvurularını doğrudan buraya yapamamaktadırlar. Şiddete uğrayan kadınların bu durumda nerelere başvurabileceklerini bilmeleri, konu hakkında doğru bilgi ve yönlendirmeye en hızlı şekilde ulaşabilmeleri şiddetle mücadelede önemli bir gereklilik olarak görülmektedir (Erseçen ve Tosun,2015).

Kadın konukevlerindeki yasal mevzuat ve işleyiş, 5 Ocak 2013 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayımlanan, 28519 sayılı "*Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesine Dair Yönetmelik*" esaslarınca belirlenmiştir. Başvuru ve kabule dair esaslar ilgili yönetmelikte madde 11 ve 12 ile belirtilmiş olup, bu maddelerde "Konukevine kabulünü isteyen kadınlar il müdürlüğüne, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM)'ne, benzeri görevleri yapan kamu kurum ve kuruluşlarının ilgili yönlendirici birimlerine veya kolluğa başvurabilirler." denilmekte ve ayrıca konukevlerine doğrudan yapılan başvuruların kabul edilmeyip ŞÖNİM'e yönlendirme yapılacağı, şiddetten haberdar olan üçüncü kişilerin bildirimlerinin ihbar kabul edileceği bilgisi yer almaktadır. Söz konusu yönetmelik ŞÖNİM'i: "Şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin bir biçimde uygulanmasına yönelik güçlendirici ve destekleyici danışmanlık, rehberlik, yönlendirme ve izleme hizmetlerinin verildiği, yeterli ve gerekli personelin görev yaptığı ve tercihen kadın personelin istihdam edildiği, çalışmaların yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürütüldüğü merkezler." olarak tanımlamaktadır._ŞÖNİM'in yapacağı değerlendirme sonucunda barınma ihtiyacı olduğu tespit edilenler "İlk Kabul" birimine yönlendirilmektedir. İlk kabul: "ŞÖNİM'e başvuran kadınlar ve beraberindeki çocukların geçici kabulleri yapılarak ilk gözlemlerinin yapıldığı, tıbbi kontrol ve tedavilerinin sağlandığı, psiko-sosyal ve ekonomik durumlarının incelendiği, iki haftaya kadar kalabilecekleri birim"i ifade etmektedir. İlgili yönetmelikte "Kadın konukevine yerleştirilmesi uygun görülen kadınlar ve beraberindeki çocukları, ŞÖNİM tarafından, bakanlık, belediye, il özel idaresi veya sivil toplum kuruluşlarına ait konukevlerine

yerleştirilirler ve konukevleri tarafından ŞÖNİM'in bilgisi dışında, takdir yetkisi kapsamında çıkarılamazlar." denilmektedir.

Kadın konukevlerine doğrudan başvuru yapılamazken bu hizmete ihtiyaç duyan kadınların yönlendirilebileceği merkezler olarak şunları sayabiliriz: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı İl-İlçe Müdürlükleri ve buraya bağlı merkezler olan ŞÖNİM'ler ve Sosyal Hizmet Merkezleri, sadece bu amaç için açılmış olmasa da bu konuda da destek sağlayabilecek olan ve 7/24 ücretsiz hizmet veren ALO 183 Aile, Kadın, Çocuk, Yaşlı ve Engelli Sosyal Destek Hattı, Valilikler-Kaymakamlıklar, Cumhuriyet Başsavcılıkları-Aile Mahkemesi Hakimlikleri, Polis Merkezleri-Jandarma Karakolları, Sağlık Kurum ve Kuruluşları, Belediyelerin Kadın Danışma Merkezleri, Baroların Kadın Danışma Merkezleri ve Adlî Yardım Kurulları ve Kadın Sivil Toplum Kuruluşları (Erseçen ve Tosun, 2015; Tekdere ve Polat, 2022).

Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesine Dair Yönetmelik'te (2013) şiddete uğrayan ya da uğrama tehlikesi bulunan bütün kadınlar ve beraberindeki çocuklarının hiçbir ayrım yapılmadan konukevine kabul edileceği yer almakla birlikte on sekiz yaşından küçük şiddet mağduru çocuklar için sosyal çalışmacı ve çocuk gelişimci tarafından uygun görülmesi halinde il müdürlüğü tarafından uygun bir sosyal hizmet kuruluşuna yerleştirme yapılabileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte on sekiz yaşından küçük kız çocukları anneleri ile birlikte kadın konukevi hizmetinden yararlanabilmektedir. Mağdurun on iki yaşından büyük erkek çocuğu ya da engelli çocuğu var ise can güvenliği riski olmamak kaydıyla sosyal incelemeleri sonucunda uygun görülmesi durumunda, çocuklarıyla birlikte, kiralanan bağımsız evlerde barındırılması yoluna da gidilebilmektedir. Psikiyatrik desteğe ihtiyacı olduğu gözlemlenen kadınların kadın konukevine kabulleri, psikiyatri uzmanından alınacak olan "toplu yaşanılan yerde kalabileceğine dair rapor" doğrultusunda yapılmaktadır. Yine bulaşıcı veya sürekli tıbbi tedaviyi gerektirir ağır hastalığı olduğu tespit edilen kadınların konukevine kabulleri de tedaviyi kabul etmeleri durumunda ilgili mevzuatları çerçevesinde tedavileri sağlanarak yapılmaktadır. Aynı şekilde alkol ve madde bağımlıları da tedaviye başlamaları ve devam etmeleri koşulu ile konukevine kabul edilmektedir. Öz bakımlarını kendi başlarına gerçekleştiremeyen kadınların yerleştirilmeleri ise ilgili kuruluşlara yapılmaktadır. İlgili yönetmelikte altmış yaşından büyük şiddet görmüş kadınlar ile akıl ve ruh sağlığının bozuk olduğu gözlemlenen veya

zihinsel engelli kadınlar için uygun sosyal hizmet kuruluşuna yerleştirilecekleri ve yerleştirme işleminin Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bildirileceği ifadesi yer almaktadır.

2.1.6. Kadın Konukevlerinin Çalışma Esasları ve Temel İlkeler

Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesine Dair Yönetmelik (2013) madde 4'te bu kurumların çalışma esasları ve temel ilkeleri bildirilmiştir. Başka bir kurumdan buraya hizmet götürmekte olan manevi danışmanlar da bu esaslar ve ilkeler çerçevesinde hizmet sunmakla mükellef olduklarından, onların da ilgili yönetmeliğin belirlediği bu esaslardan haberdar olmaları ve sunacakları hizmetlerde bu amaç ve ilkeleri gözetmeleri önem arz etmektedir. Buna göre öncelikle konukevine açılış izni verilmesi, denetimi, devri, açılış izninin iptali gibi hususların düzenlenmesinde yetkili kurumun Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olduğu bilinmelidir. Gerçek kişiler kadın konukevi açamazlar ancak bakanlık, belediyeler, il özel idareleri ve sivil toplum kuruluşları kadın konukevi açabilirler. Bu kurumlarda verilecek destek hizmetlerinde; insan haklarına dayalı, insan onuruna yaraşır, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı, sosyal devlet ilkesine uygun, kişiye saygılı ve yararlı, kadın odaklı yaklaşıma sahip bir hizmet esas alınmaktadır.

Konukevlerinin hemen hemen herkesçe bilinen bir özelliği, gizlilik esasıyla hizmet veren kurumlar olduklarıdır. Bu nedenle konukevinin adresi ve telefon numarasının, kadınların, çocukların ve konukevi çalışanlarının kişisel bilgilerinin gizli tutulması esastır ve bütün ilgililer bu gizliliğin korunmasında sorumludurlar. Konuyla ilgili yönetmeliğin güvenlik önlemlerini düzenleyen 16. maddesinde hiçbir dokümanda, materyalde, yazılı ya da görsel basında ve bunların internet üzerinden yapılan her türlü yayınında konukevinin dış cephesi, çalışanlar ve yararlanıcılara ilişkin fotoğraflara yer verilemeyeceği ve ayrıca konukevi içerisinde fotoğraf makinesi, ses kayıt cihazı ya da kamera ile kayıt yapılamayacağı belirtilmiştir. Yine bu kapsamda hiçbir kamu görevlisi konukevine doğrudan yönlendirme yapamaz ve konukevlerine ziyaretçi kabul edilmez.

İlgili yönetmelikte (2013) konukevinde yapılacak işlemlerde kadının beyanı esas olup delil göstermek zorunda bırakılamayacağı, konukevi çalışanlarının kadını korumak gerekçesiyle de olsa (yönetmelikle belirlenen kurallar dışında) kadının temel hak ve özgürlüklerine yönelik herhangi bir sınırlandırma getiremeyeceği, kadın adına karar alamayacağı, işlemler hakkında kadınlara gerekli bilgilendirme yapılacağı ve kadınların

aldıkları kararlardan ve kararların olumlu veya olumsuz sonuçlarından kendilerinin sorumlu olacakları ifade edilmiştir.

Kadın konukevlerinde temel amaç kadınların ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan güçlendirilmesidir. Bu amaca yönelik olarak konukevlerinde kurum tarafından çeşitli faaliyetler gerçekleştirilir ancak kadınların bu faaliyetlere katılması zorunlu olmayıp gönüllülük esasına dayanmaktadır. Manevi danışmanın kurum içerisindeki danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinde de bu durum geçerli olup bütün faaliyetler aynı esas çerçevesinde yürütülmektedir.

Kurum çalışanları kadınlara şiddet uygulayan ya da uygulama ihtimali bulunan kişi ile ilgili herhangi bir uzlaşma teklif edemez ve arabuluculuk yapamaz. Bu madde ile ilgili olarak; kadınların, danışmanlık görüşmeleri esnasında manevi danışmana da, evine ve eşine geri dönme konusunda yaşadığı kararsızlık dolayısıyla, sorular yöneltmesi muhtemel bulunduğundan, manevi danışmanların uzlaştırma ve arabuluculuk anlamına gelebilecek ya da böyle yorumlanabilecek söylemlere karşı ayrıca dikkatli olması gerekebilmektedir.

Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesine Dair Yönetmelik'in (2013) 19.maddesinde bu kurumlarda kadın ve çocuklara doğrudan ya da ŞÖNİM aracılığıyla ilgili kuruluşlara yönlendirmek suretiyle sunulacak hizmetlere yer verilmiş olup bunlar şöyle sıralanmıştır: Güvenlik, danışmanlık, yönlendirme, psikolojik destek, hukuki destek, tıbbi destek, geçici maddi yardım, iş bulma konusunda destek, kreş, mesleki eğitim kursu, grup çalışmaları, çocuklar için burs, sosyal, sanatsal ve sportif faaliyetler. Kadın konukevlerinin temel amacının şiddet mağduru kadın ve beraberindeki çocuklarına sadece barınma hizmeti sunmak olmadığı, asıl hedefin bununla birlikte kadının güçlendirilmesi olduğu düşünülürse, kadın konukevlerinde bu hedef doğrultusunda sunulmakta olan hizmetler arasında bulunan psikolojik ve manevi destek hizmetinin önemi daha net anlaşılacaktır.

2.2. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik

Bu bölümde öncelikle kavramsal inceleme başlığı altında manevi danışmanlık ve rehberlik kavramı ve bu kavramla yakın ilişkili kavramlar incelenmeye çalışılmıştır. Sonrasında ise manevi danışmanlığa ve manevi danışmana duyulan ihtiyaç, manevi danışmanlık ve rehberliğin ortaya çıkışı ve Türkiye'de manevi danışmanlık ve rehberlik

hizmetleri, Manevi danışmanlık ve rehberliğin ilke, yöntem ve teknikleri ile bir manevi danışmanda bulunması gereken kişisel ve mesleki özellikler konularına değinilmiştir.

2.2.1. Kavramsal İnceleme

Manevi danışmanlık ve rehberliği kavramsal olarak incelemeye başladığımızda kavramın kendisinin ve içeriğinin, gerek akademik alanda gerekse sahadaki uygulamada kavramsal bir birliğe ulaşmadığını ve kavram üzerindeki tartışmaların devam etmekte olduğunu gözlemlemekteyiz. Tartışmaların odağında "din, maneviyat ve danışmanlık" kavramlarının birbirleriyle ilişkisi, benzerlikleri ve ayrıştıkları noktalar bulunmaktadır diyebiliriz.

Dünyada manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri araştırıldığında karşımıza, spiritual care (manevi bakım), spiritual counselling (manevi danışma), pastoral care (dini bakım) ve pastoral counseling (dini danışmanlık) gibi kavramlar çıkmaktadır (Şirin, 2013; Ayten, 2020). Türkiye'de ise literatürde manevi bakım, manevi destek, manevi yardım, dini-manevi danışmanlık, manevi danışmanlık ve rehberlik gibi kavramlar sıklıkla kullanılmaktadır (Ağılkaya Şahin, 2021; Koç, 2020). Bu noktadan hareketle araştırmamızda manevi danışmanlık ve rehberliğin kavramsallaşmasında çok yakın ilgileri bulunan bu kavramları incelemeye çalıştık.

Din, maneviyat kavramının içinde yer alan en temel unsur olmakla birlikte din ve maneviyat kavramlarından hangisinin daha kapsamlı olduğu, bu kavramların aynı şeyler mi yoksa farklı şeyler mi olduğu noktasında fikir birliğine varıldığını söyleyemeyiz (Tan ve Yıldız, 2022). Maneviyat kavramının ele alındığı topluma, zamana ve mekâna göre farklı anlamlar kazandığını görmekteyiz. Daha çok İslam dışı toplumlarda, din ve maneviyat kavramının birbirinden ayrı tutulduğunu, İslam toplumlarında ise dinden ayrı bir maneviyat fikrinin savunulmadığını, farklı görüşler bulunmakla birlikte Müslümanlar arasında çoğunlukla dinin, maneviyatı da içine alan bir çatı kavram olarak görülmeye devam ettiğini söyleyebiliriz (Düzgüner ve Ayten, 2021; Özkan, 2019).

Din ve maneviyatın birbiriyle yakından ilişkili olmasına rağmen birbirinden farklı şeyler olarak düşünülmesine özellikle Batı'da ve Amerika'da din deyince akla kilisenin gelmesi ve dinin adeta bir kurumla özdeşleşmiş olması ve dinin önceden olduğu gibi "insanın kutsalla yaşadığı öznel tecrübesi" yerine "kapalı bir sistem ve kurum" olarak tanımlanmaya başlaması sebep olarak görülmektedir (Düzgüner ve Ayten, 2021). Bu

durumun bir sonucu olarak kilise ile bağı olmayan ama yüce bir güçle iletişim halinde olduğunu hisseden bireyler bulunduğu ve bazı insanların din ile maneviyata farklı anlamlar yükleyerek, kendi manevi dünyalarını tanımlarken; "Dindarım ama manevi yönden güçlü değilim.", "Manevi yönden güçlüyüm ama dindar değilim.", "Hem dindarım hem manevi yönden güçlüyüm.", "Dindar da değilim manevi yönden güçlü de değilim." şeklinde kendilerini ifade ettikleri görülmüştür (Düzgüner ve Ayten, 2021; Worthington vd., 1996). Netice itibariyle maneviyat kavramı hakkındaki kanaatlerde, din kavramına yüklenen anlam ile din ve maneviyat kelimeleri arasındaki ilişkinin etkili olduğu düşünülmektedir (Tan ve Yıldız, 2022).

Maneviyatın tanımı noktasında bir uzlaşı olmasa da bu kavram genellikle bireysel inanç ve uygulamalar, kutsal olana ve evrene bağlı olma hissi, benliğin ve kişisel potansiyelin gelişimi, anlam arayışı ve hayat memnuniyeti gibi konularla ilişkili bulunmuştur (Düzgüner, 2013). Maneviyat bir dini görüşü içerme zorunluluğu olmadan, her bireyin kişisel anlam dünyası içerisinde var olduğu düşünülen ve herkeste farklı tezahürlere sahip bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Yaman, 2019). Bu açıdan bakıldığında, maneviyatın seküler ya da dindar bütün insanların doğasında mevcut olan bir öz olarak değerlendirildiğini ve dinin, maneviyatı deneyimlemenin yollarından biri olarak görüldüğünü söyleyebiliriz.

Düzgüner (2021) Türkiye ve Amerika'da yaptığı derin ve kapsamlı araştırmalara dayanarak gerçekleştirdiği "*Maneviyat Algısı ve Yansımaları*" adlı çalışmasında maneviyat kelimesinin manevi kelimesinden, onun da mana kelimesinden türetildiğini ifade etmektedir. Onun bu kavramlarla ilgili ulaştığı sonuçlar şöyle özetlenebilir: Mana; denilmek istenilen, kastedilen, sözle anlatılmak istenen anlam, manevi ise; madde ile alakası olmayıp manaya, ruha, batına, içe ait olan, soyut, ancak duyularla sezilebilen, her şeyin özüne işaret eden demektir. Maneviyat da; çeşitli güçlükler karşısında inanç ve ahlaki değerlere bağlılıktan doğan dayanma ve moral gücü, kişinin iç dünyasını, psikolojisini, inanç ve ahlaki değerlerini dolayısıyla dinini de kapsayan çok boyutlu ve çok yönlü tanımlanabilen bir kavramdır. Düzgüner'in bildirdiği bu çok yönlü tanımlamalardan ayrı olarak maneviyat kavramının; dinsel, insancıl, doğa ve evren odaklı olmak üzere dört boyutta incelendiği de görülmektedir (Worthington ve Aten, 2009). Bu tanımlamaya göre dinsel maneviyatta bir dine dayalı olarak tanımlanan kutsallarla ilişki kurma, insancıl maneviyatta insan topluluklarıyla birlik hissi ve insan yararına çalışma,

doğa maneviyatında doğa üzerinden tefekkür, evren odaklı maneviyatta ise varlığın bilinmeyen sırlarına yönelik merak ve hayranlık esaslı yaklaşımlar bulunmaktadır (Ekşi vd., 2022; Worthington ve Aten, 2009).

Dini danışma; dini bir konuda sıkıntı içerisinde olan, kararsızlık ya da çözümsüzlükler yaşayan insanların kendi talepleri doğrultusunda, bu durumlarından kurtulmalarına ve iç huzurlarının sağlanmasına yönelik gerçekleşen, o dinin uzmanları tarafından sunulan, yol gösterici bir yardımdır (Cebeci, 2016). Dini danışmada otoriter ve mesafeli bir duruş bulunup, bir taraf alan diğer taraf veren ilişkisinde iken manevi danışmada eşlik etme, yakınlık ve birliktelik esasıyla yürütülen bir görüşme gerçekleşir (Ağılkaya Şahin, 2021). Dini bir hizmet talebinde, din görevlisinin mutlak olarak görevi, dini açıdan uygun olanı savunmak iken danışmanlıkta bilen ve öğrenmek isteyen ilişkisi bulunmadığından, doğrudan vaaz ve nasihat üslubuna geçmek yerine danışanın yanında olup, acıya birlikte göğüs germe ve manevi çıkış yolunu arayışta ona eşlik etme vardır (Ayten, 2020).

Manevi danışmanlık ve rehberlik özellikle hayatın zor anlarında, kriz ve afet dönemlerinde, hayatın anlamının sorgulandığı ya da yitirildiği dönemlerde, psikoloji ve maneviyatın kaynaklarını kullanarak, olumlu gelişimi için bireye ve topluma destek hizmeti sunan bir yardım faaliyetidir (Demirtaş vd., 2021). Bireyin psiko-sosyal problemlerine çözüm aranırken, dini inanç, mistik düşünce vb. teolojik içerikli manevi kaynakların rehabilitasyon sürecinde aktif olarak kullanılmasıyla gerçekleşmektedir (Koç, 2016). Aslında manevi danışmanlığı psikolojik danışmadan ayıran asıl unsur problemin konusu ya da danışan değil, danışmanın rolü (din görevlisi oluşu) ve danışma sürecinin manevi materyaller dikkate alınarak gerçekleştirilmesidir diyebiliriz (Koç, 2012; Söylev, 2014). Çünkü manevi danışmanlık sadece din ve maneviyat kaynaklı sorunlarla değil bireyin danışmaya getirdiği bütün problemlerle kendi alanı dâhilinde ilgilenir (Aka, 2020). Manevi danışmanlık ve rehberlik diğer psikolojik yardım faaliyetlerinde olduğu gibi tamamen kişinin talebine bağlı olarak gelişen, genellikle manevi ve ruhsal problemlerinde kişiye yardım amaçlı gerçekleşen, içgörüyü, umudu ve olumlu yönde gelişimi destekleyen bir eşlik etme sürecidir diyebiliriz (Demirtaş vd., 2021).

Manevi danışmanlık ve rehberlik tıpta tedavi edici hekimlik ile koruyucu/önleyici ve destekleyici hekimlik uygulamasında olduğu gibi hem var olan problemin çözümü hem de kişinin iyilik halinin arttırılması ve devamı noktasında hizmet sunar. Manevi boyutun unsurları içerisinde bulunan; hayata yüklenen anlam, insanın en çok ilgi duyup önemsedikleri ile benimsediği değerler ve inanç konusunda farkındalık ve keşfe yardım süreci olan manevi danışmanlık ve rehberlik, bazen var olan bir problemin çözümü bazen de iyilik halinin arttırılması yönünde destek olarak uygulanabilmektedir (Düzgüner ve Ayten, 2021). Psikolojik danışma ile manevi danışmanın, kendi hizmet alanları içerisinde önleyici ve destekleyici müdahale durumlarında, muhatap oldukları danışanlar noktasında kesiştiğini ve danışanın yönelimi doğrultusunda hangi alandan alacağı hizmetin kendisinde daha etkili olabileceğini söylemek mümkündür.

Bireysel psikolojik danışma faaliyeti içerisinde, danışanın tercihi, yönelimi ve öncelikleri dolayısıyla din ve maneviyatın terapi/danışma sürecine dahil edilmesi konuşulurken manevi danışmanlık ve rehberlikte durum farklıdır. Çünkü burada psikolojik danışma/terapi iddiası taşımayan bir görüşme bulunmakta ve danışılan kişinin dini kimliği (din görevlisi olması) dolayısıyla din ve maneviyat sürecin başından itibaren varlığını hissettirmektedir. Özetle diyebiliriz ki: Manevi danışmanlık ve rehberlik klasik bir din hizmeti şeklinde vaaz ve irşat eyleminden farklıdır fakat bununla birlikte sorunların çözümünde dini/manevi kaynakları kullanarak danışana eşlik etme yönüyle teolojiye ek olarak danışmanlık becerileri de gerektiren bir disiplindir (Ağılkaya Şahin, 2021; Koç, 2012).

2.2.2. Manevi Danışmanlığa Duyulan İhtiyaç

İnsanın fiziksel varlığı ve bu boyutunun ihtiyaçlarına nazaran maneviyat alanı ve ihtiyaçları daha soyut, karmaşık ve ölçümü zor bulunduğundan sağlık alanında manevi boyutun genellikle gözden kaçırılarak öncelikli olarak fiziksel boyutun değerlendirilmiş olduğunu görmekteyiz (Kutlu, Ermin ve Aygin, 2020). Karmaşık bir yapıya sahip olan insanın bedenî ve ruhi ihtiyaçları arasında bir etkileşim bulunduğu, bir alanda ortaya çıkan bir sorunun diğerinde de patolojik değişimler meydana getirebildiği ve bu sebeple bireyin tedavi sürecinde holistik bir yaklaşımla, fiziksel, sosyal, duygusal, ekonomik, kültürel ve manevi yönlerden ele alınması gerektiği fikri birbirinden farklı alan

uzmanlarınca sıklıkla dile getirilmektedir (Altuntaş, Öztürk ve Arıkın, 2019; Boztilki ve Ardıç, 2017; Özkan, 2019).

Geleneksel psikoloji Abraham Maslow'un "kendini gerçekleştiren kişiler" araştırmasına kadar, uzun süre, pozitivist akımın etkisiyle, sadece maddi referansları dikkate alarak dini, dini içerikli kavramları, maneviyatı ve insanın manevi ihtiyaçlarını görmezden gelerek, dini ve insanın manevi yönünü ötekileştirmiş olsa da sonunda insan ruhunun bütünlüğünden ayrı tutulamayacak olan maneviyat gerçeğinin bir tamamlayıcı unsur olarak genel psikoloji içine dahil olması kaçınılmaz olmuştur (Cebeci, 2016; Koç, 2020). Tarhan (2012) American Journal Psychiatry dergisinin Aralık 2007 sayısında yayımlanan, Amerikalı iki bin psikiyatrist gibi geniş katılım oranlı bir araştırmadan hareketle, çalışmaya katılan bütün psikiyatristlerin, din ve ruhsallığın sağlık üzerine pozitif etkilerini onayladıklarını ve %90 gibi yüksek bir oranın da din ve ruhsallığın açık yüreklilikle ele alınmasını teyit ettiklerini bildirmektedir.

İnsana bakışın değişmesiyle birlikte onun sağlıklı olma durumu da artık sadece hastalık ve sakatlık durumunun bulunmayışı ve fiziksel, zihinsel, sosyal iyilik hali olarak değil, kabul edilen yeni durumla birlikte bunlara ek olarak manevi açıdan da tam bir iyilik hali şeklinde tanımlanmaya başlamıştır (WHO, 1998). Yakın zamanlara kadar varlığının ayrılmaz ve çok önemli bir parçası olan manevi boyutu görmezden gelinen insan, artık biyo-psiko-sosyal ve manevi bir varlık olarak görülmeye başlanmıştır (Düzgüner ve Ayten, 2021). Bu da insanın, her farklı boyutundaki gereksinimleri için o alanın mütehassıslarına olan ihtiyacını gündeme getirmektedir.

Cebeci (2016) dini inancın temel itibariyle tanrısal kaynağa dayandığına ancak insanların inancı ve manevi enerjiyi hep birbirlerinden aldığına dikkat çekmesi ve tarihin çok eski devirlerinden beri insanların manevi sıkıntılardan kurtulmak ve kendini geliştirme yolculuğunda maneviyatı bir enerji olarak kullanabilmek için hocalara, papazlara, rahiplere, büyücülere, medyumlara ihtiyaç duymuş olduklarını ifade etmesi, insanın manevi danışmana olan ihtiyacının yeni olmadığını göstermesi bakımından önemlidir.

Dinin ve maneviyatın psikoloji içerisine dâhil edilmesine ideolojik sebeplerle sıcak bakmayanlar bulunsa da bilimsel gerçekler ruhsal hastalıkların meydana gelmesinde ve çözümünde dinin ve maneviyatın önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır (Cebeci, 2016). Ayrıca insan hayatında çok önemli bir yeri olduğuna

inanılan dinin ve maneviyatın, danışma sürecine katacağı zenginlik sayesinde, inanç konusunda hassasiyetleri olan danışanların görmezden gelinmeyeceği ve danışma sürecinden faydalanmalarının kolaylaşacağı düşünülmektedir (İskeçlier, 2023; Sperry, 2012).

Psikoloji ve maneviyatın yakın ilişkisini destekler nitelikte, psikolojik danışmaya konu olmuş bazı vakalarda rahatsızlığın temelinde maneviyat yoksunluğu çıkabileceği gibi manevi danışmaya konu olmuş vakalarda da aslında problemin psikolojik boyutla ilgili olduğu gözlemlenebilmektedir. Bunu destekler nitelikte, akıl hastaları üzerinde yapılan bir araştırmada, her üç hastadan ikisinde patolojik dini belirtilerin görülmesi tespit edilmiş ve dini bilgi ve telkinin doğru ölçülerde alınmasının, bundan yoksun kalanlara göre hayata ve çevreye karşı uyumu sağlamada daha etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Armaner, 1973). Burada mevcut durumun altında yatan temel neden ve desteğe ihtiyaç duyulan alan ortaya çıktıktan sonra, kendi alamızda yapabileceğimiz katkıyla birlikte mutlaka ilgili alanın uzman desteğine yönlendirme yapılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Psikoloji ve maneviyat ilişkisinin birbiriyle rekabet değil de birbirini tamamlama ve destekleme üzerine bir ilişki olarak tanımlanması, her iki alanın uzmanları ve ihtiyaç duyan danışanları için daha faydalı görünmektedir (Ağılkaya Şahin, 2021).

2.2.3. Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Ortaya Çıkışı

Batılı ülkelerde, ilhamını Hristiyan kültürünün yüzyıllardır sürdürdüğü günah çıkartma uygulamasından aldığı düşünülen dini danışmanlık hareketi, 20.yüzyılda papazların bu itiraf ilişkisindeki psikolojik faktörleri fark ederek onları sürece dâhil ettiği, bilimsel bir zemine oturtulan bir dini danışma psikolojisi alanına dönüşmüştür (Koç, 2012; Şirin, 2014).

Amerika'da 1930'lardan itibaren gelişim göstermeye başlayan pastoral danışma hareketinin öncüsü olarak kabul edilen Anton Boisen ve arkadaşlarının çalışmalarıyla Klinik Dini Danışmanlık Eğitimi (Clinical Pastoral Education) hareketi doğmuş ve 1963'te Amerika Dini Danışmanlar Derneği (The American Association of Pastoral Counselors)'nin kurulumuyla sertifika programları hazırlanmış ve dini danışmanlığın mesleki uygulamaları için standartlar koyularak bu oluşum desteklenmiştir. (Demir, 2023; Karaaslan, 2016; Ok, 2017; Şirin, 2014). Böylelikle uzun yıllardır yerine getirilen dini danışma uygulaması, din adamlarının klinik ve danışma psikolojisi alanlarında aldığı

eğitimlerle birlikte, teoloji ve davranış bilimlerinin bir araya getirildiği ve artık ruh sağlığı alanında bilinen ve kabul edilen bir disiplin türü haline gelmiştir. (Sözgün, 2017; Şirin, 2014). Amerika, İngiltere, Almanya, Kanada ve Hollanda gibi ülkelerin gelişiminde öncülük ettiği bu uygulama zamanla Hıristiyan kültürüne ait olarak kalmamış, her toplumda kendine uygun dönüşümleri yaşayarak ve nihayetinde tüm dinleri ve kültürleri kapsayan bir alan halinde genişleyerek tüm dünyaya yayılmıştır (Gürsu, 2022).

2.2.4. Türkiye'de Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri

Batılı ülkelerde yaklaşık bir asırlık geçmişe sahip olan manevi danışmanlık alanı batıdaki geçmişinin aksine ülkemizde bu alanda özellikle son on yılda yapılan çalışmaların artmasıyla birlikte adından söz ettirmeye başlayarak, gelişme kat etmiştir. Esasında manevi danışmanlık alanının temel felsefesi olarak kabul edilen ilke ve yaklaşımlar (koşulsuz, şartsız olarak, inanç, mezhep, ırk, dil, renk vb. ayırımlara gitmeden, her insanı olduğu gibi kabul ederek, saygı, sevgi ve hoşgörü çerçevesinde yardıma ihtiyaç duyan kişilere yardımcı olmak gibi), bizim öz kültürümüzün içinde var olan ve beslenerek bize kadar ulaşan temel ilkelerle örtüşmektedir (Demirtaş vd., 2021; Sözgün, 2017). Bu farkındalıkla birlikte alanın akademik çalışmalarla bilimsel yanının desteklenmesine, toplumsal ve hukuki yönden sistemin sağlam temeller üzerine oturtularak kurumsallaşmasına ihtiyaç bulunduğunu söyleyebiliriz (Baygeldi, 2018; Koç ve Güldaş, 2021; Sözgün, 2017).

Ülkemizde din hizmetlerinden sorumlu kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı, son dönemlerde, din hizmetlerinin ifasını mâbed içindeki hizmetlerle, klasik irşat ve ibadetlere rehberlik etmekle sınırlandırmayarak ve aslında benimsediği din hizmeti tanımına uygun olarak, özellikle hayatın zor dönemlerinde anlam arayışı ve yalnızlıkla mücadele eden insana, ihtiyaç duyduğu dini, ahlaki ve manevi dinamiklerle desteklenme ihtiyacını da gözeten bir hizmet sunarak cami dışı faaliyet alanlarını zenginleştirmiştir (Düzgüner ve Ayten, 2021).

Diyanet İşleri Başkanlığının yürüttüğü manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri hukuki olarak başta Anayasanın ilgili maddelerine, 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'a ve sonra da hizmet götürdüğü kurumlar için özel olarak düzenlenmiş olan kanunlar (2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, 5378 Sayılı Engelliler Kanunu vs.) ve onların yönetmelikleri (1998 yılı 23420

sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Hasta Hakları Yönetmeliği vs.) esas alınarak ilgili kurumlarla karşılıklı imzaladığı işbirliği protokollerine dayandırılmaktadır (Gürsu, 2022).

Türkiye'de 1950 yılında Adalet Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında yazışmalar yapılarak vaizlerin haftada en az iki defa cezaevlerinde dini ve ahlaki içerikli konferanslar vermesi istenmiştir. Alınan olumlu neticeler sonrasında 1982 yılında bu faaliyet "*Din ve Ahlak Bilgisi*" müfredatı hazırlanarak "cezaevi vaizliği" kadrosuyla devam ettirilmiştir (Özdemir, 2017). Ancak o dönem için bu faaliyet henüz sadece yaygın din hizmetleri kapsamında olduğundan tam olarak manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin başlangıcı olarak görülmemektedir (Baygeldi, 2018).

Sağlık Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı iş birliği ile 1995 yılında hastanelerde "*Din ve Moral Hizmetleri*" adıyla başlayan çalışma ise 1996 yılında Danıştay kararı ile durdurulsa da 2015 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı ve Sağlık Bakanlığı arasında imzalanan "*Hastanelerde Manevi Destek Hizmetleri İşbirliği Protokolü*" ile yeniden hizmet vermeye başlamıştır (Han, 2016). Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bu ikinci dönemde (ilk olarak altı ilde başlatılan pilot çalışmada) görev yapacak olan lisansüstü eğitime sahip 20 personele 200 saati aşan bir hizmet içi eğitim verilmiştir (Söylev, 2016).

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde 2003 yılında, daha sonra adı "Aile ve Dini Rehberlik Bürosu" (ADRB) olarak değişen "Aile İrşat ve Rehberlik Büroları" kurulmuştur. Başlangıçta altı ilde pilot uygulama yapılmış, daha sonraları bütün illerde ve birçok ilçede kadın, çocuk, genç, yaşlı, engelli başta olmak üzere aileyi ilgilendiren bütün alanlarda, ailenin sağlam temeller üzerine kurulması, korunması ve güçlendirilmesine yönelik faaliyetler ile manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri verir duruma gelinmiştir (Baygeldi, 2018; Karagöz ve Gümüş Böke, 2020; Peker, 2017). Diyanet İşleri Başkanlığı ile 2007 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğü, 2008 yılında Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2011 yılında da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında iş birliği protokolleri imzalanmıştır (Gülmez ve Yenen, 2020). Bu protokoller gereği başkanlık personeli kadın konukevleri, yaşlı bakımevleri ve sevgi evleri gibi kurumlarda görevlendirilmiştir (Düzgüner ve Ayten, 2021). Ancak 2018 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında süresiz olarak imzalanan iş birliği

protokolü ile önceki protokoller yürürlükten kaldırılarak bütün sosyal hizmet kurumlarındaki MDR hizmetlerinin daha etkin bir şekilde yürütülmesi hedeflenmiştir (Gülmez ve Yenen, 2020).

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kendi web sitesinde MDR hizmetlerinin kurum teşkilat yapısı içerisinde Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı alt birimlerce yerine getirildiği görülmektedir (DİB, 2023). İlgili kaynakta Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü alt birimlerinden biri olan Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı'nın görevlerinin, 2017 yılında onaylanan *Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönergesi*'nin 8. maddesine göre belirlenmiş olduğu ifade edilmektedir. Aile sorunlarının çözümüne yönelik dini danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunulmasını sağlamak, sevgi evleri, huzurevleri, yetiştirme yurtları, kadın konukevleri gibi sosyal hizmet kurumlarında dini rehberlik hizmeti sunulmasını sağlamak bu görevler arasında sayılmıştır. Söz konusu yönergenin 9. maddesine göre bir diğer birim olan Sosyal ve Kültürel İçerikli Din Hizmetleri Daire Başkanlığı'nın görevleri içerisinde gençlerin manevi gelişimlerine katkı sunmak amaçlı çalışmalar yapmak sayılmıştır. Ayrıca Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir diğer birim olan Göç ve Manevi Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı'nın görevleri de yine aynı yönergenin 10. maddesinde düzenlenmiş olup; göçmenlere, engellilere, denetimli serbestlik kapsamında olanlara, bağımlılara, sağlık kurumlarına, ceza infaz kurumlarına, çocuk eğitim evlerine ve afet durumlarında manevi destek hizmeti sağlamak bu birimin görevleri arasında sayılmaktadır (DİB, 2023). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bir personeli olarak bu farklı daire başkanlıkları bünyesinde yürütülmeye çalışılan MDR hizmetlerinin, müftülüklerde aile ve dini rehberlik koordinatörlüğü, gençlik koordinatörlüğü, engelli koordinatörlüğü, göç koordinatörlüğü ve bağımlı koordinatörlüğü gibi birimlerce yerine getirildiğini görmekteyiz.

Manevi danışmanlığın bilimsel bir alan olarak da ülkemizde gelişmesiyle, Diyanet İşleri Başkanlığı çeşitli kurumlarla protokoller imzalamanın yanında sahada çalışacak manevi danışmanlara eğitimler vermeye başlamıştır (Demirtaş vd., 2021). Ancak ülkemizde henüz bu alana ait bir lisans eğitimi bulunmamaktadır. Teoloji alanında eğitim almış olmak önemli olmakla birlikte disiplinler arası yönü bulunan manevi danışmanlık için bu tek başına yeterli görülmemektedir (Ege, 2021). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu konuda lisansüstü eğitim ve sertifika eğitimlerine teşvik ile birlikte hizmet içi eğitimlerle

görevli personelini hizmete hazırlama yoluna gittiği görülmektedir (Baygeldi, 2018; Ege, 2021).

Mesleki Yeterlik Kurumu (MYK) tarafından 2019 yılında "*Manevi Danışman*" unvanının kabul edilmesi ve ilgili literatürün oluşmasıyla birlikte günümüzde MDR hizmetlerinin; sağlık kuruluşları, ceza infaz kurumları, sosyal hizmet kurumları, öğrenci yurtları, gençlik merkezleri vb. mekânlarda giderek yaygınlaşan bir psiko-sosyal hizmet haline geldiğini söyleyebiliriz (Demirtaş vd., 2021).

2.2.5. Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin İlke, Yöntem ve Teknikleri

Manevi danışmanlığın bir alan olarak ortaya çıkarken psikolojiden istifade ettiğini ve modern psikoloji ile benzeyen ve ayrışan noktalarının bulunduğunu, bunun neticesinde manevi danışmanlıkta kullanılan birçok ilke, yöntem ve tekniğin modern psikoloji ile benzerlik taşıdığını söylemek mümkündür (Cebeci, 2016; Gürsu, 2022). Psikoterapi ve psikolojik danışmada, danışanın ihtiyaç ve talebi doğrultusunda, kendisine uygun ve yararlı olabileceği düşünüldüğünde, manevi yönelimli tekniklerin geliştirilip, terapiye entegre edilerek kullanılmaya başlandığı bilinen bir gerçektir (Aka, 2020; Ekşi, 2022). Bununla birlikte manevi danışmanlık ve rehberlikte modern psikolojiden farklı olarak manevi kaynakların etkin kullanımı ile zenginleştirilmiş bir süreç bulunur (Aka, 2020).

Şirin (2014) "*Bilişsel Davranışçı Psikoterapi Yaklaşımıyla Bütünleştirilmiş Dini Danışmanlık Modeli*" adlı doktora çalışması ile İslami referansları kullanarak bir dini/manevi danışmanlık modeli geliştirdiğini ve daha sonra bunu "*İhsan Modeli*" olarak isimlendirdiğini ifade etmektedir. Sarı (2016) Müslüman danışanlar için, kendi dini anlayışlarıyla uyumlu psikolojik yardım sağlanması amacıyla, deneysel araştırmalarla sınanması gerektiğini de ifade ederek "*İslami değerleri yaşam biçiminde öncelikli danışanlara yönelik psikolojik danışma modeli*" önermektedir. Müslümanlar için nefs kavramının benlik kavramından daha yakın kabul edildiğini ifade eden ve benliğin geliştirilmesi yerine nefsin eğitimi kullanımı ile dikkat çeken bu model odak noktasına Kur'ân ve sünneti alarak "*Allah'a güven*" ve "*Allah'ın yardımını arama*" ilkelerini esas almaktadır. Ekşi (2022)'nin editörlüğünde hazırlanan "*Psikoterapi ve Psikolojik Danışmada Manevi Yönelimli 101 Teknik, Vaka Örnekleriyle"* çalışması da alan uzmanları için kullanım kılavuzu ile birlikte zengin bir örneklik içermektedir. Yine modern psikolojide iyilik terapisi, nefs psikolojisi yaklaşımında ise hayır/hasenat terapisi

olarak yer bulan, Atak (2022)'ın kurumsal bir model önerisi olarak sunduğu, Âhilik merkezli fütüvvet ruhundan hareketle modern psikolojinin bazı verilerinden yararlanılarak oluşturulacağını ifade edip önerdiği, *Fütüvvet Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Merkezi Modeli*'ni de yöntem ve teknik geliştirme çalışmaları arasında sayabiliriz. Ayrıca genellikle şiddet mağduru kadınlara yönelik geliştirilmesine alışık olduğumuz tekniklerden farklı olarak bu kez yine mağdura destek anlamında şiddeti en azından azaltması hedefiyle geliştirilen *"Eşine Şiddet Uygulayan Erkeklere Yönelik Bilişsel Davranışçı Yaklaşımla Bütünleştirilmiş Dini/Manevi Danışmanlık Modeli*"ni dikkat çeken bir başka çalışma olarak sayabiliriz (Gülmez, 2016).

Çalışmamızın kapsamını aşan ve derin bir konu olan yöntem ve teknik geliştirme hakkında çalışmalar devam ederken biz araştırmamızda manevi danışmanlık ve rehberlik alanının bilinen ve öne çıkan bazı temel ilke ve tekniklerine değinerek, araştırma sahamız olan kadın konukevlerinde hangi ilke ve teknikler dâhilinde bu hizmetin sunulduğunu tespit etmeye çalışacağız. Bu tekniklerin hizmet sunulan kitle (cezaevi, hastane, kadın konukevi, huzurevi vs.) gözetilerek geliştirilmeye devam etmesi gerektiğini de söylemeliyiz. Çünkü başarılı olmak isteyen bir danışman için mesleğin olmazsa olmaz temel ilkelerini bilmenin yanında zengin teknik bilgisi ve o teknikleri uygulama maharetine sahip olmak da önemlidir (Cebeci, 2016).

2.2.5.1. Temel İlkeler

Manevi danışmanlık ve rehberlikte "danışana ve bireysel farklılıklara saygı ilkesi" çerçevesinde bu hizmeti talep edenler arasında din, mezhep, dil, ırk, sosyal sınıf vs. gibi hiçbir konuda ayrım yapmayan bir muamele geçerlidir. Manevi danışman bu ilke ile hareket ederek ihtiyaç duyulan danışmanlık desteğini sunduktan sonra danışanın tercih ve kararlarına saygılı bir duruş gösterir (Gülmez ve Yenen, 2020). Ayrıca danışana saygı ilkesi ile önyargısız olma ve yargılayan bir tutumdan kaçınma, danışanı olduğu gibi kabul etme ve bu kabulün bir onay anlamına gelmediği ancak terapötik bir ortamın oluşması için bu ilke doğrultusunda hareket etmek gerektiği anlaşılmaktadır (Söylev, 2014). Bu durum özellikle manevi danışmanlar için değerleriyle örtüşmeyen danışan durumlarında zorlayıcı bir ilke gibi görünse de aslında bu ilke ile duygu ve düşüncelerinde değerlerinden tamamen sıyrılamayacak olan danışman için bu konuda kontrolü tamamen

kaybetmeden ve danışana yargılanmadan kabul edildiği hissini oluşturacak biçimde hizmet sunması gerektiği ifade edilmektedir (Söylev, 2014).

Manevi danışmanlık ve rehberlikte (diğer bütün psikolojik yardım uygulamalarında olduğu gibi) tüm etik kurallar ile birlikte "danışan mahremiyeti ve gizliliği" güven tesisinde önemli bir esas olarak kabul edilmektedir. (Gürsu, 2022; Söylev, 2014). Kadın konukevlerinde sunulan MDR hizmetlerinde bu gizlilik ilkesi hem kurumsal anlamda (kadın konukevinin adresi, personel ve kadınların kimlik bilgileri vs.) hem de bireysel anlamda (danışan mahremiyetine yönelik) kuralları içeren bir özelliğe sahiptir (Gülmez ve Yenen, 2020).

Manevi danışmanlık ve rehberlik, koruyucu, önleyici ve destekleyici bir hizmet olma yönüyle uyumlu olarak geçmişin derin analizleriyle ilgilenmek yerine "şimdi ve geleceğe dönük" olma ilkesine göre hareket ederek çözüm odaklı bir hizmet sunmaktadır (Gürsu, 2022).

Manevi danışmanlık ve rehberlik, özgürlükçü ve danışan merkezlidir. Manevi danışman aynı zamanda icra ettiği din görevliliği dolayısıyla alışkın olduğu şekil üzere hemen vaaz, tebliğ ve irşada yönelmemeli, muhatabını dini konularda "özgür" bırakabilmeli ancak "danışanı merkeze alarak" ihtiyaç ve istek ortaya çıktığında ise eğitimini aldığı din ve inanç boyutunu profesyonelce devreye sokabilmeli ve dini ritüelleri kullanabilmelidir (Ağılkaya Şahin, 2021; Gürsu, 2022).

Manevi danışmanlık ve rehberlik, katılımı iki tarafın da istekli ve gönüllü olmasını gerektiren bir hizmet olmakla birlikte, onun teklif yönü de bulunmaktadır (Ağılkaya Şahin, 2021; Topuz, 2014). Bu sebeple her ne kadar katılımda "gönüllülük" esas olsa da manevi danışmanlar iletişim kurdukları insanlardan özellikle bir sorun olduğuna dair sinyaller aldıklarında, duyarlı olmalı ve kişinin reddetme ihtimalini ya da sorunun çözümsüzlüğünü göze alarak danışmanlık teklifinde bulunan taraf olabilmelidir. Literatürde manevi danışmanlığın bu "kendiliğinden gelme" özelliği, onların seküler danışmanlıktan ayırıcı bir özelliği olarak görülmekte ve ihtiyaçlar karşısında proaktif olmaları gerektiği şeklinde açıklanmaktadır (Ağılkaya Şahin, 2021).

Manevi danışmanların bilmesi gereken bir diğer ilke, diğer ruh sağlığı uzmanlarında olduğu gibi, yetkinlik alanı sınırları dışına çıkmamaktır. Danışmanlığın kişi üzerinde bazen terapötik etkiler oluşturması danışmayı terapi, danışmanı da terapist yapmaz (Ağılkaya Şahin, 2021). Kişinin sadece almış olduğu eğitim, süpervizyon ve

profesyonel tecrübe dâhilinde yetkin olduğu alanda, ilgilendiği hedef gruba hizmet sunması danışmanlıkta "yetkinlik alanında kalma" ilkesi olarak kabul edilmektedir (Ekşi ve İme, 2022).

2.2.5.2. Yöntem ve Teknikler

Manevi danışmanlık ve rehberlik, terapi iddiası taşımamakla birlikte, profesyonel bir hizmet sunumu için, manevi boyutu ihmal etmeden, uygulamada psikolojinin yöntem ve tekniklerinden yararlanmaktadır (Ağılkaya Şahin, 2021). Psikolojik danışmada olduğu gibi manevi danışmada da özellikle kaynağını batıdan alıp toplumumuza entegre edilen yöntem ve tekniklerde, olduğu gibi taşımak yerine, uygulanacağı dine ve kültüre duyarlı olunması ve modern terapinin kültürel mirasla entegre edilmesi, farklılıkların patoloji olarak tanı almaması noktasında önem taşımaktadır (Aka, 2020).

Manevi danışmanlığa entegre edilen bazı tekniklerde psikanalitik, hümanist psikoloji, pozitif psikoloji, transpersonel psikoloji, bilişsel davranışçı terapi, geştalt terapi, logoterapi, bibliyoterapi, çözüm odaklı kısa süreli terapi gibi yaklaşım ve ekollerden yararlanıldığını görmekteyiz (Aka, 2020; Baygeldi, 2018; Gürsu, 2022; Keskinoğlu ve Ekşi, 2022). Danışma sürecinde daha başka birçok teknik bulunmakla birlikte sıklıkla yansıtma, yöneltme, yüzleştirme, etkin dinleme, empati kurma, yapılandırma, susma, özetleme gibi terapötik teknikler kullanılmaktadır (Cebeci, 2016). Biz bu çalışmada daha çok manevi yönelimli tekniklere ve bunların alanda kullanımlarına değineceğiz.

Kişiye verdiği huzur ve rahatlamanın yanında kişinin kutsal ile bağ kurma ihtiyacını karşılaması, duygularını açığa çıkarmasına vesile olması, sorunlarına karşı bir içgörü kazandırması, bir başa çıkma yöntemi olması ve toplu yapıldığında yalnız olunmadığını hissettirmesi gibi yönleriyle "dua" önemli bir manevi danışma tekniği olarak kabul edilmektedir (Ayten, 2012; Cebeci, 2016; Keskinoğlu ve Ekşi, 2022; Şirin, 2014).

Manevi danışmanlıkta kullanılabilecek bir diğer teknik danışmanın yönlendirmesiyle okumalar yapmaya dayanan, kitaplar yardımıyla iyileştirme olarak da anlayabileceğimiz "manevi bibliyoterapi" tekniğidir (Şirin, 2014). Danışanın ihtiyacı belirlendikten sonra danışmanın yönlendirmesiyle manevi temalı okumalar yapılması ve kazanımların neler olduğunun tespit edilmeye çalışılması şeklinde uygulanabilmektedir

(Çakmak, Keskinoğlu ve Ekşi, 2022). Kur'ân okumak İslam'da maddi ve manevi hastalıklar için bir şifa kaynağı olarak kabul edilmekle birlikte peygamber kıssaları ve Mesnevi hikayeleri gibi okumalar da manevi bibliyoterapinin kullanım örnekleri arasında görülmektedir (Şirin, 2014; Çakmak vd., 2022).

Hem çocuklar hem yetişkinler için önemli olduğu düşünülen bir başka teknik de "hikâye anlatma" tekniğidir. Bu teknikte kişinin sorunuyla örtüşen bir hikâyenin anlatımı yoluyla, yaşadığı sorunları kabul edebilmesi ve onlara katlanma gücünü geliştirmesinin yanında kendi yaşadıklarını çözümlemesi ve yaşanabilecek olanlara zihinsel hazırlık yapabilmesi gibi hedefler bulunmaktadır (Cebeci, 2016). Bu teknikle yakından ilgili "hikâyeleme" tekniği ise kişinin kendi yaşamış olduklarını ya da geleceğe dair umut ve hayallerini hikâyelemesi şeklinde kullanılmaktadır. Bu sayede kişinin yaşananlar konusunda bir içgörü kazanması, kendisiyle yüzleşip hesaplaşarak psikolojik rahatlamanın sağlanması ve gelecek konusunda da tasarlama, hayal kurma, umudu canlandırma, arzu ve beklentilerini düzene koyma gibi faydalar hedeflenmektedir (Cebeci, 2016).

Manevi danışmanlık ve rehberlik, yapılandırılmış danışma süreci içerisinde bazı "ibadet/ritüeller"i ruhsal rahatlama, dinginlik, arzularını kontrol, sosyal yardımlaşma, kararlılık ve zorluklara sabır gibi birçok terapötik etkileri bulunması dolayısıyla teknik olarak kullanabilmektedir (Şirin, 2014). Bu konuda yararlanılabilecek manevi referansların (abdest, namaz, oruç, hac, zekât, sadaka vs.) çokluğu dolayısıyla İslam'ın mensuplarına zengin bir manevi birikim sunduğunu söyleyebiliriz.

Sadece çevresindeki güzellikleri fark etme olarak değil, hayatın kendisini bir hediye olarak görmeyi sağlayan, elinde olmayanlara üzülmek yerine sahip olduklarını fark ettirerek kişiye gönül huzuru veren "şükür" tekniği ve hayatın iniş çıkışlarına karşı mücadele azmini yitirmemeyi hedefleyen "sabır" tekniği, deprem ve hastalık gibi olumsuz durumlarda dahi hayata uyum sağlamayı ve anlamı kaybetmemeyi sağlayan teknikler olarak önemli bir başa çıkma sağlamaktadır (Ayten, 2012; Ekşi ve Keskinoğlu, 2022). Aynı şekilde özellikle insanın sınırlarını zorlayan sıkıntılarla karşılaşması ve strese maruz kalması durumlarında, düşünce sistemini destekleyip onaran "tevekkül" tekniği de kişiyi güçlendiren bir başa çıkma tekniği olarak kabul edilmektedir (Ekşi ve Keskinoğlu, 2022).

Yaratıcının varlığını, yakınlığını ve desteğini hissettiren bir anma şeklinde uygulanan "zikir" tekniği manevi danışmanlık ve rehberlikte etkili bir araç olarak görülmektedir. Sadece sessiz bir hatırlama değil sözel ikrar ve itirafın bulunduğu bu uygulamanın, kişiye güven verdiği ve yalnızlıkla başa çıkmasına yardımcı olduğu düşünülmektedir (Cebeci, 2016; Şirin, 2014).

Başkalarını düşünmenin düşüncede kalmayıp eyleme dönüştürülmesi ve içselleştirilmesini sağlayan "hizmet etme" ya da "karşılıksız, gönüllü iyilik yapma" tekniği mutluluk, huzur ve sosyalleşmeye katkısı olan, erdemleri besleyen bir tekniktir (Çınar, 2022). Başkaları için bir şey yapmaya dayalı bu teknik, İslam dininde geniş anlamıyla Allah rızası için yapılan her güzel iş anlamında kullanılan ve teşvik edilen sadaka kavramını hatırlatmaktadır.

Varoluşsal ikilemler, karamsarlık, umutsuzluk ve çaresizlik gibi problemler karşısında bir çözüm olarak "tefekkür" tekniği kullanılabilmektedir ki bu teknikle hikmet ve dengenin manevi bağlantılar kullanılarak kavranması yoluyla kişide rahatlatıcı ve huzur verici zihinsel bir faaliyet gerçekleştirilmektedir (Cebeci, 2016; Şirin, 2014).

Kişiye bozulan ilişkilerinde bir dönüşüm ve yeni başlangıçlar sağlayan "affetme" tekniği, yaşananların olumsuz etkilerinden kurtulma noktasında bireyi desteklemekte ve İslam'da olduğu gibi çoğu dinde de bir erdem olarak teşvik edilmektedir (Ayten, 2012).

Hataları sorgulatması ve itiraf yoluyla içgörü kazandırarak kişide sağaltım amaçlayan "tövbe" tekniği özellikle yeni başlangıçlar ve dönüşüm noktasında ümitsizliğe düşen danışanlar için faydalı olacağı düşünülen bir tekniktir (Sarı, 2016; Şirin, 2014).

Şirin (2014)'in bir dini/manevi danışmanlık tekniği olarak Avrupa ve Amerika'da da sıklıkla kullanıldığını ifade ettiği "dini tebliğ ve telkin/vaaz" tekniğinin, özellikle grup çalışmalarında, kalplerin yumuşaması ve iç motivasyon oluşturması yönüyle bu tesirli söz ve nasihatlerin faydalı olduğu düşünülmektedir. Manevi danışmanlık ve rehberliğin grupla gerçekleştirilen rehberlik çalışmaları boyutunda uygulanabilecek bu teknikle danışmanlar; kişileri yargılamadan, yanlış tutumları bireyselleştirmeden, kuşatan ve kucaklayan bir üslupla sahih dini bilgiyi aktararak, yanlışların düzeltilmesinde farkındalık oluşturmayı ve bu bilgilerin hayata yansımasıyla olumlu sonuçlar yaşanacağı yönünde umut oluşturmayı hedeflemektedir (Gülmez ve Yenen, 2020). Tekniği klasik vaazdan ayıran yönü olarak benzer terapötik amaçlar için bir araya getirilmiş gruplara, yapılandırılmış bir danışma süreci eşliğinde uygulanması sayılabilir (Şirin, 2014).

Güncel danışmanlık yaklaşımlarında “sesli ve görsel malzemeler” (müzikal unsurlar, resim ve film) de terapide sanata dayalı teknikler olarak kullanılabilmektedir (Ekşi ve Keskinoğlu, 2022). Manevi danışmanların da danışma süreci içerisinde, danışanların ihtiyaçları doğrultusunda, destekleyici manevi içerikli materyallerden (ilahi dinleme vs. gibi) bu teknik çerçevesinde istifade edebilecekleri düşünülmektedir (Şirin, 2014).

2.2.6. Manevi Danışmanın Sahip Olması Gereken Özellikler

Manevi danışmanların görevlerinde etkili ve verimli olabilmeleri için sahip olmaları gerektiği düşünülen birtakım kişisel özellikler ve danışmanlık becerileri bulunmaktadır. Gerek kişisel özellikler gerek danışmanlık becerileri diyebileceğimiz mesleki özellikler bir danışman için birbirini destekleyen ve tamamlayan niteliklerdir (Topuz, 2014).

Manevi danışman öncelikle kendini anlayabilen, içgörü sahibi, önyargılardan uzak, bireysel farklılıklara karşı anlayışlı, yaşam tecrübesinin getirdiği farklılıkları göz ardı etmeyen, yardım odaklı, sabırlı, sevgi dolu, kendini değerlendirmede objektifliğini kaybetmeyen, danışmanlık ilişkisinin ihtiyaç duyduğu esnekliğe sahip bir kişi olmalıdır (Ağılkaya Şahin, 2021). Her meslek için geçerli olmakla birlikte manevi danışmanların da mesleki verimi üzerinde son derece etkili olduğu düşünülen bir özellik, onların bu hizmeti yapmaya gönüllü ve istekli olmaları yani mesleki motivasyonlarının iyi düzeyde bulunmasıdır (Topuz, 2014).

Manevi danışmanlardan kendi hayatlarındaki bütün problemleri çözmüş olmaları beklenmez ancak danışanlarının dertlerine birlikte dayanma ve birlikte çözüm yolları arayışına kalkışabilmeleri için öncelikle kendi sıkıntılarından ve zaaflarından kaçmadan onlarla yüzleşebilmeleri beklenir (Ağılkaya Şahin, 2021). Danışman kendi duygu ve düşüncelerinin farkında olmalı, danışanı koşulsuz kabul edebilmesi gerektiği gibi kendisinin de güçlü ve zayıf yönlerini kabul edebilmelidir (Topuz, 2014).

Danışanın karşısında değil de yanında bir duruşu gerçekleştirebilmesi için danışmanda olmazsa olmaz nitelikler empati, anlayış ve koşulsuz kabuldür (Şirin, 2014). Koşulsuz kabul ile danışma sürecinde manevi danışmanın değerlerine aykırı olan durumları onaylaması gerektiği kastedilmemekte ancak zorlayıcı da olsa danışmanın duygu ve düşünce kontrolünü kaybetmemesiyle birlikte ortamın danışanın gelişim ve

dönüşümünü engellemeyecek şekilde, en azından ona yargılanmadan kabul edildiğini hissettirecek şekilde olması gerektiği anlatılmaya çalışılmaktadır (Söylev, 2014).

Danışmanlık becerileri konusunda üzerinde titizlikle durulan bir özellik de dinleme becerisidir. Danışmandan beklenen konuşmaktan çok dinlemedir. Bu dinleme pasif değil, yerinde yansıtmaları da içeren aktif bir dinleme olarak nitelenmektedir (Şirin, 2014). Manevi danışmanların din görevlisi iken daha çok konuşan rolünde olmaları dolayısıyla, danışmanlık yaparken etkin dinleyici olmalarının gerekmesi, onları en çok zorlayan becerilerden biri olarak görülmektedir (Ağılkaya Şahin, 2021). Bununla birlikte görevleri gereği hitap eden konumunda olmalarından dolayı sözlü iletişim becerilerinin yüksek olması ise danışmanlık becerilerinde kendilerine yeterlilik katan bir özellik olarak değerlendirilmektedir (Şirin, 2014).

Manevi danışmanlar görevleri gereği farklı demografik özelliklere sahip, çok farklı soru ve problemleri olan kişilere hizmet sundukları için danışmanlardan dini konularla ilgili bilgi donanımlarının yanı sıra din sosyolojisi, din psikolojisi, psikolojik danışma ve aile danışmanlığı alanlarında da gereken miktarda donanım kazanacakları eğitimleri almış olmaları beklenmektedir (Topuz, 2014).

Danışanın kendisini daha iyi ifade edebilmesinde ve sorunları hakkında farkındalığının sağlanmasında, zamanında, uygun ve genellikle açık uçlu sorular sormanın önemi bilinmektedir. Bu anlamda soru sorma tekniğini bilmek, her danışman için kazanılmış olması gereken önemli bir beceri olarak görülmektedir (Şirin, 2014).

Manevi danışman ihtiyaç duyan insanların kendisine yönlendirilmesi noktasında desteğine ihtiyaç duyduğu kurum personeliyle iyi ilişkiler kurabilmeli ve aynı zamanda personelin de manevi danışma ihtiyacı bulunup bulunmadığını gözetebilmelidir (Ağılkaya Şahin, 2021). Bütün bu özelliklerle birlikte manevi danışmanların karşılaştıkları danışman sorunları karşısında sihirli bir güce sahip olmadıklarını ve eşlik etme olarak sunulan desteğin de yardım hizmetinde önemli bir yerinin bulunduğunu bilmeleri, tükenmişlik duygusuna karşı onları koruyucu bir nitelik olarak görülmektedir (Topuz, 2014).

2.3. Kadın Konukevlerinde Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri

Araştırmamızın bu bölümünde kadın konukevlerinde sunulan MDR hizmetleri hakkında yurtdışında ve Türkiye'de yapılan çalışmalara, Türkiye'de MDR alanında hizmet sağlayıcı kurum konumunda olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu hizmetin sunumunda bir standardın sağlanması amacıyla hazırladığı çalışma programına ve bu hizmetle ilgili sistemin işleyişinde takip ettiği usul ve esaslara değinilecektir.

2.3.1. Yurtdışındaki Çalışmalar

Bilindiği üzere manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, ülkemizdekinin aksine Avrupa ve Amerika'da 19.yüzyılın başlarından beri gelişip yaygınlaşmış ve artık günümüzde bu coğrafyalarda kurumsallaşmış bir hizmet olmuştur. Bunun doğal bir sonucu olarak MDR alanına yönelik çok sayıda bilimsel araştırma ve yayın mevcuttur ve bu yayınların artarak devam ettiği görülmektedir (Koç, 2012). Ancak araştırma sürecinde yurtdışında Türkiye'dekine benzer şekilde kadın konukevlerinde kurumsal ve sürekli bir MDR hizmeti verildiğine dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Doğrudan kadın konukevlerinde sunulan sistemli bir MDR hizmetinin konu edilip değerlendirildiği bir çalışmaya da ulaşılamamıştır. Ulaşılan çalışmaların çoğunlukla, şiddet mağduru kadınlar üzerinde maneviyatın iyileştirici etkilerinin araştırılması hakkında olduğunu görmekteyiz. *Spirituality in treatment for domestic violence victims* isimli çalışmada aile içi şiddet mağdurlarının tedavisinde maneviyat ele alınırken danışmanların karşılaştıkları engeller ve zorluklar da incelenmeye çalışılmıştır (Holley, 2021).

Aile içi şiddet mağdurlarının hayatında maneviyatın önemini araştırmak üzere 151 kadınla gerçekleştirilen *The importance of spirituality in the lives of domestic violence survivors* isimli çalışma, kadınların çoğunluğunun (%97'sinin) yaşadıkları şiddet ve ihanet ile başa çıkmada maneviyatın kendileri için bir güç kaynağı olduğunu belirtmesi açısından önemlidir (Gillum, Sullivan ve Bybee, 2006). *Strength and vulnerability: Spirituality in abused American Muslim women's lives* isimli çalışmada maneviyatın Amerikalı Müslüman kadınların istismar deneyimleri üzerindeki etkisi incelenerek, maneviyatın bu kadınlar için hem güç hem de kırılganlık kaynağı olarak karmaşık bir role sahip olduğunun altı çizilmektedir (Hassouneh-Phillips, 2003). İstismara uğramış kadınların ruhsal sıkıntılarını azaltmak amacıyla dini liderlerinden manevi rehberlik

almaya çalıştıkları deneyimleri konu alan *The lived experience of women in abusive relationships who sought spiritual guidance* isimli çalışma ise din adamlarının kadınların ruhsal sıkıntılarını hafifletmede veya şiddete müdahale etmede yardımcı olmadıklarını ortaya koyan eleştirel bir değerlendirmeye sahiptir (Copel, 2008).

Yakın partner şiddetinden kurtulan kadınlarda bir başa çıkma yöntemi olarak maneviyatın araştırıldığı çalışmalar da bulunmaktadır. *Exploring the meaning and role of spirituality for women survivors of intimate partner abuse* isimli çalışmada, kadın konukevlerinde kalan 22 mağdur üzerinden maneviyat ve yakın partner istismarı arasındaki ilişki araştırılmıştır (Fowler ve Rountree, 2009). Ayrıca şiddet mağduru kadınlara sunulan danışmanlık hizmetlerinde, sürece maneviyatın entegre edilmesinin değerlendirildiği çalışmalar da bulunmaktadır. Bu anlamda boşanma deneyiminin maneviyattan nasıl etkilendiğini araştıran *Divorce and women's spirituality* isimli çalışma boşanma sonrası iyileşmede manevi güce dokunmanın sosyal hizmet müdahalesi için derin bir etkiye sahip olabileceğini ima etmesi yönüyle önemlidir (Nathanson, 1995). Yine sığınmaevinde kalan kadınların maneviyatının hizmet kullanımı ve memnuniyeti üzerindeki etkisini araştıran *The influence of spirituality on service utilization and satisfaction for women residing in a domestic violence shelter* isimli çalışmanın, inanç temelli hizmetlerin barınak hizmetlerine dahil edilmesi gerektiği sonucuyla dikkat çekici olduğunu söyleyebiliriz (Fowler vd., 2011).

2.3.2. Türkiye'deki Çalışmalar

Araştırmamızın başında da ifade ettiğimiz gibi hastane, cezaevi, aile ve dini rehberlik büroları vb. bazı alanlarda sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri ile ilgili çalışmaların sayısı her geçen gün artarken, ihmal edildiği düşünülen bir alan olarak kadın konukevlerinde sunulan MDR hizmetlerine ilişkin çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir (Koç ve Güldaş, 2021). Araştırmamız kadın konukevlerinde sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine odaklanan ilk akademik çalışma olarak araştırmacıların bu alana dikkatini çekmeyi ve alanın gelişimine katkı sunmayı hedeflemektedir.

Kadın konukevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri hakkında Türkiye'de yapılan çalışmaları araştırdığımızda konuyla doğrudan ilgili bir çalışma olarak karşımıza hizmet sağlayıcı kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayımladığı *"Kadın Konukevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri"* isimli kitap

çıkmaktadır (Gülmez ve Yenen, 2020). Bu çalışmanın, kurumlarda görev alacak manevi danışmanlar için göreve hazırlayıcı özet bilgileri içeren, kurumu ve muhatap kitleyi temel özellikleriyle tanıtan, hizmet sunumunda dikkat edilmesi gereken ilkelerden haberdar eden bir kılavuz kitap mahiyetinde olduğu görülmektedir. Bu çalışma dışında kadın konukevlerinde sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini doğrudan konu alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Kadın konukevlerinin çoğunlukla bir sosyal hizmet alanı olması yönüyle akademik çalışmalara konu edildiğini görmekteyiz. Ayrıca aile içi şiddetin kurumda kalan kadın ve çocuklar üzerindeki etkilerinin araştırıldığı pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarla birlikte kadın konukevi çalışanları ya da buradan hizmet alan kadınlarla yürütülen çalışmalarda da genellikle kurumda sunulan manevi destek hizmetleri hakkında değerlendirmelere rastlanılmamıştır. Bu hizmet bahsi geçen çalışmalarda ya kurumda yapılan grup etkinlik çalışmaları içinde isimsiz olarak ya da Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından verilen eğitimler adıyla yer almaktadır. Ancak *"Muhafazakâr Politikalar, Feminist Perspektif ve Kadın Sığınmaevleri: Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi Örneği"* isimli yüksek lisans çalışmasında ise kurumda sunulan MDR hizmetlerinin muhafazakâr politikaların sığınma evi işleyişine olumsuz bir yansıması olarak yorumlandığını görmekteyiz (Yılmaz, 2015). Açıkçası bu yorum çalışmamızda da varlığını sorguladığımız, manevi danışmana verilen tepkiler altında kimi zaman siyasi görünümlü, dine ve din görevlisine karşı var olduğu görülen ön yargı değerlendirmelerini desteklemiştir.

Aile içi şiddet ve dindarlık ilişkisinin kadın konukevlerinde kalan kadınlar üzerinden araştırıldığı *"Türkiye'de Aile İçi Şiddet, Kadın Sığınma Evleri ve Din"* başlıklı doktora çalışması temelde dindarlık ve şiddet arasındaki ilişkiyi incelemektedir (Öztürk, 2008). Benzer bir çalışma olarak *"Kadına Yönelik Şiddet ve Din İlişkisine Sosyolojik Bir Yaklaşım (Ankara'daki Kadın Sığınma Evleri Örneği)"* isimli yüksek lisans çalışmasında da kadın konukevlerinde kalan şiddet mağduru kadınlar üzerinden kadına yönelik şiddette sahip olunan din anlayışının tesirinin incelendiğini görmekteyiz (Ömek, 2013).

Şiddet mağduru kadınlara bir destek anlamında şiddetin uygulayıcısını hedef alarak geliştirilen *"Eşine Şiddet Uygulayan Erkeklere Yönelik Bilişsel Davranışçı Yaklaşımla Bütünleştirilmiş Dini/Manevi Danışmanlık Modeli*"ni dikkat çeken bir başka çalışma olarak sayabiliriz (Gülmez, 2016).

Şiddetin olumsuz etkilerini hafifletmek için spiritüel inanç ve uygulamaların önemli olmasından hareketle, kadın konukevlerinde kalan şiddet mağduru kadınların spiritüellik ve çatışma biçimleri düzeylerinin değerlendirildiği *"Kadın Konukevlerinde Kalan Şiddet Mağduru Kadınlarda Çocukluk Çağı Travmaları, Spiritüellik ve Çatışma Yöntemleri Açısından Psikolojik Belirtilerin Değerlendirilmesi"* isimli yüksek lisans çalışması, bu kurumlarda sunulan manevi destek hizmetlerinden direkt olarak bahsetmese de aslında kurumdaki MDR hizmetlerinin önemini ve etkisini ortaya koyacak nitelikte sonuçları ile dikkat çekicidir (Emirza, 2018).

Kadın konukevlerinde kalan şiddet mağduru kadınlar ile görüşülerek, din ve maneviyat algısının şiddeti önleyici bir faktör olup olmadığının araştırıldığı *"Kadın Konukevleri: Kadına Şiddet ve Maneviyat Algısı"* isimli yüksek lisans çalışmasını da yine doğru anlaşılan din ve maneviyatın şiddet davranışı üzerindeki olumlu sonuçlarını göstermesi bakımından önemli bir çalışma olarak görmekteyiz (Kendirli, 2023). Sonuç olarak bu alanla doğrudan ilgili çalışmaların sınırlılığı nedeniyle kadın konukevlerinde sunulan MDR hizmetlerinin farklı çalışmalara doğrudan konu edilerek incelenmesine ihtiyaç bulunduğunu belirtmek isteriz.

2.3.3. Diyanet İşleri Başkanlığı Kadın Konukevleri Çalışma Programı

Çalışmamızın bu bölümünde Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından kadın konukevlerindeki dini rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde süreklilik ve verimlilik sağlanması ile bir standart belirlenmesi amacıyla hazırlandığı belirtilen çalışma programına ve bu programın uygulanması esnasında takip edilmesi istenilen usul ve esaslara değinilecektir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan *Kadın Konukevlerinde Sunulan Dini Rehberlik Hizmetleri Çalışma Programı* dört ana konu ve bu ana konuların her birinin altında yer alan on ikişer alt konudan oluşmaktadır. Programın içeriğinde alt konu başlıkları ile ilgili kısa açıklamalara, temel alınan değerlere ve hedef kazanımlara da yer verildiği görülmektedir. (Gülmez ve Yenen, 2020).

İnsan Hak ve Sorumlulukları ana konu başlığı altında yer alan alt konu başlıkları şunlardır: En değerli varlık: İnsan, sosyal bir varlık olarak insan, Kur'ân'da övülen örnek insan modeli, Kur'ân'da yerilen insan modeli, İslam'ın insana verdiği değer, insanın yaratılış gayesi, şefkat ve merhamet, mahremiyet (özel hayatın gizliliği), insanın güçlü

yönlerini tanıması, sosyal medyanın bilinçli kullanımı, İslam'da kadının hak ve sorumlulukları, insanın dokunulmazlıkları.

İman ve İtikat ana konu başlığı altında yer alan alt konu başlıkları şunlardır: Allah'a iman, peygamberlere iman, kitaplara iman, meleklere iman, ahirete iman, kaza ve kadere iman, bidat ve hurafeler, ihsan, sihir ve büyü, vesvese, dua, tevekkül ve teslimiyet.

İbadet ana konu başlığı altında yer alan alt konu başlıkları şunlardır: Maddi temizlik, manevi temizlik, namazın önemi, oruç ve Ramazan, sadaka/infak, Kur'ân-ı Kerim okumanın ve öğrenmenin önemi, tevbe, namazın fıkhi yönü, yemin ve adaklar, helaller ve haramlar, önemli gün ve geceler, salih amel ve niyet.

Toplumsal Ahlak ana konu başlığı altında yer alan alt konu başlıkları ise şunlardır: Boşanma, akrabalık ilişkileri (sıla-i rahim), öfke kontrolü, bilinçli ebeveyn olmak, aile mahremiyeti (özel hayatın sınırları), örnek şahsiyetler, ailede değer aktarımı, Kur'ân-ı Kerim'de aile modelleri, İslam'da ahlakın anlamı ve önemi, İslam ahlakında iyi görülen ve kötü bulunan tutum ve davranışlar (Gülmez ve Yenen, 2020).

2.3.4. Sistemin İşleyişinde Takip Edilen Usul ve Esaslar

Ülkemizde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri daha önce de belirttiğimiz gibi hukuki olarak Anayasa, kanun, yönetmelik ve ilgili kurumlarla imzalanan iş birliği protokollerine dayandırılarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı ile 2007 yılında SHÇEK Genel Müdürlüğü, 2008 yılında Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2011 yılında da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında iş birliği protokolleri imzalanmıştır (Gülmez ve Yenen, 2020). Bu protokoller gereği başkanlık personeli kadın konukevleri, yaşlı bakımevleri ve sevgi evleri gibi kurumlarda görevlendirilmiştir (Düzgüner ve Ayten, 2021). Daha sonra Diyanet İşleri Başkanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında 2018 yılında süresiz olarak imzalanan iş birliği protokolü ile önceki protokoller yürürlükten kaldırılmış ve bütün sosyal hizmet kurumlarındaki MDR hizmetlerinin daha etkin bir şekilde yürütülmesi hedeflenmiştir (Gülmez ve Yenen, 2020).

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kendi web sitesinde MDR hizmetlerinin, kurum teşkilat yapısı içerisinde Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı alt birimlerce yerine getirildiği görülmektedir (DİB, 2023). İlgili kaynakta aile sorunlarının çözümüne yönelik

dini danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunulmasını sağlamak, sevgi evleri, huzurevleri, yetiştirme yurtları, kadın konukevleri gibi sosyal hizmet kurumlarında dini rehberlik hizmeti sunulmasını sağlamak Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü alt birimlerinden biri olan Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı'nın görevleri arasında sayılmaktadır. Müftülüklerde ise kadın konukevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetini yürüten birimin aile ve dini rehberlik koordinatörlüğü olduğu görülmektedir.

Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2018 yılında gönderdiği *Kadın Konukevleri Dini Rehberlik Hizmetleri Usul ve Esasları* başlıklı yazısında, dini rehberlik hizmeti verilecek kitle, programın hazırlanma amacı ve hedefi, kurumlar arası işbirliği, kadın konukevlerinde dini rehberlik hizmeti sunacak personelin özellikleri ve dini rehberlik hizmeti sunan personelin çalışma ilkeleri hakkında bilgi vermektedir (Gülmez ve Yenen, 2020). İlgili yazıda *Kadın Konukevlerinde Sunulan Dini Rehberlik Hizmetleri Çalışma Programı*'nın kadın konukevlerinde sistemli, planlı ve aşamalı bir dini rehberlik hizmeti sunmak, konukevlerinin sadece barınma değil güçlendirme ve bilinçlendirme merkezleri olarak işlev görmesine katkı sağlamak amacıyla hazırlandığı belirtilmiştir. Ayrıca yazıda kurumlar arası iş birliği hakkında Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri ve Müftülük düzeyinde, sosyal hizmet kurum/kuruluşlarında yürütülen din hizmetlerinin koordinasyonunu sağlamak amacıyla altı ayda bir toplanacak olan bir İl Koordinasyon Kurulu oluşturulması gerektiği ifade edilmektedir. Yine bu konuyla ilgili olarak dini rehberlik hizmetinin yürütülmesi ve kurumlar arası irtibatı sağlamak üzere hizmet götürülen kurum ve kuruluşların idaresinin takdir edeceği bir personelin görevlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Kurumda dini rehberlik yapan personelin ihtiyaç duyduğunda kuruluş psikoloğu ile görüşerek istişarede bulunabilmesi de iş birliği konusunda ilgili yazıda belirtilen önemli esaslardandır (Gülmez ve Yenen, 2020). İlgili yazıda, kadın konukevlerinde değerler eğitimine dayalı dini rehberlik hizmetini belli usul ve esaslar çerçevesinde yerine getirmesi istenilen personelin sahip olması gereken mesleki ve kişisel özellikler ile dikkat etmesi istenilen çalışma ilkeleri de ayrı iki başlık altında madde madde anlatılmaktadır. Bu kurumlarda görev alacak personelin riayet etmesi gereken en temel çalışma ilkesinin gizlilik ilkesi olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca dini rehberlik hizmeti sunan personelin muhatap olacağı bir kuruluş yetkilisinin olması gerektiği ifade edilerek, dini rehberlik çalışmalarına başlamadan önce bu görevli ile irtibat kurulması istenmekte ve yapılacak iş birliğinin içeriği hakkında bilgi verilmektedir.

Kurumda görev yapacak olan personelden; muhatap olunacak kitlenin özelliklerini, ihtiyaç ve beklentilerini, hazır bulunuşluk düzeylerini dikkate alması, kurumdaki kadınlar ve personel ile sağlıklı bir iletişim kurmaya özen göstermesi, kuşatan, kucaklayan, tarafsız bir üslup benimsemesi istenmektedir (Gülmez ve Yenen, 2020).

III. BÖLÜM
MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın tasarlandığı yöntem, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve toplanan verilerin analizi konularına detaylı olarak değinilecektir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada araştırma yöntemlerinden nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Bilindiği üzere nitel araştırma modeli son yıllarda sosyal bilimler alanında araştırma yapanlar tarafından gittikçe artan bir tercihe sahiptir (Tanyaş, 2014; Yıldırım, 1999). Çünkü nitel araştırma yöntemi, insan ve toplumun değişken yapısı dolayısıyla sosyal olgular üzerinde genellemeler yapmak yerine biyo-psiko-sosyal-kültürel ve manevi boyutu olan insanı tek bir bakış açısıyla değil kendi içinde bütüncül bir bakış açısıyla anlayıp yorumlamayı vurgulamaktadır (Karataş, 2015).

Yaygın olarak görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi tekniklerin veri toplamada kullanıldığı nitel araştırma, olgu ve olayları doğal ortamında bütüncül biçimde ortaya koymaya çalışan, nitel bir sürecin takip edildiği çalışma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 1999). Kadın konukevlerinde sunulmaya devam eden manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini araştırmayı hedefleyen bu çalışmada nitel araştırma modeli tercih edilerek, bu alanla ilgili genellemelere ulaşmanın ötesinde, daha açıklayıcı, derinlemesine bilgilere ulaşmak ve bu bilgileri bizzat uygulayıcıların hizmetine sunmak amaçlanmıştır (Yıldırım, 1999).

Nitel araştırmada desen kavramı araştırmanın yaklaşımını belirleyen ve araştırmadaki çeşitli aşamaların bu yaklaşım çerçevesinde tutarlı olmasına rehberlik eden, araştırmacıya bu anlamda yön gösteren bir strateji olarak tanımlanmakla birlikte nitel araştırma desenleri araştırmacıya sınırları kesin çizgilerle belirlenmiş bir yönlendirme yapmaz, araştırmacıya esnek bir yaklaşım sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmada hangi yaklaşımın tercih edileceği konusunda, araştırılan konunun özelliği ve

üzerinde çalışılan probleme hangi yaklaşımın uygun olduğu belirleyicidir (Yıldırım, 1999).

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışmasında amaç bir durumu derinlemesine çalışıp betimlemek ve belirli bir duruma ilişkin sonuçları ortaya koymaktır (Subaşı ve Okumuş, 2017). Nitel yaklaşımla yapılan durum çalışmalarında bir duruma ilişkin etkenler bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri, ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Durum çalışması temelde nasıl, niçin ve ne sorularını kullanarak olgu ya da olayı derinlemesine incelemeye imkân veren bir yöntemdir diyebiliriz. Kadın konukevlerinde sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine odaklanan bu çalışma ile temelde kadın konukevlerinde sunulmakta olan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin nasıl ve hangi uygulamalar dâhilinde yürütüldüğüne cevap aranmaktadır. Durum çalışmalarında elde edilen sonuç ile istatistiksel genellemeler yapmak yerine benzer durumların anlaşılmasına yönelik örnekler ve deneyimler oluşturmak beklenir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışma ile de hâlihazırda devam etmekte olan kadın konukevlerindeki MDR hizmetlerine bir katkı sunmak düşüncesiyle sahadaki manevi danışmanların deneyimlerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma kapsamına giren canlı ya da cansız ögelerin bütününe evren adı verilirken, onu temsil eden numuneye ise örneklem denilmektedir (Güçlü, 2021). Araştırmamızın evrenini Türkiye'deki kadın konukevlerinde manevi danışman olarak görev yapan kişiler oluşturmaktadır ve ihtiyaç duyulan verileri elde edebilmek için evreni temsil edecek örneklemin seçiminde amaca uygunluğun ön planda tutulduğu, çoğunlukla nitel araştırmayla özdeşleşmiş olan ve araştırmacının önceden belirlediği bazı kriterlere göre tercih yaptığı amaçlı örnekleme yoluna gidilmiştir (Güçlü, 2021; Tanyaş, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmamızın çalışma grubunu Türkiye'nin farklı illerinde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından ilgili protokollere dayanılarak kadın konukevlerinde görevlendirilmiş olan 21 manevi danışman oluşturmaktadır. Bu amaçla Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından kadın konukevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik yapmak üzere görevlendirilmiş personel içinden görev sürelerine bakılarak her coğrafi bölgeden

üçer kişi olacak şekilde, söz konusu kurumda en fazla süre görev yapmış olan kişilere ulaşılmaya çalışılmış ve toplamda 21 kişi ile görüşme yapılmıştır. Araştırmaya katılan manevi danışmanlara personeli bulundukları Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan mülakat için onay alındığı bilgisi verilmiş olup, söz konusu kişiler katılımcı bilgilendirme ve onam formunu doldurarak gönüllülük esası ile çalışmada yer almışlardır. Araştırmanın çalışma grubuna ait elde edilen demografik bilgiler aşağıda Tablo 1 ile detaylı olarak sunulmuştur.

Tablo 1: *Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Tablo*

Katılımcı	Görev Unvanı	Yaşı	Medeni Durumu	Kadın Konukevi Görev Süresi	Eğitim Durumu	Coğrafi Bölgesi
K1	Vaiz	55	Evli	10 Yıl	Lisans	Karadeniz
K2	Vaiz	49	Evli	9 Yıl	Yüksek Lisans (Din Eğitimi)	Karadeniz
K3	Vaiz	50	Evli	5 Yıl	Yüksek Lisans (Aile Danışmanlığı)	Marmara
K4	Vaiz	43	Evli	1 Yıl	Yüksek Lisans (İslam Felsefesi)	Karadeniz
K5	Vaiz	40	Evli	8 Yıl	Lisans	İç Anadolu
K6	Vaiz	41	Evli	6 Yıl	Yüksek Lisans (Tefsir)	İç Anadolu
K7	Vaiz	29	Bekar	1 Yıl	Lisans (MDR Sertifikası)	Marmara
K8	Vaiz	40	Boşanmış	3 Yıl	Yüksek Lisans (Din Eğitimi)	Ege
K9	Vaiz	47	Evli	6 Yıl	Yüksek Lisans (MDR Tezsiz)	İç Anadolu
K10	Vaiz	42	Bekar	3 Yıl	Lisans	Ege
K11	Vaiz	43	Evli	5 Yıl	Yüksek Lisans (MDR Tezsiz)	Doğu Anadolu
K12	K.K.Ö.*	41	Bekar	2 Yıl	Lisans MDR Sertifikası	Güney Doğu A.
K13	Vaiz	39	Evli	2 Yıl	Lisans	Doğu Anadolu

K14	Vaiz	37	Evli	2 Yıl	Lisans	Doğu Anadolu
K15	K.K.Ö.	40	Evli	3 Yıl	Yüksek Lisans (MDR Tezsiz)	Akdeniz
K16	Vaiz	58	Boşanmış	7 Yıl	Lisans	Güney Doğu A.
K17	K.K.Ö.	47	Evli	6 Yıl	Lisans	Akdeniz
K18	Vaiz	55	Evli	5 Yıl	Yüksek Lisans(İslam Tarihi)Evlilik ve İlişki Danışmanlığı Sertifikası	Ege
K19	K.K.Ö.	48	Evli	2 Yıl	Lisans	Marmara
K20	K.K.Ö.	45	Evli	1 Yıl	Lisans	Güney Doğu A.
K21	K.K.Ö.	42	Evli	2 Yıl	Lisans	Osmaniye

* Kur'an Kursu Öğreticisi

Kadın konukevinde manevi danışman olarak görevlendirilmiş DİB personeli 21 kişiyle gerçekleştirilen mülakatlarda elde edilen demografik bilgileri sunduğumuz Tablo 1'de görüşme yapılan manevi danışmanlar "Katılımcı" ifadesinin kısaltması olarak "K" şeklinde isimlendirilerek numaralandırılmıştır. Görüşmelerin neticesinde elde edilen verilerde 21 katılımcının 15'inin DİB'de "Vaiz" unvanında, 6'sının ise "Kur'ân Kursu Öğreticisi" unvanında görev yapmakta olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan manevi danışmanların yaşları 29-58 arasında değişmektedir. Medeni durumunu 16 kişi "evli", 3 kişi "bekâr", 2 kişi ise "boşanmış" olarak ifade etmiştir. Görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanların kadın konukevlerindeki görev süreleri 1-10 yıl arasında değişmektedir. Çalışmada mümkün mertebe kadın konukevinde görev tecrübesi fazla olan manevi danışmanlara ulaşmak hedeflendiğinden kurumdaki görev süresi bir yıldan az olan kişilerle mülakat yapmak tercih edilmemiştir. Ayrıca kurumda daha önce bir süre görev yapmış fakat ayrılarak artık kurumla bağı devam etmeyen görevliler yerine güncel veriler elde edebilmek için hâlihazırda kurumdaki görevi devam eden görevlilerle mülakatları gerçekleştirme yoluna gidilmiştir. Eğitim durumları açısından görüşme yapılan 12

katılımcının lisans, 9 katılımcının ise yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir. Yüksek lisans mezunu görevlilerin 3 tanesi "MDR" alanında, 2 tanesi "Din Eğitimi" alanında, 1 tanesi "Aile Danışmanlığı" alanında, 1 tanesi "İslam Felsefesi" alanında, 1 tanesi "İslam Tarihi" alanında, 1 tanesi de "Tefsir" alanında yüksek lisans yapmış olduğunu belirtmiştir. Lisans mezunu olan K7 ve K12 MDR sertifika eğitimi aldığını belirtmiştir. Ayrıca yüksek lisans mezunu olan K18 Aile ve Dini Rehberlik Bürosundaki görevi dolayısıyla Evlilik ve İlişki Danışmanlığı sertifika eğitimi aldığını ifade etmiştir. Araştırmacı kadın konukevlerindeki MDR hizmetinin Türkiye genelindeki işleyişi hakkında veri toplamak niyetiyle her coğrafi bölgeden 3 görevliye ulaşma hedefini gerçekleştirmiştir. Bazı şehirlerin tek görevlisi bulunduğu için katılımcıların görev yaptığı illerin yazılması, kimlik bilgilerinin gizliliğine zarar vereceğinden uygun bulunmamıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmamız, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir veri toplama yöntemi olan görüşme/mülakat yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmacının soruları önceden belirlemesiyle birlikte görüşme esnasındaki gelişmelere bağlı olarak sorularda düzenlemeler de yapabildiği, sağladığı esneklik ve serbestlik ile daha detaylı veri elde etmeye imkân sağlayan bir görüşme yöntemi olan yarı yapılandırılmış görüşmeler tercih edilmiştir (Güçlü, 2021).

3.3.1. Katılımcı Bilgilendirme ve Onam Formu

Görüşme öncesinde katılımcılara çevrimiçi olarak Google Formlar aracılığıyla katılımcı bilgilendirme ve onam formu gönderilerek çalışmanın amacı, içeriği, tahmini görüşme süresi ve kişisel verilerin gizliliği hakkında bilgilendirme yapılarak araştırmaya gönüllü katılımları için onayları alınmıştır. Bilgilendirilmiş onam formu çalışmanın sonunda sunulmuştur (bkz. EK-3).

3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırmacı yarı yapılandırılmış görüşme formunu hazırlarken, literatür taramasında karşılaştığı sorulardan, sahada bizzat çalıştığı için kendi gözlemlerinden, danışman hocasının değerlendirmelerinden ve sahada çalışan uzman kişilerin görüşlerinden istifade

etmiştir. Tüm bunlar dikkate alınarak araştırmacı tarafından katılımcıların demografik bilgilerine yönelik sorularla birlikte araştırma sorularının da yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme soruları, katılımcıların personeli bulunduğu kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı'na sunularak mülakat için onay alınmıştır (bkz. EK-2). Ayrıca İstanbul 29 Mayıs Ünivrsitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nca araştırma talebi ve çalışmada kullanılacak veri toplama araçları incelenmiş olup çalışmanın yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına karar verilmiştir (bkz. EK-1). Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun çalışmanın amacına uygunluk durumu, gerçekleştirilen pilot görüşmeden sonra danışman hoca ile değerlendirilmiş ve soruların araştırma için yeterliliği uygun bulunarak çalışmaya devam edilmiştir. Görüşmelerde kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu çalışmanın sonunda sunulmuştur (bkz. EK-4).

3.4. Veri Toplama Süreci

Öncelikle Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan alınan araştırma izni ile kadın konukevlerinde manevi danışman olarak görev yapmakta olan personel bilgilerine ulaşılmıştır. Ulaşılan personel içerisinden kadın konukevlerinde görev yılı fazla olanlar tercih edilerek, her coğrafi bölgeden üçer kişi olacak şekilde toplamda 21 kişi ile çevrimiçi imkânlar kullanılarak, araştırmacının hazırladığı, demografik bilgileri almaya yönelik soruları da içeren yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinde olması dolayısıyla araştırmacı ve katılımcılar için uygun bir çevrimiçi platform (Microsoft Teams) seçilerek yalnızca araştırmacı ve katılımcının bulunacağı, katılımcıların kendilerini güvenli ve konforlu biçimde açıkça ifade edebilecekleri bir ortamda görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırmalarda araştırmacı bir kâşif gibi hareket ederek gerçekliğin izini sürme ve konu hakkında derin bir kavrayışa ulaşma çabası içindedir (Karataş, 2015). Bu nedenle nitel araştırmalarda katılımcı sayısının çok olması değil, araştırma için yeter sayıda veri elde etmeye uygun olması beklenmekte ve yapılan görüşmelerin nitelik ve derinlik açısından verimli olması önemsenmektedir (Güçlü, 2021). Araştırmamızda 21 katılımcı ile 30-73 dakika arasında değişen sürelerde görüşmeler gerçekleştirilmiş olup ortalama görüşme süresi 42 dakikadır. Görüşmeler 2023 Aralık ayında başlamış ve 2024 Ocak ayında tamamlanmıştır. Çevrimiçi görüşme öncesinde yapılan telefon görüşmesi ile

görüşmenin yapılacağı uygun zaman planlanmış ve görüşmenin amaç ve içeriği hakkında katılımcılara bilgi verilmiştir. Yine çevrimiçi imkânlar (Google Form) kullanılarak katılımcı bilgilendirme ve onam formu gönderilmiş ve görüşme öncesi katılımcılardan onay alınmıştır. Görüşmelerin gerçekleştirildiği platform olan Microsoft Teams aracılığıyla görüşmeler hem kaydedilmiş hem de yazıya çevrilmiştir.

3.5. Veri Analizi

Çevrimiçi platformlar aracılığı ile elde edilen veriler kaydedilerek yazıya geçirilmiş ve kayıtlar tekrar tekrar dinlenilmek suretiyle katılımcı ifadelerinin yanlışsız ve eksiksiz biçimde metine dönüştürülmesi tamamlanmıştır. Sonrasında yazıya geçirilen bu veriler betimsel ve içerik analiz çözümleme yöntemi ile derinlemesine analiz edilmiştir. Nitel verilerin analizinde kullanılan ve içerik analizine göre daha yüzeysel olan betimleme, probleme ilişkin "ne" sorusuna yanıt ararken, içerik analizi toplanan verilerin derinlemesine analizini gerektiren "neden" ve "nasıl" sorularına yanıt arar diyebiliriz (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Betimsel analizde amaç elde edilen bulguları düzenleyip özetleyerek yorumlanmış biçimde okuyucuya sunmak iken içerik analizinde veriler daha derin bir işleme tabi tutulur (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Durum çalışmalarında verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması aşamasında araştırmanın başında oluşturulmuş olan problem ve alt problemler önemli bir işleve sahip olup, elde edilen veriler bu problemler temel alınarak düzenlenip yorumlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmada önemli olan elde edilen veri setini en etkili ve verimli bir biçimde tanımlayan bir düzenlemenin yapılmasıdır. Dolayısıyla bu çalışmada da araştırmanın başında oluşturulan problem ve alt problemler temel alınarak elde edilen veriler, tekrar tekrar okunma sonrasında, 4 ana tema ve 11 alt temaya ayrılarak düzenlenmiştir. Oluşturulan tema ve alt temaların yanı sıra katılımcıların demografik bilgilerine ve görevlendirilme süreçlerine ilişkin elde edilen veriler görsel hâle getirilerek tablo şeklinde sunulmuştur. Böylece birbirinden kopuk bir biçimde duran verilerin zihinde bir bütün olarak algılanması ve daha kolay anlaşılır bir biçime dönüştürülmesi hedeflenmiştir (Özdemir, 2010). Veriler başlık hâline getirilen ilgili temaların altında katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılara çokça yer verilerek betimlemeler zenginleştirilmiş ve derinlemesine analiz edilmiştir. Bilindiği üzere nitel araştırmada araştırmacı bilgi toplama sürecinin doğal bir parçasıdır ve incelenen konuyla ilgili

verilerin açıklanması, anlamlandırılması ve yorumlanmasında onun düşünceleri, görüş ve yorumları büyük önem taşır (Subaşı ve Okumuş, 2017; Tanyaş, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bilgi kaynaklarına yakınlık, ilgili kişilerle konuşmak, gözlemler yapmak, araştırılan konuyu yakından tanımak ve ilgili dokümanları analiz etmek nitel araştırma için önemlidir (Yıldırım, 1999). Bundan dolayı araştırmacı, ilgili literatür, alanda yaptığı okumalar, kurumdaki görevi dolayısıyla kendi edindiği deneyim ve gözlemleri ile birlikte sonuçları yorumlamıştır ve nitel araştırmalardaki bu öznelliğin gerektirdiği sorumluluğu önceden kabul ederek açık bir biçimde bulguları ortaya koymanın önemli ve gerekli olduğunun farkındadır (Özdemir, 2010; Yıldırım, 1999).

3.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırma için hazırlanan görüşme sorularının geçerliliğini sağlamak için toplanan veriler inandırıcılık ve aktarılabilirlik açısından ele alınmıştır. İnandırıcılığın arttırılması için uzman incelemesine başvurulmuş, aktarılabilirliğin sağlanması için de katılımcıların ifadeleri ilgili yerlerde doğrudan aktarılarak ayrıntılı betimleme yapılmıştır. Görüşme soruları katılımcıların personeli bulunduğu kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı'na sunularak mülakat için onay alınmıştır (bkz. EK-2). Ayrıca İstanbul 29 Mayıs Ünivrsitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nca araştırma talebi ve çalışmada kullanılacak veri toplama araçları incelenmiş olup çalışmanın yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına karar verilmiştir (bkz. EK-1). Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun çalışmanın amacına uygunluk durumu, gerçekleştirilen pilot görüşmeden sonra danışman hoca ile değerlendirilmiş ve soruların araştırma için yeterliliği uygun bulunarak çalışmaya devam edilmiştir. Sonuç olarak araştırma sorularının hazırlanmasında takip edilen yol ve alınan kurul onayları ile araştırmanın geçerlik ve güvenirlik düzeyinin arttığını söyleyebiliriz.

IV. BÖLÜM
BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde kadın konukevlerinde manevi danışman olarak görev yapmakta olan Diyanet İşleri Başkanlığı personeli ile yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden gerçekleştirilen görüşmeler derinlemesine analiz edilerek, görüşmelerden elde edilen veriler 4 tema ve bu temalara bağlı alt temalara ayrılmıştır. Elde edilen veriler araştırmacının gözlemleri, uygulama tecrübesi ve sahada görevli uzman kişilerin görüşleri alınarak yorumlanmış ve katılımcıların ifadelerinden alıntılar yapmak suretiyle sunulmuştur. Analiz neticesinde oluşturulan 4 tema ve bu temalara bağlı alt temalar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: *Nitel Verilerden Elde Edilen Tema ve Alt Temalara İlişkin Tablo*

1. Tema	**Manevi Danışmanlara Ait Bazı Nitelikler**
Alt Tema 1	Görevlendirilme Şekli ve Hizmet İçi Eğitim Durumları
Alt Tema 2	Görev Öncesi Kurum Hakkındaki Bilgi Düzeyleri
Alt Tema 3	Göreve Dair Tanımları
Alt Tema 4	Görevlinin Sahip Olması Gereken Mesleki ve Kişisel Özellikler Hakkındaki Düşünceleri
Alt Tema 5	Alanla İlgili Yayınlara ve Akademik Çalışmalara İlgi Düzeyi
2. Tema	**Kadın Konukevlerinde Sunulmakta Olan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetinin Niteliği**
Alt Tema 1	Kurumda MDR Hizmetine Duyulan İhtiyaç
Alt Tema 2	MDR Hizmetinde Takip Edilen Çalışma Programı, İlke, Yöntem ve Teknikler
Alt Tema 3	MDR Hizmeti Alan Kişilerden Gelen Geri Bildirimler

3. Tema	**Manevi Danışmanların Hizmet Sunumunda Karşılaştıkları Problemler ve Çözüm Önerileri**
Alt Tema 1	Bireysel Problemler ve Çözüm Önerileri
Alt Tema 2	Görevin Kendisinden Kaynaklı Problemler ve Çözüm Önerileri
Alt Tema 3	Kurum Kaynaklı Problemler ve Çözüm Önerileri 1- MDR Hizmetinin Bilinirliği 2-Kurumda MDR Hizmeti İçin Ayrılan Süre 3- MDR Hizmetlerinin Sunulduğu Fiziksel Ortam 4- Kurum Yönetimi ve Personelinin Manevi Danışmana Yaklaşımı, İletişim ve İşbirliği
4. Tema	**Manevi Danışmanların Hizmetin Etkinliği ve Verimliliğini Arttırmaya Yönelik Talep ve Önerileri**

4.1. Görüşme Yapılan Manevi Danışmanlara Ait Bazı Nitelikler

Araştırmada bu tema ile görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanların görevlendirilme şekli, MDR'ye yönelik hizmet içi eğitim durumları, görev yapacakları kurum olan kadın konukevleri hakkında hangi ön bilgiye sahip oldukları, manevi danışmanlık ve rehberliği nasıl tanımladıkları, bir manevi danışmanda hangi mesleki ve kişisel özelliklerin bulunması gerektiğine dair düşünceleri, MDR alanında çıkan yayınlara ve akademik çalışmalara ilgi düzeyleri hakkındaki bulgular ilgili alt temalar altında bir araya getirilmiştir.

4.1.1. Manevi Danışmanların Görevlendirilme Şekli ve Hizmet İçi Eğitim Durumları

Bu bölümde araştırma kapsamında görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanların, araştırmamıza konu olarak belirlediğimiz saha olan kadın konukevlerinde görevlendirilmelerindeki gönüllülük durumlarına, göreve başlamadan önce DİB tarafından kadın konukevlerinde yapacakları görev ile ilgili bir hizmet içi eğitim alıp almadıklarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Konuyla ilgili ulaşılan veriler Tablo 3 ile sunulmaya çalışılmıştır.

Tablo 3: *Katılımcıların Kadın Konukevlerinde Görevlendirilme Şekilleri ve Mesleki Hizmet İçi Eğitim Durumlarına İlişkin Tablo*

Katılımcı	Görevlendirilme Şekli	MDR Hizmet İçi Eğitim Durumu
K1	Teklif ve Kabul	Görevden Önce / Genel
K2	Gönüllü	Görev Yaparken / Genel
K3	Gönüllü	Görevden Önce / Genel
K4	Gönüllü	Görev Yaparken / Genel
K5	Gönüllü	Görev Yaparken / Genel
K6	Gönüllü	Görevden Önce / Genel
K7	Amirin Takdiri	Görev Yaparken / Genel
K8	Teklif ve Kabul	Görev Yaparken / Genel
K9	Teklif ve Kabul	Görevden Önce / Genel
K10	Amirin Takdiri	Görev Yaparken / Genel
K11	Teklif ve Kabul	Görev Yaparken / Genel
K12	Teklif ve Kabul	Görevden Önce / Genel
K13	Teklif ve Kabul	Görev Yaparken / Genel
K14	Teklif ve Kabul	Görev Yaparken / Genel
K15	Gönüllü	Görev Yaparken / Genel
K16	Gönüllü	Görev Yaparken / Genel
K17	Amirin Takdiri	Görev Yaparken / Genel
K18	Teklif ve Kabul	Görev Yaparken / Genel
K19	Teklif ve Kabul	Görev Yaparken / Genel
K20	Teklif ve Kabul	Görev Yaparken / Genel
K21	Teklif ve Kabul	Görev Yaparken / Genel

Katılımcılar içinde **"Kadın konukevinde manevi danışman olarak görevlendirilmeniz hangi surette gerçekleşti? Gönüllü olarak mı yoksa âmirinizin takdiriyle mecburen kabul ettiğiniz bir görev mi?"** sorusuna direkt olarak gönülsüz anlamında "âmirin takdiriyle mecburen" şeklinde cevap veren olmamakla birlikte 11 görevli âmirleri tarafından bu hizmetin kendilerine teklif edilmesine olumlu cevap vererek süreçte "Teklif ve Kabul" birlikte diyerek durumu ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan 7 görevli ise bu sahada görev yapmaya duydukları istek dolayısıyla bu hizmete bizzat "Gönüllü" olduklarını belirtmişlerdir. Tablo 3'te kullanılan "Âmirin Takdiri" ifadesi ise 3 katılımcının ifade ettiği, tercih veya istek gözetilmeden yapılan görevlendirmeleri belirtmek anlamında kullanılmıştır. Görüşmelerde istemediği halde bu göreve mecburen devam ettiğini -din görevlilerinin sahip olduğu hizmet etme anlayışının da etkisiyle- açıkça ifade eden olmamıştır.

Yapılan görüşmelerde **"Kadın konukevinde göreve başlamadan önce göreve hazırlık anlamında zorunlu bir hizmet içi eğitimden geçtiniz mi?"** sorusuna verilen cevaplar neticesinde kadın konukevinde manevi danışman olarak görevlendirilen kişilerin göreve başlamadan önce direkt olarak bu göreve hazırlık mahiyetinde zorunlu bir hizmet içi eğitimden geçmedikleri bilgisine ulaşılmıştır. Ancak bazı görevliler, vaizliğe hazırlık hizmet içi eğitiminin ya da ADRB'de görevli personel için hazırlanmış olan hizmet içi eğitimlerin içeriğinde çocuk evleri, huzurevleri, kadın konukevleri gibi sosyal hizmet kurumlarında manevi danışman olarak görev yapan ya da yapacak olan bütün personele yönelik genel bilgilendirmelerin yapıldığı oturumların bulunduğunu ifade etmiştir. Tablo 3'te "Görevden Önce / Genel" şeklinde belirtilen hizmet içi eğitimlerin bu şekilde alınmış olduğunu ve bunun 5 katılımcı tarafından ifade edildiğini belirtmemiz gerekir. Görüşme yapılan 16 görevli ise kadın konukevinde görev yaparken, süreç içerisinde, kadın konukevinde görev yapan manevi danışmanlara özel olmasa da yine sosyal hizmet kurumlarında manevi danışman olarak görev yapan bütün personele yönelik, genel hizmet içi eğitimler aldıklarını ifade etmişlerdir. Tablo 3'te görevlinin hizmet içi eğitim durumu hakkında kullanılan "Görev Yaparken / Genel" ifadesi bunu belirtmek için kullanılmıştır.

4.1.2. Manevi Danışmanların Görev Öncesi Kurum Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanlara **"Kadın konukevinde göreve başlarken bu kurumlar hakkında bilgi düzeyiniz nasıldı? Görev sürecinde değişen bilgi ve düşünceleriniz oldu mu?"** sorusu yöneltilmiş ve kadın konukevlerinde manevi danışman olarak görevlendirilmiş kişilerin bu kurumlarda göreve başlamadan önce görev yapacakları kurum hakkında hangi bilgi düzeyine sahip oldukları, görev süreci içerisinde kurum hakkındaki mevcut bilgi ve algılarında bir değişme yaşayıp yaşamadıkları bilgisine ulaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların çoğu kadın konukevinde göreve başlamadan önce bu kurumlarla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını, kurumu gerçek manada tanımadıklarını, süreç içerisinde kurumu, kurumda kalan kadın profilini ve kurumun işleyişini öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili katılımcıların ifadeleri şöyledir:

"*Öncesinde çok fazla bir bilgim yoktu. Varlığını biliyordum ama orada çalışan biriyle hiç görüşmemiştim hiç konuşmamıştım, işin içine girdikçe daha çok farkına vardım. Tabii ki şu anda toplumdaki insanların bakış açılarının ne olduğunu da biliyorum ve içinde yaşayan gören biri olarak da nasıl bakıldığının da farkındayım artık. Tabii eskisi gibi de değil onu da söyleyelim. Yani kadınlarımız bu konuda daha bilinçli. Artık hemen hemen her ilde ŞÖNİM var. Ben kurumu tanımıyordum, hiç tanımıyordum ama girdikten sonra kuruma karşı çok böyle yani olumlu düşüncelerim oldu. Gerçekten buna bir ihtiyaç var ve bu kurumların belki sayıları artacak yani sosyal hizmet anlamında artacak ve buna da ihtiyaç olduğu kanaatindeyim.*" (K2)

"*Vaiz olmadan önce oradaki görevle alakalı hiçbir bilgim yoktu. Hani değişiklik oldu demem için daha öncesinde bir bilgiye sahip olmam gerekiyor. Tabi ki bazı çekincelerim vardı göreve başlarken, iki farklı kurumuz ama biz çok koordineli çalışıyoruz. Yani oradaki arkadaşlarla koordineli çalışmaya çok dikkat ediyorum. Onların bilgisi dâhilinde hareket ediyorum. Onlarla beraber güzel şeyler de yapıyoruz. Daha öncesinde çok bir bilgim yoktu.*" (K3)

"*Benden önce müftü yardımcım gidiyormuş. O bir ön bilgi verdi. Hani kimler bulunuyor, nasıl bulunuyor, hangi şartlardaki insanlar orada bulunuyor, o şekilde bir bilgi sahibi oldum. Fakat sonrasında işte kuruma gire çıka öğrenmiş olduk ama eğitim aldıktan sonra da hani teferruatlı bir şekilde detaylıca öğrenmiş olduk.*" (K5)

"*İlk açıldığı günden beri ben gidiyorum. Daha önce herhangi bir tecrübesi olan, bana bu konuda yol gösteren arkadaşımız olmadı. Hizmet içi eğitimlerde diğer illerden gelen arkadaşlarla istişarelerim oldu ama gidinceye kadar net, kafamda oturan herhangi bir şey yoktu. Gittiğimde tanıdım diyebilirim. Daha doğru bir ifade olur.*" (K6)

"*Açıkçası hiçbir bilgim yokken başladım. Yani Aile Sosyal Hizmet Müdürlüğü'nün işleyişini, kadın konukevindeki işleyişi bilmiyordum. Süreç içinde öğrendim.*" (K7)

"*Orada sadece mağdur olan kadınların kaldığını biliyordum. Fazla bir bilgim yoktu. Ben de o kadınlara manevi bir destek verebileceğimi düşündüm.*" (K9)

"*Oraya gitmeden önce Aile ve Sosyal Çalışmalar Bakanlığı'yla olsun, kadın konukevleriyle ilgili olsun çok bir bilgiye sahip değildim ama görevlendirme yapıldıktan sonra Başkanlığımızın bu konuyla ilgili yazmış olduğu kitapları okuma çabası içine girdim. Gittiğim kurumun yönetmeliği çerçevesinde bizleri ilgilendiren konularla ilgili bir okumaya da bu şekilde başladım.*" (K13)

"*Kadın konukevi hakkında bir bilgim yoktu. Çünkü daha önce burada çalışmadım. Yani şöyle bilgim yoktu, hani birebir orada bulunmadım, mahallinde bulunmadım ama ön bilgim vardı. Yani kadın konukevine kimler gider, sosyal hizmetlere bağlı bir kurumdur. Bu bağlamda bir ön bilgim vardı ama mekan ve çalışma sistemi itibariyle gidince görmüş oldum.*" (K14)

"*Yok, kurumu tanımıyordum, merak ediyordum açıkçası. Bilgi sahibi değildim. Öncesinde çocuk evlerinde değerler eğitimi olarak çalışıyordum ama buraya da gönüllülük esasıyla gitmek istedim. Oradaki atmosferi görmek istedim.*" (K15)

"*Yani çok fazla bilgim yoktu. Çok eskiden mor çatı diye kuruluşların olduğunu biliyordum. Kadınların hani gelip orada kaldığını biliyordum. Fakat kurumun içinde çalışmaya başladıktan sonra onların ne kadar süre kalabileceklerini, ne tür eğitimler aldıklarını bizzat gözlerimle görmüş oldum.*" (K16)

"*Hiçbir bilgim yoktu hocam. Sıfır bilgiyle başladım. Hatta ilk etapta ürktüm, çekindim, nasıl olacak filan diye ama işin içine girdikten sonra güzel yani faydalı olduğunu gördüm. İlerleyen süreçte hem kendi açımdan, bana da kattığı çok şeyler oldu, hem de oranın bir ihtiyacı olduğunu, gerçekten böyle bir manevi danışmanlığın orada olması gerektiğini ve bu amaçla Diyanet'in bizi görevlendirmesinin faydalı olduğunu düşündüm. Kesinlikle orada manevi danışmanlık görevinin boş bırakılmaması gerektiği düşüncesi bende bayağı bir yer etti.*" (K17)

"*Yani giden arkadaşlardan bilgim vardı, oraya giden hoca hanımlardan ama gidince tabii biraz da orası gizlilik esasına dayalı olduğu için yani çok bilgimiz yoktu hakikaten. Yani adresleri gizli, nasıl birileri kalıyor, ne kadar kalıyor, nasıl bir süreç işliyor, gidince her şeyi öğrenmiş olduk.*" (K19)

Kadın konukevinde göreve başlamadan önce diğer sosyal hizmet kurumlarındaki görevleri, almış oldukları hizmet içi eğitimler ya da kendi tecrübeleri dolayısıyla kurumda hitap edecekleri kitle konusunda mevcut bilgileriyle uyumlu bir kitleyi bulduklarını ve bu anlamda kurum hakkında bilgi ve düşüncelerinde bir değişme olmadığını ifade eden görevlilere ait ifadeler ise şöyledir:

"*Hocam işte şiddet görmüş, şiddete maruz kalmış, tacize uğramış kadınların hani kaldığını biliyordum ben kabaca. Görev süreci boyunca da farklı bir şeyle karşılaşmadım açıkçası. Yani bende olan bilgiyi doğruladı oradaki gözlemlerim.*" (K10)

"*Yani daha önce çocuk evlerinde çalıştığım için ben açıkçası hani Aile Sosyal Politikalar hakkında az buçuk bilgi sahibiydim ve dezavantajlı grup olduğunu da biliyordum.*" (K11)

"*Yaa dışarıdan ezbere bilgiler var, tabii içine girdikten sonra daha iyi anlıyorsunuz. Yani o kadar çok fazla bilgim yoktu açıkçası. Orasının devletin bir sığınağı, çatısı altında zor durumda kalmış, ortada kalmış ve şiddet görmüş kadınların sığınma yeri olduğunu biliyordum. Bilgilerimde herhangi bir değişiklik olmadı.*" (K18)

"*Yani kısmen vardı aslında. Çünkü ben diğer sene de çocuk yuvasında çalıştım. Çocuk yuvasında çalıştığım için oraların işleyişinden, gizlilik politikalarından falan biraz haberim vardı, değişen bir düşüncem olmadı diyebilirim.*" (K20)

Kadın konukevinde daha önce manevi danışman olarak görev yapmış kişilerden aldıkları bilgiler ya da kadın konukevleri hakkında toplumda mevcut yanlış ve olumsuz düşünceler dolayısıyla kurum hakkında bir ön yargı ile göreve başladığını fakat görev süreci içerisinde edindikleri deneyim sonrasında zihinlerindeki bu ön yargının yıkıldığını ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır.

"*İlk gittiğim zamanlarda çok tereddütlü gittiğimi hatırlıyorum. Hatta benden önce yarım dönem bekar bir hoca hanım gitmişti ve o bir daha hiç gitmek istemediğini söylemişti ama aynı şeyi ben yaşamadım. Sadece şöyle bir tedirginlik vardı Oraya hizmet almaya gelen kadınların psikolojilerini başta anlayabileceğimizi bilemeden, gerçekten kelimelerimizi seçerek derslerimizde daha dikkatli ve titiz konuştuğumu hatırlıyorum.*

Öncesinde çok yoğun bir hazırlık sürecinden geçiriyordum kendimi ama sonra alanı öğrendikten sonra, oradaki kadınları, gelen kadın profilini biraz inceleme fırsatı bulduktan, biraz tecrübe sahibi olduktan sonra şimdi biraz daha rahat tabii ki." (K1)

"*Daha önce orada görev yapmış arkadaşlarla bir fikir alışverişinde bulunmuştum. Zorlayıcı olduğunu ve sürekli değişen bir kitle olduğunu ve dezavantajlı grup olduğu için bir şeyler anlatmanın da çok sıkıntılı olduğunu onlardan öğrenmiştim. Aslında bir ön yargıyla açıkçası başlamama sebep oldu ama onların söylediği kadar zorlanmadığımı hissediyorum ben. Yani zannettiğimden daha iyi bulduğumu söyleyebilirim. Çünkü bana verilen ön bilgiler beni daha çok korkutmuştu. Hani giden arkadaşlarımın, iyi bir evlilik yaşayan, işte gayet güzel bir evlilik hayatı olan arkadaşın zannımca kanaatleriydi onlar. Zaten bir şeyler yaşamış ve görmüş geçirmiş biri olarak oradaki kadınların dilinden anlamak benim adıma çok da zorlayıcı değildi.*" (K8)

"*Daha önce biraz daha olumsuz algı vardı kadın konukevleriyle ilgili. Orada verilen hizmetler hakkında ön yargılarımız vardı. Adının daha öncesinde sığınma evi olarak geçmesi, oradaki hizmetin kalitesiz oluşuyla ilgili vs. Daha doğrusu belki de kadın sığınma evi adı altında bildiğimiz için daha farklı bir düşünceyle gitmiştim. Kendimce bir araştırma yaptım. Aslında düşündüğümüz gibi olmadığını ve oraya gittikten sonra hizmetin kalitesini ve güzelliğini görünce bilgilerimizin aslında ön yargıdan ibaret olduğunu fark ettim.*" (K12)

"*Görevi bir başka arkadaştan devraldım. Giden arkadaştan bilgi almıştım. İlk başta insan ne kadar mesleki yeterliliği olsa da özel durumlarından ötürü oradaki hem memurlarla hem diğer insanlarla diyalog kurabilecek miyim diye çekiniyor ama o ön yargılarım kalmadı.*" (K21)

Kadın konukevinde manevi danışman olarak görevlendirilen Katılımcı 4 ise konukevinde hitap edecekleri kitlenin MDR'ye ihtiyaç durumunun ciddiyetini kurumda göreve başladıktan sonra fark ettiğini şöyle ifade etmektedir:

"*Bizler cemaatle iç içe olduğumuz için, cemaat içerisinde ailesiyle, eşiyle, çocuklarıyla ilgili problem yaşayan insanlarla birebir bir tecrübe paylaşımı veya bu noktada bir rehberlik yapıyorduk. Fakat bunu yaparken duygusallığın ağır olduğu ya da işte büyük travmaların olduğu paylaşımlardan ziyade daha çok istişare denilebilecek veya rehberlik diyebileceğimiz paylaşımlardı. Dolayısıyla ben kadın konukevinde de sorunların bu denli olacağını düşünüyordum. Yani küçük paylaşımlar, küçük yol açmalar*

şeklinde olacağını düşünüyordum. Fakat kadın konukevine girdikten sonra tamamen muhatabın derin izler veya derin olaylar yaşamış ve uzun süreçler halinde yaşanmış bir durumla karşılaştım ve aslında normal sosyal hayatın içerisinde sadece buzdağının görünen bir kısmı bize ulaşmış. Bizim ulaşamadığımız veya bize ulaşamayan çok ciddi bir kitlenin varlığından haberdar oldum. Dolayısıyla böyle bir alana ulaşmak beni sevindirdi. Yani asıl ihtiyaç olan noktaya ulaşabilmek sevindirdi." (K4)

4.1.3. Manevi Danışmanların Göreve Dair Tanımları

Görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanlara **"Kadın konukevinde manevi danışman olarak görevlendirilmiş biri olarak manevi danışmanlık ve rehberliği nasıl tanımlarsınız?"** sorusu yöneltilerek onların görev tanımları hakkındaki bilgi düzeylerine ve konu hakkındaki düşüncelerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca yaptıkları tanımla da bağlantı kurarak kurumdaki statüleri hakkında kendilerini bir din görevlisi/hoca olarak mı yoksa manevi danışman olarak mı niteledikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcıların MDR tanımı yaparken genel olarak; hayatın sıkıntılı süreçlerinde manevi kaynakları kullanarak kişide moral gücü oluşturma, ümit aşılama, acıya birlikte göğüs germe, dinleme, anlama, destek olma gibi unsurları vurguladıkları görülmektedir. Manevi danışmanlığın klasik vaaz ve irşattan farklı olduğunu ve kurumda manevi danışmanlığa duyulan ihtiyacın irşat hizmetinden daha baskın olarak hissedildiğini belirterek kendini orada daha çok manevi danışman olarak hisseden katılımcıların çoğunlukta olduğunu söyleyebiliriz. Bu kanaatteki katılımcıların ifadeleri şöyledir:

"*Oraya gelen bayanlar gerçekten büyük sıkıntı içerisinde olan hani hem psikolojik manada sıkıntıları olan ve ailevi problemler yaşayan son derece çöküntüde olan kişiler ve daha ziyade tutunacak bir dal arıyorlar. Burada da işte maneviyat onlar için çok büyük bir güç oluyor ve bizler de o gücü fark etmelerini sağlıyoruz daha ziyade. Ben kendimi orada din görevlisinden ziyade manevi danışman ve rehber olarak değerlendiriyorum.*" (K3)

"*Hanımların sıkıntılı anlarında bir soluklanma, bir nefes alma yeri olan bu konukevleri gibi yerlerde onlara aslında yollarını kaybettikleri, ne yapacaklarını bilemedikleri bu dönemde yapacağımız şey bu dünyanın gelip geçici olduğunu hatırlatmak. Bir kul olarak öncelikli görevimizin ne olduğunu hatırlatmak ve başa gelen*

imtihanların da bizi aslında ahirete hazırlayan bir şey olduğunu, hani tek olmadıklarını, yalnız olmadıklarını hatırlatmak. Manevi rehberlik dediğimiz şey de bence onlara o karanlık denizde birer deniz feneri olmak gibi geliyor bana. Çünkü çok yollarını kaybetmiş durumdalar. Bir ışık yaktığımızda, gelin kıyı bu tarafta, korkmayın, boğulmayacaksınız, bu acı sizi öldürmeyecek daha çok güçlenerek çıkacaksınız demek bence onlar için çok önemli. Yani ben oraya abdest namaz anlatmaya gitmiyorum. Yolunu şaşırmış o arkadaşlarımın aslında hepsinin yol var sadece sen sisten göremiyorsun deyip onların omuzlarına bir el olabilmek benim derdim ve manevi danışmanlık bence bu. Ne yapacağını söylemek değil ama neler yapabileceğini göstermek ve gözündeki sisi ve perdeyi kaldırmaya çalışmak. Din görevlisi yönüm elbette var ama hocam sanırım ben işin danışmanlık boyutunu daha çok seviyorum." (K8)

"*İnsan olarak hepimizin manevi desteğe, rehberliğe her zaman ihtiyacı oluyor. İşte dinlenilmeye, anlaşılmaya ihtiyacımız oluyor. Yani insan olarak hepimiz bir danışmanlığa, rehberliğe ihtiyaç duyuyoruz, dertlerimizi paylaşacak, bizi dinleyecek, anlayacak, bize güzel kapılar açacak, güzel sayfalar açacak, hakkı, hakikati, sabrı, şükrü tavsiye edecek birtakım kişilerin nasihatine, bizi dinlemesine, anlamasına ihtiyacımız var. İşte bizler de bu gittiğimiz kurumlarda kadın konukevinde o kişilere böyle oradaki zor durumda olan hanımlara, işte onların dertlerine bir çare olacak hani sabredecekleri, şükredecekleri yolları göstermeye çalışıyoruz. Güzel bir rehberlik sunmaya, güzel bir sayfa açmaya, ümit aşılamaya, ayakta kalmalarına vesile olmaya çalışıyoruz. Yani manevi danışmanlık rehberlik gerçekten onlara bir ümit aşılıyor. Olumlu bir bakış açısı, şükredecekleri bir bakış açısı sunmaya çalışıyor, böyle diyebilirim. Din görevlisi vasfımız elbette var ama dediğim gibi manevi rehber olarak onlara umut aşılayacak ve Allah'a dua etmeyi onlara tembihleyecek, Allah sevgisini kalplerine yerleştirecek bir bakış açısı sunmaya çalışıyoruz. Bu bağlamda bir manevi rehber olmaya çalışıyoruz orada diyebilirim.*" (K9)

"*Manevi danışmanlık karşındaki kişiyle birebir ihtiyacına, sorusuna, içinden çıkamadığı zor durumda kendisine, dini boyutu ile psikolojiden öte dini boyutuyla, ilahiyat boyutuyla, çünkü öbür tarafta zaten PDR bölümü var onların da alanına çok girmeden, bu şekilde birebir ruha, manevi alanına dokunabilmek. Bu alanda kafasındaki soruları giderebilmek, bunu anlatırken de karşıdaki danışanla irtibat halinde olmak, iletişim halinde olmak diye aklıma bunlar geliyor. Manevi danışmanlık bir vaaz ya da işte*

bir cami sohbeti gibi değil elbette. Çünkü daha farklı, haliyle almış olduğumuz eğitimlerle beraber daha çok danışman olarak orada bulunuyoruz." (K11)

"*Manevi danışmanlık ve rehberlik, sosyal açıdan, psikolojik açıdan, ekonomik açıdan, ruhsal olarak şiddet görmüş, sıkıntılar yaşamış, travmalar geçirmiş, belki hayatla bağını koparmış, toplumun dezavantajlı kesimi olarak bilinen insanlara manen destek verip yalnız olmadıklarını onlara hatırlatmak, değerli olduklarını hissettirmek ve bir nebze de olsa hayata tutunmalarını sağlamak için verilen hizmet diye biliyorum. Zaman zaman tabii dini sorular da soruyorlar. Bu anlamda evet hoca sıfatıyla orada olduğumuzu düşünüyoruz ama kendi açımdan beni rahatlatan tarafı daha çok dini danışman olarak onlara verdiğimiz hizmettir bizi huzurlu eden.*" (K12)

"*Hocam şöyle ifade edeyim, yani gittiğim süre içinde bayanlara sunduğumuz hizmetin çerçevesine baktığımda kişinin manevi dünyasını daha iyi tanımasına ve anlamasına yardımcı olmak demektir. Bir manevi danışmanın görevi sahih dini bilgiyi aktarmak ve bu bilgiler hayata geçirildiğinde olumlu sonuçlar yaşanacağı konusunda farkındalık oluşturmak. Görevimizi bu şekilde tarif edebilirim hocam. Kendi kurumumuzun bize atfettiği vazife gereği gittiğimiz kurumda manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri veriyoruz. Daha çok danışman olarak oradayız.*" (K13)

"*Manevi danışmanlık, nasıl diyeyim, din ve psikolojiyi birleştirerek faydalı olmak. Din ile psikolojiyi birleştirdiğimiz zaman bu alanda insanlara daha faydalı olduğumu hissettim. Oradaki insanlara maneviyat, din, Allah ile irtibatlarını kurma noktasında psikolojik açıdan, zaten öğretimden ziyade biz orada psikolojik destek veriyoruz. Yani kendimi daha çok dini-İslami ve psikolojik destek veriyor gibi öyle bir pozisyonda hissettim. Ben orada kendimi manevi danışman olarak görüyorum hocam. Kur'ân Kursu'nda mesela hocalık yapıyoruz ama oradaki eğitimi burada yapamıyoruz.*" (K17)

"*İnsanların orada içinde bulunduğu durumda ona teselli verecek, sorularına cevap verecek, manevi açıdan sığınmak için bir dayanma noktası sunacak bir elemana ihtiyacı var. Yani manevi danışmanlık ve rehberlik kadın konukevleri için çok gerekli. Ben orada kendimi manevi danışman olarak görüyorum.*" (K18)

Bazı katılımcılar icra ettikleri göreve bakarak bazen din görevlisi bazen manevi danışman olarak hissettiklerini, bunu birbirinden ayıramadıklarını ifade etmiştir.

"*Orada bulunan kadınlarımıza hayata dair tutunulacak bir dal bir yol olma anlamında biz orada onlara destek oluyoruz. Yani biz onların manevi anlamda yeri geldiğinde ağlayıp bize dertlerini açtıkları yeri geldiğinde soru ve sorunlarını bizimle paylaştıklarını, maddi manevi anlamda bize her şeylerini anlatabildiklerini görüyoruz. Şimdi bazen öyle oluyor ki biz orada yani sohbet hocası, adımız o, sohbet hocası geldi, sohbete gidiyoruz. Yani zaman zaman bu düşünceyle zaten orada oluyoruz. Ama şu da var, zaman zaman da biz orada onlara manevi anlamda bir danışmanlık yapıyoruz. Yani zorlandıkları, anlamadıkları, özellikle ailevi sorunlarında bize danışıyorlar, sorunlarını bizimle paylaşıyorlar. Biz onların manevi dünyalarına hitap ediyoruz. Duygularını anlamaya çalışıyoruz ve onlara destek oluyoruz. Biz onları hayatta tutmaya dair ellerimizle yani gelin diyoruz, hayat güzel, motivasyon veriyoruz onlara. İnanın o kadar ihtiyaçları var ki. Yani umutsuz olmamalarını, ümitvar olmalarını, Allah'a tevekkül etmelerini ki en çok da kimsesiz oldukları için yalnız hissediyorlar kendilerini. Ben şimdi nereye gideyim diyor. Benim hiç kimsem yok. Evladından, eşinden, annesinden darbe görmüş bu insanların gidecek tek kapıları orası ve onları hayatta tutabilmek için ümide, umuda ihtiyaçları var. İşte onu orada biz veriyoruz. Onlar bizimle dertleşip ağlaştıklarında biz onlara umut aşılıyoruz inanın. Yani o sevgiyi veriyoruz, sırtını sıvazlıyoruz, tebessüm ettiriyoruz, anılar anlatıyoruz, onlara mutluluk vermeye çalışıyoruz.*" (K2)

"*Manevi danışmanlık şöyle diyelim, yani Müslüman bir coğrafyada, Müslüman çoğunluğun olduğu bir toplumda, genellikle Müslüman insanlarla karşılaşıyoruz. Psikolojik açıdan çeşitli destek almış olsalar bile bu konuda ne kadar yeterlilikleri olsa bile, manevi olarak özellikle itikâdi boyutta karşılaştıkları sorunları Allah'a dayanarak yani aşkın bir varlığa, Allah'a dayanarak çözme isteği, oradan güç alma desteği diğer desteklerin belki daha da üstünde bir destek. Ben bir din görevlisiyim ama aynı zamanda onlara yol göstermeye çalışan bir manevi rehber olarak da nitelendiririm yani ikisini birbirinden ayırmıyorum ben.*" (K6)

"*İçinde bulundukları sıkıntılı durumda onlara manevi bakımdan destek vermek ve hakikaten onların bize ihtiyaçları var. Elimizden geldiğince onlara doğruyu anlatmaya çalışıyoruz. Onların bir nevi hayata tutunmaları için sebepler bulmaya, manevi yönden onları kuvvetlendirmeye çalışıyoruz. Orada kendimi dersini verip çıkan bir hoca gibi görmüyorum. Yerine göre kurumun vermiş olduğu müfredatı uyguluyorum, yerine göre*

Kur'ân-ı Kerim öğrenmeye ihtiyaç duyup isteyenlere yardımcı oluyorum. Bazen hocayım bazen manevi danışmanım." (K19)

"*İnsanların gönlüne hitap etmek diyebilirim. Onları rahatlatmak diyebilirim. Allah sevgisini onlara anlatmak, ne kadar değerli olduklarını, rabbimizin onlara ne kadar değer verdiğini anlatabildiğimiz kadarıyla, Kur'ân ve sünnet ölçüsünde anlatmak diyebilirim. Özellikle sıkıntılı anlarında rablerine daha çok dayansınlar, güvensinler diye. Orada kendimi hem din görevlisi olarak görüyorum çünkü gerçekten de dini anlatıyorum ben orada. Danışman olarak da görüyorum çünkü soru da soruyorlar. Elimden geldiği kadar cevaplamaya çalışıyorum. Yani ikisi de var aslında.*" (K20)

Bazı katılımcılar ise kurumda her ne kadar danışmanlık ve rehberlik faaliyetinde bulunsalar da görevlerini icra ederken yine dini materyalleri yoğun olarak kullandıklarını belirterek din görevlisi vasfını baskın hissettiklerini ve aslî vazifeleri dolayısıyla kendilerini kurumda da din görevlisi olarak niteleDiklerini ifade etmiştir.

"*Yani öncelikle oradaki insanları dinlemek, onların sorunlarına rehberlik etmek ve biz tabii bir din görevlisi sıfatımızla da dini içerikli ayet, hadisler çerçevesinde ve bizi destekleyen işte pek çok psikolojik, sosyolojik kitaplar çerçevesinde onlara rehberlik etmek. Hocam hani benim asli görevim vaizlik olduğu için ben orada da kendimi bir hoca olarak görüyorum ve orada arkadaşların da bunu hissettiğini düşünüyorum.*" (K5)

"*Yani onların ruhen, zihnen arınmasını sağlayan, yani bizim onlara katkı sunabileceğimiz, ahiret şuurunu da aşılayarak, yani işte çekilen birtakım sıkıntıların, maruz kalınan şiddet vesaire olayların, işte bir hesabının olduğu bilinciyle yaklaştığımızda bu motivasyonu, manevi motivasyon vermek gerektiğini düşünüyorum hocam. Kendimi orada daha çok din görevlisi olarak görüyorum, yani benim hissiyatım bu yönde.*" (K10)

Bazı katılımcıların MDR ile ilgili yeteri kadar eğitim almadıklarını düşündükleri ve bu sebeple kendilerini manevi danışman olarak nitelemekten çekindikleri görülmüştür.

"*Ben kendimi ilk etapta bir din görevlisi olarak görüyorum. Fakat aldığımız eğitimlerle beraber bunu biraz işte manevi danışmanlıkla işte psikoloji ile biraz harmanlayıp karşıya da güzel ya da anlayabilecekleri ya da onlara gerçekten rehber olacak ve belki hayatlarına küçük dokunuşlar bırakabileceğimiz bir alan gibi görüyorum. Manevi danışman sıfatı verilmiş olsa bile her zaman onu söylüyorum normalde de biz bir aile danışmanı değiliz, bir psikolog değiliz. Elbette ki dini yaklaşımlarımız bu anlamda*

çok önemli ama aldığımız eğitimlerle beraber şunu yaptığımı, yapabildiğimizi düşünüyorum, çok şükür, oradaki psikolojiye göre hareket etme, ona göre cevap verme. Çok eğitimini almadığınız için bu sıfatı direkt kendime yüklemek de bilmiyorum zor olabilir belki, haddimi aşmak istemiyorum daha doğrusu başka alana girmek istemiyorum." (K1)

"*Manevi danışmanlık ve rehberlik dediğimizde aslında insanların hayatın içerisinde yol alırken onların tıkanan noktalarına ya da işte olayları çözümlerken onların bakış açılarına etki edebilmek veya onlara rehberlik edebilmek gibi tanımlıyorum. Yani hem dini hem de manevi problemlere aslında yol açıcılığı yapmak diye tanımlayabiliriz. Biz ne kadar rehberlik yaparsak yapalım kişi kendi hayatında olup biteni fark etmediği zaman aslında kalıcı bir etkimiz de olmuyor. Dolayısıyla doğru tefekkür yapabilmesi, yaşadığı olaylardaki o tecrübeden kendi hissesini çıkarabilmesi, yaşadığı bu tecrübeyle beraber bundan sonraki yolu nasıl çizeceğine sağlam adımlarla karar vermesi ve işte umudunu kaybetmemesi gibi noktalarda, sınır aşımı yapmadan, sadece onun kendini belki keşfetmesini sağlamak gibi algılıyorum. Ben daha çok din görevlisi olarak orada görev alıyorum yani kurumdan gidişim bu statüde ama şimdi manevi danışmanlık ve rehberlik noktasında aldığımız eğitimlerle aslında biraz daha bunun içerisine giriyoruz. Göreve geliş itibariyle tam bir manevi danışman statüsünde oraya girmiyoruz ama bizim alanımız bunu da kapsıyor. Başlangıç itibariyle din görevlisi ama konuşurken onlarla istişare ederken de bir danışman, manevi bir rehber olarak tabii ki kendimizi tanımlıyoruz. Tam anlamıyla manevi danışman diyebilmem için işte bunun psikolojik boyutu var, sosyolojik boyutu var, ekonomik boyutu var. Dolayısıyla her alanda bu hizmet tamamlandığı zaman tam bir manevi danışmanlık ve rehberlik olmuş oluyor.*" (K4)

Katılımcı 7 ise kurumdaki vazifesinin manevi danışmanlık olduğunu ve görevi icra ederken kendi hissiyatının da bu yönde olduğunu fakat Diyanet İşleri Başkanlığı personeli olarak kuruma gittikleri için gittikleri yerde din görevlisi olarak görüldüklerini belirtmiştir.

"*Kadın konukevine gelen insanlar zaten travmatik şeyler yaşamış insanlar olduğu için onlara kendilerini değerli hissedecekleri, yaşadıkları zorluklarla mücadele edecek bir noktaya getirecek bir danışmanlık olarak tanımlarım. Ben kendimi danışman olarak görüyorum ama oradaki kurum için din görevlisiyiz.*" (K7)

Katılımcı 14, kurumda toplu gerçekleştirdiği rehberlik faaliyetinde kendisini hoca hanım olarak ama birebir gerçekleştirdiği görüşmelerde ise danışman olarak hissettiğini belirtmiştir. Ayrıca hizmette takip edilen usulün manevi danışmanlık mı yoksa irşat hizmeti mi verildiği konusunda belirleyici olduğunu ifade etmiştir. Danışanlara kendisini din görevlisi sıfatı ile tanıttığında toplumda din görevlisine karşı mevcut bulunan hazır güvenin danışmanlık sürecini kolaylaştırdığını da eklemiştir.

"*Manevi danışmanlık ve rehberlik kişinin inancı ne olursa olsun yaşadığı olayla başa çıkmasında sahip olduğu dini değerlerle rehberlik etmek olarak tanımlarım. Ayrıca hayatı daha anlamlı ve ümitvar olarak yaşayabilmek. Bunlar manevi rehberlik içerisinde düşündüğüm kavramlardır. Aslında ben kendimi birebir görüşmelerde, evet bir danışman olarak ama toplu olarak yaptığım faaliyetlerde, programlarda bir hoca hanım olarak hissetmekteyim. Şimdi vaiz arkadaşlarımız var, diyorlar ki manevi danışmanlık ayrı bir hizmet alanı, yani bizden beklenmesin. Ben vaizim diyor, benim işim sohbet vermek, benim işim kürsüde vaaz etmek, benim işim dini soruları cevaplandırmak diyor ama burada çok keskin bir ayrım da yapamıyoruz aslında. Sonuç itibariyle hangi usulle cevap verme şekliniz aslında manevi danışmanlıktır. Toplumumuz genel anlamda bizim hoca hanım vasfımızla aslında bizimle güven bağı kuruyor. Hastanede görev yaparken kendimi manevi danışman olarak tanıttığımda buna bir karşılık göremiyordum çünkü bilindik bir kavram değil. Türkiye'de genel anlamda yeni bir kavram ama ne zaman ki ben müftülükte çalışan bir hoca hanım olduğumu söylediğimde insanlar samimiyetle yüreklerini açıyorlar.*" (K14)

4.1.4 Manevi Danışmanların Görevlinin Sahip Olması Gereken Mesleki ve Kişisel Özellikler Hakkındaki Düşünceleri

Görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanlara "**Kadın konukevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin verimli bir şekilde yürütülebilmesi için manevi danışmanların sahip olması gereken mesleki ve kişisel özellikler nelerdir?**" sorusu yöneltilerek katılımcıların kadın konukevlerinde görev yapan manevi danışmanların görev yeterliliği anlamında sahip olmaları gereken özellikler konusundaki düşüncelerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Verilen cevaplarda manevi danışmanların sıklıkla dile getirdiği özellikler arasında ilahiyat ve psikoloji alanında bilgi sahibi olmak, iletişim becerisi yüksek olmak, empati ile sempatiyi karıştırmamak, psikolojik dayanıklılık,

mesleki sınırlarının farkında olmak, insanı tanımak, sevecen, güler yüzlü, anlayışlı, sabırlı ve merhametli olmak, suçlayıcı ve yargılayıcı olmamak, iyi bir dinleyici ve gözlemci olmak, görevde gönüllü olmak sayılabilir. Katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"*Öncelikle bir kere psikolojik anlamda kendilerini yeterli görmeli, yani psikolojik dayanıklılıklarının olması lazım. Özellikle bakın ben kendimden örnek vereyim, ilk zamanlardaki hassasiyetimle şimdiki hassasiyetimin aynı olmadığını görüyorum ama bu olumsuz bir şey değil. Her derdi dinlediğimde ben üzülürsem bunun böyle olmayacağını anladım yani psikolojik anlamda bir dayanıklılığı kazandım ben. İlk zamanlar bende bu yoktu. Çok etkileniyordum, iki gün mesela kendime gelemiyordum yani. Psikolojik anlamda bir kere dayanıklı olmak zorunda, dini anlamda donanımlı olmak zorunda çünkü oradaki sorulan sorulara donanımlı bir cevap verebilmek de önemli. Bazen öyle değişik sorular da gelebiliyor. Bilgi anlamında donanımlı olmak zorunda ve hayat tecrübelerinin olması gerekiyor. Yani nasıl diyelim, halk arasında görmüş geçirmiş demek daha mı uygun olur? Oraya gelen kadınları kabullenip onların ruh halini anlamak çok önemli çünkü efendim her türlü insanın orada olduğunu düşünün ve onlara siz de tahammül ediyorsunuz ve de o insanlar orada bir arada otururken bile birbirleriyle kavga edebilirler, birbirlerini çekemiyorlar orada. Çünkü farklı kültürlerden gelmişler, birbirlerine anlayış gösteremiyorlar. Sabırları yok. En ufak bir şeyde parlıyorlar, bir çocuk gibi kavga edebiliyorlar. Onları dahi dengeleyebiliyoruz bakın. Bu noktada da kendinizi yetiştirmek zorundasınız. Bu yetenekleri kendinde gören kişiler, empati yeteneği olan, iletişime açık, her türlü insanın kalbine hitap edebilecek bir düzeyde bilgi seviyesine sahip, orada gerçekten önemli bir pozisyonda olduğunun da farkında olarak görev almak lazım.*" (K2)

"*Öncelikle bu alanda kesinlikle bir eğitim almaları gerektiğini düşünüyorum. Çünkü çoğu hocamız bunu bir Kur'ân dersi, Kuran kursu hocası edasıyla yürütüyor. E bu da çok sağlıklı yaklaşımı beraberinde getirmiyor. Çünkü toplumda diğer insanlara nazaran daha sıkıntılı süreç yaşamış, daha psikolojik olarak yıpranmış insanlarla bir aradayız. Dolayısıyla bizim aslında orada yaptığımızın din eğitiminden çok daha farklı bir şey olduğu kanaatindeyim. O yüzden bu noktada kesinlikle ayrı bir eğitim ve farkındalık bu görevi yapacak insanlarda, meslek gruplarında oluşturulmalı diye düşünüyorum. Bir kere ben güler yüzlü olmaları gerektiğini düşünüyorum. Her ne olursa*

olsun. Anlatmayı değil, dinlemeyi öncelemeli bu hizmeti yapanlar. Çünkü zaten insanlar belli bir sorunla oraya geliyorlar. Din eğitiminden ziyade hâlihazırda mevcut yaşadığı probleme yönelik ruhsal bir rahatlama istiyorlar. Bu da anlatma ve yönlendirmeden ziyade ilk etapta dinlemekten geçiyor. O yüzden ben genellikle sabret, bu bir imtihan telkinlerinin ilk aşamada çok sağlıklı olmadığını düşünüyorum. Yani insanları dinlememiz gerekiyor. Zaten dinledikçe onlar rahatlıyor." (K7)

"*Bana göre söyleyeceğim en önemli husus bu kurumlara giderken kişinin gönüllü olarak gitmesidir hocam. Yani herhangi bir dayatmayla değil de gönüllülük esasıyla gitmek. Böyle olunca hem yardımcı olduğunuz bayanlara daha verimli oluyorsunuz hem de işinizi aşkla ve şevkle yapıyorsunuz. İkinci olarak da gerçekten bu alanla ilgili bir donanıma sahip olmanız gerekir. Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri ne demektir, hangi çerçevede yapılması gerekir, bu alana ait bilgi, tecrübe ve donanıma sahip olmak gerekir. Kendi sorumluluklarımızı ve sınırlarımızı bilmemiz lazım hocam. Yani biz oraya gidip çalıştığımız zaman bir psikolog ya da psikiyatrist olmadığımızı bilmemiz lazım. Bir manevi rehberin sınırları ve sorumluluklarının ne olduğunun farkında ve bunları bilerek çalışmamız lazım. Yoksa iki taraf için de hocam sıkıntılar doğurabilir. Ayrıca oraya gittiğimiz zaman bir rol model olduğumuzun bilincinde olmamız lazım. Orada bayanlara verdiğimiz değerler eğitiminin bir süreç gerektirdiğinin de farkında olmamız lazım. Kurumlar arası işbirliği konusunda da yeterli bir donanıma sahip olmamız gerekir ki gittiğimiz kurumda sıkıntı yaşamayalım.*" (K13)

"*Bu alana eğilimi olmayan kimselerin çalışmaması gerektiğini düşünüyorum açıkçası. Biz terapist değiliz bir kere, hani sapla samanı birbirinden ayırt etmek gerektiğini düşünüyorum. Yani manevi danışmanlık hizmeti veren bir kimse sınırlarını iyi belirlemeli. Yani bir psikolog, psikiyatrist olmadığının farkında olmalı ve din zemini üzerinden gerekli rehberliği yapmalı, gerekli telkinlerde bulunmalı ve kişiyi doğru bir şekilde yönlendirmeli. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, obsesyonel bozukluğu olan kimseyi, o ne demek ben bunu bilmezsem bu bozukluğa sahip olan kimseye de gerekli rehberliği yapamam. Bu bağlamda bizlerin psikoloji alanındaki temel kavramları bilmemiz gerekiyor ve insanları da çok iyi gözlememiz gerekiyor. Manevi danışman iyi bir gözlemci olmalı, karşıdaki insanın ruh halini iyi gözlemlemeli ve aslında o sorulan sorunun ardında yatan nedenleri irdelemeli. Hani bir soru vardır, yüzeysel anlamda bir soru sorulur ama aslında o sorunun ardında yatan çok daha farklı sebepler vardır. Başka*

sorular vardır ama o başka sorular dile gelmediği için size o fetva sorusu sorulur. Ama biz aslında o diğer sorulara ulaşabiliyorsak, o altında yatan diğer soruları bulabiliyorsak ve o insanın gerçekten yüreğine dokunabiliyorsak, gerekli tatmini dini anlamda dini bir referans olarak gerekli tatmini ona sağlayabiliyorsak ne âlâ. Ben böyle olduğunu düşünüyorum. Sınırlarını çok iyi bilmeli, sempati değil empati duyabilmeli. Karşıdaki insana, ihtiyaç duyduğunda, gerektiğinde önündeki seçeneklerden bahsedebilmeli yani seçenek sunabilmeli. Dini anlamdaki referanslarımız, dinin sınırları, dinin emir ve yasakları içerisinde birçok seçeneğin olduğunu gösterebilmeli. Bir başka husus da anlatma becerisi çok fazla olmalı. Yani bir şeyi farklı usullerde anlatabilmeli. Beş yaşındaki çocuğa anlattığın bir şeyi otuz beş yaşındaki insana anlattığında aynı konu olsa da aynı usulle anlatmazsın. Beş yaşındaki çocuğun anlam dünyasıyla otuz beş yaşındaki insanın aynı değil. Onun anlayabileceği bir dille olmalı. Dini kavramlara çok vakıf olmalı. Gündemi çok iyi takip etmeli. Hangi dini kaynaklardan besleneceğini bilmeli. Geçmişe dönük olarak eleştirel bakabilmeli yani manevi rehber kendisine de eleştirel bakabilmeli diye düşünüyorum. Çünkü bu sayede yarın öbür gün benzer bir vakayla karşı karşıya kaldığında daha pratik daha tecrübeli, daha olaya vakıf bir şekilde hareket etmiş olacak." (K14)

"*Hocam Kur'ân kursu öğreticilerinden ziyade ben orada vaize arkadaşların görevlendirilmesi taraftarıyım. Aldıkları eğitim ve seminerler, daha çok halkın içinde olmaları dolayısıyla vaizelerin bu görev için daha yeterli olduğunu düşünüyorum. Biz Kur'ân kursu hocaları biraz daha yetersiz kalıyoruz. Oraya giden kişinin psikolojiyi iyi bilmesi gerekiyor, sosyolojiyi iyi bilmesi gerekiyor. Tek hocalık vasfı yetmez çünkü biz sadece Kur'an eğitimi için gitmiyoruz oraya ya da sadece ilmihal bilgisi için de gitmiyoruz. Dinin fetva boyutundan tutun, kelam boyutunu, felsefe boyutu gibi birçok alanda bilgi birikiminin olması gerekiyor. Gerçekten güçlü bir karakteri olması lazım, o bayanları dinlediği zamanki sorunları, imtihanları gerçekten çok farklı, onların etkisinde kalmamalı. Onların sorununu kendi üzerine alınırsan çok etkileniyorsun. Ben her zaman şunu diyorum, oraya gittiğim zaman emri bil maruf nehyi anil münker psikolojisiyle gittiğim için herhalde, daha çok ona bağlıyorum, kendimi çok onların yerine koymuyorum hocam. Dinliyorum, sorularına cevap vermeye çalışıyorum, yani yapmam gerekeni yapmaya çalışıyorum ondan sonra orada bırakıyorum. Eve geldiğim zaman orada bırakabiliyorum yani. Bunu da uzun süre kuruma gitmenin sonucu elde ettim hocam. Yani*

ilk zamanlar gittiğimde, bayanları dinlediğimde ben de çok etkileniyordum. Mesela küçük yaşta bebeğiyle gelen genç kızlar da oluyor. Çok etkileniyordum ama sonra kendine gel, bu şekilde kendini bitirme, işine odaklan, vermen gereken neyse onu vermeye çalış diyerek yaklaşımımı değiştirdim. Böylece sonraları etkili olmaya başladığımı düşündüm hocam. Etkilenmiyordum ve etki ediyordum. Etkilenmemek lazım, etki etmek lazım, onu anladım. Bence evli olması lazım hocam, bekâr bir arkadaşımızı görevlendirdiler. Ben orada bekâr arkadaşların görevlendirilmesini tavsiye etmiyorum. Çok olumsuz etkileneceklerini düşünüyorum. Ayrıca evlilik ve ailevi problemleri varsa da görevlendirilmemeli. Bunu müftülük nasıl tespit eder bilmiyorum. Kendi ailelerinde sorun yaşarken oraya gittiklerinde kesinlikle altından kalkamayacaklarını, bu işi yürütemeyeceklerini düşünüyorum, verimli olamayacaklar. Oraya gidecek arkadaşın ailevi probleminin olmaması gerekiyor. Evli olması gerekiyor, sağlam, ayakta duran bir yapısının olması lazım. Ya bilmiyorum işte kelimeler bulamıyorum." (K17)

"*Bir kere insanlarla iletişiminin iyi olması gerekiyor. Sabırlı olması gerekiyor ve orada icra ettiği göreviyle alakalı donanımlı olması gerekiyor. Yani insan psikolojisinden anlaması gerekiyor. Yaptığı iş ile alakalı eğitim alması gerekiyor diye düşünüyorum. İnsanlarla iletişim kurabilen, hoşgörülü, sabırlı, dinlemeyi bilen bir de yaptığı işi seven yani oraya severek giden, görev mecburiyeti olarak değil de severek giden, isteyerek giden.*" (K18)

"*Hocam yani hakikaten herkes de bu görevi yapamaz. Bir kere bu kişilerin insanı sevmesi lazım, merhametli olması lazım, az çok insan psikolojisinden anlaması lazım. Empati yapması gerekiyor ama "Ben sizin yerinizde olsaydım şöyle yapardım." gibi kuralcı, kesin ve katı konuşmaması gerekiyor onlara yol gösterirken, danışmanlık yaparken. Hiç kimsenin ne yaşadığını bilemeyiz. Aslında hakikaten bu görevi yapan bizlerin daha eğitimli olması gerekiyor. Sudan çıkmış balık gibi olmamalıyız, az çok kursta da insanlarla ilişkideyiz ama yine de bunun eğitimini alsak daha iyi olur. Yani bu alanda bize eğitim verilse daha iyi olur. İletişim açısından bazen yanlış yönlendiriyor da olabiliriz. Böyle düşünüyorum.*" (K19)

4.1.5. Manevi Danışmanların Alanla İlgili Yayınlara ve Akademik Çalışmalara İlgi Düzeyi

Araştırma kapsamında görüştüğümüz manevi danışmanların alanla ilgili yayınlara ve akademik çalışmalara ilgi düzeylerini tespit edebilmek için kendilerine "**Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hazırladığı Kadın Konukevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri adlı kitabı okudunuz mu, nasıl değerlendirirsiniz?**", "**MDR alanında çıkan yayınları takip ediyor musunuz?**", "**Kadın konukevlerinde sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri hakkında yapılan akademik çalışmalardan istifade edebiliyor musunuz? Bu alanda yapılan çalışmaları yeterli buluyor musunuz?**" soruları yöneltilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen 21 katılımcıdan 4'ü Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan rehber kitabı henüz okumadığını, 4'ü kısmen okuduğunu, geri kalan 13 katılımcı ise kitabı okuduğunu söyleyerek kitap hakkında değerlendirmede bulunmuştur. MDR alanında çıkan yayınları takip etme ve kadın konukevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri hakkındaki akademik çalışmalardan istifade etme konusunda ise katılımcıların çoğunun alanla ilgili okumalar yapmaya istekli ve meraklı olmakla birlikte çalışma hayatı ve sosyal vazifelerin yoğunluğu dolayısıyla yeteri kadar ilgilenemediklerini ifade ettikleri görülmüştür. Konuyla ilgili katılımcıların cevapları şöyledir:

"*Evet okudum. Yani hocam güzel, faydalı bir kitap ama ben şunu tavsiye ederim, biraz daha böyle örnek konular, örnek çalışmalar arttırılabilir içerik olarak da, rehberlik açısından. Biraz vaka örnekleri ve yani biraz iletişim becerileriyle alakalı örnekler arttırılabilir. MDR alanında çıkan yayınları çok takip edemiyorum açıkçası. Kadın konukevlerinde manevi danışmanlıkla ilgili akademik yayın sanki çok yok gibi hocam. Hizmet içi eğitimlerde kadın konukevi özelinde, hani şöyle bir akademik yayın hani hiç mi önerilmedi ya da ben mi kaçırdım yani rastlamadım.*" (K5)

"*Evet, okudum hocam. Genel olarak biz görev yapan arkadaşların da fikirleri alınmıştı kitap hazırlanmadan önce. Şu an için yeterli görüyorum, ilk başlayan arkadaşların bunu okumaları onlara başlarken kolaylık sağlayacak. Bize faydası olduğu gibi mesela kuruma başladığımızda kurum idarecilerine de ben bu kitabı veriyorum. En azından bizim alanımızı, hizmetlerimizin ne olduğunu, bizim de bu konuda söyleyecek sözümüz olduğunu, farkında olduğumuzu, Başkanlığımızın bu konuya özel olarak değer verdiğini, özel bir çalışma alanı olduğunu görmeleri açısından. Hem bizim okumamızı*

hem de muhatap olduğumuz kurumdaki amirlerin okumalarını faydalı buluyorum. Şu an için yeterli buluyorum. Tabii ilerleyen süreçte eklemeler olabilir. MDR alanında çıkan yayınları çok takip etmiyorum, kadın konukevlerinde manevi danışmanlıkla ilgili akademik yayınları da çok takip edemedim hocam. O yüzden onunla ilgili herhangi bir şey belirtmeyeyim ama kendi alanımdaki özellikle aile dini rehberlik alanındaki çalışmaları takip etmeye çalışıyorum." (K6)

"*Evet okudum. Diyanet'in bu alanda yaptığı bu kitapların hepsi sadece bir broşür, biraz hani sadece sana yol gösteriyor, rehberlik ediyor ama içeriği hakkında biraz kısır diyebilirim. Daha donatılıp daha geniş olsa belki, çünkü bu işe yeni başlayanlar için çok yetersiz. Daha dolu dolu bir şeyler olabilir. Başkanlığın bu alanda güzel çalışmaları var ama dediğim gibi özellikle sosyal hizmetlerdeki bu kitapçıkların hepsi de böyle nasıl söyleyeyim, rehberlik ve sadece ilk bilgileri oradan almak için hazırlanmış özet biçiminde. Belki de bir yere gittiğimizde nedir içeriğine bakıp kendimiz ona göre bir yol çizmemizi gösterecek şekilde ama çok kapsamlı değil yani. Başta da belirttiğim gibi bu alanda tezsiz yüksek lisans yaptım. Onun dışında bu alandaki kitapları okumaya çalışıyorum. Çıkan güncel kitaplara bakmaya çalışıyorum. Başkanlığımızın kitapları olsun, öbür alanlardaki çalışmalar olsun okumaya gayret ediyorum. Bence bu alan daha yeni yeni sanki biraz böyle şey olmaya başladı ama özellikle kadın konukeviyle ilgili çok fazla akademik çalışma yok. Mesela çocuk evleriyle ilgili daha geniş çalışmaların olduğunu gördüm ya da işte genel anlamda sevgi evleri, çocuk evleriyle ama kadın konukevleriyle ilgili çok fazla çalışmanın olmadığını gördüm ben.*" (K11)

"*Evet hocam okudum. Yani ilk etapta hani böyle elinizde acaba benim bu kuruma giderken nelere dikkat etmem lazım, neler yapmam lazım konularında gerçekten rehber bir kitap niteliğinde bence böyle hap bilgilerin olduğu güzel bir kitap. Kesinlikle daha önce kuruma hiç gitmemiş olan arkadaşlarımız da arayıp sordukları zaman, ne tavsiye edersiniz dediklerinde tavsiye ederim. Güzel tabii ama çok detaylı değil, kapsamı tabii ki daha genişletilebilir. Kesinlikle okunmasını tavsiye ettiğim kitaplar listesinde. Başkanlığın bizim Aile ve Dini Rehberlik Bürolarımıza gönderdiği kitapları okuma gayreti içindeyim. Bu alana ayrı bir ilgi alakam olması hasebiyle bireysel olarak da okumalar yapıyorum. Akademik çalışmalar konusunda çok yakın takibim var desem herhalde yanlış olacak ama yıl geçtikçe hakikaten bu konuda daha bir uzmanlaşmamız*

gerektiğini düşünüyorum. İnşallah yakın tarihten itibaren daha çok hassasiyet gösterme gayreti içinde oluruz." (K13)

"*Okudum. Güzel hazırlanmış, içerik olarak yönlendirici, kılavuz bir kitap şeklinde. MDR alanında çıkan yayınlarla ilgili geçen hafta bir ödevim vardı. Kırk iki yayını inceleme fırsatım oldu. Sizinle görüşmeden önce makalelere biraz göz attım. Manevi danışmanlık alanında kadın konukevlerinin pek ele alınmadığını gördüm. Bu alanda daha fazla araştırma yapılabilir.*" (K15)

"*Hayır, okumadım hocam. MDR alanında çıkan yayınları ve akademik çalışmaları takip edemiyorum.*" (K17)

"*Evet, bitmek üzere, yarım kaldı ama okudum diyelim. Çok aklımda kalmadı ama güzel hazırlanmış çünkü çok titiz çalışmalar neticesi hazırlanıyor bu kitaplar. O yüzden ben o konuda yeterli olduğunu düşünüyorum. MDR alanında çıkan yayınları hepsini birebir olmasa da takip etmeye çalışıyorum ama açıkçası akademik çalışmaları tam takip edemiyorum. Biliyorsunuz yükümüz çok ağır, haftalık on görev yapmamız gerekiyor. Bazen bizim ekstra işler çıkıyor, on iki, on üç, on dört görev oluyor ama bu alanda daha çok akademik çalışma olması lazım, bence yeterli değil.*" (K18)

"*Onu ben geçen sene müftülüğümüze sordum ama ulaşamadım. İnşallah alacağım, henüz okumadım. MDR alanında çıkan yayınları takip etmedim hocam. Bu alandaki akademik çalışmaları da hiç okumadım hocam. Kendimi geliştirmek için okumalar falan yapıyorum ama sizin gibi bu alanda yüksek lisans yapmayı isterdim. Eksiğiz biliyorum o yüzden bizim kendimizi geliştirmemiz lazım.*" (K19)

"*Evet, okudum hocam, aydınlatıcı, küçük, pratik bir el kitabı gibi. Görev öncesinde hazırlık açısından okunmasında fayda var ama görüşme örnekleri eklenebilir. Kuruma daha önce hiç gitmemiş biri için oraya gelen kişilere nasıl yaklaşılması gerektiğiyle ilgili örnek metotlar, vaka inceleme eklenebilir diye düşünüyorum. MDR alanında çıkan yayınları kısmen takip ediyorum diyeyim aslında ilgim var ama çok zaman bulamıyorum. Bazen psikoloji zirvelerini veya bu alanla ilgili seminerleri dinlemeye çalışıyorum ama zaman zaman, düzenli değil. Akademik çalışmaları bir dönem takip ediyordum, okuyordum ama şu anda takip edemiyorum, yeterli olduğunu düşünmüyorum.*" (K21)

4.2. Kadın Konukevlerinde Sunulmakta Olan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetinin Niteliği

Araştırmanın bu bölümünde görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanların kurumda MDR hizmetine duyulan ihtiyaç hakkındaki düşünceleri, sunmakta oldukları danışmanlık hizmetinde takip ettikleri çalışma ilke, yöntem ve teknikleri ve manevi danışmanlara kurumda MDR hizmeti alan kişilerden gelen geri bildirimlere ilişkin bulgular ilgili alt temalarda bir araya getirilmiştir.

4.2.1. Kurumda MDR Hizmetine Duyulan İhtiyaç

Araştırma kapsamında görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanların kadın konukevlerinde yürütmekte oldukları MDR hizmetinin gerekliliği ve kurumda bu hizmete duyulan ihtiyaç hakkındaki düşüncelerine ulaşmak için kendilerine "**Kadın konukevlerinde yürütülen MDR hizmetlerinin gerekliliği hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?**" sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen verilere göre katılımcıların tamamı kurumda sundukları MDR hizmetini çok gerekli ve faydalı bir hizmet olarak görmektedir. Bu hizmeti önemli bir ihtiyaç olarak nitelendiren manevi danışmanlar bu gerekliliği şu sebeplere dayandırmıştır: Manevi destek insan fıtratında var olan ve zaman zaman tüm insanlar için gerekebilen bir ihtiyaç olmakla birlikte bu kurumlarda ağır travmalar yaşayan ve toplumda manevi desteğe en çok ihtiyaç duyabilecek bir kitle bulunmaktadır, sunulan MDR hizmeti sonrası kadınların davranışlarındaki olumlu değişim kurum tarafından da fark edilmektedir, kadınların bizzat kendilerinden de sunulan manevi desteğin kendilerine çok iyi geldiğine dair geribildirimler alınmaktadır, manevi danışmanla kurulan ilişki kadınlar için sıcak ve samimi olup, ihtiyaç duydukları merhameti hissettirmesi dolayısıyla tercih edilen bir destektir, manevi destek ihtiyacı diğer ruh sağlığı uzmanlarının sunduğu destek gibi önemli bir ihtiyaca cevap vermektedir, manevi danışmanların ağır sorunlar yaşayan ve farklı kültürlerden gelen kadınların kurumda bir arada yaşamasından kaynaklı problemlerin giderilmesinde kuruma önemli bir destek sunduğu düşünülmektedir ayrıca manevi danışmanlar tarafından sunulan destek hizmeti bazı insanlarda var olan gelenek ve göreneklerden kaynaklı yanlış dini bilgi ve anlayışların giderilmesinde etkili olabilmektedir. Katılımcıların ilgili ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"*Kurumdaki kadın profillerini gördüğümüz zaman onların daha çok yol gösteren insanlara ihtiyacı olduğunu görüyoruz. Yani yollarını gösterecek açacak bir rehberlere ihtiyacı var. Yani hakkı ve hakikati söyleyecek, onlara gerçekleri anlatabilecek bir kişiye ihtiyaçları var. Onun için biz oradayız. Belki de hayatlarında onlara böyle yol gösteren birileri hiç çıkmadı. He o kişi alıyor ya da almıyor bilmiyorum ama biz vazifemizi orada yaptığımız zaman inanıyorum ki oradan etkilenerek ayrılan insanlar var yani. Ben bu hizmetin gerekliliği konusuna yüzde yüz katılıyorum, gerekli olduğuna inanıyorum.*" (K2)

"*Hocam kesinlikle ve kesinlikle çok, çok gerekli yani bizlerin orada manevi danışmanların eğitim vermesi son derece önemli. Şimdi hocam aslında bizler manevi danışman olarak birçok kurumda, kurumun bize ne kadar ihtiyacı olduğunu biz biliyoruz fakat onlar farkında olmuyorlar. Ne zaman ki biz göreve başlıyoruz ve orada diyelim ki hanımların kendi aralarındaki ilişkiler veya çocuk evlerine gittiğimizde oradaki çocukların birbirleriyle olan ilişkilerinde büyük değişmeler gözleniyor, o zaman fark ediliyor. Biz o kurumlarda, bütün arkadaşlarımız hakikaten sadece manevi danışman olarak da çalışmıyoruz. Böyle elimizden ne geliyorsa maddi manevi anlamda oradakilerle koordineli bir şekilde destek veriyoruz. Orada KYK ya da hastanelerdeki gibi bu eğitimi çok güzel bir şekilde almış manevi danışmanlara ihtiyaç var.*" (K3)

"*Kadın konukevine girdikten sonra muhatabın tamamen büyük travmalar, derin izler bırakan olaylar yaşamış ve bunun uzun süreçler halinde yaşanmış olduğu bir durumla karşılaştım ve aslında normal sosyal hayatın içerisinde sadece buzdağının görünen bir kısmı bize ulaşmış. Bizim ulaşamadığımız veya bize ulaşamayan çok ciddi bir kitlenin varlığından haberdar oldum. Dolayısıyla böyle bir alana ulaşmak yani asıl ihtiyaç olan noktaya ulaşabilmek sevindirdi. Bir taraftan da din görevlisi olarak bu noktalardan daha önce haberdar olmamak beni bir tefekküre, bir kaygıya, bir sorumluluğa itti diyebilirim. Din görevlisine bakış açımı ve din görevlisinin görev alanıyla ilgili yelpazeyi kadın konukevinin biraz daha genişlettiğini söyleyebilirim. Benim hayatıma katkısı bu oldu. Kurumda görev yaparken tamamen vaaz ya da tebliğ noktasından ziyade toplumumuzda manevi rehberliğin veya manevi danışmanlığın şu yaşadığımız dönemde ne kadar elzem bir şey olduğu konusunda bir fikrim oldu. Dolayısıyla manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti, bu alan, insan için, özellikle sorun yaşayan kadınlarımız için çok kıymetli. Şimdi hem kadın konukevinde görev yapmamız hasebiyle oradaki ihtiyacı tam karşılamak için, hem de artık toplumda bize ulaşamazsa*

da böyle bir gerçekliğin olması nedeniyle okumalar yapmaya işte makaleler, kitaplar takip etmeye çalışıyorum. İhtiyacı yeterince karşılamalıyız ki bu noktadaki boşluğu doldurabilelim." (K4)

"*Hocam kesinlikle gerekli, orada gerçekten manevi desteğe insanların ihtiyaçları var. Çok ciddi bir problemin, sıkıntının içerisindeler ve tutunacak bir dal arıyorlar. Kendilerini yalnız, ötelenmiş hissediyorlar. Allah'a dair umutları tükenmiş oluyor. Bunu hatırlatmak, hani imanın lezzetini, ahiret bilincini, bir imtihan bilincini, sabrı hatırlatmanın çok çok faydası var. Gerçekten çok da istifade ediyorlar. Çok da hoşlarına gidiyor. Hani gözyaşları içerisinde dinlemiş oluyor birçoğu ve kendilerini fark ediyorlar. Bu da çok önemli çünkü bizim dinimiz kişinin hani kendine dönüklüğünü de çok ön plana çıkarır. Kişinin kendi hatalarını fark etmesi, yanlışlarını tekrar etmemesi anlamında da rehberlik eder ve büyük önderlerimizin başlarına, bizden önceki peygamberlerin, âlimlerin, büyüklerimizin başından geçmiş örneklerden onlar da benim gibi, benim gibi yaşayan başka insanlar da var hissine kapılmak çok çok faydalı oluyor.*" (K5)

"*Hocam gerekli buluyorum. Gittiğimde hanımların benimle olan diyaloğundan, beklentisinden, izinli olduğum gidemediğim süreçteki beni özlemeleri, beklemelerinden gerekli olduğunu görüyorum. Ya da yeniden hayata dönerken, yeniden bir başlangıç yaparken, o arada yani manevi olarak da dini referansları kullanarak da neler yapmaları gerektiğine yol gösterdiğimde rahatladıklarını ve istifade ettiklerini görüyorum. Bence gerekli yani kendi tecrübelerimle gerekli olduğunu düşünüyorum. Bu insanlar psikolojik açıdan çeşitli destek almış olsalar bile bu konuda ne kadar yeterlilikleri olsa bile, manevi olarak özellikle itikâdi boyutta karşılaştıkları sorunları Allah'a dayanarak yani aşkın bir varlığa, Allah'a dayanarak çözme isteği, oradan güç alma desteği diğer desteklerin belki daha da üstünde bir destek. O yüzden çok gerekli olduğunu, insanların bu konuda bir açlık yaşadıklarını ve destek verilmesi gerektiğini ve bizim de Diyanet İşleri Başkanlığı personeli olarak müftülükler bünyesinde bu açığı kapattığımızı düşünüyorum, inşallah artarak daha da verimli olarak devam eder.*" (K6)

"*Ben kesinlikle gerekli olduğunu düşünüyorum. Ben bu yorumu kadınların tepkilerine bakarak da yapıyorum. Zaten hâlihazırda o kurumlarda bir psikolog var. Yani bizim psikologlara nazaran daha merhametli bir tutumumuz olduğunu kadınlar söylüyor. Bu da onlara iyi geliyor aslında. O merhameti hissetmek istiyorlar. O yüzden gerekli olduğunu düşünüyorum. Bir de hiç yok yani, en önemli gerekliliği dini boyutu açısından*

da yaratılış gayelerini bilmeleri, inançlarının bu konuda sağlamlaşması açısından kesinlikle manevi danışmanlık hizmeti gerekiyor." (K7)

"*Hepimizin manevi ihtiyaçları var. Allah'a kulluk, Allah'a yakın olma, dua, ibadet ihtiyaçları var. Hani bu ihtiyaçlar ile doğuyoruz. Rabbimiz zaten bizi yaratırken fıtratımıza kendisine inanma, sevgi ve ibadet ihtiyacını yerleştirmiş durumda. O yüzden yani oradaki kadınların da hani bunu duymaya, tekrar tekrar hatırlamaya ihtiyaçları var diye düşünüyorum ve gerçekten de çok etkili olduğunu düşünüyorum yani oralarda verilen rehberliğin, manevi bilgilendirmenin, eğitimin çok etkili olduğunu ve çok ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Sadece kadın konukevlerinde değil, diğer sosyal hizmet kurumlarında verilen bu manevi danışmanlık ve rehberliğin yani bunların gerçekten çok önemli ve etkili olduğunu düşünüyorum. İnsan olarak hepimizin çünkü manevi desteğe, rehberliğe her zaman ihtiyacımız oluyor. İşte dinlenilmeye, anlaşılmaya ihtiyacımız oluyor. Dertlerimizi paylaşacak, bizi dinleyecek, anlayacak, bize güzel kapılar açacak, güzel sayfalar açacak, hakkı, hakikati, sabrı, şükrü tavsiye edecek bir takım kişilerin nasihatine, bizi dinlemesine, anlamasına ihtiyacımız var. Yani bu kadın konukevlerinde verilen manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini çok yerinde buluyorum ve gerçekten büyük bir ihtiyaç. Özellikle böyle zor durumda olan hani dezavantajlı grup deniliyor, bu grupların bir desteğe, ellerinden tutulmasına, bir rehberliğe son derece ihtiyaçları oluyor. Buralardaki eğitimlerin, rehberliğin gerçekten çok etkili olduğunu düşünüyorum.*" (K9)

"*Gerekli hocam kesinlikle gerekli olduğunu düşünüyorum ben. Verimli olduğu noktasında şüphem yok, devam etmeli.*" (K10)

"*Gerekliliğinin olduğuna inanıyorum. Benim gittiğim yerde kadınlar için ayrıca bir aktivite yok. Sürekli sabit bir şekilde monoton bir hayatları var. Ayrıca bir atölyeleri yok, bir kursları yok. Halk eğitime bağlı herhangi bir aktiviteleri olmadığı için de tamamen orada kendi kabuklarına çekilmiş ve zaman geçirmek için uğraşıyorlar. Hizmetlerimiz onları rahatlatacak aslında. Yani her gün bir saat bile olsa onları ruhen rahatlatacaktır. Bazen işte çok farklı kişiler aynı evde kalabiliyor. Farklı travmalardan geçmiş, bazıları çok ağır travma yaşıyor, bazıları daha hafif, iki grubun da aynı yerde olması ve hiçbir şey yapmadan zaman geçirmeleri tabii ki sıkıntılı bir süreç ama biz onlara eğer haftada 4 gün gidebilirsek, daha farklı program uygularsak bu işler böyle olmaz diye düşünüyorum.*" (K12)

"*Yani bence hocam gerçekten güzel bir hizmet ve bu konuda güzel dönütler alıyoruz. Bu anlamda bence Başkanlığımızın yürüttüğü güzel bir hizmet diye düşünüyorum hocam.*" (K13)

"*Gerekli, evet, kesinlikle gerekli çünkü şu çok önemli, insan kendi hayatında tutarsızlığı kabul edemez. Yani kendi içimizde bir çelişki olduğunda bu çelişkiyi gidermek isteriz. Şimdi hepimizin özelde dini anlamda değerlerimiz var. Yani kendimizi çok iyi Müslüman olarak tanımlayabiliriz, tanımlamaya da biliriz, mühim değil bu, kendi iç dinamiklerimiz var. Kendi değer verdiğimiz kavramlar var ve bu kavramlarla yaşadığımız trajik olayı çözümlemek istiyoruz. Bu da ancak şeyle oluyor o kavramlara vakıf kimselerle birlikte yürütülebilir. Örnek veriyorum, kaderi sorguluyor mesela evlilik kader midir diyor. Bunun haricinde burada bulunduğum yörede en çok işte ben boşanırsam arşı âlâ titrer mi diyor. Gelenek ve göreneklerine bağlı bir şehir burası ve maalesef bu gelenek ve görenekten kaynaklanan boşanmanın günah olduğu anlayışı böyle bir düşünce yapısı var.*" (K14)

"*Ben çok güzel ve çok önemli bir çalışma olduğunu düşünüyorum. Gerçekten de orada görüşmüş olduğum kadınlara bunun çok faydası olduğuna inanıyorum. Çok üzüntülü ve sıkıntılı şeyler yaşamışlar. Oraya geldikleri zaman bir din görevlisinin orada olması, onunla konuşmak, onunla dertleşmek gerçekten onları çok rahatlatıyor. Yani memnun olduklarını her zaman ifade ediyorlar.*" (K16)

"*Kesinlikle gerekli, yani manevi danışmanların kesinlikle orada olması lazım, gerçekten o insanların ihtiyacı var hocam. Haftada iki gün bile olsa, bırakın iki günü, bir gün bile olsa hocam onlar için gerçekten büyük bir ferahlık. Bunu ben zaten dönüşüm olarak bayanlardan da sürekli alıyorum. İlk etapta ürktüm, çekindim, nasıl olacak filan diye ama işin içine girdikten sonra güzel yani faydalı olduğunu gördüm. İlerleyen süreçte hem kendi açımdan, bana da kattığı çok şeyler oldu, hem de oranın bir ihtiyacı olduğunu, gerçekten böyle bir manevi danışmanlığın orada olması gerektiğini ve bu amaçla Diyanet'in bizi görevlendirmesinin faydalı olduğunu düşündüm. Kesinlikle orada manevi danışmanlık görevinin boş bırakılmaması gerektiği düşüncesi bende bayağı bir yer etti. Faydalı olduğunu ve gerçekten hızlı geri dönüşleri de alınca orada bulunmam gerektiğini, gitmem gerektiğini daha çok düşünmeye başladım. Ondan dolayı da bu çalışmam uzun sürdü yani açıkçası daha sonraları bırakmak istemedim.*" (K17)

"*Elbette gerekli çünkü insanların orada psikologları var, hemşireleri var, sosyal hizmet elemanları var ama yani içinde bulunduğu durumda teselli verecek, sorularına cevap verecek, manevi açıdan sığınmak için bir dayanma noktası sunacak bir elemana mutlaka ihtiyaç duyuyorlar. Yani manevi danışmanlık ve rehberlik kadın konukevleri için çok gerekli. Manevi danışmanlık toplumda insanların her safhada ihtiyaç duyduğu bir alan çünkü bazen insan içinde bulunduğu durumda nasıl davranacağını, nasıl hissedeceğini bilemiyor, çok gerekli bir şey bence. İnsanların ruh sağlığı açısından gerekli, yani dini açıdan, ahlaki açıdan, sosyal açıdan insanların ihtiyaçlarını karşılayan bir birim, yani olmazsa olmaz bence. Her platformdaki insanların ihtiyaç duyduğu bir birim bence. Mesela KYK'ya gidiyorsun öğrenciler bir şey sormak için birilerini arıyorlar. Gerek çocuk evlerinde, gerek cezaevinde, gerek kadın konukevinde yani toplumda mutlaka her yerde olmazsa olmaz olan bir birim bence çünkü çok büyük fonksiyonlarda bulunuyor.*" (K18)

"*İçinde bulundukları sıkıntılı durumda onların manevi bakımdan destek verilmesine hakikaten ihtiyaçları var. Bazıları yaşamış oldukları o sıkıntılardan dolayı robot gibi olabiliyor, çoğu zaten antidepresan ilaçlardan kullanıyor, bazıları uyuklama halinde. Onlar için hakikaten çok iyi eğitimli psikolog ve sosyal çalışmacılar olmalı. Gerçi kurumda psikologları ve sosyal serviste ilgilenenler var ama onlarla diyalogları ne kadar bilmiyorum. Onlarla biraz daha resmiler gibi geliyor. Bilmiyorum tabii, onlarla neler görüştüklerini, neleri paylaştıklarını ben bilmiyorum ama hakikaten kadınlardan çok kötü durumda olanlar var. Onlar için manevi, eğitimli manevi danışmanlar çok gerekli diye düşünüyorum.*" (K19)

"*Kesinlikle gerekli. Bu bayanlar zaten şiddet görmüş bayanlar, ailesinden farklı şekilde şiddet görmüş genç kızlar da olabiliyor. Konukevine geldiklerinde kendilerini o kadar çok yalnız hissediyorlar ki hocam. İşte biz burada devreye girdiğimiz zaman, onların yalnız olmadığını, rablerinin onların yanında olduğunu, O'na sığındıkları zaman rabbimin inşallah bir çıkış yolu vereceği şeklinde nasihatler ettiğimiz zaman onlara kesinlikle manevi olarak çok iyi geliyor. Bu nedenle kesinlikle hocalarımızın oraya gitmesi, bu şekilde bayanlara destek verilmesi gerekiyor.*" (K20)

"*Orada gerçekten manevi desteğin bir ihtiyaç olduğunu biliyorum çünkü oraya her gittiğimde karşılaştığım kadınlarda psikolojik destek alsalar da manevi destek olmadığında yetersiz geldiğini ve bizlerin manevi destek vermemiz gerektiğini*

hissediyorum. Manevi danışmanlık ve rehberliğin mutlaka orada olması gerekir. İnsanların zaten en çok manen çıkmaza düştükleri, bocaladıkları bir dönemde orada olduklarını düşünüyorum ve orada aldıkları manevi desteğin onları rahatlattığını görüyorum." (K21)

Ayrıca "**Sunduğunuz bu hizmet kurumda görevli başka bir personel, psikolog ya da sosyal çalışmacı vs. tarafından verilebilir mi?**" sorusu yöneltilerek manevi danışmanların kurumda büyük bir ihtiyaç olarak gördüklerini ifade ettikleri MDR hizmetinin bir psikolog ya da sosyal çalışmacı gibi başka bir kurum personeli tarafından verilmesi konusundaki yaklaşımlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu konuda elde edilen verilere bakıldığında bütün katılımcıların manevi danışmanlık ve rehberlik alanının farklı bir destek birimi olduğu ve bu alanın eğitimini almış kişilerce verilmesinin doğru olduğu konusunda fikir birliği içinde olduğunu söyleyebiliriz. Konuyla ilgili katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"*Ben verilebileceğini düşünmüyorum. Yani oradaki psikolog veya diğer kişiler onu veremez. Mesela orada bir bebek doğdu. Yani bizim kurumda bebeklerimiz oluyor biliyorsunuz. Psikolog hanım bana dedi ki hocam bebeğin adını koyar mısınız, ezan okur musunuz kulağına dedi. Tabii dedim seve seve. Çok da duygusal bir insanım. Bebeklerin isimlerini koydum yani. İki üç bebeğin kulağına ezan okudum. Eğer ki o işi psikolog yapsaydı psikoloğun kulağına ezan okuması lazımdı. Demek ki orada bize ihtiyaç var ve ben orada bebeklerin kulağına ezan okudum. Yani bakın bu, orada bizim olmamızın gerektiğini gösteren çok bariz bir örnek. Demek ki psikolog bizim yaptığımız işi yapamaz.*" (K2)

"*Ben nasıl bir psikoloğun görevini tam anlamıyla yapamıyorsam, onun eğitimini almadan yapamayacaksam veya bir sosyoloğun görevini ben nasıl yapamayacaksam psikolog da sosyolog da bizim yaptığımız bu görevi tam anlamıyla eğitimini almadan yapabilir diyemiyorum. Çünkü her alanın belirli usulü var. Belirli bir altyapısı var ve ulaşmak istediği hedefleri var, amaçları var. Bunu da bir bilim disiplini şeklinde almanın gerekliliğine inanıyorum. Mutlaka bu alana hâkim olan insanlar tarafından yapılması gerektiğini düşünüyorum. O yüzden kadın konukevinde bir psikoloğun varlığı ne kadar kıymetli ve değerliyse manevi danışmanın da varlığı o kadar kıymetli ve değerli.*" (K4)

"*Sosyal çalışmacı sadece kendi alanında işte sosyolojik veya psikolojik anlamda bu katkıyı sağlarken onlara, biz bunu imanî, itikadî noktada Allah'la olan bağ, dinin bu konudaki referansları, yol göstericiliği, işte Peygamber Efendimizin bu konudaki örnekliği, günaha giriyor muyum, girmiyor muyum bağlamında kafalarındaki soruları cevaplama konusunda bizim de olmamız gerekiyor. Evet diğer alan zaten zorunlu, o hizmeti alıyorlar ama bizimle olan görüşmede daha farklı hissettiklerini düşünüyorum. Kendilerini bize daha yakın hissettiklerini düşünüyorum.*" (K6)

"*Bir kere bir psikolog ve bir manevi danışmanın çalışma alanının ayrı olduğunu düşünüyorum. Yani manevi danışmanlık psikolojik destek değildir. Bizim yaptığımız çok daha farklı aslında onların hizmetine nazaran.*" (K7)

"*Dini hassasiyetleri olan psikolog ve sosyolog bulmak gerekiyor. Yani sadece kitabî bilgilere sahip olmak yeterli değil. Dini çerçeveden psikoloji, sosyoloji değerlendirmesi de yapabilmesi gerekiyor.*" (K8)

"*Yani manevi rehberlik, işin dini boyutu olunca bizim vermemiz gerekir diye düşünüyorum. Yani bir başka psikolog, sosyolog bizimle aynı rehberliği yapamaz. Çünkü burada onlar, Allah'ın ayetlerinden, peygamberimizin örnekliğinden bir dini rehberlik istiyorlar. Psikolog, sosyolog veya bir başka eğitimci ile bu isteklerinin karşılanacağını düşünmüyorum. Mesela kurumda çalışan kişiler dahi hani ihtiyaç hissediyorlar, kimi zaman gelip sohbetlerime katılıyorlar, dinliyorlar ve orada kadın konukevinde kalan hanımlara da dinlemelerini ve gerçekten etkili olduğunu, işte şanslısınız ne güzel sohbetler dinliyorsunuz diyerek böyle düşüncelerini belirterek etkili olduğunu söylüyorlar.*" (K9)

"*Ben bir din görevlisinin kızıyım. Benim babam da imam ve aslında böyle bir isimlendirme olmaksızın onların kendi sahalarında bunu yaptıklarına birebir şahit oldum haliyle ama bu isimlendirme Türkiye'de yeni. Yani bir on sene belki, belki de daha kısa bilemiyorum. Türkiye'de bu kavram yeni olduğu için, alan da yeni olduğu için tabii ki bu alanda yapılan hizmetler de kavram üzerinden yapılan hizmetler de yeni olacak. Türkiye'de toplumumuzda kavramlar birbirine çok karışmış durumda. Psikiyatrist, psikolog, manevi danışman, koç… Hani herkesin ortaya karışık attığı iddialar söz konusu. Bu da biraz ister istemez hani sınırları koruyabilme noktasında sıkıntı yaratıyor. Bu hizmeti ilahiyat yani dini kavramlara vakıf bir psikolog ve sosyolog verebilir ama bu kavramları bilmeyen, akademik anlamda ilahiyat altyapısı olmayan bir kimse bu*

danışmanlık hizmetini veremez. Karşıdaki insan da bunu kabul etmez. Yani şunu demek istiyorum, bizim bir hoca vasfımız var, kimliğimiz var. Bir otoriteyi temsil ediyoruz. Karşıdaki insan diyor ki, ben bir hocayla muhatabım. Kur'an'ı bilen, sünneti bilen bir insanla muhatabım. Belki benim söyleyeceğim aynı cümleyi bir psikolog, sosyolog da söylüyordur, yani senin yaptığın günah değil, sen boşanmak istiyorsan bu günah değil diye bu cümleyi belki o da kuruyordur ama o benim ağzımdan söylendiği zaman o kimsede bir etki yaratıyor. Neden? Çünkü Kur'ân ve sünnete hâkim. Bunun için ilahiyat ilmiyle beraber psikoloji temel eğitimi alan bir din görevlisi olabilir. Manevi danışman da bir psikolog, psikiyatrist olmadığının farkında olmalı ve din zemini üzerinden gerekli rehberliği yapmalı, gerekli telkinlerde bulunmalı ve kişiyi doğru bir şekilde yönlendirmeli. Dediğim gibi benim özelde bu alana olan ilgim, bu alanda özellikle iki seneden beri hizmet vermeme vesile oluyor ama hani tabii ki daha nitelikli, daha vasıflı bir hale gelmek ister miyim, evet isterim." (K14)

"*Hayır, ilahiyat eğitimi olmadığı için veremez. Onlar psikoloji açısından konuşuyorlar ama manevi olarak hocalarımızdan başka kimse veremez ama şöyle olabilir; dini bilen bir sosyolog ya da bir psikolog, gerçekten dinini yaşıyorsa, orada hem dinden hem psikolojiden bahsedilse çok daha güzel olur. O yüzden biraz önce dedim ya manevi danışman ilahiyatı bitirmeli, psikolojiyi de bilmeli sosyolojiyi de bilmeli, kişisel gelişimde de kendini geliştirmeli muhakkak. Ben öyle düşünüyorum.*" (K20)

4.2.2. Kadın Konukevlerinde Sunulan MDR Hizmetinde Takip Edilen Çalışma Programı, İlke, Yöntem ve Teknikler

Araştırma kapsamında görüşülen manevi danışmanlara "**Kadın konukevinde görevli bir manevi danışman olarak uygulama esnasında takip ettiğiniz bir plan, çalışma programı, yöntem ve teknik var mıdır? Nasıl bir uygulama takip ediyorsunuz? Tecrübelerinize dayanarak faydalı bulduğunuz uygulamaları bizimle paylaşır mısınız?**" soruları yöneltilerek kurumlarda yürütülmekte olan MDR hizmetlerinin hangi ilke, yöntem ve teknikler kullanılarak gerçekleşmekte olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Katılımcıların ifadelerine göre Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından kadın konukevlerindeki MDR hizmetleri için hazırlanmış bulunan çalışma programından istifade edilse de kurumdaki sirkülasyon ve ihtiyaçların değişkenliği sebebiyle bu

programı takip edemediklerini anlamaktayız. Manevi danışmanların kurumdaki MDR hizmetlerinde daha çok soru cevap şeklinde muhatap kitlenin konuşmaya ihtiyaç duyduğu konular üzerinden bir rehberlik gerçekleştirdiklerini, Kur'ân tilâveti, dua etme, kıssa anlatımı ve Esma-i Hüsna zikrine önem verdiklerini görmekteyiz.

İlahiler okuma ve öğretme, özel gün ve gecelerde günün anlam ve önemine uygun farklı programlar icra etme, kurumdaki kadınları ve personeli kadın, aile ve çocuklara yönelik Diyanet yayınlarıyla buluşturma, Türkiye Diyanet Vakfı aracılığıyla kurumda kalan kadınları maddi yardımlar ile destekleme, tespih ve seccadeye ihtiyaçları olduğunda hediye olarak götürme gibi uygulamalar manevi danışmanlar tarafından önemli görülmektedir. Farklı bir etkinlik olarak Katılımcı 2, aile okulu eğitimi şeklinde hukuk, sağlık gibi farklı alan uzmanlarından destek alarak kurumda bir aylık bir eğitim gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Ayrıca manevi danışmanlar, görev yaptıkları kurumda yeni doğan bebekler için mevlit okuma, talep edildiğinde bebeklerin kulağına ezan ve kamet okuyarak isim koyma, personelden yakınlarını kaybeden kimseler için Kur'ân okuma, sünnet olan çocuklar için hediyeler götürme, kadınlar gününde kurumdaki kadınlara gül takdim etme, okuma yazma bilmeyen kadınları öğrenmeye teşvik etme gibi sosyal faaliyetlerde bulunduklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte manevi danışmanların ihtiyaç oldukça ibadet, temizlik, abdest, kadınlara özel durumlara ilişkin fıkhî bilgilendirme yaptıklarını da görmekteyiz. Bazen de kurum idaresinin toplu yaşam kurallarına uyum gösterme, kul ve kamu hakkı, güzel geçinme gibi konulara yer verilmesi talepleri de karşılanmaktadır. Konuyla ilgili katılımcıların ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

"*Şimdi şöyle söyleyeyim, ben mesela orada özellikle kandil günleri mübarek gün ve geceler, işte kadir gecesi vesaire bu tür zamanlarda muhakkak birer program orada yapıyorum. Yani icra ediyorum. Sağ olsun oradaki personelimizle, işte mesela kandil gecesi ise kandil simidi yaparlar, helva yaparlar, ikram dağıtırız. Yani bu tür özel gün ve geceleri kaçırmayız ve ben mümkün olduğu kadar, mesela cuma günleri ben gidiyorum, cuma saatinde işte bir Yasin-i Şerif okuyoruz. Benim haftada bir saat programım, cuma saati, cuma günleri gidiyorum. Kur'an-ı Kerim okuyorum. Çünkü kadınların buna ihtiyacı var. Orada bulunan kadınlarımıza hayata dair tutunulacak bir dal bir yol olma anlamında biz orada onlara destek oluyoruz. Onlara asla işte şunu yapın bunu yapın değil, biz orada onlara yol gösteren konumunda olmaya çalışıyoruz. Şunu yapın, işte dini*

konularda şöyle yapın, eşinizle boşanın veya şunu yapmak zorundasınız gibi bir şey asla yapmıyoruz. Bize danışıldığı zaman cevap veriyoruz. Yani orada vatandaşımız, kadınlarımız bize soru sorduklarında doğru olanı dinin ve sünnet-i seniyyenin emrini söylüyoruz, tercihi onlara bırakıyoruz. Hz. Peygamberin diyelim ki eşlerine karşı duruşunu anlatıyoruz, olması gerekeni anlatıyoruz. O insanlar da yani kendilerince hayatlarına dair bir çıkarım yapıyorlar. İyi veya kötü ama biz olması gereken ideal formu onlara anlatıyoruz. Biz anlatıyoruz ama gelen insanların eğitim seviyesi, kültürü bunu anlayıp anlamama düzeyleri bazen inanın çok farklı olabiliyor. Şimdi takip ettiğimiz elbette bir yıllık çalışma programımız var ama şunu söyleyeyim, bazen biz bu programları yani mesela o konuyu anlatmak için gidiyorsunuz ama bir anda bir soru soruluyor, konu tamamen başka bir yöne gidebiliyor. Çünkü o anki kadınlarımızın talebi oluyor. İlgi duydukları başka konular oluyor. Soruları o yönde olabiliyor. Neyse ona göre konu değişebiliyor, öyle bir ortam orası. Şimdi diyemiyorsun ki o anda sen bu sorunu başka bir zaman sor ben konumu anlatayım, olmuyor, o yüzden böyle daimi olarak bir kitap takip etme gibi yapmıyorum ben. Farklı konularda, mesela orada temizlik konusu çok önemli, sosyal ilişkilerinde mesela ahlaki kurallara uyma çok önemli. Mesela ben şunu yapıyorum bazen, hadis bulmaca. Kitaptan eğlenceli olsun, değişik bir şey olsun diye. Mesela ailem sohbeti var, bizim diyanetin bir kitabı var. O kitapta mesela sayfa numarası söyletiyorum onlara. Bakalım bugün sana hangi hadis çıkacak, hangi ayet çıkacak? Bu senin hadisin olsun, bu senin ayetin olsun. Kendilerini buluyorlar o ayette. Sanki de böyle üzerine basmış gibi, işte bir numara söylüyor, açıyorum işte bak senin ayetin bu, bugün bunu öğrendin. Bu hadis çıktı. Ay hocam tam böyle üstüne bastın diyor, bazen öyle oluyor ki. Ya böyle hoşlarına gidiyor. Böyle bir metot buldum. Zaman zaman böyle hadis seçmece gibi böyle oyun tarzı yapıyorum. Her bir vatandaşa orada sayfa numarası söyletiyorum ve böyle bir hoşlarına gidiyor. Yani kendine ait bir şey buluyor. Zaman zaman işte aile okulu yapıyorum. Aile okulunda her hafta bir konu ve konuk getirdim. Bir hafta dini boyutuyla boşanma hukukunu anlattırdım mesela, bir hafta kişisel gelişim uzmanı kendilerini nasıl geliştirmeliler bu gibi konuları anlattı. Bir hafta avukat bir arkadaşım yardımcı oldu ve bu tür konularda nerelere danışmalı, ne yapılmalı anlattı. Yine mesela hemşire adayı getirmiştim, kişisel temizlik, hijyen vs. anlattı. Yani böyle bir aylık bir bilgilendirme programı hazırlamıştım. Bir de mesela bir aylık namaz projesi yapmıştım. Namazla ilgili, işte namazın önemi, namazın kılınışını anlattım, video

gösterileri yaptım, namaz bilincini aşılamaya çalıştım. Ya böyle zaman zaman hani ibadetlere dair de işte küçük, bir aylık, çok değil, hani uzun süreli bir şey olmaz yani orada. Namaz projesini kendim yapmıştım, aile okulunda vaiz arkadaşlarımdan olsun tanıdıklarımızdan, çevremizden destek almıştım. Zaman zaman dua programı şeklinde değerlendiriyoruz. Zaman zaman mesela belli konular belli haftalarda, buna da çok ihtiyaç duyuyorlar, mesela kadınlarla ilgili konular, işte kadınlara ait özel durumlar, temizlik, işte beden temizliği. Orada bu tür şeylere çok fazla ihtiyaç duyuluyor. Zaten konukevi müdürü de zaman zaman hocam işte temizlik konusundan biraz bahsetseniz veya işte hocam ahlaki anlamda kardeşlik, kavga etmemek, iyi geçinmek falan, işte bu tür şeylerden zaman zaman bahsetseniz. Çünkü bazen tansiyon yükseliyor arada yani onların aralarındaki ilişkilerde. Biz onlara böyle nabza göre şerbet vermek gibi zaman zaman böyle yapıyoruz. Bu şekilde yani Kur'ân okuma hoşlarına gidiyor, dua hoşlarına gidiyor, onları yapıyoruz. İşte ikramlar zaman zaman götürüyoruz. O şekilde böyle devam ediyoruz yani." (K2)

"*Biz önce bir görüşme yapıyoruz, siz de gidiyorsunuzdur muhtemelen, orada birkaç haftadır beraber olduğumuz hanımlar oluyor. Sonra bazen aniden bir gidiyoruz, o çıkmış, başkaları gelmiş, böyle yeni gelenlerle bir tanışıyoruz falan ve ondan sonra dersimizi işliyoruz, sohbetimizi yapıyoruz. Hocam program çok takip edemiyoruz. Şundan dolayı çünkü bir hafta olan öbür hafta olmayabiliyor. O sebeple de daha ziyade o günkü ihtiyaca göre planlama yapıyoruz. Mesela dediğim gibi az önce bir tanışıyoruz mesela işte yeni gelenlerle önce girdiğim zaman yeni biri gelmişse, eskilerle selamlaşıyoruz biraz muhabbet ediyoruz, hal hatır soruyorum. Esma-i Hüsna çok iyi geliyor. Mutlaka Esma-i Hüsna'dan okuyorum, onlara tefe'ül yapıyorum, çok seviyorlar, bir sayı söylüyorlar. Ben diyorum ki bak bu esma sana çıktı ve o kadar da güzel denk geliyor ki sayın hocam, yani hakikaten o kişinin ihtiyacı olan esma orada denk geliveriyor. Diyorum ki bak size bu esma çıktı, inşallah bir hafta boyunca siz bunu çekmeye devam edin, inşallah bu size iyi gelecektir. Sonrasında bazen, her zaman olmasa da küçük de olsa bir Kur'ân-ı Kerim okuyorum ezberden, bir dua hemen işte. Asr Suresi'ydi, İnşirah Suresi'ydi, ferahlık olsun kendilerine diye. Sonra bir dua ediyoruz beraber. Hani onu da yapmaya çalışıyorum. Sonra özel görüşme isteyenler oluyor. Onlarla ayrı ayrı görüşüyoruz. Kime ne yapabiliriz, nasıl yardımcı olabiliriz diye kurumdakilerle konuşuyoruz. Birçok hanıma da yardımcı oluyoruz hocam. Çünkü bizlerin*

cemaati var, ders halkalarımız var, yardımcı olmaktan mutlu olan hanımlarımız var. Birçok hanıma ev açtık biz onlarla beraber. Mesela bir bebeğimiz vardı orada, annemiz vardı lohusa yeni doğum yapmış, çocuğuna isim koymamı istedi benden. Ben ezanını okudum, kametini getirdim, çocuğa ismini koydum. Orada Kur'ân bilmeyenlere biliyorsunuz Kur'ân öğretmeni de gönderiliyor ama bizim kadın konukevimiz tadilata girmişti. Tekrardan yeni bir görevlendirme olmadı. En azından duaları birbirinize öğretin diyorum, iyi bilenler var, onları birbirine öğrenci yapıyorum. Okuma yazma bilmeyen hanımlar olabiliyor, onların ısrarla takibini yapıyorum. Kesinlikle okuma yazma öğrenmek zorundasınız diyorum. Yani kimin neye ihtiyacı varsa o manada onun farkına varmasını sağlamaya çalışıyorum. Bazen kıssaların olduğu, kısa açıklamalı kitaplarımız var, onlardan alıp gidiyorum, onlardan açıp onlara okuyorum. Ama en çok kullandığım şeyler dualar, Esma-i Hüsna'lar, zikirler. Çünkü onları çok seviyorlar, motive oluyorlar. Manevi manada gerçekten güçleniyorlar. Tabii bu sadece bizimle olan bir şey değil. Orada psikolog arkadaşlarımız var, sosyal çalışmacılar var. Hani hep el birliği ile hanımların toparlanmasına yardımcı olmaya çalışıyoruz hocam." (K3)

"*İlk başladığım dönemde daha çok belirli konuları hazırlayarak gidiyordum kadın konukevine. Yani kendim, özellikle biz bayan cemaatlerle meşgul olduğumuz için kadınların ihtiyaçlarını da genel anlamda kavradığımız için, bu bağlamda konular hazırlayıp gidiyordum. Fakat daha sonra oradaki insan çeşitliliği, onların yaşamış olduğu sorunlar, onların benimle paylaşmış olduğu durumları göz önüne aldığımda aslında konu hazırlamaktan ziyade onları dinleyerek, onların anlattığı şeylerden yola çıkarak, dini referansları kullanmaya çalışıyorum. Bu hem o gün değindiğimiz konu alternatifini genişletiyor. Yani her gelen soruya bizim yaptığımız açıklamalar veya onların genel anlamda paylaşmış olduğu birtakım sorunlara sunduğumuz dini referanslar aslında birçok alanda konuşmamızı sağlıyor. Ben bunun daha faydalı olduğunu düşünüyorum. Neden? Çünkü ben bir infak konusunu ya da işte atıyorum bir namaz konusunu hazırlayıp gittiğimde karşımdaki muhatap bunu o gün dinlemeye hazır olmayabiliyor veya o gün benim anlattığım konu onun ihtiyacı olmayabiliyor, onun önemsediği bir gün olmayabiliyor. Bu da karşılıklı verimi düşürüyor. Ben de zaten ilk 10-15 dakika daha çok sohbet ortamı işte bu hafta ne yaptınız, nasıl geçti? Yeni gelen birisi varsa onunla tanışma. Çünkü bazen hiç odasından çıkmamış oluyor ve diğer hanımlar da onunla bir tanışıklık kurmamış oluyor. Hem benimle hem onlarla tanışmasını sağlıyorum.*

Onların da bana soru sormasına imkân veriyorum. Yani sadece tek yönlü bir sohbet ortamı değil onlar da bana işte nereli olduğumu, işte hangi okuldan mezun olduğumu, kaç yıldır müftülükte görev yaptığımı vesaire evli olup olmadığım gibi sorular soruyor. Karşılıklı bir sohbet ortamı geliştiriyoruz ve bu yöntem aslında onların rahatlamasını da sağlıyor. Daha sonra da onların sormuş olduğu sorular çerçevesinde ben dini referansları kullanmaya, anlatmaya çalışıyorum. Bu yöntemin de daha verimli olduğunu düşünüyorum. Bir vaazdan daha farklı ve daha verimli olduğunu düşünüyorum bunun. Mesela daha çok kısa anlatımına önem vermeye çalışıyorum. Kadınların anlattığı problemlere ipuçları verebilecek kısaları özellikle o gün altını çizerek anlatmaya çalışıyorum. Bir eşleşme ve belki bir imtihan bilinci, yalnız olmadığını veya benzeri bir problemin Allah'ın başka bir kulunun da başından geçebileceği noktasında. Kadınlarla sohbetlerim esnasında daha çok mesela yaratılış kıssasını çok önemsiyorum. Kadın konukevlerindeki muhataplarımız, oradaki misafirler daha çok değer bilincini kaybetmiş insanlar, yani kendilerine saygıyı, kendilerine verilen değeri kaybetmiş bir grupla muhatabız. Dolayısıyla hayata iyi bir yerden başlamak gerekiyorsa önce kendimizi önemseyerek, o kaybettiğimiz değeri fark ederek başlamamız gerektiğini düşünüyorum. Bu noktada yaratılış kıssası benim en samimi olarak yaptığım paylaşımlardan bir tanesi ve bunun gerçekten karşılığını da alıyorum. Mesela Tin Suresi yaptığım kıymetli paylaşımlardan bir tanesi yine insanın öz değerini anlama noktasında. Dua saatleri yapıyoruz. Yani neredeyse her hafta onlara yeni bir dua öğretmeye çalışıyorum. Fakat şöyle durumlarla da karşılaşıyoruz. Biliyorsunuz kadın konukevlerinde mecburi bir kalım süresi yok. Yani bir gittiğimiz, bir görüştüğünüz hanımı bir sonraki hafta göremeyebiliyorsunuz veya bu hafta 5 hanımla görüştünüz, bir sonraki hafta onun 2 tanesi gitmiş olabiliyor ama ben mümkün mertebe her hafta mutlaka onlara orada bulunanlara bir dua öğretmeye çalışıyorum. Onları ayakta tutacak olan en kıymetli şeylerden bir tanesinin dua olduğuna inanıyorum. Allah tasavvurumuz üzerinde ya da imtihan bilinci üzerinde konuşmaya çalışıyorum. Çünkü tamamıyla imtihanın içerisinde olan bir muhatap kitlemiz var. Bu noktada Kur'ân bağlamında ya da peygamberlerin hayatında imtihan dediğimiz şey neye tekabül ediyor? Biz bugün içinde bulunduğumuz imtihanları Allah'ın göstermiş olduğu örneklerin içerisinde nasıl anlayacağız? Kendimiz şu an imtihanın içerisinde bu dengeyi nasıl koruyacağız? Bu dengeyi nasıl muhafaza edeceğiz? Biraz bunlarla ilgili ipuçları vermeye çalışıyorum. Onlardan gelen soruları

özellikle bu noktada yanıtlamaya çalışıyorum. Öz olarak bu şekilde değer noktasında kadınlarla yapmış olduğumuz sohbetler daha öncelikli diyebilirim. Onlara ödevlendirme yapıyorum. İşte ibadetlerini aksatanlara lütfen namazlarına başla, işte dua etmeyenlere duayı bırakanlara, duanın ona iyi geleceğini, denemesi gerektiğini, bunu bırakmaması gerektiğine dair ipuçları vermeye çalışıyorum." (K4)

"*Hocam Diyanet İşleri Başkanlığı'mızın kadın konukevinde işlememiz gereken yıllık bir uygulama planı var. Biz onun üzerinden işte 6 aylık her haftaya konular seçerek bir programlama yapıyoruz. Fakat tabii burada biraz esneklik de söz konusu, oradaki insanların durumu, hâli, soruları, o an ne hissettikleri, neyin orada ihtiyaç olduğunu belirleyerek de bir sonraki haftaya biraz daha genişleterek gitmiş oluyoruz. Hocam genelde zaten sözlü iletişim dersimizi anlatıyoruz. Onun sonrasında muhakkak işte Kur'ân-ı Kerim okumaya özel gün ve gecelerde bu anlamda dikkat ediyoruz. Duayı çok seviyorlar. Muhakkak dua oluşturmaya çalışıyoruz. Bazen onlardan ilahi okumak isteyen oluyor. Sesi güzel olan arkadaşlar oluyor, onlar katkı sağlamak istiyor. Ya da işte böyle hepimiz hadi bir dua yapalım gibi bu şekilde dualar oluyor. Esma-i Hüsna zikirlerinden çok istifade ediyoruz. Hadi bugün şu esmayı açalım, şansımıza bakalım bize nasıl şifa olacak gibi. Bu bağlamda etkinlikler yapmaya çalışıyoruz.*" (K5)

"*Şöyle söyleyeyim hocam, öncelikle Başkanlığımızın bu konuda bir müfredatı var. Ana başlıkları itikat, ibadet, toplumsal ahlak ve insan hak ve sorumlulukları. Bu başlıklar altında konular var. Öncelikle bu başlıklardan bir konu takip ediyorum, Bazen şöyle oluyor, yani bunları ben üç aylık programıma alıyorum ama bazen de gelen kadınlar hizmet verdiğimiz kadınlar sık değişebiliyor. Mesela bir hafta içerisinde kadın geldiği gibi hemen gidebiliyor yani sadece bir ders gördüğüm kadınlar oluyor. Sirkülasyon çok fazla olduğu için bazen kendim bunları tekrardan revize etmem gerekebiliyor ama ilk önce böyle bir plandaki dersleri işliyorum. Bir tanıma sürecim oluyor. Bu dersleri işlerken kadınlara sorduğum sorular, ders esnasındaki diyaloglarımızdan onların kapasiteleri, hayata bakışları, yeterlilikleri, önceki bilgileri, bunları gözlemleme şansım oluyor. Sonrasında onların durumlarına ve ihtiyaçlarına göre yani müfredatta işlediğim ders sonrasında da bireysel olarak güçlendirilmeye ihtiyacı olan kadınlara manevi destek hizmeti, rehberlik hizmeti sunmaya çalışıyorum. Genellikle topluca yapıyorum bunu, kişiye özel kelimeler seçerek ama genel bir ders ya da genel bir konuşma şeklinde yapıyorum. Bazen ufak ufak onlara işte görevlendirmeler veriyorum. Ödevler veriyorum.*

Onları yapıyorlar, yaşadıkları tecrübeleri benimle paylaşıyorlar. Mesela namaz kılmıyorsa işte namazlarına başlamasını telkin ediyoruz. Ondaki rahatlamayı, manevi rahatlamayı gözlemlemesini istiyoruz. Nasıl dua ediyor, onu anlatıyor bana. Duada işte yanlış gördüğümüz kısımlar varsa onun yerine alternatif nasıl dua etmesi gerektiğini ona söylüyoruz. Ertesi hafta bu yaşadığı tecrübeleri içsel olarak kendisindeki bu söylediğimiz telkinlerin etkilerini birlikte değerlendiriyoruz. Bunun dışında diyelim ki keyfi nedenlerle yani çok keyfi olamaz belki ama iletişim becerileri konusunda sıkıntısı olup da aslında çözebilecek iken yanlış yöntem ve uygulamalarla iletişim sıkıntısı yaşamış eşiyle ya da ailesindeki diğer bireylerle, o yüzden buradaysa, onlara da o açıdan rehberlik ederek, yanlışlarını göstermeye, işaret etmeye çalışıyorum. O ortamın tabii ki olumlu katkıları olduğu gibi onlar için ilerleyen süreçte olumsuz manada da olabiliyor. Şöyle kuralları olan bir yer, dışarı çıkışlar girişler tabii ki sınırlı. Aileleriyle görüşemediklerinde kendilerini kötü hissediyorlar. Bazen çocuklarını bırakıp gelebiliyorlar. Yani ailelerinin yanında olmaları daha doğruysa, çözülebilecek problemler varsa bunların da evlerine gitmeleri, ailelerine dönmeleri ve iletişim konusunda yaptıkları yanlışları onlara göstermeye çalışmak şeklinde üç aşamada dersimi takip etmeye çalışıyorum. Yani benim kendimce dönmeleri kanaatinde olduğum ama direkt olarak ifade etmesem de böyle de bir yolun olduğunu kendilerine göstermek diyebiliriz hocam daha doğru ifadeyle. Yani çünkü hiçbir konuda aldıkları karara telkin etme hakkımız yok. Çünkü onların kararları, yaşadıkları süreci biz bilemiyoruz. Gerçekten şiddet mağduru olan bir kadını bu vesileyle gönderirsek başına daha sıkıntılı şeyler gelebilir. Doğru ifadeyle diyelim ki evlerine dönebilecek durumdalarsa, iletişim problemlerini çözme becerisi kazandırma diyebiliriz." (K6)

"*Müfredatla ilgili benim çok değişmesini istediğim noktalar var. Kadın konukevinde işlenmesi gereken bir müfredat var. Ben onun çok yeterli olduğunu düşünmüyorum. Bir noktada, o kurumdaki işleyişe baktığımızda yetersiz kalıyor müfredat. Çoğu hocamız bunu bir Kur'ân dersi, Kuran kursu hocası edasıyla yürütüyor. E bu da çok sağlıklı yaklaşımı beraberinde getirmiyor. Çünkü toplumda diğer insanlara nazaran daha sıkıntılı süreç yaşamış, daha psikolojik olarak yıpranmış insanlarla bir aradayız. Dolayısıyla bizim aslında orada yaptığımızın din eğitiminden çok daha farklı bir şey olduğu kanaatindeyim. Kadın konukevinin müfredat programı var Diyanet'in gönderdiği. Genelde konu olarak ona bağlı kalmaya çalışsam da bu çok mümkün*

olmuyor. Çünkü dediğim gibi çok sirkülasyon olan bir yer. Hiçbir kadını, birkaç kişi hariç düzenli olarak benim orada bulma şansım yok. En fazla bir hafta görüşebiliyoruz. İki hafta sonrasında zaten o kadın gitmiş oluyor. Yani o yüzden ben genellikle az önce de dediğim gibi dinleme odaklı, gelen kişiyle tanışmaya çalışıyorum kendi anlattığı ölçüde. Asla buraya neden geldin, ne yaşadın, bu soruları kesinlikle sormam. Zaten o kadına nasılsınız dediğim anda o onu anlatma ihtiyacı hissediyor. Bu minvalde. Dersim benim iki saatlik. İlk saatini onları dinlemeye ayırıyorum. O hafta yeni gelenlerin yaşadığı sorunlar üstünden dersin son saatinde o noktada sohbet yapıyorum. Atıyorum kendilerini çok suçlu hissediyorlarsa, geçmişe yönelik sürekli şu hatayı yaptım, keşke yapmasam diyorlarsa ben hayatın gelip geçiciliği, geçmişin artık geçmişte kaldığı, ileriye yönelik bir şeyler yapma üzerine, daha motivasyon üzerine konuşma yapıyorum. Tabii eğer aynı kitleyle devam ediyorsak bu sefer bu dini sohbetlere doğru gidiyor. Yani insanın yaratılış amacı, ibadetlerin önemi, niye dünyaya geldik… Özel günlerde zaten kesinlikle kadın konukevine programa gidiyorum. Oranın müdürünün izni dâhilinde, dışarıdan böyle güzel Kur'ân okuyan hocalarımızdan ya da farklı hocalarımızı programa çağırıyorum. Hem kadınlara da değişiklik olsun. Farklı bir yüz görsünler diye. Onun haricinde kadın konukevinde bir kitaplık oluşturdum zaten. İşte hem Kur'ân-ı Kerim olması açısından hem de başka böyle bu noktada kadınların okuyabileceği Diyanet'in güzel kitaplarından birkaç tane kitap koydum oraya. Bununla birlikte kendim de kadınlara motivasyon sağlayacağına inandığım kıssaları, hikayeleri anlatıyorum ders arasında ama dediğim gibi bu sohbet havasında gidiyor. Yani ben kadın konukevine bu hafta gidip kadınlar bugün konum bu şeklinde bir stile sahip değilim. Onlarla sohbet ederken araya zaten anlatmak istediğimi sıkıştırıyorum." (K7)

"*Diyanet tarafından bize gönderilen kadın konukevlerinde uygulanacak program diye bir program var. Dört ana başlıktan oluşuyor. On ikişer haftalık yani bir seneyi kapsayacak. Mesela birinci konu insan hak ve sorumlulukları aklımda kaldığı kadarıyla, on iki tane konusu var, on iki haftalık yani. Programa bunları işliyoruz hocam, orada da bunları yazıyoruz ama çoğu zaman anlatılanlar bunlar olmuyor. Yani orada yazılanla sizin orada anlatacağınız hatta çoğunlukla örtüşmüyor. O gün ihtiyaç neyse. Yani ben oraya abdest namaz anlatmaya gitmiyorum. Yolunu şaşırmış o arkadaşlarımın aslında hepsinin yol var sadece sen sisten göremiyorsun deyip onların omuzlarına bir el olabilmek benim derdim ve manevi danışmanlık bence bu. Ne yapacağını söylemek değil*

ama neler yapabileceğini göstermek ve gözündeki sisi ve perdeyi kaldırmaya çalışmak. Orada günün nabzını yokluyorsunuz. Gerçekten çok ciddi bir problem var. Çok isyan halinde olan bir kadın var. Konunuz şükürse şükür değil sabrı işlemeniz gerekiyor. Ya da ne bileyim işte evlat acısıyla yanıp tutuşmuş şöyle böyle bir şey var, hani bambaşka bir konu işlemeniz gerekebiliyor. O yüzden açıkçası hani o plan var ama o planın bize çok da ışık tuttuğunu söyleyemem. Ben şahsen kendim bir konu belirlesem de genellikle o gün kadınların gidişatı belirlemesine izin veriyorum. Bu onların dinlemesini de daha kolaylaştırıyor. Yani hanımlar var mı bir sorunuz, ben şunu anlatmayı düşünüyorum ama bir sorunuz var mı diyorum. Bazen ha evet hocam çok iyi olur deyip anlatacağım konuyu hevesle bekliyorlar ya da hocam ben şunu çok merak ediyorum işte kader nasıl bir şey diyorlar. Mesela bugün kadının bir tanesi hocam benim dayak yemem kadermiş, benim kaderime razı olmam gerekiyormuş, Allah beni dayak yiyeyim diye yaratmış diyor mesela. Bugün bunu söylüyor bana. Allah benim hakkımda böyle bir kader yazdıysa benim buna karşı çıkmamam mı gerekir diyor. Şimdi bu koskoca bir konu hocam yani bugün anlatacağım konuyu bıraktım. Kader nedir, ne değildir, cüz'i irade ve külli irade ne kadar önemlidir gibi konuları anlatmak durumunda kaldım ve bence bunun daha faydalı olduğunu düşünüyorum. Motamot plana bağlı kalmanın çok da orada doğru olmayacağını düşünüyorum çünkü okul sırası değil orası hocam." (K8)

"*Daha önce müftülükten bir plan vermişlerdi, anlatılacak konular vardı, konular güzeldi. O konular bağlamında dersler yapmıştım. Şimdi kısa surelerin, mesela otuzuncu cüzde kısa surelerin tefsiri şeklinde tefsir yapmaya başladım. Şimdi öyle devam ediyorum. Orada onlara umut aşılayacak ve yani Allah sevgisini, Allah'a dua etmeyi onlara tembihleyecek, Allah sevgisini kalplerine yerleştirecek bir bakış açısı sunmaya çalışıyoruz. Onları rahatlatacak ve özellikle mesela hepimizin Allah katında eşit olduğunu, hiçbirimizin bir ayrıcalığı olmadığını, hepimizin Allah'ın özel ve Allah'ın sevdiği kullar olduğunu vurgulamaya çalışıyoruz. Bu bağlamda bir manevi rehber olmaya çalışıyoruz orada diyebilirim. Kimi zaman böyle özel günler olduğunda o günlere ait sohbetler yapıyorum. Arada böyle Kur'ân öğrenmek istiyorum diyenler olmuştu. Birkaç sefer onlara Kur'ân dersleri vermiştim ama devamlılık olmayınca o isteyenler mesela birkaç ay sonra çıkıyorlar ve sirkülasyon olduğu için Kur'ân dersine devam edemedim. Biz Ramazan'da bir iftar programı düzenlemiştik. Ayrıca müftülük olarak bütün kadın konukevinde kalan kadınlara alışveriş kartı hediye etmiştik.*" (K9)

"*Hocam şöyle sabit bir program takip edemiyoruz. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından gönderilen bir program oldu geçen yıl ama her zaman oradaki programa göre gidemeyebiliyoruz. İhtiyaca binaen düşündüğümüzde orada işlememiz gereken konular farklı olabiliyor. Genellikle onların sorularına ve ihtiyaçlarına binaen konu belirlemiş oluyoruz yani. Benim onlarla yaptığım dua saati var. Oraya gittiğim zaman konumuzun haricinde dua saati yaptığımda çok mutlu oluyorlar. Bir de dini gün ve geceler. Gece gidemiyoruz tabii. O günün sabahında yaptığımız kandil programları onlar için çok rahatlatıcı oluyor. Zaman zaman tespih saati oluyor mesela zikir vs. onlara öğrettiğimiz zikirler onları çok rahatlatıyor.*" (K12)

"*Sosyal hizmetler kurumundan bize verilen yıllık bir planımız var. O plana göre bir usul takip ediyorum ama grup rehberliğinde şunu teklif ediyorum, ilk etapta hanımlara soruyorum, benim bugün size anlatacağım konu budur fakat siz arzu ediyorsanız hocam bize şu konudan bahsedin diye bir teklifiniz varsa sizin teklifinizi öncelerim diyorum. Çünkü kadın konukevinde bir sirkülasyon var. Bir gün gördüğünüz bir yüzü bir sonraki gün göremeyebiliyorsunuz. Bazen bazı hanımlarımız aylarca orada kalmak durumunda oluyorlar. Bazıları da 1 hafta, 2 hafta ya da 3 ya da 5 gün. Hani bu bağlamda ihtiyaç hiyerarşisi de çok değişkenlik gösterebiliyor. Onların bu durumunu göz önünde bulundurarak plandan aykırı olarak, tabii ki bu konuda kadın konukevimizin müdürü ve yine aynı şekilde kendi kurumum da bu konuda bu inisiyatifi, bu esnekliği sağlayabileceğimi söyledikleri için, bu konuda esnek davranıyorum, rahat davranıyorum, onlara teklif ediyorum. Onların teklifini de göz önünde bulundurarak gerekli programı o şekilde işliyorum. Ben haftanın iki günü oraya gidiyorum ve iki günün bir gününü sohbet, genel anlamda orada bulunan hanımlarla birlikte toplu olarak gerçekleştirdiğim sohbete ayırıyorum. Sohbet sonunda, öncesinde de tabii bir açıklamam söz konusu oluyor ama sohbet sonunda, onlara diyorum ki benimle özel görüşmek isteyen varsa bir sonraki gün ben kendisiyle özel görüşeceğim. Çünkü mahremiyetlerinden toplu olarak yaptığımız görüşmede bahsetmelerini istemiyorum. Anlattığım konu içerisinde özel hayatlarından örnek vermelerini istemiyorum. Mahremiyet noktasında hassas davranıyorum. Aslında onların da kendi mahremiyetlerini korumasına bir nevi teşvik ettiğime inanıyorum. Bir sonraki görüşmede, haftanın salı ve perşembe günleri orada bulunmaktayım, perşembe günü de özel görüşmek isteyen hanımlarla birebir görüşüyorum ve bu özel görüşmeden önce kadın konukevinde bulunan gerek sosyolog, psikolog, gerek kadın konukevi*

müdürümüz bu konuda bana rehberlik yapıyor. Özel mental bir durumu var mı, ruhsal bir rahatsızlığı var mı diye soruyorum. Ön bir bilgi elde ediyorum ve elde etmiş olduğum o ön bilgi üzerinden bana benimle özel görüşmek isteyen kimseye doğru bir usulle yaklaşmaya çalışıyorum. Bu insanın ruhsal bir rahatsızlığı olabilir, daha özel bir durumu olabilir ve din zemini üzerinden bana yöneltmiş olduğu soruya ben doğru bir usul ile cevap vermekle mükellefim. Bu bağlamda onun hakkında ön bilgiye sahip olmam gerekiyor. Dediğim gibi psikologlarımız, sosyologlarımız, çalışanlarımız ve kadın konukevi müdürümüz bu konuda gerekli rehberliği yapıyorlar. İki sene boyunca şunu gözlemledim, dua gerçekten hanımlara, yani genel anlamda hepimiz bunda mutabıkız, hangi dine mensup olursa olsun dua etmenin insana iyi gelen bir tarafı var. Yani manevi anlamda doyuran bir tarafı var. Onun için dua kesinlikle olmalı programda. Ben programın sonunda hanımlara şunu diyorum zaten, beni sıkıcı bulabilirsiniz, toplu yaptığımız sohbetimizde, toplu yaptığımız bu rehberliğimizde beni dinlemek istemeyebilirsiniz. Buna saygı duyarım. Fakat bu sohbetimizin sonunda bir dua var, bunu kaçırmayın. Ya da şu anda mesela müsait olmayabilirsiniz yani programa katılmak istemeye de bilirsiniz, kafası götürmüyordur, ruhu buna uygun değildir, yani hazır değildir, yalnız kalmak istiyordur, başı ağrıyordur ya da fiziksel anlamda bir rahatsızlığı vardır. Her ne olursa olsun toplu olarak yaptığımız duaya katılın diyorum ve dua anında çoğalıyoruz yani dua anında katılma söz konusu oluyor. Duadan sonra da ruh hali itibariyle rahatladıklarını görüyorum. Dua esnasında en çok söylediğim sözlerden bir tanesi de Allah'ım burada amin diyen kimselerin benim bilmediğim ama muhakkak senin bildiğin bir dertleri, tasaları, sıkıntıları varsa sen rahmetinle gider, sen gönüllerine ferahlık ver, işlerini kolaylaştır, akıbetlerini hayreyle. Bu cümlenin gerçekten onları teskin ettiğini, onların dile getiremedikleri birçok şeyi ifade ettiğini düşünüyorum. Hikâyeler ve peygamber kıssaları bu alanda çok büyük bir rehberlik ediyor bize, bunlardan da istifade ediyorum. Şunu da söyleyebilirim. Her ne olursa olsun hanımların özel hayatlarını, mahremiyetlerini dökmelerine müsaade etmemek gerektiğini düşünüyorum. Çünkü biraz tuhaf gelecek ama insanlar maalesef bazen birbirleriyle acı yarıştırabiliyorlar. Ben buna Küçük Emrah Sendromu diyorum. Tamamen kendi isimlendirmem, yani ben daha çok acı çektim demek. Ya da yarın öbür gün orada söylenilen o mahremiyet, kendi hayatıyla ilgili, işte kayınvalidesiyle, eşiyle yaşadığı, örneklendirdiği o sıkıntılı süreç orada bulunduğu süreçte birbirleriyle kavgalı

olduklarında o anlattıkları mahremiyet bir bıçak olarak onlara geri dönebiliyor. Zaten sen kaynananla da geçinemiyordun deyip ya da senin kocan sana bunu yaptı. Sen de zaten bunu hak ettin gibi olabiliyor. Onun için mahremiyetini koruma noktasını çok telkin ediyorum ve kendi rehberliğimde, toplu olarak yaptığım görüşmede kesinlikle özel hayatlarından örnekler vermelerini istemiyorum. Ha eğer ki benim anlattığım konuyla alakalı ya da illaki konuyla alakalı da olmak zorunda değil din zemini üzerinden bana yönelteceğiniz sorular varsa bunu özel, sizin özelinizde konuşalım ve sizin özeliniz bende saklı diyorum. Bu güvenceyi de onlara veriyorum. Bu bağlamda onlarla bu yaklaşımı, bu usulü belirliyorum. Şöyle diyeyim hocam aslında kadın konukevinde sirkülasyon fazla olduğu için ve karşınızdaki insanlar da birçok ruh hâlini bünyesinde barındırdığı için kuralları bizim baştan konuşmamız gerekiyor. Ben her salı orada bulunduğum müddetçe ilk etapta kendimi tanıtıyorum. Çünkü dediğim gibi bir sirkülasyon var ve karşımdaki insanlar dezavantajlı, yaralı insanlar. Yani aklı başında ya da değil, suçlu ya da haklı hiç problem değil. Karşımdaki insanlar buraya gelmek zorunda olan insanlar. Genel anlamda gidecek başka bir yeri olmadığı için ya da burayı tercih eden insanlar. Bunu göz önünde bulundurarak çerçeveyi benim çizmem gerekiyor. Orada kontrolü benim sağlamam gerekiyor. Bunun için kuralları baştan konuşuyorum. Yani benim en başta söylediğim şey kesinlikle özel hayatınızla alakalı şeyleri söylemeyin, mahrem konularınızı sormayın. Burada çocuklar var diyorum. Yaşı büyük olan çocukları dikkatimiz çok dağıldığı için salona almıyorum genelde. Yaşı küçük olan yani iki, iki buçuk gibi anne bakımına muhtaç olan bebeklerle birlikte genellikle sohbet ediyoruz. Onun haricinde diğerlerini sohbete almıyorum ve bu kurallar çerçevesinde hareket ediyorum. Onlara kendi arzu ettikleri konular var mı diye teklif ediyorum, yoksa kendi konumu işliyorum ve sohbet sonunda da soru sorma hakkını onlara veriyorum. Gerekli konuşmayı yaptıktan sonra, sorulan soruları da cevaplandırdıktan sonra en son dua ile bitiriyorum ve özel görüşmek isteyenlerin isimlerini alıyorum. Bir sonraki gidişimde onları anons ediyorum ve birebir görüşme yapıyorum. O günü sadece özel görüşmek isteyenlere ayırıyorum. Yani kural olarak, yöntem olarak dediğim gibi çerçeveyi bizim çizmemiz gerekiyor. Biz orada pasif değil, aktif olmalıyız. Hani konumumuzu güzel belirlemeliyiz diye düşünüyorum." (K14)

"*Oraya gittiğimizde ilk önce sorulara cevap vermeye çalışıyorum. Onların aklına takılan dini-manevi sorularına öncelik vermeye çalışıyorum. Sonra imtihan bağlamında dini başa çıkma süreçlerini, çeşitli mağduriyetlerden dolayı karşılaştıkları sıkıntılara sabır temelli, dua temelli, maneviyat temelli bir yaklaşımla konuyu ele alıyoruz. Cuma saati güzel oluyor. Kandil geceleri güzel oluyor. Beraber etkinlik yapınca onlarda bir hafifleme, dertlerini unutma gibi bir saat oluyor. Onları dinlemek de güzel oluyor. Deşarj olmaya ihtiyaçları var. Bazen dinleme saati yapıyorum çok özele girmeden çünkü müdüriyet de pek istemiyor dinlememizi. Orada belirli yasaklar var. Kur'ân'daki kıssalardan bahsediyoruz, Kur'ân'dan bahsettikçe hevesleri artıyor. Bu sebeple Kur'ân öğrenmek istiyorlar. Hocam bana da Kur'ân öğretir misiniz diyorlar. Kur'ân-ı Kerim öğretiyorum. Ona çok istekliler çünkü Kur'an'ı hiç görmemiş, öğrenmemiş kişiler var. Onlar için bir mucize olmuş gibi burada bu vesileyle Kur'ân öğrenenler, kapananlar oldu. Namaza başladılar. Kadınlar kurumda çok kısa kaldığında Kur'an'a geçemese bile en azından biraz öğrenmiş oluyor. Bu vesileyle onlar için böyle güzellikler oldu.*" (K15)

"*Başkanlığımızın bize vermiş olduğu bir müfredat var iman, ibadet, ahlak konularıyla alakalı. Ona uygun hareket etmeye çalışıyorum. Bunun yanında bir de mesela hanımların soruları oluyor. O doğrultuda gitmek durumunda kalıyoruz. Yani ilmihalden soru soruyorlar veyahut da Kur'ân-ı Kerim'den veyahut da yaşayış ile alakalı veyahut işte kaza ve kaderle alakalı, insan davranışlarıyla alakalı. Bazen bakıyorsunuz müfredat tamamen farklılaşabiliyor. Konu hanımların talebine göre değişiyor. Müfredatımızda gerçekten güzel konular var. Mesela mahremiyet ile alakalı şeyler var, insanın değerli olması, insanın yaratılış gayesi, insanın hak ve sorumlulukları noktasında konular var. Bunun yanında özel gün ve haftalarla alakalı, ibadetle alakalı konular var. Bu konuları takip etmeye çalışıyorum. Mesela Esma-i Hüsna'dan her hafta bir isim okuyup anlatıyorum. Ondan sonra bunun yanında sevdikleri, beğendikleri bir ilahi varsa onu yazıp kendilerine veriyorum. Hep birlikte ezberlemelerini sağlıyorum. Bunun yanında namaz kılmak isteyip namaz kılmayı bilmeyenlere namaz kılabilecekleri kadar sureler, ayetler, dualar yazıp veriyorum, onlara okutuyorum, ezberlemelerini sağlıyorum. Tekrar tekrar onlarla birlikte okuyoruz. Namazın nasıl kılındığını birlikte göstererek yapıyoruz. Özel gün ve gecelerde, kandillerde güzel def çalan, ilahi söyleyen 1-2 arkadaşımı yanıma alıp akşam orada bir kandil programı yapıyorum. Kurumda genellikle küçük çocuklar oluyor. Küçük çocuklara her hafta giderken balon, şeker gibi bir şeyler götürüyorum. Biz*

annelerle sohbet ederken çocuklar da balonla oynasın, topla oynasın, vakit geçirsinler diye onlara böyle ufak tefek hediyeler götürüyorum. Hanımların kurumda kalış süreleri bazen bakıyorsunuz çok az olabiliyor. Mesela geliyor, bir ay kalıp gidiyor veya işte birisi geliyor en fazla altı ay kalabiliyor. Böyle bir sirkülasyon var. Dolayısıyla böyle her zaman karşımızdaki insanlar değiştiği için veyahut da bu derslere katılma noktasında bir mecburiyet olmadığı için bir müfredata başlayıp da baştan sona kadar bitirme şansınız olmuyor. Devlet çok güzel bir imkân sağlamış. Nakış, dikiş veyahut da el beceri kursu var ama bakıyorsunuz 2 tane hanım ya da 3 tane hanım katılıyor. Kuaförlük kursu var mesela. Bir meslek sahibi olabilirler ama bakıyorsunuz yine çok fazla talepleri yok. İki üç kişiyle ya da dört beş kişiyle orada ders yapıyorlar. Yani bu noktada hanımların biraz maalesef kıymet bilmediklerini düşünüyorum. Yani tabi onlar da haklılar, zor günler yaşamışlar. Belki sakin kalmak istiyorlar. Kimseyle görüşmek istemiyorlar. Mesela şu anda kurumda kalan bir hanım var. Kaç kere davet etmeme rağmen hiç gelmiyor, topluluk içerisine karışmak istemiyor. Kimseyle görüşmek istemiyor. Acaba sadece benim dersimde mi böyle yapıyor dedim. Baktım ki hiçbir derse katılmıyor. Yani zaruri ihtiyaçlarını görüyor, yemeğini alıyor ondan sonra odasına çıkıyor ve hiç kimseyle görüşmüyor. Bazen bakıyorsunuz çocuklarını dışarıya gezdirmeye ya da çarşıya götürüyorlar. Yani böyle sürekli sağlıklı bir ders olmayabiliyor Kadın konukevinde çok zor şartlarda yaşayan, eşinden şiddet görüp, eşinin madde kullanması ya da suça karışmış olması nedeniyle gidecek hiçbir yeri olmayıp da kadın sığınma evine gelen, orada konukevinde kalan hanımlar olabiliyor. Genellikle onların büyük bir çoğunluğu boşanma niyetiyle gelmişler ve artık evliliklerini bitirme noktasına gelmişler. Ben onlara hani çocukları varsa eğer veyahut da eğer karşı taraftan olumlu bir adım atılıyorsa, gerek tedavi olma noktasında gerek işlerin düzeltilmesi noktasında eğer bir adım atılıyorsa, gayret gösteriliyorsa eşlerine bir şans daha vermelerini, yuvalarını yıkmamalarını, farklı iletişim yolları deneyerek, psikolojik destek alarak veyahut da aile danışmanlarından destek alarak yuvalarını yeniden onarma cihetine gitmeleri yönünde daha çok tavsiyelerde bulunuyorum. Boşanmış bir kişi olarak hani gerçekten bunun zorluklarını ben çok yaşadım. Tek başına çocuk büyütmenin çok zorluklarını gördüm. Benim ailem arkamdaydı o yüzden oradaki kadınlara göre çok rahat bir hayat yaşadım. Onun için yani yuvalarının tekrar düzeltilmesi, yeniden huzurlu bir yuva haline getirilmesi noktasında daha çok böyle manevi destek almalarını, psikolojik destek almalarını tavsiye ediyorum.

Yönlendirme değil de hani Kur'an-ı Kerim'deki ifadeyle hakem tayin edilmesi, aklıselim sahibi kişilerden destek alınması, aile büyüklerinden destek alınması noktasında onlara tavsiyelerde bulunuyorum. Mesela eğer eş madde kullanıyor ama tedavi olma yolunda eğer bir adım atıyorsa ona bir şans daha tanımaları noktasında fırsat vermelerini tavsiye ediyorum. Yani böyle hani en azından yuvayı tekrar kurtarmak mümkün mü acaba diye biraz daha böyle zaman tanımalarını ve düşünmelerini tavsiye ediyorum. O anda mesela öfkeyle gelmiş oluyorlar, her şeyi bitirme noktasında olduklarını söylüyorlar ama biraz daha sakinleşin, burada biraz dinlenin diyorum. En azından böyle sakin ve güvenli bir ortamda bulunun. Daha sonra boşanma konusundaki kararınızı verin diyorum. Yani öfkeyle kalkıp da hemen birden o yola gitmeyin diye tavsiyelerde bulunuyorum." (K16)

"*Dediğim gibi hocam orası böyle çok hızlı bir değişim içinde. Her hafta ben plan yapıyorum, şunu yapayım diyorum, gidiyorum ama kesinlikle planı uygulayamıyorum. Bir bakıyorum o bayanlar gitmiş, küçük çocuklu bayanlar katılmış ya da mesela bayanlar abdest konusunu tercih ettiği için o konuyu anlatacağım diye gidiyorum ama o bayanlar yok, konuyu hemen değiştiriyorum, farklı bir konuya giriyoruz. Genelde sohbet usulü, vaaz usulü şeklinde götürüyorum işi. Yani belirli bir programı uygulayamıyoruz hocam. Bir bakıyorum Kur'ân dersine girmişim mesela, 10-12 yaşında çocuklar var, hemen Kur'ân tercih ediyorlar, biz de Kur'an öğrenmek istiyoruz diyorlar. Hani kadın konukevi diyoruz ya hocam, orası sadece kadın konukevi değil yani orada çocuk da var, yaşlı da var, 15-16 yaşındaki ergen de var. Yani her yaş grubundan kız ve kadın var. Burada hitap ettiğimiz insanlar sürekli değişiyor, haftalık değişiyor, mesela bir gittiğimde gördüğüm kişiyi diğer gittiğimde göremiyorum. O anlık ben onlara genelde itikat, inanç, Allah sevgisi, Peygamber sevgisi anlatıyorum. Çok farklı kişilikler, çok farklı dini ve mezhepsel yapıda bulunan insanlar olduğu için hocam çok karmaşık. Biz sadece Kur'an eğitimi için gitmiyoruz oraya ya da sadece ilmihal bilgisi için de gitmiyoruz. Düşünsenize mesela ben Allah ile küsüm diyor bayan, bir anda böyle bir soruyla çıkıyor benim karşıma. Ben Allah'a küsüm, senin ne işin var burada der gibi. Mesela ben de orada hemen barıştıralım o zaman diyorum, yani böyle çok farklı insanlar var, çok farklı anlayışlar, Şia mezhebine ait ya da Hıristiyan vs. farklı dinlere mensup kadınlarla bile karşılaşabiliyoruz. Özellikle çocuklarda Kur'ân-ı Kerim dersinde çok başarılı olduk. Kur'ân okumaya geçenler oldu, çok güzel ezber yaptılar. Çünkü çocuklar okula da gitmiyorlar, anneleriyle gelmişler. On iki yaşına kadar zaten erkek çocukları da annelerinin yanında kalabiliyor. Erkek*

çocukları da var, kız çocukları da var. Çok istiyorlar ve çok severek katılıyorlar. Kur'ân-ı Kerim dersi, ezber dersi, ilmihal dersi yapıyorum hocam. Bayanlar genelde o noktalarda eksik, onlarda da başarılı oluyoruz. Vaaz çok etkili oluyor hocam. Bir bakıyorum mesela örtünmeye karar veriyor ya da namaza başlıyor. Beraber namaz kılıyoruz." (K17)

"*Haftada iki gün iki saat, pazartesi iki saat, perşembe iki saat gidiyorum. Diyanet'ten verilmiş bir müfredat var. Temizlik, abdest, iman konuları, işte toplu yaşamla ilgili dikkat edilmesi gereken şeyler, işte gıybet, yardımlaşma işte zararlı alışkanlıklar, ondan sonra tembellik, insana sevgi saygı gibi o müfredat çerçevesinde ama bunun dışına da çıkıyorum. Mesela kandiller geliyor, kandille alakalı konuşuyorum. Mesela bu hafta üç aylar konusunu işleyeceğim. Bazen Kur'ân-ı Kerim okuyorum, dua yapıyoruz. Perşembe günü genelde öyle yapıyorum. Geçen gittiğimde birkaç kişi Kur'ân öğrenmek istedi. Sohbetimizden arta kalan sürede onlara cüz öğrettim. Böyle devam ediyoruz. Göreve başladığımda idarede, size sıkıntılarını anlatmak isterler, çok girmeyin, irdelemeyin, kurcalamayın, genel şeyler konuşun demişlerdi ama ister istemez anlatıyorlar. Elimizden geldiğince onlara doğruyu anlatmaya çalışıyoruz. İnşallah yanlış yönlendirme yapmıyoruzdur. Onların bir nevi hayata tutunmaları için sebepler bulmaya, manevi yönden onları kuvvetlendirmeye çalışıyoruz. Mesela canına kıymayı düşünenler var, bunun ne kadar günah olduğunu anlatıyoruz, gayri meşru ilişkilere bulaşanlar var, dinimizde bunun yanlışlığını anlatarak onlara doğru yolu göstermeye çalışıyoruz. Oradaki kadınların soruları genelde boşanma, nafaka, miras gibi hassas konularda oluyor. Bu konuları normalde biz cevaplamıyoruz, Diyanet'in fetva hattına yönlendirmemiz isteniyor. Yine de bazen rüya tabiri falan soruyorlar. Ben anlamam diyorum ama çok merak ettikleri için araştırmaya çalışıyorum ama rüyayla hareket etmeyin diyorum. Mesela bu Ramazan'da Türkiye Diyanet Vakfı aracılığıyla dışarıdan pide, lahmacun tarzı bir şeyler götürüp toplu halde iftar açalım istedim ama idare burada onlara her türlü yiyecek geliyor, gerek yok diyerek kabul etmedi. Dışarıdan yiyecek tarzı bir şeyi pek kabul etmiyorlar. Yine vakfımızın aracılığıyla onlara Kur'an ı Kerim, ilmihal, küçük dua kitapları götürüyorum. Mesela tespih, seccade, başörtüsü gibi istekleri oluyor. Bazen kaç bayan varsa hepsine toplu halde hediye paketi yapıp götürüyorum, vakfımız karşılıyor. Bazen bireysel isteyenler oluyor, kendim de götürüyorum. Bazen onlara günlük hayatta işlerine yarayacak kısa kısa dua ve tespihler yazıp ezberletiyorum. Hep*

birlikte ezberliyoruz. Onları seviyorlar, hoşlarına gidiyor, mutlu oluyorlar. Mesela ben gittiğimde çocuklar bana koşarak sarılıyor. Yazın şey oldu çoğu iş bulmuş, çalışıyordu, baktım hanımlar yok kurumda. Hava güzel olduğu için dışarı çıkıyorlar. Bari çocuklarla bir şey yapayım dedim. Yaz kursundaki dersler gibi derslere başladım. Orada boş boş oturmaktansa iki-üç ay öyle geçti. Yerine göre kurumun vermiş olduğu müfredatı uyguluyorum, yerine göre Kur'ân-ı Kerim öğrenmeye ihtiyaç duyup isteyenlere yardımcı oluyorum. Diyelim ki bazen sıkıntılı bir ortam oluyor, hadi bir ilahi okuyalım diyorum. Böyle kendime göre değişik şeyler geliştiriyorum, sadece verilen müfredata bağlı kalmıyorum. Türkiye Diyanet Vakfı'mızın gönüllü çalışmaları var. Bazen kurstaki öğrencilerim ikinci el gayet güzel kıyafetler falan veriyorlar. Gidip geldikçe oradaki çocukların yaşlarını görüyorum, onların işine yarayabilecek bazen oyuncak, bazen kitap, bazen kıyafet götürüyorum yanımda. Böyle hediyeler götürüyorum, onlar da seviniyorlar, onlar sevinince ben de seviniyorum. Getirme demiyorlar. Kimi doğum yapıyor, çocuk arabasına, pusete ihtiyacım var diyor. Böyle maddi yönden yardımlar da yapıyoruz yani." (K19)

"*Çok düzenli, sistematik bir şey yok. Yani ben geçen hafta şunu anlattım, bu hafta da buna devam edeyim diyemiyorsunuz konukevlerinde. Çünkü her hafta yeni bir yüz görüyorsunuz. Yani böyle ihtiyaçları oldukça, ihtiyaca binaen konuşuyoruz. Hazırlığımı yapıyorum, gidiyorum, anlatacağımı anlatıyorum ama kişinin durumuna göre o hafta hazırladığımı yapmayabiliyorum da. Planımı kendim oluşturuyorum ama dediğim gibi gittiğim zaman değişebiliyor. Kişinin durumuna göre, ortamın durumuna göre hemen farklı konulara geçiş yapabiliyoruz. İlk göreve başladığım zaman oranın müdiresi kesinlikle bireysel görüşme olmayacak, bayanlar hiçbir şekilde size derdini anlatmayacak, gizlilik politikası var. Siz sadece görevinizi yapacaksınız dedi. Onların dertlerine çok ortak olamıyoruz çünkü gizlilik politikası var. Hiçbir şekilde dertlerini, sıkıntılarını bize anlatamıyorlar, yasak. Ben şey yapıyorum hocam, sohbetimi bitirdikten sonra Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hadis kartelaları var biliyorsunuz. Okuma yazması olanlara hadi birer tane hadis okuyalım, bakalım şansınıza hangi hadis size çıkacak diyorum. Kadınlar bu uygulamayı çok seviyor. Sırayla kendilerine çıkan hadisi çok istekli bir şekilde okuyorlar, çok hoşlarına gidiyor. Her hafta yanımda muhakkak kitap götürüyorum. Bizim burada çok fazla çocuklu bayan var, kimisinin dört, kimisinin beş çocuğu var. Çocuklar için ayrı, büyükler için ayrı kitap götürüyorum. Tespih*

götürüyorum yanımda. Kitap hediye ediyorum, tespih hediye ediyorum. Her hafta muhakkak yanımda tespihlerim oluyor. Geçen hafta seccade götürdüm. İhtiyaçları vardı. Kurumda bir tane ortalıkta gezen bir seccade varmış. Hepiniz ondan kullanın demişler. Herkes kendi odasında namazını kılıyor, nasıl olacak falan dediler. Tamam, ben size birkaç tane getiririm dedim. Doğum yapan bir arkadaşımız vardı, onun bebeğine hediyeler götürdüm. Böyle küçük küçük hediyeler dine bakışlarını değiştiriyor, hocaya bakışlarını değiştiriyor. Daha iyi oluyor diye düşünüyorum. Anlatım olarak da kıssaları anlatmak gerçekten çok güzel oluyor. Kıssalar bayanları çok etkiliyor. Hadis kartelaları üzerinden anlatmak da çok güzel oluyor." (K20)

4.2.3. MDR Hizmeti Alan Kişilerden Gelen Geri Bildirimler

Araştırma kapsamında görüşülen manevi danışmanlara "**Kadın konukevinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti alan kişilerden verilen hizmet ile ilgili olumlu veya olumsuz geri bildirimler alıyor musunuz?**" sorusu yöneltilerek sunulan MDR hizmetinden nasıl geri bildirimler alındığı ve hizmetin taraflar üzerindeki etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Bütün katılımcılar öncelikle sundukları MDR hizmeti konusunda hem kurumda kalan kadınlardan hem de kurum personelinden çoğunlukla kendilerini motive edici olumlu geri bildirimler aldıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların konuyla ilgili ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

"*Şu şekilde hocam, geri bildirimlerle bazen sürecin içerisinde bazen sonra karşılaşabiliyoruz. Ben dediğim gibi uzun yıllardır burada bulununca mesela kadın bu şehirde iş buluyor, ev buluyor, ev kuruyor, yerleşiyor ve sonra karşılaşabiliyoruz. Ya da müftülüğe gelip tekrar görüşen veya işte müftülük aracılığıyla telefonuma ulaşan kardeşlerimiz oldu. Kurum içinde kadınlar zaten sürekli memnuniyetlerini söylüyorlar. Mesela kuruma gittiğimiz zaman personelin de bize hocam çok tesirli oluyorsunuz, şu sıkıntımız var, hani belki siz fark etmediniz, bunu da zikreder misiniz, bunu da anlatır mısınız diye bahsettiklerine şahit oldum. Katkı sağladığımızı gerçekten düşünüyorum hocam. Yani bunu öylesine söylemiyorum ama bir ufuk açtığımızı, toparlanmalarına yardımcı olduğumuzu düşünüyorum.*" (K5)

"*Çok memnun kalıyorlar. Mesela izinli olup da gidemediğim bir hafta olduğunda filan ertesi hafta beklendiğimi fark ediyorum. Geldiğimi kapıda gören ay hocam sen mi geldin, ben hemen arkadaşlara haber vereyim diyor. Bu tabii çok hoşuma gidiyor benim.*

Yani geri bildirimler olumlu. Hani çok böyle çekinip gelenlerin de memnuniyetle ayrıldığını görüyorum çünkü hepsinin ruhunun ihtiyacı olan şey aslında bizim orada paylaştığımız, maneviyat. Bunun farkında olmayanlar da gelince fark ediyor zaten." (K8)

"*Hanımefendilerden olumlu dönüşler aldım hocam. Olumlu söylediler hep. Biz rahatladık hocam, işte sizinle konuşunca rahatlıyoruz, iyi geldiniz. İşte mesela psikolojik tedavi görenler var, depresyon durumu hâlini yaşayanlar var, ilaç tedavisi görenler var ama kadınlar genel itibariyle manevi olarak rahatlıklarını söylüyorlar. Ama mesela şu var onların telefonlarını almamız yasak. Ben telefonlarını istemedim hocam ama iletişimi sürdürmek istediğim hanımlar elbette oldu. Hâlâ da var ama işte telefonunu almak yasak. Onların özeline inmek yasak, dikkat edin denildi bana. Ben de bu manada telefonlarını falan almıyorum ama kurumda iken olumlu manada rahatladıklarını, görüşmenin iyi geldiğinden söz ediyorlar hocam. Hatta personel de hocam siz her hafta gelin, siz bize böyle pozitif enerji veriyorsunuz diyor.*" (K10)

"*Belirli zaman sonrasında kadın sığınma evinden çıktıktan sonra benimle iletişimi devam edenler var. Artık bu ilde ikamet edip, öğrenci olarak Kur'ân kursuma gelenler oluyor. Sıkıştıkları noktada tekrar konuşuyoruz. Manevi problemlerinde ya da başka sorularla ilgili geldikleri zaman ben onlara yine yardımcı olmaya çalışıyorum. Orada kaldıkları dönemde de sonrasında da hep memnuniyetlerini ifade ettiler. Müdire Hanım'dan da öyle dönütler aldım. Memnuniyetlerini dile getiriyorlar.*" (K15)

Bazı katılımcılar ise nadiren de olsa direkt olarak sunulan hizmet ile alakalı olmayarak bazı kişilerin dine ve din görevlisine karşı geçmişten getirdiği ön yargı dolayısıyla hizmete karşı ilgisiz kaldığını ve manevi danışmandan hizmet almayı tercih etmediğini ifade etmiştir. Katılımcıların konuyla ilgili ifadeleri şöyledir:

"*... Ha bazen de olumsuz olabiliyor. Yani şöyle diyeyim, mesleki kimliğimizin saygınlığını zedeleyecek bir ortam oluştuğu zaman buna da ket vurmam gerekiyor. Örnek veriyorum, öncesinde dini anlamda din zemini üzerinden kendi anne ve babasından ya da geçmişinde hocasından, öğretmeninden baskı görmüş bir kimse ben oraya gittiğimde, kendimi din görevlisi olarak, hoca hanım olarak tanıttığımda beni de onlarla ilişkilendirdiği için söylediğim her sözü bir art niyetle karşılayabiliyor, tepkisel davranabiliyor. Çok tepkisel davranıp o toplu anlamda yaptığım hizmeti baltalayabiliyor. Bunun için ne yapıyorum? Lütfen hanımefendi, sözümü bitireyim, size de söz hakkı vereceğim, lütfen müsaade edin diyorum. Bu şekilde ortamın insicamını bozmasına*

müsaade etmiyorum. Birkaç hanım bu şekilde ortamı terk etti, edebilir. Hani bu beni çok rahatsız etmedi. Çünkü dediğim gibi başta yaptığım hizmete benim bir saygım var. Eğer ki ben onun o düşüncesine, o anda toplu halde yaptığım görüşmede, ona hani müsamahakâr davransam bir kere oradaki insanların da bana karşı saygısı kalmayacak. Ayrıca ortamın insicamı bozulacak. Yani oradaki atmosfer de bozulacak. Hani iyilik yapalım derken, hani her şeyin dengesi gerekiyor ya nahif davranalım derken farkında olmadan aslında zarar vermiş de olabiliriz." (K14)

"*Bu işi severek yapıyorum. Yani insanlara dokunduğumu görmek bana çok iyi geliyor ama oradaki kadınlardan birkaç tane olumsuz dönüş de aldım. Şimdi insanlar büyük imtihanlar yaşadıkları zaman yaratıcıyla aralarını bozma durumuna geçebiliyorlar. Bir hanımefendi gelmişti ve ilk kabuldeydi. Ona teklif ettik; manevi danışmanımız var, müftülük görevlisi, görüşmek ister misiniz, hocamız sizinle tanışmak istiyor şeklinde. Ben onun Allah'ına küstüm, onu ne yapayım şeklinde bir karşılaması oldu ve ben şok oldum. Bu anlamda hani ilk olumsuz tecrübemdi. Dedim ki, tamam kendini ne zaman hazır hissederse veya ne zaman konuşmak isterse o zaman konuşsun, ben buralardayım. Hani sorarsa sonradan, çarşamba günü geliyorum ben dedim. Ben oradan ayrıldıktan sonra demiş ki benim için bir şey dedi mi? Onlar da hayır, hayır seni anladı ama beni sorarsa çarşamba günleri geliyorum, bilgisi olsun dedi demişler. Kadın yaklaşık 2 hafta falan benimle hiç görüşmedi. Zannediyorum kendi zihni yapısında ya da manevi noktasında bu problemi çözemedi. Sonra bana geldiğinde ilk söylediği şey şuydu; Hocam ben Allah'la aramı nasıl düzelteceğim, kafam çok bozuk. Sonra onunla konuştuk, ayrıldı kadın konukevinden. Böyle bir durumla karşılaştım, onun dışında çok şaşıranlar oluyor yani kurumumuzun böyle bir hizmet vermesine. Hocam yani biz normal sosyal hayatın içinde bile hani gidip sorunumuzu, şu yaşadığımız şeyleri, mahallemizdeki hocamıza veya işte din görevlisine anlatamıyorduk, yani o imkânımız olmuyordu. Devletin bize böyle bir imkân vermesi çok güzel yani şurada sırf biz iyi olalım diye sizin görevlendirilmiş olmanız çok iyi şeklinde güzel dönüşler de aldım. Çoğunluğu bu şekilde ama böyle ne diyelim, bahsettiğim şekilde birkaç kişi diyebileceğimiz olumsuz tecrübelerimiz de oldu ama bu işte naz makamı dediğimiz insanların imtihan yaşadığı süreçlerle alakalı. Doğrudan bizim şahsımızla ya da kurumumuzla alakalı şeyler değiller.*" (K4)

"*... Bazen de bizim toplumda genelde hocalara, cami hocalarına veya ne bileyim din alanında ön yargı olabiliyor. Özellikle dezavantajlı kesim kader konusunda farklı bakış açısı da varsa bu da hoca deyip önce ön yargıyla yaklaşıyor ama bizdeki bu enerjik yaklaşım ne bileyim, onlarla birebir iletişim halinde olmak bu ön yargıları yıkabiliyor diye düşünüyorum.*" (K11)

"*... Olumsuz tepki almadım sadece bazen kendini tamamen kapatmış, hiçbir derse katılmayan, davet ettiğim halde sesini çıkartmayıp odasına gidip kapanan hanımlar olabiliyor.*" (K16)

"*Genellikle hep güzel dönüşler alıyorum ama mesela dinini değiştirmiş, Müslüman iken Hıristiyan olmuş birisi vardı. Herkes onu derse çağırdı, katılmak zorunda mıyım diye mesela biraz sert tepki yaptı. Görev sürem içerisinde olumsuz bir bu vaka, bir iki vaka yani yoksa genellikle olumlu dönüşler alıyorum, başka tepki olmadı şimdiye kadar.*" (K18)

Katılımcı 11 diğerlerinden farklı olarak MDR hizmeti alan kişiler arasında çeşitli ruhsal problemler yaşaması dolayısıyla anlatılanları yanlış anlayabilecek bir muhatap kitlenin bulunabileceği ve bundan kaynaklı olumsuz geri bildirimler yaşanabileceği konusunda dikkatli olunması gerektiğini ifade etmiştir.

"*... Bir de şu hatıramı anlatayım. Konu neydi bilmiyorum ama orada şey hadisi geçti, şeytan insanın damarlarında kanın dolaşması gibi dolaşır hadisini aktardım, gerekli açıklamaları, sohbeti yaptım. Sonraki hafta gittiğimde Müdire Hanım hocam dedi ya hanımın biri sizin ona damarlarında şeytanın dolaştığını söylediğinizi söylüyor. Bu durumdan etkilenmiş, üzülmüş, benim damarlarımda şeytan dolaşıyor diye. Ben biliyorum hani sizin böyle bir şey demeyeceğinizi ama bu nedir dediği zaman ben bir şaşırdım. Biraz psikolojik sorunları olan bir hanımdı, travması çok ağır olan bir hanımdı. Bir şaşkınlık hali geçirdim. Sonra aklıma o hadis geldi ve hakikaten dedim ki hani hadis normalde sakıncalı bir hadis değil ama işte orada yanlış anlama, yanlış algılamak, potansiyel, dinden habersiz olan insanın bu şekilde yorumlayabileceğini gördüm. Bu da benim için bir tecrübe oldu. Tabii hanıma gerekli açıklamaları, gerekli şeyleri anlattık. Hanım onu direkt kendi üzerine almış ve biz orada bir rehberlik yaptık. Hani birebir olan bir program da değildi ama öyle üzerine alınmış, üzülmüş, hatta onu psikoloğa götürmüşler, aradaki bir hafta zaman zarfı içinde yaşanmış. Sonra üzerine konuşup,*

düşündük ve iyi bir tecrübe oldu. Daha dikkatli, daha farklı yaklaşılması gerektiği hakkında bir kanaat oluştu bende." (K11)

Katılımcı 6 MDR hizmeti alan kadınlar ve kurum yönetimi arasında kurulacak iletişimde yanlış aktarımlar sebebiyle olumsuz geri bildirimler yaşamamak için hizmette kullanılan dilin açık ve net olması ve manevi danışmanın görev sınırlarına riayet etme konusunda dikkatli olması gerektiğini vurgulamıştır.

"*Olumlu bildirim aldım, şimdiye kadar olumsuz anlamda bir şey yaşamadım. Ancak kurumda şöyle bir şey oldu, alana faydalı olması açısından belki ifade etmek gerekir. Bir bayanımız yanında yedinci sınıf öğrencisi bir kızıyla gelmişti. Kızımız başörtülü. Geldiği ilde İmam Hatip Ortaokulu'na gittiğini ve hafızlık kursuyla beraber proje hafızlığı yürüttüğünü söylemişti. Ben de kendisine burada da aynı şekilde eğitimini sürdürebilip sürdüremeyeceği konusunda bir araştırma yapıp kendisine döneceğimi söyledim ama aynı zamanda Müdire Hanımla da bu konuyu istişare edeceğimizi söyledim. Hanımın sanki ben onu yönlendiriyormuşum, ben ona bu imkânı sunacakmışım gibi biraz da kafa tutar şeklinde zaten hoca kızımı yazdıracak okula, zaten yönlendirecek, ben onun kursa gitmesini istiyorum, şöyle olmasını istiyorum falan tarzında bir söylemi olmuş. Tabii Müdire Hanımın kuruma yeni geldiği zamanlardı, yeni tanıştığımız sıradaydı. Biraz buna üzülmüş, bozulmuş. Sonra bir gün geldim, güvenlik görevlimiz Müdire Hanım sizi bekliyor hocam dedi. Tamam dedim, geçtim yanına. İşte kapılar falan kapatıldı. Müdire Hanım beni böyle bir sorguya çeker gibi kuralları hatırlattı tekrar falan. Tabii hocam dedim, bu olayın gerçek şekli bu şekilde oldu. Tabii ki ben biliyorum yani sınırlarımı. Ben sadece araştırırım, bu konuda hafızlığına devam edebilirse işte olursa şeklinde söylemiştim. Tabii ki sizden habersiz bir şey yapamayız dedim. Böyle birkaç ay sürdü Müdire Hanım'ın bu tavrı. Böyle gözlemledi falan. Sonrasında tabii güzel noktalara gelindi. Yanlış anlaşılmanın o hanımdan kaynaklandığı anlaşıldı. Yani o yüzden sınırlarımızı iyi bilmemiz gerekiyor. Farklı bir kurumda çalıştığımızı, onların kurallarına tabi olduğumuzu iyi bilmemiz gerekiyor. Burada bayanların yönlendirmeleriyle yanlış şeyler söylememeli, çok dikkatli olmalı, ayrı bir baş gibi hareket etmemeye gayret etmek gerekiyor. Yani buna azami dikkat etmek gerekiyor.*" (K6)

4.3. Görüşme Yapılan Manevi Danışmanların Hizmet Sunumunda Karşılaştıkları Problemler ve Çözüm Önerileri

Araştırmada bu tema ile kadın konukevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmet sunumunda bireysel yaşanan problemler, görevin kendisinden kaynaklı problemler, kurumlardan kaynaklı problemler ve varsa manevi danışmanların bu problemlere çözüm önerileri ilgili alt temalarda bir araya getirilmeye çalışılacaktır.

4.3.1. Bireysel Problemler ve Çözüm Önerileri

Araştırma kapsamında görüşülen manevi danışmanlara "**Kadın konukevinde sunduğunuz manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetinde yaşadığınız bireysel zorluklar nelerdir? Çözüm önerileriniz var mı?**" sorusu yöneltilerek hizmet sunumunda görevlinin yaşadığı bireysel problemler ve çözüm önerileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Katılımcıların ifade ettiği bireysel problemler şunlardır: Özellikle göreve başlanılan ilk zamanlarda tecrübesizliğin ve kuruma yabancılığın sebep olduğu bir heyecan ve tedirginliğin yaşanması, kurumun yüklediği diğer görevler ve özel yaşamın getirdiği yorgunluklarla birlikte bu vazifenin bazen zorlayıcı olması, göreve hazırlık sürecinde materyal konusunda desteğe ihtiyaç duyulması, bazı görevliler için kış şartlarında kurumun bulunduğu bölgeye ulaşımın zor olması ve yine bazı görevliler için hafta içi kurumda uygun saat bulunmaması gerekçesiyle bu görevin hafta sonu yapılıyor olması.

İfade edilen problemlere yine manevi danışmanların sunduğu çözüm önerilerini de şöyle özetleyebiliriz: Kurum ve orada sunulacak hizmet hakkında tecrübeli manevi danışmanlar tarafından verilecek hazırlayıcı eğitim, görevlinin tecrübesizlik ve kuruma yabancılık dolayısıyla yaşadığı heyecan ve tedirginliği azaltabilir. Kurumda manevi danışman olarak görevlendirilen Kur'ân kursu öğreticilerinin zorunlu olarak açmaları gereken ders saatlerinin ve yine manevi danışman olarak kurumda görevli vaizlerin haftalık gerçekleştirmesi gereken faaliyet sayılarının hafifletilerek görevin zihinsel yoruculuğuna karşı görevliye gereken desteğin verilmesi sağlanabilir. Göreve hazırlanma süreci için kurumun ihtiyaçlarıyla uyumlu bir çalışma programı hazırlanarak manevi danışmana sunumda kolaylık sağlayacak materyal desteği verilebilir. Katılımcıların

hizmet sunumunda karşılaştıkları bireysel problemler ve çözüm önerilerine ilişkin ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"*İlk başladığım zamanlarda heyecanlanıyordum yani biraz ne yapacağım, nasıl konuşacağım gibi ama şimdi çok şükür öyle bir sıkıntı yok. Ben tek vaiz olarak çalıştığım için birçok yere gitmek zorundayım, ekstra görevler de çok çıkabiliyor. O yüzden benim gidemediğim durumlarda arkadaşlarımız gitsinler diye biz kadın konukevine benimle beraber birkaç arkadaşı da görevlendirme yazıyoruz. O noktada şunu yapıyorum, arkadaşları görevlendirme yaptıktan sonra o tedirginliği onlarda da görebildiğim için birkaç hafta onlara eşlik ediyorum, benim dersime katılsınlar, ortamı görsünler, alışsınlar diye. Yani görev onayları çıktıktan sonra hoca hanımı oraya hemen göndermek değil de birkaç kez onunla beraber gidiyoruz, işin açıkçası o uyum sürecini beraber yaşayabilelim işte anlasınlar, tedirginlik hissetmesinler diye bana eşlik etmelerini istiyorum.*" (K1)

"*Göreve ilk başladığımızda, hani onlar bizi tanıyana kadar görevde yeni olduğumuzdan çok rahat hissedemiyordum, kendimi oraya ait hissedemiyordum ama zamanla onlar bizi tanıdı, biz de onları tanıdıktan sonra daha kapıdan girerken görevli kapıyı açtığı zamandan itibaren o güzel enerjiyi alıyorsunuz. Yani tecrübelendiğimiz zaman böyle sıkıntılar da yaşamıyoruz zaten.*" (K3)

"*Şu an için değil ama ilk göreve başladığımda, hiç vakıf olmadığım bir alana bir anda bırakılınca onun tecrübesizliğini çok yaşadım. Uygulanması gereken bir müfredat var ve o müfredatın aslında kadın konukevi için ben çok uygun bir müfredat olduğunu düşünmüyorum. O zaman da şöyle bir problem ortaya çıkıyor, hem materyal eksikliği oluşuyor hem de bir plansızlık oluşuyor. Çünkü müfredat senin o haftayı planlamanı, hazırlanmanı sağlayan bir araç aslında ama bu müfredat çok uygulanabilir olmayınca bu sefer ben bu hafta ne yapabilirim, ne yapmalıyım, nasıl bir plan izlemeliyim bunun derdine düşüyorum. Bu sistemsizlik de o zaman benim motivasyonumu düşürmüş oluyor. Acaba faydalı olamıyor muyum, başka ne yapabilirim, bu işin acaba en isabetli yolu metodu nedir, neler yapılmalı diye kendimi yetersiz hissediyorum bu sefer.*" (K7)

"*Bu hizmeti yürütmekle ilgili açıkçası bazen biz böyle tek kalıyoruz yani bu konuda belki daha farklı neler yapılabilir diye takviye istiyoruz. Açık söyleyeyim bazen rutine düştüğümüz de oluyor. Bazen böyle bizim birileri tarafından elimizden tutulması veya işte kurumsal anlamda bir destek, bir güç, arkamızda bir şey görmek istiyoruz.*" (K2)

"*Şu zorluk söz konusu; kadın konukevindeki göreve hazırlanma noktasında materyal eksikliği yaşıyoruz. Belli başlı konular sürekli döner kadın konukevinde. Mesela kader, kadınların evlilikte hakları, miras üzerindeki hakları, anne-baba ilişkisi, ailede haklar ve sorumluluklar gibi. Yine yaratıcıyı doğru tanımamak daha doğrusu onu yanlış bilmek insanların kendine gereksiz zulmetmesine sebebiyet verebiliyor. O nedenle Diyanet İşleri Başkanlığımızın bu konuları bir kitap halinde göreve hazırlanmayı kolaylaştıracak, kadın konukevine özel bir materyal şeklinde geliştirmesini isterim. Kadın konukevine özel böyle bir çalışma yapılabilir. Peygamber kıssalarını içeren ve hani kaderi, Allah'ı tanıtan ama bunu çok farklı usullerle de sunabilen materyaller geliştirilebilir.*" (K14)

"*Sizin de bildiğiniz gibi vaizlerin görev alanı çok çeşitli yani birçok görev yapmamız isteniyor ve hepsine yetişemiyoruz gibi geliyor. Yani hepsine böyle bir plan, bir program, bir yetişememe sıkıntısı var. Hangi birinde hangi programı yapacağım diye çok kafa yoruyorum. Kadın konukevinde ne yapabilirim, nasıl faaliyetler yapabilirim, nasıl katkı sunabilirim diye bunu kendi kendine insan düşünüp çözmeye çalışıyor ve diğer görevlerin yanında ona da yetişmek, onun için de ayrı planlar yapmak zor geliyor ve kişisel çabayla tek kalıyorsun. Bu tür çalışmalarda birlikte çalışmak, bir heyet olmak, istişare etmek çok önemli, bu nedenle neler yapılabilir diye araştırarak, sorarak, istişare ederek bulmaya çalıştım ama bu da yetersiz kalıyor. Mesela geçen haftaki çalıştayda her ilde manevi danışmanlar ve rehberler heyeti kurulmalı dediler. Dediğim gibi çalışma alanımız çok çeşitli. Hangi birine yeteceğiz, hangi birinde neler yapacağız, bu konuda zorlanıyoruz.*" (K9)

"*Yani elimizde onlara yönelik, sırf hanımlara yönelik kaynaklar olsa hizmeti daha sağlıklı yürütebileceğimiz eğitim içerikli dokümanlar olsa tabii ki bizim için daha kolay olurdu diye düşünüyorum.*" (K21)

"*Kendi dert ve sıkıntılarımızın yoğun ve zorlayıcı olduğu zamanlarda açıkçası hocam verimli olmakta zorlandığımı fark ediyorum. Hani o tahammül gücünün insanda az olduğu, kendi dert ve sıkıntılarıyla boğuştuğu dönemlerde tabii ki karşı tarafa verimli olunamıyor. Bu hangi görevi yaparsan yap sıkıntı olacaktır elbette. Bunun dışında çok da zorlandığımı söyleyemem.*" (K8)

"*Evet, bazen kafamızın çok yorulduğu zamanlar oluyor. Benim bir de iki sınıfım var kursta, hem sabah grubum var hem öğleden sonra grubum var. Beynimiz bazen çok dolu olmuş olabiliyor. Yine de mecburen hasta da olsak yorgun da olsak onlara çok belli etmemeye çalışıyoruz. Mesela sadece sabah dersim olsa, on iki buçukta çıksam biraz dinlenme sürem olur. Ben de daha iyi motive olurum, daha iyi hazırlanırım belki, daha iyi olur.*" (K19)

"*Benim çalıştığım kurum müftülüğe uzak biraz, iki vasıta değiştirip o şekilde gidiyorum. Memleketimiz de kış memleketi, yani yağdığı zaman iki, üç, dört metre kar yağıyor hocam. Ulaşım anlamında biraz sıkıntı yaşıyorum. Çok sıkıntılı dönemlerde kendi kurumumuz araç tahsis ediyor bize. Uygun olmadığı vakitlerde kendi özel gayretimiz, çabamızla gidiyoruz. Bunu ifade edebilirim. Bunun dışında yaşadığım bireysel bir problem, sıkıntı yok.*" (K13)

"*Görevimin hafta sonu olması beni zorluyor. Çok zorluyor hem de çünkü birçok şeyden feragat edip gidiyorum.*" (K20)

4.3.2. Görevin Kendisinden Kaynaklı Problemler ve Çözüm Önerileri

Araştırma kapsamında görüşülen manevi danışmanlara "**Size göre kadın konukevlerinde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde görevin kendisinden kaynaklı problemler nelerdir? Çözüm önerileriniz var mı?**" sorusu yöneltilerek hizmet sunumunda manevi danışmanlık ve rehberlik görevinin kendisiyle ilgili olarak yaşanılan problemler ve çözüm önerileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen verileri şöyle özetleyebiliriz: Kadın konukevinde sürekli olarak çok ağır sorunlar yaşayan bir muhatap kitleyle olmak ve onları dinlemek manevi danışmanlar için yıpratıcı olmaktadır. Bu muhatap kitle bazen içinde bulunduğu ruhsal durumun etkisiyle bazen de din görevlisine karşı duyduğu ön yargı ile manevi danışmanlık hizmeti almak istemeyebilmektedir. Ayrıca kadın konukevlerinde bazı danışanların kendileri hakkında gerçek dışı, kurgu bilgiler vererek dosyası hakkında bilgi sahibi olmayan manevi danışmanın kendisine gereken yardımı sunmasını zorlaştırdığı görülmektedir. Bu kurumlarda hizmet alan kitlenin çok sık değişmesi manevi danışmanın düzenli bir çalışma programı takip etmesini ve sunulan hizmetin danışan üzerindeki etkisini gözlemlemesini zorlaştırmaktadır. Özellikle Kur'ân kursu öğreticisi manevi danışmanlar normalde fetva alanında görev yapmadıkları halde bu kurumlarda cevaplaması zor fıkhi sorularla

karşılaşabildiklerini belirtmektedir. Psikolojik danışmanlık hizmetinden farklı olarak danışanla daha samimi bir ilişki temelinde yürütülen manevi danışmanlık hizmetinde bazen samimiyetin ve görev sınırının ihlal edilmemesi konusu da manevi danışmanlar için zorlayıcı olabilmektedir. Kuruma güvenlik eşliğinde giriş çıkışların yapılması ve gizlilik ilkelerinde gösterilmesi gereken hassasiyet bazı manevi danışmanlar için endişeye sebep olabilmektedir. Konuyla ilgili katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"*Şöyle bir zorluk var; bazı kadınlar gerçekten böyle kendine kilit vurmuş gibi. Dolayısıyla manevi danışman bile olsanız din görevlisi olarak bile kendinizi nitelendirseniz onlara ulaşmanız çok kolay olamayabiliyor. Yani aslında ona bakarken tabiri caizse boş bir kâğıda bakar gibi bakıyorsunuz ya da o size öyle bakıyor. Dolayısıyla elbette bunları aşabilmek hem manevi danışman açısından zor hem de orada hizmet alması umulan kimse açısından da zor. O kilitlerin bir kısmını açmamız gerektiğini düşünüyorum ve o anlamda gerçekten ulaşmakta zorluk çektiğimiz kişiler oluyor, belki zorluk bu açıdan var.*" (K1)

"*Mesela Hz. Peygamberin örnekliğinde aile anlatıyoruz. Biz bunu anlatıyoruz ama bazen de biz onlara bir hayal dünyası mı anlatıyoruz diyorum. Yani hocam sen bana Peygamberin örnek ailesini anlatıyorsun ama benim yaşadığım aile bu, ben bunu görmedim ki diyor yani onlarda böyle bir hayat olmadığı için, böyle ütopya gibi geliyor. Kendime diyorum ki sen anlatıyorsun ama onun hayatındaki eş böyle değil ki, peygamber değil ki onun eşi, hatta insan olamamış yani. Bir de böyle bir yönü var, böyle bir çıkmazın içindeyim hocam.*" (K2)

"*Orada duyduğumuz şeyler bazen gerçekten bizim bacaklarımızı bile titretebiliyor. Yani böyle sanki insan dünya bu kadar mı karanlık diyebiliyor. Bu anlamda gerçekten zor hikâyeler var. Hiç unutmuyorum bir defasında bir şey dinlerken, hani böyle konu ayaküstü bir şeydi ama meğerse çok derin bir şeymiş, ya lütfen oturalım yani bunu oturarak dinlemem gerekiyor dediğimi hatırlıyorum. Bunlara şahit olmak da hem üzücü hem de yıpratıcı.*" (K5)

"*Çok tercih edilen bir görev alanı değil, biraz önce de söylediğimiz gibi büyük, ağır sorunlar, sıkıntılar yaşayan kadınlar var ve onların hani dertlerine bir merhem olabilmek kolay bir görev alanı değil. Bildiğiniz gibi orada kadınlar kısa bir süre kalıyorlar, çok sirkülasyon var yani aynı kadınlara uzun süre ders yapamıyorsun ve bunun için de tabii onların hayatlarında böyle sürekli ışık olacak, onları ayakta tutacak*

öz bilgiler vermeye çalışıyoruz. Bir hafta gelen öbür hafta gelemiyor veya kadınların psikolojisi biraz sıkıntılı olduğu için belki tam dinleyip kendisini veremiyor." (K9)

"*Bu kişiye göre değişir hocam. Daha duygusalsanız insan daha çok etkileniyor psikolojik anlamda. Mesela onun etkilerini insan üzerinden atamıyor belli bir zaman bahsedilenlerin, anlatılanların. Bu manada hani ruhen biraz yıpratıcı, yorucu olabilir*." (K10)

"*On yedi yıldır din görevlisiyim ve her mahrem anlamda dinlediğim hikâyeden sonra artık bunu da duydum, bundan sonra şaşırmayacağım diyorum ama bazen gerçekten o kadar enteresan hayat hikâyeleri işitiyorum ki yine hayret makamında buluyorum kendimi. Bazen de her ne kadar bu o insanın acısı deyip de üzerimize almasak bile, bu konuda profesyonel davranmaya çalışsak bile ister istemez gerçekten bazen çok derinden etkilenebiliyoruz. Bu da bu işin yıpranma payı oluyor yani ben bu noktada kalben, zihnen yorulduğumu bazen hissediyorum. Bu da ister istemez bir sonraki gün görevime yansıyabiliyor, görevdeki performansımı düşürebiliyor.*" (K14)

"*Kadınların yaşadığı problemler gerçekten beni üzüyor. Oradaki hanımları görünce onlar için acaba daha ne yapılabilir diye düşünüyorum. Bunlar beni hep çok düşündürüyor.*" (K16)

"*Orası negatif bir alan, hep sıkıntılı, dertli insanlar var. Bazen üzülüyorsunuz yani kadın olduğumuz için, biraz duygusal olduğumuz için biz oradaki durumlarda üzülebiliyoruz ama aldığımız eğitimler neticesinde onu orada bırakıp yani dışarıda bırakıp kendi normal hayatımıza dönmek için uğraş veriyoruz. Çoğunlukla da yani başarılı oluyoruz. İlk gittiğimiz yıl gibi değil yani tecrübe önemli burada bence. Onların hayatını değiştiremeyiz ve yani vazifemizi yapıp geliyoruz, çok fazla etkilenmemeye çalışıyoruz.*" (K18)

"*Hanımlara Diyanet'ten hoca hanım eğitim için gelmiş, toplanın denildiğinde bazı hanımlar gerçekten ön yargılı ve isteksiz ve böyle zoraki oturmuş gibi olunca o enerjisi bana da yansıyor. Bazen bu insanlarda geçmeyen bu enerji benim o günümün büyük bir kısmını etkileyebiliyor. Verim ister istemez düşebiliyor. Bulunduğum bölgede alevi kesim çok fazla var. Alevîlerde de biraz şey olabiliyor, dine karşı bakış açısı ön yargıları olabiliyor. Müftülükten, Diyanet'ten deyince direkt çok isteksiz oluyorlar. Bazen görüşüp konuştuktan sonra birçok kişinin bu ön yargıyı yıktığına da şahit oluyoruz ama bazılarında kırılmıyor, gelmiyor yani. Bazen de geldikten sonra şey yapabiliyorlar, bir*

şey uydurup ben kalkacağım diyorlar. Ayrıca orada ben gideyim de işte seminer halinde 1-2-3 düzenli olarak hitap edeyim diyebileceğimiz bir kitle yok. Diğer yerlerde ne anlattık, geri dönüp nasıl oldu görebilme şansımız daha yüksek fakat kadın konukevinde bu yok çünkü sürekli değişken olduğu için dinamik bir yapısı var. Bu bence bir zorluktur ve o yüzden hastanelerdeki gibi sürekli bir manevi danışmanlık bu kitle için daha faydalı olabilir." (K11)

"*Kuruma gittiğin zaman bazen ani strateji geliştirmek zorundasın. Onu da belli bir tecrübeden sonra öğrendim. Bazen de bayanlar gelmeyince yani tercih edilmeyince sıkıntıya girebiliyoruz. Bekliyorsun, bekliyorsun mesela uzun süre, gelmiyorlar, o zaman çıkıp gitmek zorunda kalıyorum. O konuda zorlanıyorum. Mesela fetvalar noktasında bazen yetersiz kaldığım oldu. Araştırarak o şekilde gidip anlattığım oldu. Zorlandığım noktalar öyle çok fazla yok hocam, bu şekilde.*" (K17)

"*Siz kişinin o an size anlatmış olduğu paylaşımdan yola çıkarak ona rehberlik yapıyorsunuz ama bazen aslında kadının yaşamış olduğu gerçek başka size anlattığı olay başka olabiliyor, dolayısıyla sağlam bir zemininiz yok. Mesela yaşadığım tecrübelerden bir tanesinde bir kadın kendisiyle ilgili çok ciddi bir hikâye anlatılmıştı ve ben çok inanmıştım bu hikâyeye, çok ciddi anlamda hüzünlendiğimi biliyorum o hikâyeyi dinlerken, onun için dualar ettiğimi biliyorum. Fakat bir süre sonra sosyal çalışmacıdan bana anlatılan hikâyenin tamamen böyle bir tiyatro sahnesi gibi bir durum olduğunu, kadının gerçekliğinin anlattığıyla alakasız olduğunu öğrendiğimde kandırıldığımı hissettim ve tuhaf duygular yaşadım. Dedim ki orada bana çizilen bir alan var ve ben sadece onun anlattığı kadarıyla ona yardımcı oluyorum. Manevi danışmanlık ve rehberliğin en zor olan kısmı gerçeklikten hiçbir zaman emin olamıyorsunuz ve size anlatılan üzerinden bir rehberlik yapıyorsunuz. Kişi gerçeği anlatmıyorsa ona yardımcı da olamıyorsunuz, böyle bir durumu var.*" (K4)

"*Şu biraz problem olabiliyor belki; hani biz önümüzde sabit bir öğrenci isteriz genelde. Sürekli bir eğitim olsun isteriz. Burada sirkülasyon çok fazla. Biraz ondan dolayı problem yaşayabiliyoruz.*" (K6)

"*Kadın konukevinde ben açıkçası kendim ibadet konularını işlemekte zorlanıyorum. Çünkü bu hafta namazı işliyorum, haftaya namazla ilgili diğer kısma geçeceğim mesela ama bir bakıyorum ki on kadın varsa beşi değişmiş, beşi kalmış, yeni yeni 3-4 tane kadın gelmiş. Şimdi ben sıfırdan alsam o kadınlar dinledi, kaldığım yerden*

devam etsem bu kadınlar hiç işleyişi görmedi, ilk dersten haberleri yok. Bu sefer de çaresiz kalıyorum hangisini işleyeyim, ne yapayım, nasıl olacak diye. Yani ibadet konularını işlemek problem oluyor." (K7)

"*Oranın işleyişi açısından yaşadığımız zorluklar var. Yani şöyle bayanlar her hafta hatta bazen her gün değiştiği için sabit bir şey uygulayamayabiliyoruz.*" (K12)

"*Acaba bu hafta neyden bahsetsem meselesi hep kafamı kurcalar. Şundan bahsedeyim derim, hazırlanırım giderim, tamamen farklı bir ortam oluşur, farklı bir konuya girerim. Yani bir düzen olmaması açıkçası düzensizlik beni yoruyor çünkü her hafta farklı bir insanla karşılaşıyoruz. Çok değişimler oluyor, o yüzden bu bir sıkıntı hocam, yani düzenli bir anlatım yapamıyorsun. Bizden çok şey bekliyorlar. Nasıl diyeyim yani her sorularını cevaplamamızı istiyorlar. Bu konuda yeterli olmayınca bazen cevap veremiyoruz, bir araştıralım diyoruz çünkü çok farklı sorular geliyor bu hanımlardan, oralar çok farklı ortamlar biliyorsunuz. Bu anlamda zorluk var.*" (K20)

"*Biraz riskli bir alan yani karşımızdaki kadına yol göstereyim derken yolunu çizmemek lazım. Yol göstermekle yolunu çizmenin arasını çok iyi ayırmak lazım. Bir de destek olurken sınırı çok iyi korumak gerekiyor çünkü orada kadınlar biz onlara destek olurken aşırı bir samimiyet geliştirme ihtiyacı hissedebiliyor, bunu iyi ayarlamak gerekiyor.*" (K8)

"*Hizmetin zorlukları şöyle, orada şiddet mağduru, gizlilik kararı almış olan kişiler ve hayati tehlike taşıyan kişiler olabiliyor. Kuruma girerken ve çıkarken güvenlik görevlisi eşliğinde girip çıkılıyor. Bu da insanı birazcık germiyor değil ve sonrasında bu gizlilik bize de sıkıntı yaşatır mı diye bir endişe yaşıyoruz.*" (K15)

Yine görevin kendisinden kaynaklı problemleri tespit edebilmek amacıyla görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanlara "**Kadın konukevinde vermiş olduğunuz hizmet dolayısıyla manevi destek ya da süpervizyona ihtiyaç duydunuz mu? Görüşmelerde dinlediğiniz ağır vakalar sizi nasıl etkiliyor ve bu durumla nasıl baş ediyorsunuz? Bu sebeple görevi bırakmayı düşündüğünüz oldu mu?**" soruları yöneltilmiştir. Elde edilen verilere bakıldığında bütün katılımcıların manevi destek ya da süpervizyon gerektirecek durumlar yaşadığını, görevin ilk dönemlerinde bu ihtiyacın daha yoğun olarak hissedildiğini ama zamanla manevi danışmanların bu durumlarla çoğunlukla başa çıkmayı öğrendiklerini ifade ettiğini görmekteyiz. Meslektaşlarından destek almak, günlük hayatta kendini rahatlatacak bir takım aktiviteler ve hobilerle

meşgul olmak, yapılan görevi manevi bir sorumluluk olarak değerlendirip bununla motive olmak, danışana verilen telkini kendine de vermek, empati ve sempati arasındaki farkı kavramak manevi danışmanların bu problemle başa çıkmada uyguladıklarını ifade ettikleri çözümlerdir. Bütün bunlarla birlikte bazı manevi danışmanlar kurumsal olarak verilecek profesyonel bir süpervizör desteğinin de kendileri için gerekli ve faydalı olacağını belirterek bunu talep etmişlerdir. Katılımcıların konuyla ilgili ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"*İlk başlarda belki ama şimdi şu an kendim açısından öyle düşünmüyorum. Görevi bırakmayı düşündüğüm hiç olmadı. Yoruyor mu evet, yani zihni olarak gerçekten sosyal hizmet kurumları insanı biraz yoruyor ama ben bunun manevi bir sorumluluk olduğunu düşünenlerdenim. Yaşadığım şehre bir borcum olduğunu düşünüyorum. Manevi gücü de gerçekten ben sahip olduğum görevden alıyorum. Aldığım maaşın hakkını vermeyi çok istiyorum yani helal olsun istiyorum. Yapabileceğim en güzel çalışmayı yapmak, bir kişi de olsa birinin hayatına dokunmak istiyorum, dua almak istiyorum yani o bana yetiyor.*" (K1)

"*Sürekli kötü, olumsuz, negatif şeyleri dinlemekten bazen de insanın beyni yoruluyor. Yani o acıyı birebir hissediyorsun, yapılan sıkıntılar, eziyetler, yanlış davranışlar, olumsuzluklar, duyduklarınız, şahit olduklarınız insan psikolojisini ister istemez etkiliyor. İlk zamanlar dediğim gibi çok bunaldım, çok üzüldüm ama zaman içerisinde yine etkilenirim ama kendi içimde onları telafi etmeyi öğrendim. Yani o olay orada kalıyor, eve getirmiyorum düşüncemi, fikrimi, duygularımı. Onu öğreniyoruz yani. Bununla ilgili bakın kendimizi deşarj etmemiz lazım. Bence bunu aşmanın yolu kendimizi motive edecek sevdiğimiz hobilerle, sevdiğimiz işlerle kendi stresimizi atmayı başarabiliyorsak bu işi yürütürüz ama stresinizi atamazsanız o dert ve tasayı, o üzüntüyü hep içinizde taşırsanız siz de yani gerçekten mahvolursunuz onlarla birlikte. Hiç görevi bırakmayı düşünmedim ve zaman içerisinde kendim duygusal yoğunluğumu aştığımı düşünüyorum. Dertlerin gelip geçici olduğunu ki ben zaten orada bu işi yapıyorum, onlara dert ve tasanın, üzüntünün bir imtihan olduğunu, sabrın şükrün hayatımızın neresinde olduğunu, onlara yol göstermem gerektiğini bildiğim için kendim de bu örnekler üzerinden gidiyorum.*" (K2)

"*Kadın sığınma evine başlamadan önce Aile ve Dini Rehberlik Bürosunda bu tip konularla ilk karşılaştığımızda hakikaten çok etkileniyorduk ve olayın içerisine kendimizi farkına varmadan dâhil ediyorduk. Ne kadar bize söylenmiş olsa da siz olayın içerisine girmeyin diye tabi tecrübesizlikten kaynaklanan sebeplerle o zaman çok etkilendiğim vakalarım olmuştu ama şu anda elhamdülillah bu noktada daha profesyonel çalışabiliyorum. Belki bunda biraz da aile danışmanlığı eğitimini almış olmamın da etkisi vardır bilemiyorum ya da biraz görevde yıllandığımız için her birimiz tecrübe sahibi olduk ve kendimizi nasıl korumamız gerektiğini de öğrendiğimiz için şu süreçte artık eskisi kadar etkilenmiyorum. Yani artık daha çok onu o durumdan kurtarabilmek için ne yapabilirim, hangi yolu izlemeliyim, ona nasıl faydam dokunabilir gibi düşünüyorsunuz. Bu konuda kendi görev arkadaşlarımızla zaman zaman bazı konuları konuşuyoruz yani o şekilde bir süpervizörlük yapıyoruz. Aslında bu zaman zaman profesyonel manada yapılsa çok daha faydalı olacağını düşünüyorum hocam. Bence kurumumuz kesinlikle zaman zaman böyle bir çalışma yapmalı.*" (K3)

"*Görevi bırakmayı düşünmedim ama işe yaramadığını düşündüğüm bazı durumlar oldu. Bazen karşıda anlatılan hikâye o kadar ağır ki yani insan olarak insanın o halini anlamak ve anlamlandırmak bazen çok zor olabiliyor. Dolayısıyla eve hasta geldiğim ve çok ciddi baş ağrıları çektiğim durumlar oldu. Bu noktada benim gibi manevi danışmanlık ve rehberlik yapan arkadaşlarıma ulaşmaya çalışıyorum, kendimi tazelemek için. Dolayısıyla aslında ben de rehberlik alıyorum, öyle diyebilirim. Daha çok kendi kurumumuz içerisinde benim gibi kadın konukevlerinde görev yapmış kişilerden veya işte bize seminerlerde bana istediğiniz zaman ulaşabilirsiniz diyen uzmanlardan, bu konudaki akademisyenlerden faydalanıyoruz. Yeniden verimli olabilmek için kendimi yenilemeye ihtiyaç hissediyorum, okumalar yapıyorum, tazelenmeye çalışıyorum çünkü yarın gittiğimde onlara bu sorunlardan arınmış olarak gitmeliyim ve onlara çözüm önerileri sunabilmeliyim, kendimi o noktaya getirebilmeliyim.*" (K4)

"*Görevi bırakmayı düşündüğüm hiç olmadı ama desteğe evet ihtiyacım oluyor. Bu noktada diğer aile ve dini rehberlik vaizi arkadaşlarımla biraz konuşarak üstesinden gelmeye çalışıyorum ya da işte aileme anlatmaya çalışıyorum, insan anlattığında gerçekten rahatlıyor.*" (K5)

"*Allah kuluna taşıyamayacağı yükü yüklemez şeklinde düşünüyorum. Rabbim hani imtihan ediyorsa başka bir yerden de kuluna kolaylıklar veriyordur, gönderiyordur. Allah kendisine sığınan, yardım isteyeni yardımsız bırakmaz diye düşünerek, anlatılanlardan kendimi olayların içine kaptırıp da çok etkilenmemeye çalışıyorum. Bu konuda bir manevi desteğe de ihtiyaç hissetmedim şimdiye kadar. Özellikle çok sıkıntılı durumlar olursa çok fazla irdelememeye, olayın içine girmemeye çalışıyorum. Hani benim gücüm burada neye yeter onu görmeye, ölçmeye ve o aşamada da kendisine yardımcı olmaya çalışıyorum. Gücümün yetmediği noktalarda da o kişi için dua ediyorum. Benim ona destek sunacağım bir nokta varsa Allah'ın bana yol göstermesi, yardım etmesi için de dua ediyorum.*" (K9)

"*Normalde kadın konukevine gittiğimizde biz hiçbir zaman bir şiddet izi görsek bile niçin buradasın diye sormayız. Çünkü bu kurallarıdır ancak onlar anlatırlarsa biz dinleyebiliyoruz. Onlar hemen anlatıyorlar ve hakikaten o kadar ağır vakalar o kadar ağır olaylar ki yani düşündüğün zaman bir insan bunu nasıl kaldırabilir diye çok ağır gelen durumlarla karşılaşabiliyoruz. Bu yüzden de desteğe ihtiyaç oluyor gerçekten. İlk zamanlar hakikaten çok zorlanıyordum, toparlanamıyordum yani ayaklarım beni zor taşıyordu, gitmek istemiyordum. Kendimi hemen şey olarak birebir onlarla, sempatik bir yaklaşım oluyordu ama bunun beni yıpratacağını, olumsuz etkileyeceğini düşündükçe, zamanla, devam ettikçe bu yıkıldı. Hamdolsun artık çok şey yapmıyoruz yani. Belki de uzun süre devam etmenin de etkisi.*" (K11)

"*Aile ve Dini Rehberlik Bürosunda da çalıştığım için bazen çok farklı soru ve sorunlarla karşı karşıya kalıyoruz. Kadın konukevlerinde de böyle yani bazen kendimizi yetersiz hissettiğimiz ya da merhamet yorgunluğu mudur yeni bir tabir çıkmış hocam bu konuda kendimizin sıkıntı yaşadığı süreçler, zamanlar oluyor. Başkanlığımızın böyle ara ara verdiği hizmet içi eğitim seminerleri bu konudaki sıkıntılarımızın giderilmesine vesile oluyorlar. Ya da aile büromuz için ayda bir verilen konferansların bu anlamda bir motive etme ya da kendimizi yenileme açısından faydalı olduğunu düşünüyorum hocam. Daha fazla çoğaltılabilir bence.*" (K13)

"*Tabii ilk günlerde, ilk aylarda gerçekten çok etkileniyordum. Hatta eve gelip hep anneme, babama, kızıma sürekli şöyle bir olayla karşılaştım, şöyle bir insanla karşılaştım diye anlatıyormuşum meğer. Artık bana bir gün yeter artık anlatma dediler. Gerçekten çok üzücü vakalar, sen de her gün gelip bize böyle anlatıyorsun, biz de çok üzülüyoruz*

ama bu kadar içselleştirme, üzülme dediler. Gerçekten bir süre sonra artık dinleye dinleye mi bilmiyorum ya alışıyorsunuz ya normalleşiyor. Ben de şu anda bilmiyorum ama çok fazla etkilendiğimi düşünmüyorum. Tabii ki birçok noktada bir süpervizörden destek almak isterim. Yani mesela bir vaka geldiğinde benim o kişiye nasıl yaklaşmam gerekir, birebir bu tür bilgileri almak isterim. Tabii kendimi de en azından anlatmak isterim, mutlaka ihtiyacım vardır benim de." (K16)

"*Desteğe ihtiyaç duyduğum oldu hocam, hatta görevi bırakmak istedim. Bazen gerçekten çok etkilendiğim oldu ama dediğim gibi emri bil maruf niyetiyle baktığımız için orada olmamız gerekir diyoruz, oradaki insanların bize ihtiyacı var. Arkadaşlarla tefsir, hadis, tasavvuf dersleri de yaptığımız için onun da etkisi olabilir. Bunlarla kendimizi motive ettiğimizden belki de elhamdülillah aşabiliyorum hocam.*" (K17)

"*Bazen hocam oradan geliyorum, işte ister istemez bana dertlerini, sıkıntılarını anlatanlar oluyor. Hakikaten böyle eve geldiğimde üstümden bir motor geçmiş gibi hissediyorum. Gerçekten hani Kur'ân kursu hocaları bir yönden aynı sanki psikolog gibi, hanımlar bize güveniyorlar, hocayız diye her dertlerini anlatıyorlar. Yani başkalarına, akrabalarına anlatamadığını bize anlatıyorlar. İster istemez etkileniyoruz, yani yoruluyoruz, bizim de desteğe, süpervizyona ihtiyacımız oluyor. Mesela orada bir tane kızcağız vardı, geçen sene tanışmıştım. Genç bir kız, ailesinden kaçmış, kızcağızın okuma hevesi vardı. Geçen gün bahsettiğim bu kızcağızın ev tutup kurumdan ayrıldıktan sonra ayrılmak istediği erkek arkadaşı tarafından elektrik süpürgesinin kablosuyla öldürüldüğünü duydum, yirmi üç yaşında pırlanta gibi genç bir kızdı, çok üzüldüm yani. Babanın tecavüz ettiği bir bayan vardı mesela. Yine çocuklarına tecavüz ettiği için eşi hapishanede, çocukları sevgi evinde olan bir bayan vardı. Çok ağır vakalar yani. Bunları dinlemek hakikaten insanı çok üzüyor. Geçenlerde ay keşke bu görevi almasaydım dedim. Hani ister istemez dinleyince etkileniyoruz. Bazen isim vermeden yaşamdan örnekler olarak birileriyle paylaşıyorum, çok zor, ağır imtihanlar var gerçekten. Manevi destek ya da süpervizyon çok gerekli bence.*" (K19)

"*Evet, görevdeki ilk iki-üç hafta çok zor oldu. Eve geldikten sonra bir hafta boyunca o kadınların yaşadıkları sorunları ben de beraber yaşıyordum. Yani şok geçirdiğim zamanlar bile oldu. Bazen birkaç kişi yasak olmasına rağmen bana özel durumundan bahsetti. Hemen bir dakikada anlatıveriyorlar, bir anda işin içinde buluyorsun kendini. İlk iki-üç hafta zorluk çektim, psikolojik olarak bayağı etkilendim.*

Ben onlarla sempati kuruyordum yani ilk haftalar kadın ağlıyordu, ben de beraber ağlıyordum sonra empati kurmayı öğrendim. Hoca arkadaşlarımızla konuşuyordum, içimi biraz onlara döküyordum. Onların yardımıyla alıştım artık. Bu şekilde aşabildim." (K20)

"*Kendimizi yenileme açısından ve bizim bu alanda gerçekten yetkin olup da daha çok insana ulaşmamız için süpervizyon gerektiğine inanıyorum yani olmasını isterdim. Ağır vakalarda ben psikolojide teflon yöntemini duymuştum. O an vakayı dinliyorsun ama içselleştirmemeye çalışıyorsun. Normalde empati kurma yeteneğim yüksek, empatiyle o an ona yaklaşıyorum ama oradan çıkarken teflon yöntemini uygulamaya çalışıyorum, olay ve vaka orada kalıyor. Hani gün içinde belki bir süre tesirinde kalıyoruz, kalmıyor değiliz, ağır vakalarda çok normal ama her zaman nasıl yaklaşabilirim, ne yapabilirim düşüncesiyle yaklaşmaya çalışıyorum.*" (K21)

4.3.3. Kurum Kaynaklı Problemler ve Çözüm Önerileri

4.3.3.1. MDR Hizmetinin Bilinirliği

Araştırma kapsamında görüşülen manevi danışmanlara "**Kurumda gerçekleştirilen MDR hizmetlerinin amacı ve içeriği gerek kurum personeli gerekse kurumda kalan kadınlar tarafından bilinmekte midir? Gerekli tanıtımların yeterli bir şekilde yapıldığını düşünüyor musunuz?**" sorusu yöneltilerek hizmet sunulan kurumda MDR'nin tanınma ve bilinme durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların tamamı manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetinin kurumda kalan kadınlar tarafından yeteri kadar bilinmediğini zamanla yapılan faaliyetlere katıldıkça belki farkına vardıklarını, hizmet öncesi kadınların toplanmaları amacıyla yapılan anonsta bile sohbet yapmak üzere müftülükten gelen bir hoca olarak takdim edildiklerini ifade etmektedir. Bazı katılımcılar müftülük tarafından manevi danışman unvanının bu kurumlarda görevli personel için kullanılmaması dolayısıyla anonsta düzeltme yapmadıklarını söylemektedir. Katılımcılardan bazıları ise bu bilinmezliğin kurumsal ihmal dolayısıyla değil yaşanan sirkülasyon neticesi gerçekleştiğini ve bu sebeple ne tür bir hizmet sunmak için kurumda bulunduklarını kadınlara bizzat kendilerinin sık sık anlattıklarını vurgulamıştır. Konuyla ilgili katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"*Kadınlar işte haftada bir müftülükten bir personelin gelip onlara bir şeyler anlatacağını, onlarla sohbet edeceğini, onları dinleyeceğini biliyorlar. Bunun manevi danışmanlık olduğunu sonradan birkaç hafta karşılaşınca ya da olaylara bakışımızı görünce o şekilde anladıklarını düşünüyorum ama personelin bunu anladığını ve hissettiğini biliyorum artık. Önemsediğini de biliyorum.*" (K1)

"*Manevi danışmanlık ve rehberliğin tanıtımının şu an kurumdaki kadınlara tam anlamıyla yapıldığını düşünmüyorum. Çünkü o tanıştığımızda kendi görevimizi ve orada bulunma sebebimizi açıklarken onların yüzlerindeki şaşkınlık aslında bize bunun ipuçlarını veriyor ama çok mu kötü noktadayız, hayır. Önceden hiç ulaşamadığımız, hizmet veremediğimiz bir alanın içindeyiz ve zannediyorum kurum olarak bizim de birtakım çalışmalar yapmamız gerekiyor çünkü her zaman size yer açılmaz, bazen siz kendi yerinizi bulursunuz ya da kendi konumunuzu inşa edersiniz.*" (K4)

"*Kurum özelinde de kendi şahsımda da yeterli tanıtımı yapabildiğimizi düşünmüyorum. Din hocası geldi dediklerinde yok ben manevi danışmanlığa geldim, din hocası değilim, şu anda farklı bir görev icra ediyorum diye hiç düzeltme ihtiyacı hissetmedim. Kurum müdürlerinin de kadın konukevinde bu hizmetin manevi danışmanlık adında yürütüldüğünü anladıklarını çok düşünmüyorum. Din dersi gibi düşünüyorlar, Kur'ân öğretiyoruz, namazı öğretiyoruz gibi.*" (K7)

"*Onlar bizi hoca olarak görüyor, bizi manevi rehber, manevi danışman diye değil yani bizi direkt hoca olarak görüyorlar. Bu işin bir manevi danışmanlık rehberlik olduğundan çok da haberdar olduklarını düşünmüyorum. Müftülükten geliyoruz, vaiz olarak geliyoruz ve işte biz de kendimizi böyle tanıttığımız için onların gözünde bir hocayız. Açıkçası buraya gittiğimiz için bir manevi danışman unvanı bize müftülük tarafından verilmediğinden kendimizi o unvanda tanıtmıyoruz. Çünkü KYK'da manevi danışman, manevi rehber deniyor ama bize müftülükte şu anda kadın konukevinde çalışana manevi danışmansınız denmediği için bizim böyle bir ismimiz yok yani.*" (K8)

"*Kurum ve kadınlar bizi manevi destek ve rehber olarak değil de müftülükten hoca olarak biliyorlar. Yaptığımız işin tam detayını bilmiyorlar, ben kısaca bahsetmeye çalışıyorum ama çok bilindiğini zannetmiyorum.*" (K9)

"*Manevi danışmanlık ve rehberliğin tanıtımlarının daha yeterli yapılması gerekiyor. Hani gidiyoruz, görüşüyoruz, az buçuk benim ne yaptığımı biliyorlar, ben haberdar ediyorum. Yani Kur'an-ı Kerim öğretmeye gelen bir görevli olmadığımı*

biliyorlar, onun bilincindeler, farkındalar ama manevi danışmanlığın tam olarak bilindiği kanısında değilim hocam." (K10)

"*Gittiğim kurum ve personeli beni din hocası olarak tanıyor ve din dersi verdiğimi düşünüyorlar. Müftülükten gelen din dersi hocası, hatta din hocası geldi diye sesleniyorlar hanımlara. Hani böyle manevi danışmanlık ve rehberlik boyutunu çok bilmiyorlar.*" (K16)

"*Çoğu bilmiyor, ben geldiğimde hoca hanım gelmiştir, size sohbet yapacak, lütfen herkes salonda toplansın diye anons ediyorlar, bilmiyorlar, ben gidince söylüyorum.*" (K19)

Kurumda kalan kadınların sürekli değişiyor olması dolayısıyla sunulan MDR hizmetinin amacı ve içeriğinin bilinmediğini ve bu nedenle sık sık kendileri tarafından bu hizmetin tanıtıldığını belirten katılımcıların ifadeleri şöyledir:

"*Kadınlar dediğim gibi sürekli değişken olduğu için bazen gittiğimizde hiç haberdar olmuyor çünkü o akşam gelmiştir ya da birkaç gün önce gelmiştir. Bu durum kurumun duyarsız ya da ilgisiz olduğundan değil de tamamen o kitlenin değişkenliği ile alakalı olabiliyor.*" (K11)

"*Maalesef hocam, yani şu an bile, yaklaşık iki seneye yakın gidiyorum ama manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri maalesef yeterince tanınmıyor, bilinmiyor. Derslerimize başladığımız vakitte özellikle kim olduğumuzu, manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti nedir bunu tanıtarak başlama çabası ve gayretini taşıyoruz her defasında. Bildiğiniz gibi sürekli bir sirkülasyon olduğu için sürekli bunu bir tekrarlama ifade etme ihtiyacı hissediyoruz ama gelen hanımefendiler açısından olsun orada bulunan personel açısından olsun bu konuda çok bir farkındalık maalesef yok.*" (K13)

"*Tanıtımımı ben kendim yapıyorum hocam çünkü burada sirkülasyon var. Bütün personel beni tanıyor zaten. Mesleki anlamda gerekli saygıyı, ihtiramı da gösteriyorlar. Kadınlar noktasında da ben her zaman kendimi tanıtıyorum. Müftülükten geldiğimi, vasfımın ne olduğunu ve benim onlara ne alanda hizmet vereceğimi anlatıyorum. Hani sınırlarımı ben belirlediğim için ve kendimi ben tanıttığım için bunun haricinde birisi tarafından tanıtılma ihtiyacı hiçbir zaman duymadım.*" (K14)

"*Kurumda kalan bayanlar sürekli değişiyor. Biliyorlar, evet işte müftülükten bir hoca hanım geliyor, bir vaize geliyor, böyle bir bilgileri var ama bir defa giren bazen zaten bir daha girmiyor hocam hatta bazen çok kısa süre kaldığı için karşılaşmadığımız bayanlar da oluyor.*" (K17)

Araştırma kapsamında görüşülen manevi danışmanlara "**Kendi kurum âmirinizin kadın konukevlerindeki MDR hizmetine bakışı nasıl ve bu alanla ilgili yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz?**" sorusu yöneltilerek müftülükler açısından da kadın konukevlerindeki bu hizmetin bilinirlik düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen verilere bakıldığında manevi danışmanların bir kısmı kurumlarda yapılan hizmetlerle ilgili olarak müftülüklerinde gerçekleştirilen toplantılarda kadın konukevinde nasıl bir hizmet yürüttüklerine dair âmirlerine bilgi verdiklerini ve onlar tarafından hizmetlerinin desteklendiğini belirtmiştir. Bu noktada bazı katılımcılar daha çok kadın müftü yardımcılarıyla görüştüklerini ve onların kadın konukevlerindeki MDR hizmeti hakkında daha bilgi sahibi olduklarını ancak erkek kurum âmirlerinin kadın konukevlerinde sunulan bu hizmet alanında neler yapıldığını bilmediklerini ifade etmiştir. Bazı katılımcılar ise bu konuda kendi kurum âmirleri ile hiç görüşmediklerini ve dolayısıyla bu hizmetle ilgili ne kadar bilgi sahibi olduklarını bilmediklerini söylemiştir. Konuyla ilgili katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"*Bu hizmetle ilgili yeterli bilgiye sahip olduklarını hiç düşünmüyorum, özellikle erkek personelin orada ne yapıyorsunuz gibi bir şey sorduklarını biliyorum. Ben görevimin %50'den fazlasını dezavantajlı gruplarla geçiriyorum fakat bunları resimleyemiyorum, bunlarla ilgili bir doküman sunamıyorum. Bilinmediği için biraz da merak konusu gibi ama ben bir kadın müftü yardımcısı ile de çalıştım, zaten onunla beraber kurum ziyaretlerimiz de olduğu için o, kurumları çok daha net biliyordu. Fakat müftülerin ve erkek müftü yardımcılarının gerçekten çok net bildiklerini düşünmüyorum.*" (K1)

"*Toplantılarımızda yapılan faaliyetlerimizi, neler yaptığımızı âmirlerimize dile getiriyoruz ama bugün belki bizim kendi kurum personelimiz yani Diyanet personeli kadın sığınma evlerinde ne oluyor, ne bitiyor belki bilmiyor, sadece orada çalışan biliyor.*" (K2)

"*Evet, yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünüyorum. Bu anlamda çok da destekliyor ve saygı da duyuyorlar. Herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum.*" (K5)

"*Bayan müftü yardımcımızla zaten ilk göreve başladığında kadın konukevi müdürümüzü, görev alanlarını ziyarete gittik, orada konuştuk. Onunla istişarelerim oluyor, yaptığım çalışmalardan kendisini haberdar ediyorum. Bakışı iyi, destek veriyor yani daraldığım zamanlarda müftü yardımcımın yanımda olduğunu hissediyorum. Müftü beyle bu konuda yani çok bir muhatap olmuşluğumuz yok ama herhangi bir sıkıntı yaşadığımda yardımcı olacağını düşünüyorum.*" (K6)

"*Kadın müftü yardımcım neler yapıyorsunuz, nasıl gidiyor, kadın konukevindeki hanımların talepleri nasıl, memnunlar mı diye soruyor. Müftü beyle birebir hiç bunu konuşmadığım için manevi danışmanlığı nasıl tanımlar, orada ne gibi hizmetler yürütülmesini bekliyor onu bilmiyorum çünkü bu konuyu hiç konuşmadım.*" (K7)

"*Müftümüzle zaten sık sık toplantılar yapıyoruz, yaptığımız hizmetleri kendisi de soruyor. Yaptığımız ve yapacağımız programları söylüyoruz, her konuda destek sağlıyor sonuna kadar, yani maddi destek de sağlıyor. Dediğim gibi geziler, iftarlar ve başka programlar ne varsa bahsediyoruz ve katkı sunuyor ve bu kurumlarda yapılan hizmetleri önceliyor.*" (K9)

"*Olumlu hocam, âmirim de bu hizmetin devam ettirilmesi gerektiğini düşünüyor, gerekli desteği de sunuyor. Yani yeterli bilgiye sahip diyebilirim hocam. Yardımcı olma noktasında da hiçbir zaman sıkıntı çıkartmadı.*" (K10)

"*Kendi kurum âmirimle öyle bir görüşmemiz olmadı. O konuda bir fikrim yok, bilemiyorum ama hizmetin devamlı olması konusunda kesinlikle istekli.*" (K12)

"*Kurum âmirim olan bayan müftü yardımcımızla sürekli bağlantıda olduğum için herhangi bir sıkıntı yaşamadım. Kendisi kadın konukevi müdürüyle de temas halinde. Yaptığım görüşmelerde hocam siz orada vazifenizi güzel yerine getiriyorsunuz, devam edin, bir ihtiyacınız olursa bizden isteyin diyor.*" (K14)

"*Hayır hocam. Yani hani bir şekilde görevlendirildi, yapar nasıl olsa diye düşünülüyor. Görevlinin orada ne yaptığını kimse bilmiyor.*" (K15)

"*Kendi kurumumuz tarafından yeni yeni öğreniliyor hocam. Yani bakıyorsunuz birçok vaizimiz, Kur'ân kursu hocamız hatta müftü yardımcımız bu tür kuruluşlarda böyle bir hizmetin olduğunu bilmiyor.*" (K16)

"*Yani biz müftümüzle hani çok muhatap değiliz, genelde ADRB koordinatörü vaize hoca hanım arkadaşlarla muhatabız. Sizin gibi birkaç tane vaize arkadaşımız var. Daha çok onlarla görüşüyoruz, onlar biliyorlar.*" (K19)

"*Ben müftü yardımcımla muhatap oluyorum zaten. Onun da yeteri kadar bilgisi vardır eminim, çünkü beni o görevlendirdi. Zamanında kendisi vaiz iken konukevine gittiğini anlatmıştı.*" (K20)

4.3.3.2. Kurumda MDR Hizmeti İçin Ayrılan Süre

Kadın konukevlerinde yürütülmekte olan MDR hizmeti için kurumlar arasında imzalanmış olan protokole dayanılarak ayrılan sürenin yeterliliği hakkındaki değerlendirmelere ulaşmak amacıyla görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanlara **"Kadın konukevlerinde yürütülen MDR hizmetlerinin süresi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Hâlihazırda devam ettiğiniz süreyi yeterli buluyor musunuz? Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) ya da hastanelerde olduğu gibi haftanın 4 günü ilgili kurumda görevlendirilmek hizmetin verimini nasıl etkilerdi?**" soruları yöneltilmiştir. Araştırmanın bu bölümünden elde edilen veriler ile söz konusu sürenin kadın konukevleri özelinde yeterliliği değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Kurumda manevi danışman olarak görev yapan 21 katılımcıdan 19'u haftada bir gün kuruma gittiğini, 2 katılımcı ise haftada iki gün gittiğini belirtmiştir. Ayrıca haftada bir gün kuruma gittiğini belirten katılımcılardan 2'si haftada bir gün bir saat şeklinde bir hizmet sunduğunu ifade etmiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen 21 manevi danışmandan 12 tanesi kurumdaki mevcut görev süresini bu hizmet için yetersiz bulduğunu ifade ederek KYK ve hastanelerdeki manevi danışman görevlendirmelerine benzer şekilde ilgili kurumda 4 gün görevlendirilmenin daha uygun olacağını düşünmektedir. Bu düşüncelerini şöyle gerekçelendirmektedirler: Danışan görüşmelerine gereken ilgi ve özeni gösterebilmek, manevi danışmanın farklı görevler arasında koştururken kurumdaki bu görevine gerektiği şekilde odaklanabilmesini sağlamak, kurumdaki hem MDR hem dini rehberlik hizmet taleplerini karşılayabilmek, danışanla bağı ve iletişimi güçlü tutabilmek, bu hizmete ihtiyaç duyduğu halde kurumdaki sirkülasyon sebebiyle ulaşılamayan kadınların da bu hizmetten istifadesine imkân sağlamak, MDR hizmetinin ilkelerine uygun ve daha verimli şekilde yürütüleceğini düşünmek. Katılımcıların ilgili ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"*Süre kesinlikle yeterli değil. Bizlerin orada sürekli bir şekilde en azından mesai usulüne göre haftada 4 kere olmamız kurumun işini kolaylaştırma açısından da çok faydalı ve gerekli. Bizim danışmanlarımızın mutlaka orada bir görüşme odaları olmalı ve hanım geldiğinde, görüşmek istediğinde onunla görüşebilmeli. Biz mesela gidiyoruz, az önce de ifade ettim, ben şimdi bu hafta gideceğim ve belki de yine benim orada görüşme yaptığım bayanlardan gitmiş olanlar olacak ve orada bizim hizmetimiz yarım kalıyor bazen bu açıdan da büyük eksiklik. Biz haftada bir gün iki saat gidiyoruz. Bana göre haftada bir gün bizim orada bir görevlimizin olması asla yeterli değil.*" (K3)

"*Ben haftada aynı gün 2 saat olarak gidiyorum yani farklı günlerde değil, haftanın çarşamba günleri gidiyorum ama manevi danışmanın orada bulunan psikolog ya da sosyolog arkadaşlar gibi gün boyunca orada olması bence daha verimli olacak. Haftalık iki saatin içerisinde bazen yetişemiyoruz. Yani bütün sorunları dört dörtlük dinleyemiyoruz. Dolayısıyla hep özet şeklinde, bizim de onların da özet şeklinde geçmesi gerekiyor. Oradaki problemlere gerçek anlamda çözüm bulmak için belki onların farklı hallerine de tanıklık eden bir manevi danışman, bir manevi rehber bu usulü daha iyi gerçekleştirecektir diye düşünüyorum. Bu konuda hani soruda belirttiğiniz gibi KYK ya da hastanelerde görev yapan danışmanlar gibi sürekli olmalı mı, ben kesinlikle olmalı diyorum ama zor mu, oldukça zor.*" (K4)

"*İki kurumun arasındaki protokolde haftada iki saat yazıyor. Kesinlikle iki saat yeterli değil hocam, orada çalışan psikolog, sosyolog gibi manevi danışmanın da her gün orada olması lazım. Manevi danışmanlık ve rehberliğe o hanımların emin olun oradaki sosyolog ve psikologdan çok daha fazla ihtiyacı var. O yüzden bizim haftanın bir günü iki saat değil haftanın her günü uzun saatler orada olmamız gerekiyor onlarla yakın temas için. KYK ve hastanelerdeki gibi olsaydı ben işimin orada olacağını bilir ve tek yöne kanalize olurdum ve çok daha verimli olurdum. Tabi bunun için daha fazla belki vaiz çalıştırmak gerekecek. Eldeki vaiz yetmiyor. Cezaevine dört günlük gönderemiyorlar mesela çünkü eldeki vaiz sayısı yeterli değil. Bir gün cezaevine gidiyorum, bir gün kadın konukevine gidiyorum, bir gün ADRB nöbeti tutuyorum, bir gün ALO Fetva nöbeti tutuyorum. Yani vaaz da yapıyorum, ders de yapıyorum derken öyle yani. Kesinlikle en az dört gün ve uzun süreli saatler bir manevi rehberin orada olması lazım, çocuklarla ve kadınlarla çok daha verimli çalışmalar yapabilmesi için.*" (K8)

"*Haftada bir gidiyorum, yeterli olmayabilir bu süre. Ben hatta kadın konukevlerinde manevi danışman olarak sürekli istihdamın sağlanması gerektiğini düşünüyorum. Sürekli istihdam olursa bir oda da tahsis edileceği için bu önemli. Hastane, KYK ya da cezaevleri gibi haftanın 4 günü ilgili kurumda görev yapmak hem iletişim açısından hem devamlılık açısından iyi olur. Mesela kadınlar haftada bir beni görüyor. Mesela bir defa dersime geldiyse diğer hafta sirkülasyon olabiliyor veya duymamış olabiliyor. Tabii ki sürekli istihdam noktasında orada manevi danışmanın bulunması iyi olur.*" (K10)

"*Süresi bizim açımızdan çok yeterli değil. Haftada bir gün gidiyoruz ve bize ayırdıkları bir saatlik bir program. Çok yeterli değil. Sabit bir görevli olsaydı çok daha iyi olurdu diye düşünüyorum. Belki bir Kur'ân-ı Kerim programı onlara başlatabilirdik. Onu okuduklarında zamanlarını güzel geçirebileceklerdi ama şu an orada sadece televizyon izlemekle meşguller. Bazen işte çok farklı kişiler aynı evde kalabiliyor. Farklı travmalardan geçmiş, bazıları çok ağır travma yaşıyor, bazıları daha hafif, iki grubun da aynı yerde olması ve hiçbir şey yapmadan zaman geçirmeleri tabii ki sıkıntılı bir süreç ama biz onlara eğer haftada 4 gün gidebilirsek, daha farklı program uygularsak bu işler böyle olmaz diye düşünüyorum. Ayrıca orada olup Kur'ân-ı Kerim öğrenmek isteyenler olabiliyor. Devamında biz sürekli gidemediğimiz için bu programlarımızı sabit bir şekilde uygulayamayabiliyoruz. Bir gittiğimizde bir hafta sonra onlar kalamayabiliyor. Sürekli bir sirkülasyon var ve sürekli bayanlar değişebiliyor ama bizden bir şey istiyorlar. Mesela bir tespih istiyor bir zikir istiyor, bir şey istiyor. Biz bir hafta sonra gittiğimizde bunları veremeyebiliyoruz. Bu anlamda haftanın 4 günü olması çok daha faydalı olur diye düşünüyorum.*" (K12)

"*Ben haftada bir gün gidiyorum. Haftada bir gün gittiğim için bazen bazı bayanlarla hiç denk gelmiyoruz. Hiç görmediğimiz nice bayanlar oluyor. Yani orada daimî bir manevi danışmanın olması bence daha kaliteli bir hizmetin sunulması için gerekli diye düşünüyorum. Çünkü ben haftanın bir günü gidiyorum, bir buçuk saat orada bulunuyorum. Mesela bazen oradaki görevli personelle konuşuyoruz. Hocam işte dün akşam birkaç bayan geldi gittiler. Şöyle sıkıntıları oldu. Hocam keşke burada olsaydınız, iki kelam ederdiniz diye oradaki personel özellikle bunu ifade ediyor. Onun için KYK ve hastanelerdeki gibi daimî bir manevi danışmanın olmasının verimliliği arttıracağını düşünüyorum hocam.*" (K13)

"*Aslında oradaki mağdurların istekleri bir danışmanın orada bir gün değil beş gün bulunması, KYK ve hastanelerde olduğu gibi haftada 4 gün ilgili kurumda olması bence çok daha verimli olurdu. Talepler de o yönde. Belki hani sayının azlığına binaen öyle kalması gerekiyordur ama bir statü şeklinde orada bir manevi danışmanın olması gerekir bence.*" (K15)

"*Haftada iki gün iki saat gidiyorum. Pazartesi iki saat, perşembe iki saat gidiyorum. Haftada her gün, hem de üç beş saat kalmak çok fazla gibi geldi bana. Haftada iki normal de hani sürekli onlarla beraber olmak da bilmiyorum yani. Aslında gerekli, belki de birisi sürekli onlarla olsa daha iyi olur. Sormak istedikleri sorular olabiliyor, her gün orada olsam daha içli dışlı oluruz, daha farklı şeyler yapabiliriz. Haftada iki gün yeterli olmuyor. Kur'ân kursunda görevi olmadan, oradaki diğer çalışan memurlar gibi direkt orada görev yapan biri olsa belki daha iyi olur.*" (K19)

"*Şu anda biz haftada bir gün iki saat yani çok kısa bir zaman gittiğimiz için aslında orada manevi desteğin haftada bir gün değil en az üç gün ve onlara özel bir odada olması gerekir diye düşünüyorum. Sürekli değişen bir profil var orada, günlük gelip gidenler de olabiliyor. O günlük gelenlere dahi bizim ulaşabilmemiz çok önemli. Hanımların gerçekten manevi olarak buna ihtiyacı var diye düşünüyorum.*" (K21)

Haftanın 4 günü ilgili kurumda bulunmayı MDR hizmetine ek olarak özellikle dini rehberlik ve Kur'ân eğitim taleplerinin karşılanması gibi ihtiyaçlar dolayısıyla uygun ve gerekli gören katılımcılar da bulunmaktadır.

"*Orada mesela güzel bir fiziki ortam oluşturulursa eğer bir Kur'ân kursu öğreticisi ve bir manevi rehberin orada olması çok güzel olur. Yani orada haftanın atıyorum 3 günü Kur'ân kursu hocası, 2 günü de belli saatlerde manevi rehber gidebilir. Ben şuna inanıyorum yani manevi danışmanlar da orada tabii ki Kur'ân eğitimi yapabilir ama gittiğimiz bir saatte biz yetiştiremeyiz, yapamayız onu. Şimdi biz açık söyleyeyim haftada bir gidiyoruz. Mesela benim bir saat, haftada bir saat programım, cuma saati, cuma günleri gidiyorum. Yani haftada iki saat gitme durumum olsa bir saat sohbet yaparım, bir saat Kur'ân öğretirim. Çünkü o da bir ihtiyaç orada. Zaman zaman kadınlardan bu talepler bize geliyor. Her hafta devamlı gidiyoruz ama orada bizim mesela her an birinin gelip sorabileceği nasıl bugün KYK yurtlarımızda manevi danışmanlarımız işte belli saatlerde haftanın 4 günü oradaysa, mesela bizim de orada mutlaka bir Kur'ân kursu öğreticimiz olmalı, birebir orada ilgilenmeli. Çünkü bazıları*

oraya geliyor bir hafta kalıyor ondan sonra ayrılıyor ama mesela bazıları 6 ay kalıyor Kur'ân öğrenmek istiyor. Ama manevi danışmanlık için kanaatimce iki gün, yani haftanın bir günü değil de iki gün bizi görmeleri veya işte ikişer saatten, orada iki gün daha faydalı olunur diye düşünüyorum. Yani bireysel olarak daha çok kişiye dokunulabilir. İki gün ikişer saat daha uygun, devamlı orada olmak yorar. Devamlı ben düşünmem yani açık söyleyeyim. Bakın oraya kaç senedir gidiyorum, devamlılık orada bizim personel anlamında devamlı olmamız çok bir fayda sağlamaz. Yani bizi de yorar, karşı tarafı da yorar, Sosyal Hizmetler o kurumları da yorar yani ama belirli günler bizim için daha ideal. Mesela perşembe cuma peş peşe güzel olabilir" (K2)

"*Haftada 1 gün gidiyorum. Aslında hanımlar daha fazla istiyorlar. Haftada birin yeterli olmadığını söylüyor. Hatta işte Kur'ân dersi almak istiyoruz, haftada birkaç gün Kur'ân hocası gelse diyen hanımlar var ama hani bizim ders programımız ancak haftada bir güne yeterli oluyor. Yani gitmemiz gereken başka görevlerimiz de var çünkü. Haftada bir gidebiliyoruz. KYK ya da hastanelerdeki manevi danışmanlar gibi haftanın 4 günü ilgili kurumda görevlendirilmek aslında güzel olur diye düşünüyorum. Yani orada sürekli onlarla ilgilenecek, katkı sunacak, bir soruları olduğunda hani sorabilecekleri, ulaşacakları ve dediğim gibi hani Kur'ân eğitimi isteyenler de oluyor, onlara sürekli böyle bir Kur'ân ve din eğitimi verecek birilerinin olması daha etkili olur diye düşünüyorum. Cezaevlerinde biliyorsunuz cezaevi vaizi var yıllardır. Yine hastanelerde, üniversite yurtlarında manevi danışmanlar, rehberler var. Bunun gibi gerçekten kadın konukevi de böyle sürekli kadınların, çocukların olduğu sirkülasyon da olsa hani kimisi 6 ay kalıyor, kimisi uzatıyor bir yıla kadar kalabilenler oluyor. Onun için orada da aslında ihtiyaç diye düşünüyorum manevi rehberin sürekli bulunması.*" (K9)

"*Öğlene kadar kursa gidiyorum, ilk yıllarda öğleden sonra haftada 2 gün gidiyordum. Öğlene kadar kurs var, kurstan sonra farklı çalışmalarımız da olunca haftada iki gün ağır gelmeye başladı. Biliyorsunuz hocam gençlik çalışmalarımız var, mevlidimiz çıkıyor, taziyemiz çıkıyor. Farklı çalışmalar olunca haftada 1 güne indirdim, o şartla kabul ettim ama süresi yeterli değil hocam. Kur'ân-ı Kerim dersi, ezber dersi oluyor. Bunlar için kesinlikle bir gün yeterli olmuyor. Danışmanlık açısından 4 gün gerekli olmaz ama öğretim açısından dini öğretim, temel dini bilgiler açısından orada kesinlikle 4 gün olunması lazım.*" (K17)

Araştırma kapsamında görüşülen 21 manevi danışmandan 5 tanesi kurumdaki mevcut görev süresini bu hizmet için yetersiz bulduğunu ancak KYK ve hastanelerdeki manevi danışman görevlendirmelerine benzer şekilde ilgili kurumda 4 gün görevlendirilmeyi de fazla bularak, MDR hizmetinin ilgili kurumda 2 ya da 3 gün olacak şekilde verilmesini uygun gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların ilgili ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"*Biz haftada bir gün gidiyoruz burada. Bizde çok şükür öyle bir saat sınırlaması yok, o gün perşembe günü saat ikiden sonra bize veriyorlar yani biz gidiyoruz oraya. Yani bir saatiniz oldu, iki saatiniz oldu hani gidin gibi bir şey söz konusu değil, oradaki etkinliklerimizi bitirinceye kadar orada kalabiliyoruz. Mesela soruları devam ediyorsa ya da işte görüşme devam ettiği sürece kurumdan bize bir şey gelmiyor, hani böyle bir sıkıştırma gelmiyor, biz rahat bir şekilde görevimizi 1 saat, 2 saat, 2,5 saat oradaki duruma göre yapabiliyoruz. Sadece yemek saatlerine denk getirmemeye çalışıyoruz. Bazen acaba haftada bir kez yeterli mi diye düşünüyorum. Belki 4 gün çok olabilir ama haftada iki gün güzel olurdu.*" (K1)

"*Özellikle sayının kalabalık olduğu iller için haftada bir gün yetersiz. Bu süre üç gün de olabilir ya da burada bir kurs açılabilir. Bu şekilde faydalı olacağını düşünüyorum ama küçük iller için yeterli diye düşünüyorum. Aslında haftada bir gün olduğu için elbette ki bizim de şu yönüyle yetersiz: Mesela bu hafta gittiğimiz bir hanımla görüştüğümüzde hanımın bazen istekleri, talepleri oluyor. Tabii biz bir hafta sonra gittiğimizde bazen o hanım olmayabiliyor. Bunlar da bazen hani sıkıntı doğurabiliyor ama bu şekilde bir görevlendirme olursa ne olur? Sürekli onlarla daha rahat iletişime geçip, ihtiyaçlarını karşılama açısından sağlıklı ve verimli olacağını düşünüyorum.*" (K11)

"*Ben haftanın iki günü oradayım, iki gün yeterli, en fazla üç gün. Ben haftanın iki günü en fazla haftanın üç günü olması gerektiğini düşünüyorum. Yani KYK ya da hastanelerdeki gibi dört güne çıkmasının çok da gerekli olduğunu düşünmüyorum.*" (K14)

"*Süresiyle ilgili olarak yani bence sürekli elinin altında olmasına gerek yok diye düşünüyorum. Haftanın dört günü değil de belki haftanın iki günü olabilir ama dört gün sürekli orada olunca, düşüneyim hocam ya. Bence haftanın dört günü çok olur. Haftada bir gün de aslında az. Haftada iki gün olabilir diye düşünüyorum ben.*" (K18)

"*Ben haftada bir gün, iki ders saati gidiyorum. Haftada bir gün az çünkü bayanlar çok istiyorlar, hocam keşke her gün gelseniz diyorlar. Bunu çok duyuyorum. Haftada bir gün az ama haftada dört gün de çok olur diye düşünüyorum. İki gün ya da en fazla üç gün olabilir.*" (K20)

Araştırma kapsamında görüşülen 21 manevi danışmandan 4 tanesi de kurumdaki mevcut görev süresini bu hizmet için yeterli bulduğunu ifade etmiştir. Kurumda kalan kadın sayısının KYK ve hastanelerdeki gibi kalabalık olmayışı, danışan görüşmelerinin haftalık olarak değerlendirilmesinin faydalı görülmesi ve kurumdaki kadınların hayata yeniden tutunabilmek için eğitim, çalışma ve sosyal hayatlarını devam ettirmeye çalışmaları gerektiği gerekçesiyle ilgili kurumda dört gün görevlendirilen manevi danışmanın kurumda atıl kalacağı endişesini taşıdıklarını belirtmişlerdir. Bu kanaatteki katılımcıların ifadeleri şöyledir:

"*Süre olarak kanaatimce yeterli buluyorum hocam. Ben haftada bir gün iki saat derse gidiyorum bu yeterli oluyor diye düşünüyorum. KYK ya da hastanelerdeki gibi olmasının ne kadar faydası olur? Çok aşırı bir faydasının olacağını düşünmüyorum. Niye? Çünkü oradaki insanların başka kanallardan da beslenmesi lazım değerli hocam yani işte psikolojik eğitim, sosyal eğitim, işte dışarıyla olan bağlantıları, yeniden hayata hazırlanmak, bununla alakalı da eğitim almaları gerekiyor gün içerisinde. Bu noktada işte dışarıya çıkma saatleri var elbette ki. Benim gittiğim kurumda öğleden sonraları dışarıya çıkıyorlar, o bağı da koparmamak lazım. Bu anlamda ben açıkçası yeterli buluyorum, ihtiyaç olmadığını düşünüyorum. Çok ciddi bir miktar sayıda kişi de yok. Onu da eklemiş olayım. Hani orada çok ciddi bir sayı da yok yani bu anlamda. Hani işte bir KYK yurdu 1000 kişilik, işte 300 kişilik, 500 kişilik bir KYK yurdunda elbette ki daha uzun süre mesaide bulunup o insanlarla denk gelme şansımızı arttırmamız önemli. Ama işte kadın konukevinde diyelim ki 15 kişi kalıyor, hadi 20 kişi kalıyor, 25 kişi kalsa bile bunların bir kısmı çalışıyor oluyor. O esnada bir kısmı iş bulmaya gidiyor vesaire hani orada atıl bir zamana dönüşür. Oradaki arkadaşımızın verimliliği açısından ona çok atıl zaman kalır endişesi de var. Onu da belirtmiş olayım.*" (K5)

"*Ben haftada bir kez gidiyorum. Benim çalıştığım kurum küçük kapasiteli olduğu için bence haftada bir yeter. Sadece bir saat değil de iki saat veya üzeri kalıyorum orada. Yani bir öğleden sonra mı orada geçiriyorum. O yüzden kalan kişi sayısına göre benim gitme sürem yeterli diye düşünüyorum. Onlar tabii biraz kendilerine yakın*

hissettiklerinde hocam keşke her gün gelseniz vesaire söylüyorlar ama her gün gittiğimizde de bu verimi alamayacağımızı düşünüyorum. Bir hafta boyunca konuştuklarımızı değerlendiriyorlar. Ertesi hafta bu yaşadığı tecrübeleri içsel olarak kendisindeki bu söylediğimiz telkinlerin etkilerini birlikte değerlendiriyoruz. Yani haftada bir yeterli bir süre. Kurum küçük olduğu için de olabilir. Yani ben böyle düşünüyorum." (K6)

"*Ben haftada bir günün yeterli olduğunu düşünüyorum. Çünkü kadınların bir gün haricinde her gün çıkış günleri oluyor. O günlerde hepsi çıkmak istiyor. Sürekli aynı kurumun içinde kaldıkları için. Çok nadir kurum içinde çıkış günleri olduğu zaman kalan insanlar var. Benim gittiğim gün bilhassa onların izni olmadığı gün, hepsinin orada durduğu gün. Onun haricinde KYK ve hastanelerde olduğu gibi devamlı olması konusunda kadınların biraz bundan sıkılacağını düşünüyorum açıkçası. Kadınlar zaten kurum içinde bunalıyorlar. Hele de bazen birbirleriyle problem yaşayan kadınlar olduğu zaman, zaten izin verilen günlerde hepsi dışarı çıkmak istiyor. Hele de çocuğu olan bir kadın oldu mu okul vesaire derken kurumda çok kalmıyorlar.*" (K7)

"*Süresiyle ilgili olarak şimdi hocam yirmi kişilik kapasitesi var dedim ama aslında birçok kişi ya çarşıya çıkıyor ya gezmeye gidiyor ya iş aramaya gidiyor ya da orada kalıyor ama bir fabrikada, bir kuruluşta çalışıyor. Dolayısıyla orada her zaman siz karşınızda yirmi kişiyi bulamıyorsunuz. Bir kısmı mesela kuaförlüğe daha çok hevesli, kuaförlük kursuna katılıyor, bir kısmı dikiş nakışa katılıyor. Dolayısıyla böyle kalabalık bir grupla karşılaşmıyorsunuz. Onun için yani haftanın bir günü bence yeterli diye düşünüyorum. Belki hani Kur'ân öğrenmek isteyenler açısından haftanın 4 günü ikişer saat gidilebilir. Hani ek ders açmış hoca hanımlar gibi düşünün. Kur'an eğitimi için ek ders yapılabilir.*" (K16)

4.3.3.3. MDR Hizmetlerinin Sunulduğu Fiziksel Ortam

Araştırma kapsamında görüştüğümüz manevi danışmanların görev yaptıkları kurum olan kadın konukevlerinde kendilerine sunulan fiziki ortam hakkındaki düşüncelerini tespit edebilmek için kendilerine "**Manevi danışmanların kadın konukevlerinde fiziki olarak uygun çalışma ortamlarına sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Bireysel görüşmelerinizi ve grup etkinliklerinizi nasıl bir mekânda gerçekleştiriyorsunuz? Size göre nasıl olmalıdır?**" soruları yöneltilmiştir. Katılımcıların tamamı gittikleri

kurumda manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri için ayrılmış özel bir mekânın bulunmadığını, yemekhane, kadınların kaldıkları katlarda bulunan dinlenme salonları ya da atölye çalışmaları için kullanılan salonları kullandıklarını belirtmişlerdir. Bireysel görüşme taleplerinin ise çoğunlukla kadınlar dağıldıktan sonra aynı mekânda görüşmek suretiyle ya da ayaküstü karşılanmakta olduğu anlaşılmaktadır. Bazı katılımcılar ise kurumun gizlilik politikası gereği manevi danışmanlara bireysel görüşmeler için müsaade edilmediğini ifade etmiştir. Konuyla ilgili katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"*Hocam maalesef çok da yeterli olduğunu söyleyemeyeceğim. Kurumdaki arkadaşlar yardımcı olmaya çalışıyorlar. Ortak bir oda var benim çalıştığım kurumda. Ne odası diyoruz ona, etkinlik odası şeklinde. Diyelim ki işte dikiş öğretmeni, işte belirli hobi öğretmeni de aynı odayı kullanıyor ders yapmak için veya hanımlara işte kurs vermek için. Ben gittiğim zaman işte o hoca hanım orada olsa da o bırakıyor ben geçiyorum. İşte hanımlar ellerindeki işi bırakıyorlar. Bazen bir hemşire hanımın odasında görüşme yapabiliyoruz ama biz haftada bir gün gittiğimiz için böyle çok şey bir yerimiz yok.*" (K3)

"*Yani müstakil bir odamız yok hocam, böyle toplu bir alanda, ben ilk birkaç yıl herkesin ortak kullanım alanı dedikleri, ekran olan, koltuklarla donatılmış bir alanda biraz hizmet ettim. Ama orada tabii çocuklar sürekli girip çıkıyor. Hani bir kargaşanın olabileceği bir yer. Sonrasında orayla iletişim kurduk. Dikiş atölyesinin olduğu bir odamız var. Ben derse gittiğim süre zarfında dikiş hocamız o odayı terk ediyor. Masalar, düzenli bir seminer salonu şeklinde orada ben derslerimi veriyorum. Sağ olsun kurum bana bunu sağladı. Herhangi bir mesela diyelim ki o dikiş atölyesinde olağanüstü bir durum olduğunda başka bir oda, yine böyle bir düzen çerçevesinde bana tahsis ediliyor. Fakat özel bir alan yok maalesef. Yani gönül ister ki sadece bu anlamda bir hizmetin olabildiği keşke bir alan olsa. Tabii yani kurumun kapasitesi, sınırları da bu anlamda belirleyici oluyor. Bireysel görüşme durumu olduğunda çocuk oyun alanı diye bir alan var, orayı kullanıyoruz o ortak alandan çıkıp ya da açıkçası hocam yani %80 dersimiz bittikten sonra diğer hanımlar çıkıyor, özel görüşmek isteyen o odada kalıyor. Orada devam ediyoruz.*" (K5)

"*Açıkçası kuruma zaten bir misafir olarak gittiğimiz belli olduğu için oranın bir toplanma salonu var, oturma odası, genelde oraya gidiyoruz. Ama bu beni rahatsız etmiyor zaten haftada bir gittiğimiz bir ders olduğu için aslında bu ders de değil. Ben bunu daha çok sohbet odaklı yaptığım için, o noktada ben şikâyetçi değilim. Bir sorun olduğunu düşünmüyorum. Bireysel görüşme yapmak isteyenler için maalesef ayrı bir oda yok. O açıdan sıkıntı oluyor. Çocukların oynama bölümüne geçmek zorunda kalıyoruz.*" (K7)

"*Haftada bir gün iki saat gidiyorum. Az bir zaman dilimi gittiğim için hani bana özel bir oda, bir masa gibi bir beklentim yok zaten. Direkt toplantı salonuna geçip hanımlarla orada hasbihal ediyoruz, konuşuyoruz. Bu görev haftada daha fazla güne ve saate çıkarıldığında kesinlikle ayrı bir odanın ve bir mekânın bize temin edilmesi gerekir yani. Toplantı salonundaki o dersin bitiminde bireysel görüşmek isteyenler geride kalıyorlar ve orada konuşuyoruz. Hani ayrıca bana ait bir yer yok.*" (K8)

"*İlk gittiğimde hocam bir oda ayarlandı. Bazen yerim değişti. Şu anda çok amaçlı salonda biz devam ediyoruz ama hani benim faaliyetimi yürütme açısından bir sıkıntı yok. Ben vardığımda anahtarı veriyorlar ve gayet geniş bir oda. Orada görüşmeleri gerçekleştiriyorum. Yani benim adıma bir sıkıntı olmadı. Mesela hocam sorusu olan veya bireysel görüşmesi olan kalıyor. Diğerleri çıktıktan sonra biz o şekilde devam edebiliyoruz.*" (K10)

"*Yani şöyle çok uygun olduğunu düşünmüyorum çünkü kendi çalıştığım kadın konukevi özelinde değerlendirecek olursam onların toplu olarak kullandıkları yani salon diye düşündüğümüz, hepsinin beraber oturduğu yerde o şekilde dersimizi yapıyoruz. Bazen özel soru sormak isteyenler olduğunda çok fazla imkân olamayabiliyor. Aşağı katlara inip onlarla görüşmek zorunda kalabiliyoruz. Özel bir oda tahsis edilebilirdi ama böyle bir imkân yok. Zaman zaman çocuklarla beraber kalmak zorunda kalıyoruz. O konuda da sıkıntılıyız tabii.*" (K12)

"*Gittiğim yerde bize ayrıca tahsis edilmiş bir oda yok. Yani o gün gittiğim zaman işte bazen bayanların çoklu olarak oturduğu alanlarda, hangi alan müsaitse orada bir ders yapıyoruz. Tabii ki benim şahsi fikrimi sorarsanız muhakkak bizlere ait bir odanın olması gerekir. Bazen bayanlarla manevi danışmanlık yaptığımız zaman böyle pat diye odaya girenler, çıkanlar, böyle ilginizin algınızın dağıtıldığı olaylarla maalesef karşılaşıyoruz. Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetinin yürütüldüğü yerlerde bizlere*

ayrı bir odanın tahsis edilmesinin verimlilik açısından daha uygun olduğunu düşünüyorum." (K13)

"*Faaliyetimizi oturdukları katta yapıyoruz, ayriyeten bir oda yok. Mesela orada bir psikolog var, hemşire var. Onların odaları var mesela bireysel görüşme yapabiliyorlar. Bizim için de böyle bir mekân olsa güzel olurdu.*" (K15)

"*Hocam, çok yetersiz, biz bunu Diyanet İşleri Başkanlığı'na rapor olarak da sunduk. Sadece bizim burada değil herhalde Türkiye'nin her yerindeki kadın konukevlerinde fiziksel şartlar bizim için hiç yeterli değil, ben onu anladım. Mesela diğer atölyelerin odası var. Takı tasarımı, terzi, resim odası hepsi var ama bize ait bir oda yok. Biz dinlenme salonunda, televizyonlu odada ders yapıyoruz. Bireysel görüşmelerimizi ayaküstü yapıyoruz.*" (K17)

"*Yani açıkçası fiziki olarak uygun çalışma ortamına sahip olduğumuzu düşünmüyorum çünkü bazen mesela kattaki dinlenme salonunda yapıyoruz, bazen yemekhanede, bazen konferans salonunda, değişik değişik yerlerde yapıyoruz. Bizim için ayrı bir oda ayrılsa iyi olur diye düşünüyorum. Çünkü sosyal hizmetlerin odası var, başka odalar var, manevi hizmetler biriminin odası yok. Bireysel görüşmelerimizi konferans salonunda gerçekleştiriyoruz. Bence fiziki şartları yeterli değil.*" (K18)

"*Zaten oturma odasında dersi yapıyoruz biz. Bir oturma odaları var, orada dersimi yapıyorum. Bir odanın sadece bize tahsis edilmesini isterdim. Bireysel görüşme yasak hocam, yapamıyorum. Yani ilk göreve başladığım zaman oranın müdiresi kesinlikle bireysel görüşme olmayacak, bayanlar hiçbir şekilde size derdini anlatmayacak, gizlilik politikası var. Siz sadece görevinizi yapacaksınız dedi. Bireysel görüşme yasak hocam, yapamıyoruz.*" (K20)

"*Yani biz haftada bir gün iki saat gittiğimiz için bize özel bir alan tahsis edilmesi mümkün olmuyor hocam. Ya kadınların dinlenme salonları tahsis ediliyor ya da yemek yedikleri yemekhane tahsis ediliyor. Bireysel görüşme yapmıyoruz hocam. Yani diğerleri gider yalnız o kalır, o şekilde konuştuğumuz oluyor. Kendi odalarında görüşmeyi zaten biz teklif etmiyoruz.*" (K21)

Kadın konukevlerinde hizmet sunulan kitlenin büyüklüğünü anlayabilmek ve manevi danışmanın kurum kapasitesinden haberdar olma durumunu tespit edebilmek için katılımcılara "**Görev yaptığınız kadın konukevinin hizmet sunduğu kişi sayısı açısından kapasitesi nedir?**" sorusu yöneltilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen manevi

danışmanların görev yaptıkları kurumun hizmet sunduğu kişi kapasitesine dair verdikleri tahmini cevaplarda 10 ile 70 kişi arasında değişen sayılar verdikleri görülmüştür. Katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"*Ya kişi olarak söyleyemeyeceğim ama zaten birkaç katlı bir bina ama aynı anda iki katlı bir yatakhanesi var bence 30 kişiye kadar herhalde hizmet verebiliyor diye tahmin ediyorum.*" (K1)

"*Kapasitemiz 15-20 kişi arasında, ilave yatak vesaire atıldığında yirmiye kadar çıkıyor diye biliyorum.*" (K6)

"*Bildiğim kadarıyla bir 60 kişiye kadar kalınabiliyor. Bu sayı artıyor, eksiliyor, çoğalıyor. Yani 5-6 katlı bir apartman şeklinde, hani tam dolu olduğunda ciddi bir doluluk oranı olabiliyor ama genellikle tam dolu tutmuyorlar zaten.*" (K8)

"*En fazla kapasitesi ne kadar şu anda aklıma gelmedi. Biz Ramazan'da bir iftar programı düzenlemiştik ve kadın konukevinde kalan bütün kadınlara alışveriş kartı hediye etmiştik müftülük olarak. O zaman tam sayıyı almıştım alışveriş kartı vermek için ve 37 civarında kadın vardı. Çocukları da var tabii onların bildiğiniz gibi. Çocuk sayısı da yani 15-20 tane de çocuk vardı. Kapasite olarak hemen hemen böyle, bu şekilde diyebilirim.*" (K9)

"*Bizimkisi 10 kişilik falan, küçük bir kurum.*" (K12)

"*Hocam 10 kişilik.*" (K13)

"*Kapasitesi bildiğim kadarıyla 70 kişi kalacak kadar bir kapasiteye sahip. Fakat öyle tam kapasite dolduğunu hiçbir zaman görmedim.*" (K14)

"*Sayı azalıp çoğalabiliyor ama kapasite 20 kişi.*" (K16)

"*Orada genelde 25 civarı bayan kalıyor. Çocuk sayısı da bir o kadar var. Çocuk ve bayanlar toplamda 50 kişilik diyebilirim.*" (K19)

"*Çok büyük değil, şöyle diyebilirim, yani bir 30 kişi, maksimum 30 kişilik olabilir.*" (K20)

Ayrıca manevi danışmanların sadece üç tanesi kurumlarında mescit olarak kullanılan ayrı bir bölümün bulunduğunu bildirmiştir. Kurumda kalan kadınların eğer isterlerse ibadetlerini genellikle kendilerine ayrılan odada yapabildikleri belirtilmiştir.

4.3.3.4. Kurum Yönetimi ve Personelinin Manevi Danışmanlara Yaklaşımı, İletişim ve İşbirliği

Araştırmada bu alt tema ile elde edilen bulgulardan hareketle kadın konukevi yönetimi ve personelinin kurumda görev yapan manevi danışmanlara ve sundukları MDR hizmetine yaklaşımları, bakış açıları, MDR hizmetinden haberdar olma durumları ve manevi danışmanların kurumda görevli psikolog ya da diğer personel ile işbirliği düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Öncelikle araştırma kapsamında görüşülen manevi danışmanlara **"Görev yaptığınız kurumda yönetim ve personelin manevi danışmana yaklaşımı nasıl, memnuniyet ya da rahatsızlık duyduğunuz yönler var mı, siyasi ya da ideolojik tepkiler alıyor musunuz?"** soruları yöneltilerek kurum yönetimi ve personelinin manevi danışmanlara ve onların sundukları hizmete yaklaşımları ve bakış açıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Görüşülen 21 manevi danışmandan 12 tanesi kurum yönetimi ya da personelinden olumsuz hiçbir tepki almadıklarını aksine son derece saygı çerçevesinde bir iletişim ile ilgi gördüklerini vurgulamıştır. Bu kanaatte olan katılımcıların ifadeleri şöyledir:

"*Ben burada çalıştığım ilde hiç olumsuz bir bakış açısı görmedim. Tam tersi ilişkilerimiz gayet iyi saygı çerçevesinde, birbirimizi anlayarak, hizmet alanımızı da bilerek ilişkilerimizi devam ettiriyoruz. Aldığımız tepkiler de hep olumlu, siyasi ya da ideolojik tepkiler hiç almadım.*" (K1)

"*Elhamdülillah bugüne kadar hiçbir olumsuz durum yaşamadım. Herhangi bir ideolojik ya da siyasi bir tepki almadım. Personel anlamında, hepsinin saygısı var ve kurumda çalışan bütün görevliler idari anlamda nasıl diyeyim yani bizi kabullendiler. Hiçbir zaman bize karşı olumsuz bir şey söylemediler.*" (K2)

"*Bulunduğum kurumda manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti veren üçüncü vaizeyim. Dolayısıyla belki tecrübe gerektiren aşamaları benden önce çalışan arkadaşlarım halletmişler ve bana aslında güzel bir zemin bırakmışlar diyebilirim. Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetinin kadınlara sağlıklı ulaşabilmesi için öncelikle oradaki personelle, yani kapıdaki güvenlik görevlisinden müdire hanıma kadar oradaki personelle kurduğumuz iletişimle de çok bağlantılı olduğunu düşünüyorum. Yani onlarla sorun yaşarsak aslında biz kadın muhataplarımıza yeterince verimli olamıyoruz. Dolayısıyla ben her girdiğimde selamünaleyküm, merhabalar diyorum. İlk önce daha sessiz alımlar duyuyordum ama şimdi hiç fark etmeksizin açık kapalı bütün bayanlar*

oradaki görevliler aleykümselam hocam hoş geldiniz diyorlar. Geçenlerde mesela bir tane görevlimiz dedi ki, hocam hanımları kıskanıyorum çünkü hep onlara özel geliyorsunuz. Hep onlara zaman ayırıyorsunuz, bizimle çok uzun uzadıya vaktiniz olmuyor. Dolayısıyla buradaki personelle yaşadığımız somut bir problemimiz yok. Ben din görevlisi olarak gereken saygıyı gördüğüme inanıyorum. Tabii ki bu iki taraflı, yani sizin tavrınız da bunda çok önemli ve etkili. Sorun olmak mı, sorunu çözmek mi ya da sorun yaşamamak için gerekli tedbirleri almak mı? Bu noktada da bizim güzel bir düşünce zinciri geliştirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bizim oradaki varlığımız problem olmak değil problem çözmek, onların bize alan açmasının da temel sebebi bu. Bu noktada oradaki personelle iyi iletişim kurmanın doğabilecek birçok probleme de aslında engel olduğu kanaatindeyim." (K4)

"*Ben öyle ne ideolojik ne siyasi ya da benim orada olmamdan rahatsızlığını hissettirecek hiçbir tutum görmedim. Aksine hoca olmanın verdiği saygıyı son derece hissettirip hürmet ediyorlar sağ olsunlar. O yüzden bir problem yaşamadım o kurumda çalışan personelle ilgili.*" (K7)

"*Güvenlik görevlisinden tutun memur arkadaşa kadar, psikoloğundan tutun sosyal çalışmacısına kadar gittiğim zaman herkes hocam hoş geldiniz, nasılsınız diyorlar. Yani hürmet olsun, saygı olsun, en ufak bir rahatsızlık duyacak herhangi bir ne söylem ne mimik asla karşılaşmadım. Kurumdaki bütün arkadaşlar hürmetle karşılarlar. Gelişimizden memnuniyetlerini kaç defa kendileri ifade etmişlerdir. Yani herhangi bir sıkıntı problem yaşamadım.*" (K13)

"*Hocam ben zaten hafta sonu gittiğim için yetkililerle görüşme imkânım yok. Kadın konukevine hafta içi dikiş nakış, el işleri, okuma yazma için halk eğitimden hocalar geliyor. Ben hafta içi olmasını çok istedim ama kurum hafta içi doluyuz hocam, halk eğitimden hocalar geliyor, ancak hafta sonu gelebilirsiniz dedi. O yüzden ben hafta sonu gidebiliyorum. Hafta sonu sadece güvenlik görevlileri var. Beni karşılayanlar onlar, onlardan da hiçbir tepki almadım. İyi karşılıyorlar, saygılılar.*" (K20)

Görüşülen iki katılımcı ise açık bir şekilde kurum müdürlerinin değil ancak bazı personelin siyasi ya da ideolojik düşünce farklılığı dolayısıyla iletişim kurma noktasında mesafeli ve tepkili olduklarını düşündüğünü belirtmiştir.

"*Açıkçası psikolog ve sosyolog arkadaşlarla direkt temasa hiç geçemedik. Biraz dünya görüşü olarak farklı arkadaşlar ve özellikle onların benim gelişimden çok da memnun kalmadıklarının farkındayım ama ben şahsen buradaki yönetimden çok memnun kaldım. Yönetim ve diğerlerinin hepsinin ilgisi çok iyi olunca onların kapısının her zaman kapalı olması beni çok rahatsız etmedi. Onlarda enteresan bir şey var. Nasıl diyeyim bir kibir var, hani bu bilgileri biz biliyoruz, hani bunlar da her yere girdi canım, yani hani öyle bir kafa var anlatabiliyor muyum? Onun farkındayım, arada bir böyle küçük hediyeler bir şeyler falan onlara da takdim ediyorum. Hımm, teşekkür ederiz deyip hani direkt mesafeyi korumaya çalışıyorlar. Ben de şahsen hanımlarla daha fazla ilgilenebilmek için hani vaktimi onlarla çok harcamamaya çalışıyorum. Müdiremiz çok ilgiyle karşıladı ilk günden beri, ne ihtiyacınız var, nasıl bir program isterseniz yapalım diye daima destekledi. Hatta müftülük olarak kandil programı gibi böyle cami programları yaptığımızda, yaptığımız cami programlarının afişlerini attığımda, dışarı çıkma yasağı olmayan kadınları araçla gönderdi, yanlarında bir memur hanımla birlikte. Hem onlara bir değişiklik oldu. Ben şahsen çok memnunum yani yönetimden, çalışanlar da hakeza aynı şekilde, hani kapıda karşılayan güvenlikçisinden tutun diğer bütün personel saygı duyuyorlar, önemsiyorlar. Bu da benim gerçekten ciddi anlamda hoşuma gidiyor.*" (K8)

"*Kadın konukevlerinde çalışan insanlar bize orada çok fazla alan açmak istemiyor. Mesela ben yoğunluktan kuruma gittiğim günü haftada bir güne indirince çok sevindiler, mutlu oldular, ona da şaşırdım yani. Yani oradaki çalışan insanların bireysel bence kendi şeyleri, düşünceleri, ideolojik düşünceleri, özellikle sosyolog, özellikle psikolog. Müdürler çok fazla bu şeyin içerisinde değiller. Yani müdürle çok sorunumuz olmuyor. Yani dört tane müdürle çalıştım. Müdürlerden herhangi bir olumsuz şey almadım ama orada bulunan sosyal hizmet memurları, özellikle psikolog ve sosyologlar çok olumsuz. Yani böyle bakışları bile farklı hocam. Selamını bile, göz teması bile seninle kurmamaya çalışıyorlar diyalog kurmamak için. Hatta öğrencilerimden ben çok farklı şeyler de alıyorum. Yani diyeceksiniz ki şimdi öğrencilerinize ne kadar güveniyorsunuz ama güvendiğimiz öğrencilerimiz de var. Niye geliyor ki, ne işi var ki, ne yapıyor ki gibi sözler mesela söylüyorlarmış öğrencilerimize. Bu şekilde bilgiler de alıyorum ben. Bir gün hanımlarla bireysel özel ilgilenirken mesela psikolog uyarıda bulundu hocam. Kesinlikle sizin göreviniz değil onları dinlemek, siz psikolog değilsiniz, bunu*

yapamazsınız dedi. Altını çizerek bana böyle bir uyarıda bulundu. Ama hocam fetva soruyor, dini bir konu soruyor, ben mecburen konuşmak zorundayım, mecburen söylemek zorundayım, bu benim alanım dememe rağmen bir rahatsızlık var." (K17)

Katılımcı 9 tüm personel ile tanışmanın zaman aldığını ve geç gerçekleştiğini, göreve başlandığında bir tanışma yapılmasına ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

"*Bir tepki almıyorum, gerçekten katkı sağlıyorlar. Mesela kimi kadın konukevi görevlileriyle çok yakından tanışmamama rağmen mesela bir ihtiyaç olduğunda veya gidip bir konuyla ilgili görüşmem gerektiğinde sıkıntı yaşamıyorum. Gittiğimde kadınları çağırıyorlar, ders var, hocanız geldi diye tek tek çağırıyorlar, salonu hazırlıyorlar, müsait hale getiriyorlar. Bir isteğiniz var mı diye soruyorlar ve herhangi bir olumsuzluk yaşamıyoruz. Sadece ilk hani kadın konukevine gittiğimizde müdiresiyle veya diğer çalışanlarıyla birazcık daha böyle tanışma, kaynaşma olabilir aslında. Biraz uzun yıllar gide gide, belki bir görüşmemiz gerekiyor, bir danışmam gerekiyor o zaman tanışıyoruz. Uzun zaman sonra tanışmış olabiliyoruz yöneticileriyle, görevlileriyle. Çoğunlukla böyle tanışmadan, kimseyi bilmeden sadece muhatap olduğumuz kişilerle. Benim gittiğim konukevinde dediğim gibi 4-6 yaş çocuklarla ilgilenen görevliler var, genelde onlarla muhatap oluyorum. Geldiğimi onlara haber veriyorum, gidip hanımları çağırıyorlar. Orada kimler varsa o kadar, birkaç kişiyle tanışıyorum. Birçoğunu hiç görmemiş oluyorum, odalarında oluyorlar. Bazen bir toplantıları oluyor, toplantılarına denk geliyorum, görmediğim birçok çalışan var kadın konukevinde. Aslında hep birlikte böyle bir tanıştırılsak, böyle bir kaynaşma, tanışma olsa daha iyi olur diye düşündüm gerçekten.*" (K9)

Diğer katılımcılar ise bu şekilde bir tepki alma konusunda tedirginlik yaşadıklarını ancak zamanla kurulan doğru iletişim ile bunları aştıklarını ifade etmiştir.

"*Hocam dediğim gibi burası biraz farklı bir yer. Yani belli bir algı var neticede yaşadığımız şehirde ve bunu kırmak, yıkmak çok kolay olmuyor hocam ama yani çok şükür olumsuz bir durumla da karşılaşmadım. İdeolojik olarak hani farklı düşünce yapılarına sahip olabiliriz ama ben onu kırdığımı düşünüyorum. Her vardığımda mutlaka hallerini hatırlarını sorarım, odalarına giderim görüşmeden önce. Hatta hediyeler götürdüğüm de oldu. Mesela 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde çikolata, şeker almış, ikram etmiştim memurlara da hepsine de. Bunlar güzel oluyor hocam iletişim açısından. Hepsi memnuniyetini dile getirdiler. Yani ben sıkıntı yaşamadım şu ana kadar. İlk başta*

biraz tabii ki hem ben tedirgindim hem de onlar tedirgindi ama biz onları yıktık hocam, o duvarları yıktık." (K10)

"*Olumlu, çok iyi iletişimimiz var, bağlantılarımız kuvvetli. İlk gittiğimde hani siyasi olarak mesela çok farklı siyasi görüşte olan müdire hanımlar vardı. Hani sanki şey gibi nasıl olur gibi bakıp, ne işi var değil de ama hani böyle çok gerekli görmeyen. Daha sonra çok sağlıklı, sağlam iletişimimizin olduğuna, onlarla birlikte çok şey yürüttüğümüze de şahit oldum. Yani yaptık biz bunu. Ben gittikten sonra iki âmir değişti, hatta üç amir. Çünkü ben çok uzun süredir gidiyorum. O yüzden onlara hepinizden daha kıdemliyim diyorum. Birçok personel değişti. Hepsiyle de çok uyumlu çalıştım. Birbirimizle çok uyumlu çalıştık, irtibat halindeydik. Bu hafta şunu verebilirsiniz dedikleri oldu, hani benim farklı bir alanda bir konuyla gittiğim çok oluyor ama hiç o konuya değinmeden onların istediği ya da orada kalan hanımların istediği yönde değiştirebildiğimiz çok oldu. Hakikaten kurumdakilerin hepsiyle çok iyi bir şekilde biz bu işi götürdük.*" (K11)

"*Hocam KYK ve hastanede evet bu tepkileri almıştım. Fakat bulunduğum şehrin kadın konukevinde kesinlikle siyasi anlamda bir etiketlendirme veya ideolojik anlamda bir etiketlendirme söz konusu olmadı. Bulunduğum kadın konukevinde bulunan personel ve diğer memurlarımız, kadın konukevi müdürümüz, çünkü müdürün tutumu diğer personelin de tutumunu etkiliyor, benim konumumu muhafaza eden bir tutum sergiliyor. Yani benim saygınlığımı koruyor. Mesleki anlamdaki unvanımı, hoca hanımımız kavramını koruyarak hareket ediyor. Bu bağlamda ben memnunum. Bir kere ben sınırımı bildiğim için, bunu güzel de tanımladığım için, yani kendim en azından böyle düşünüyorum, onlar da bana saygı duyuyorlar. Ben de onlara saygı duyuyorum. Yani bir psikoloğumuz ile görüştüğümde, bir sosyoloğumuzla görüştüğümde ya da çocuk gelişimcisi ile görüştüğümde hani paslaşabiliyoruz rahatlıkla. Yani o kendi alanını muhafaza ediyor, ben de kendi alanımı muhafaza ediyorum.*" (K14)

"*Hamdolsun öyle tepki almadım hocam ya. Bazı arkadaşlar daha önceden aldığını söylüyordu ama ben öyle bir şey almadım. Benim de ilk giderken ön yargı olarak acaba ideolojik yaklaşım dolayısıyla tepki alır mıyım diye korkum vardı, olmadı çok şükür. Personel konusunda biraz onlar da çekiniyorlar âmirlerinden, kimi âmirin yaklaşımı o kadar iyi değildi. Şimdiki âmirimizde sıkıntımız yok ama öyle düşünüyorum yani.*" (K21)

Katılımcılara "**Kurumda sizi sadece bir din görevlisi olarak mı görüyorlar yoksa manevi danışmanlığın hizmet alanından haberdarlar mı? Personelin de sizden MDR hizmeti talep ettiği oluyor mu?**" soruları yöneltilerek kurum yönetimi ve personelinin manevi danışmanın sunduğu hizmetten haberdar olup olmadıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen verilere bakıldığında görüşülen 21 manevi danışmandan 13 tanesi kurum personeli tarafından manevi danışman olarak görüldüğünü ve hizmet alanlarından haberdar olunduğunu, kurum personeli içerisinde çoğunlukla fetva konusunda olmakla birlikte manevi danışmanlık alanında da hizmet talep edenlerin bulunduğunu belirttiğini görmekteyiz. Bu kanaatteki manevi danışmanların ifadeleri şöyledir:

"*Manevi danışmanlıktan haberdarlar hocam. Zaman zaman onlarla da görüşüyoruz, onlar da gelirler bazı sorular sorarlar, bazen danışırlar. Beraber sohbet ediyoruz, bazen onlara da sanki adeta terapi demeyelim ama onları da rahatlatıcı programlar yapıyoruz. Mesela bebek mevlidi yaptık, orada sohbetimizi yaptık. Hep beraber, hepsi katıldı, hepsi dinledi. Özelde de gelirler sorarlar kafalarına takılan bir soru olduğunda. Bu gerek fetvayla da alakalı olabiliyor, zaman zaman manevi rehberlik alanıyla alakalı da soruları oluyor hocam.*" (K3)

"*Kuruma girdiğimiz an itibariyle manevi danışman ve rehber olarak biz karşılanıyoruz. Birbirlerine haber ederken özellikle bu kelimeyi kullanıyorlar. Yani manevi danışman hanım geldi, işte müftülükten rehber hocamız geldi şeklinde birbirlerine haberdar ederken veya bir üst kata çıkarken bu konuşmalara ben şahitlik ediyorum. Dolayısıyla bir vaizden daha çok kadın konukevinde manevi danışman ve rehber olarak görülüyoruz. Orada çalışan hanımefendilerin bizden talebi şu oluyor, hocam hani keşke daha fazla gün gelebilseniz veya buraya geldiğinizde daha fazla saat kalabilseniz de bizim de size anlatacağımız şeyler var. Hani sadece onlar sorunluymuş gibi görünüyor ama bizim de yaşadığımız şeyler var. Biz burada sürekli çalıştığımız için aslında size ulaşamıyoruz diyorlar. Elimizden geldiği kadar ayaküstü sohbetlerde onlara da yardımcı olmaya çalışıyoruz ama yetiyor mu, kesinlikle yetmiyor.*" (K4)

"*İlk önce bir din hocası, bir vaiz, dini görevli olarak gördüler ama sonrasında ben büromuzu tanıttığımda yaptığımız hizmetleri söylediğimde şu an iki türlü de yaklaşıyorlar. Yani hem dini soruları oluyor hem de mesela boşanan bir personelimiz var. Onunla görüşmelerimiz oluyor. O şekilde ya da ailesinde başka problemleri*

yaşayanlar varsa manevi rehberlik hizmeti de veriyoruz. Onlar da özellikle derslerime katılmak isterler. Bir hafta boyunca kafalarında sorular varsa onları bana sormak isterler." (K6)

"*Manevi danışmanlığın farkındalar ve talep ediyorlar. Hatta bazen mesela orada eğitimde görevli öğretmen hanım hocam ben şu konuyu anlattım ama manevi boyutu, manevi yönünü de siz verebilir misiniz diyor.*" (K11)

"*Personel de evet kesinlikle manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti talep ediyorlar. Hatta bazen onlara da bu hizmeti verme konusunda zaman ayırmak durumunda kalabiliyoruz. Yani bayanlarla olan programlarımız bittikten sonra aşağıda onların çay ocağında veya kendi odalarında bireysel olarak görüşmek isteyenler olabiliyor. Çay saati yapıp soru sormak isteyenler olabiliyor. Bu anlamda hizmetimizden haberdarlar.*" (K12)

Görüşme yapılan 21 manevi danışmandan 8 tanesi ise personelin kendilerini sadece müftülükten gelen bir din görevlisi olarak gördüklerini ve manevi danışmanlık hizmet alanını bilmediklerini ifade etmektedir. Bu kanaatteki manevi danışanların ifadeleri şöyledir:

"*Manevi danışmanlığı çok bildiklerini düşünmüyorum, müftülükten gidiyor olduğumuz için din görevlisi olarak görüyorlar.*" (K1)

"*Personelin genellikle yardım talep ettiği alan fetva noktasında. Yani aslında din görevlisi olarak görüyorlar. Manevi danışmanlıkla ilgili kafalarında net bir tanım olduğunu düşünmüyorum. Hoca olarak görüyorlar yani din hocası. Zaten kadınlara duyuru yaparken de din hocası geldi diye duyuru yapıyorlar.*" (K7)

"*Beni din görevlisi olarak görüyorlar diye düşünüyorum çünkü işte hani müftülükten hocamız geldi, hoca geldi diyorlar, hocanın dersi var gibi. Manevi danışmanlık, rehberlik bu alanı pek bilmiyorlar diye düşünüyorum. Dediğim gibi Diyanet'ten hoca olarak, vaize, din görevlisi olarak biliyorlar. Kurumda çalışan kişiler de bu hizmete ihtiyaç hissediyorlar, kimi zaman gelip sohbetlerime katılıyorlar, dinliyorlar ve orada kadın konukevinde kalan hanımlara da dinlemelerini ve gerçekten etkili olduğunu, işte şanslısınız ne güzel sohbetler dinliyorsunuz diyerek böyle düşüncelerini belirterek etkili olduğunu söylüyorlar.*" (K9)

"*Manevi danışmanlık anlamında bu konuda çok bir bilgiye sahip değiller ama yeri geldikçe zaman elverdikçe geliş amacımızın manevi danışmanlık olduğunu özellikle ifade etme gayreti içinde bulunuyoruz. Sadece bir din görevlisi olmadığımızı, bu anlamda bayanlara bu konuda destek ve yardımcı olmak istediğimizi de yeri geldikçe altını çizerek ifade ediyoruz.*" (K13)

"*Beni sadece müftülükten görevlendirme gelen bir Kur'ân kursu hocası olarak biliyorlar. Manevi danışmanlık ve rehberlik alanını duymamışlar sanırım. Hiç öyle bir dönüt almadım.*" (K15)

"*Manevi danışmanlığı bilmiyorlar hocam. Burada çalışan memurlara ya da idarecilere manevi danışmanlığa duyulan ihtiyaç hakkında onlara bilgilendirme yapılmalı ya da eğitim verilmeli, bilmiyorum. Bizim görevimizin farkında değiller diye düşünüyorum. Ne iş yaptığımızı bilmiyorlar yani sadece böyle oraya camiden gelen bir hoca gözüyle bakıyorlar gibi.*" (K17)

"*Kurumda beni sadece din görevlisi olarak görüyorlar, müftülükten gelen bir din görevlisi, sadece bu.*" (K20)

Yine bu tema ile bağlantılı olarak katılımcılara "**Görev yaptığınız kurumda tam mesai ile çalışan bir psikolog var mı ve birlikte yürüttüğünüz bir faaliyet var mı?**" soruları yöneltilerek manevi danışmanların kurumla ve özellikle ruh sağlığı alanında destek sunan personelle iletişim ve iş birliği düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Görüşme gerçekleştirilen katılımcılardan bazılarının kurumlar arası ortak bir çalışma ile yürütülen bu hizmette kurum personeli ile iş birliği yapılmasının hizmetin verimine sağlayacağı olumlu etkiyi vurguladığı görülmüştür. Katılımcıların 11 tanesi kurumda görevli psikologla ya da onunla değilse de sosyal çalışmacılar ve idare ile iş birliği içerisinde hizmet yürüttüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların konuyla ilgili ifadeleri şöyledir:

"*Psikolog yeni atandı, yani yaklaşık işte 1-2 senelik. Ancak onunla herhangi bir şey yapmadık henüz. Daha öncesinde psikolog yoktu ama bu benim aile okulu yaptığım yıllarda diğer eğitim sorumluları yardımcı olmuşlardı. Onlar işte mesela ben aile okulu yaptığımda işte avukat getirdim, işte kişisel gelişim uzmanı getirdim, bizim yine vaizlerimizden arkadaşlar geldiğinde hani ortamı hazırlama, kadınları toplama bu konularda mesela hepsi yardımcı oldular. Yani herhangi bir sıkıntı hiç çıkarmadılar ama psikolog hanımla herhangi bir böyle ortak bir şey yapmadık bu zamana kadar açıkçası.*

Kurum idaresi kandil programında helvalar bizden olsun, işte biz yapalım gibi kadınların bu tür şeylerinde destek oldular. Ha biz kendimiz de götürdük, yaptık ama onlar da yaptılar. Allah razı olsun. Hiçbir zaman biz program yapalım dediğimizde neden yapıyoruz demediler hatta biz de katkıda bulunalım dediler, bizden de olsun dediler." (K2)

"*Psikoloğumuz var, sosyal işlerle ilgilenen uzmanımız var dolayısıyla personel eksikliği yok bulunduğum kadın konukevinde. Zaten kurumda bulunan psikolog arkadaşla ya da sosyolog olan arkadaşla istişare ederek bazı şeyleri götürmeye çalışıyoruz. Bu noktada güzel bir işbirliğimiz var yani paslaşıyoruz. Hiç kimse şu kafada değil yani ben psikoloğum her şeye yeterim, ben manevi danışmanım her türlü problemi çözerim demiyoruz. Çünkü insan dediğimiz şey karmaşık bir yapıya sahip. Ona iyi gelmeye çalışırken sistemi daha da çok karıştırmamak gerekiyor. O yüzden alan sınırını oldukça fazla önemsiyorum diyebilirim. Onların alanına giren ya da benim alanıma giren noktaları paslaşıyoruz. Yani alan ayrımı, işte bizim tedavi etme sürecinde olup olmamamız veya işte kişinin özel hikâyesinden ne kadar haberdar olup olmayacağımız gibi durumlar oradaki arkadaşlarla istişare ettiğimiz noktada ortaya çıkıyor. Kadın konukevlerinde yapılan çalışmanın en güzel yanı bu, hani sacayağı gibi düşünün, psikolog, sosyolog ve dini rehberlik yapan din görevlisinin aslında birlikte çalışması. Bu üç alan hani bireyin sorununda tamamlandığı zaman, gerçekten doğru rehberlik yaptığı zaman o kişi çözüme ulaşıyor. Ben sadece manevi hatırlatmalar yaparsam bunun psikolog ya da işte sosyolog tarafından olması gereken nokta yeterince doldurulamazsa sorun aslında geçici bir süre için çözülmüş gibi görünüyor. Ben bunun daha böyle bilimler arası ya da işte ne bileyim daha kolektif bir çalışmayla yapılması gerektiğini düşünüyorum. Dolayısıyla her alanda bu hizmet tamamlandığı zaman tam bir manevi danışmanlık ve rehberlik olmuş oluyor.*" (K4)

"*Açıkçası psikolog ve sosyolog arkadaşlarla direkt temasa hiç geçemedik. Biraz dünya görüşü olarak farklı arkadaşlar ve özellikle onların benim gelişimden çok da memnun kalmadıklarının farkındayım ama ben şahsen buradaki yönetimden çok memnun kaldım. Yönetim ve diğerlerinin hepsinin ilgisi çok iyi olunca onların kapısının her zaman kapalı olması beni çok rahatsız etmedi. Müdiremiz çok ilgiyle karşıladı ilk günden beri, ne ihtiyacınız var, nasıl bir program isterseniz yapalım diye daima destekledi. Hatta müftülük olarak kandil programı gibi böyle cami programları yaptığımızda, yaptığımız*

cami programlarının afişlerini attığımda, dışarı çıkma yasağı olmayan kadınları araçla gönderdi, yanlarında bir memur hanımla birlikte. Hem onlara bir değişiklik oldu." (K8)

"*Evet, psikolog var ama yani öyle birlikte yürüttüğümüz bir çalışma yok. Bazen hocam işte şu hanımefendinin şu sıkıntısı var, özel konuşma imkânınız olur mu ya da hocam bu hafta şu konuyu anlatabilir misiniz diye bir gün önceden konuyu atarlar. Şu konuya temas etme imkânınız var mı diye ifade ediyorlar ama özel olarak beraber yürüttüğümüz bir projemiz yok, irtibat halindeyiz. Ben de içeride herhangi bir olumsuz durumla karşılaşmışsam, bayanların cümle arasında işte ne bileyim intihardır ya da kendine zarar verme gibi bir durumla karşılaşsam, en ufak bir şey hissettiğim takdirde ben de kendileriyle bu konuyu konuşuyorum. Ama daha çok onların hocam şu konuya temas etme imkânınız var mı, şu hanımefendiyle özel görüşseniz sanki faydalı olur diye bize yönlendirdikleri misafirler oluyor. Bizim kendi sorumluluklarımızı ve sınırlarımızı bilmemiz lazım hocam. Yani biz oraya gidip çalıştığımız zaman bir psikolog ya da psikiyatrist olmadığımızı bilmemiz lazım. Bir manevi rehberin sınırları ve sorumluluklarının ne olduğunun farkında ve bunları bilerek çalışmamız lazım. Yoksa iki taraf için de hocam sıkıntılar doğurabilir. Kurumlar arası iş birliği konusunda da yeterli bir donanıma sahip olmamız gerekir ki gittiğimiz kurumda sıkıntı yaşamayalım. Mesela orada çalışan sosyal çalışmacı arkadaşlarımız ya da diğer uzman kişilere soruyorum özellikle anlatmamı istediğiniz bir konu var mı diye. Siz hanımlarla benden daha çok hemhâlsiniz, bu konu anlatılsa bayanlar için daha iyi olur dediğiniz bir konu varsa diye özellikle kurumdaki personelle bu konuda istişare halindeyiz.*" (K13)

"*Evet, kurumda psikoloğumuz var. Biz kurum dışından gelen kimseler olduğumuz için sosyal hizmetlerde görevli olan kimselerin bizimle iş birliği içerisinde olması bizim yapmış olduğumuz hizmetin kalitesini arttırıyor. Sosyal hizmetlerle ortak yaptığımız bu çalışmada bize gerekli olan rehberliği yapmadıklarında biz o kuruma gerçekten gerekli olan bu hizmeti götüremiyoruz. Bu bağlamda bulunduğum kadın konukevindekiler bana gerçekten yardımcı oldular. Danışanla özel görüşmeden önce kadın konukevinde bulunan gerek sosyolog, psikolog, gerek kadın konukevi müdürümüz bu konuda bana rehberlik yapıyor. Yani bir hanım benimle görüşmek istediğinde onun ismini anons etmeden önce psikoloğun muhakkak yanına giderim. O yoksa o anda sosyolog olan arkadaşımız vardır. Gerekli ön bilgiyi elde ederim ve gerekli olan o ön bilgiden sonra görüşürüm. Çünkü bipolar hastası olabiliyor, işte obsesif kompulsif bozuklukları olabiliyor ya da şizofren*

belirtileri gösterebiliyor ya da karşıdaki insanın gayri ahlaki tutumları olabiliyor. Ben bunu bilemiyorum ama hani yalan söyleme, olayları çarpıtma, işte art niyet saklayan tutumları olanlar var ama bu konu hakkında benim bir bilgim yok ve ben bunları, bu ön bilgiyi psikologlardan, sosyologlarımızdan, hani hiç kimse yoksa kadın konukevi müdürümüzden elde ediyorum. Karşıdaki insanın durumunu göz önünde bulundurarak onlara gerekli manevi danışmanlık, rehberlik hizmetini veriyorum. Özel mental bir durumu var mı, ruhsal bir rahatsızlığı var mı diye soruyorum. Ön bir bilgi elde ediyorum ve elde etmiş olduğum o ön bilgi üzerinden benimle özel görüşmek isteyen kimseye doğru bir usulle yaklaşmaya çalışıyorum. Çünkü sonuç itibariyle ben haftanın iki günü oradayım ve bu insanın ruhsal bir rahatsızlığı olabilir, daha özel bir durumu olabilir ve din zemini üzerinden bana yöneltmiş olduğu soruya ben doğru bir usul ile cevap vermekle mükellefim. Bu bağlamda onun hakkında ön bilgiye sahip olmam gerekiyor. Dediğim gibi psikologlarımız, sosyologlarımız, çalışanlarımız ve kadın konukevi müdürümüz bu konuda gerekli rehberliği yapıyorlar. Manevi danışmanlık hizmeti veren bir kimse sınırlarını iyi belirlemeli. Yani bir psikolog, psikiyatrist olmadığının farkında olmalı ve din zemini üzerinden gerekli rehberliği yapmalı, gerekli telkinlerde bulunmalı ve kişiyi doğru bir şekilde yönlendirmeli. Yani bir komşum bir yakınım gelip bana dese ki senin psikolojin bozuk, sen bir psikoloğa git ya da psikiyatriye git dese bu çok itici. Çok farklı algılarım ben bunu, Sen bana ne demek istiyorsun, ben deli miyim diye belki tepki bile verebilirim. Ama bir otoriteden, güven duyduğum bir kimseden, ya sen hani böyle bir destek alsan, böyle bir rehberlik alsan belki de hani senin için daha iyi olur gibi bir cümle duysam belki de böyle bir rehberlik alma ihtiyacım var derim. Hani bu bağlamda bizler kendi sınırlarımızı koruyarak ve gerektiğinde yönlendirme yaparak aslında bu alanda hizmet veren kimselere de yardımcı olmuş oluyoruz." (K14)

"*Kurumda psikoloğumuz var. Kendisiyle zaman zaman görüşmeler yapıyorum. O da genç hoş bir hanım, genç bir psikolog. O tabii her gün hanımlarla görüşmeler yapıyor. Ben onunla görüştüğüm zaman hangi konularda eksiğimiz var, bir manevi rehber olarak hangi konuda ben neler yapabilirim diye kendisiyle görüşmelerim oluyor mutlaka*." (K16).

Görüşme gerçekleştirilen 21 manevi danışmandan 10 tanesi kurumda görevli psikoloğu ya tanımadığını ya da tanısa da gerek psikolog gerek diğer kurum personeli ile iş birliği içerisinde bir faaliyetlerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Manevi danışmanların konuyla ilgili ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"*Şu an bilemeyeceğim hocam çünkü oradaki çalışanlar da çok çabuk değişebiliyor. Mesela bazı kadınların özel durumları oluyor, oradaki hiçbirinin hikâyesi birbirine benzemiyor ama biz bir ortak konu seçiyoruz ve ortak konu çerçevesinde işte sohbetimizi yapıyoruz ama önden bilmiş olsak belki oradaki dokunuşlarımız daha etkili olabilir. Bununla alakalı bir şey söyleyebilirim. Mesela bir defasında gittiğimde oturur oturmaz bir hanım şey dedi bana, hemen karşısındayım, daha önce işte intihara birkaç kez teşebbüs ettim yine edeceğim deyince mesela bizim gündemimiz değişti ama değiştiren şey ne oldu hocam onun orada kendini ifade etmesi oldu. Böyle şeyleri biliyor olsak belki dokunuşlarımız çok böyle nokta dokunuşlar olur diye düşünüyorum.*" (K1)

"*Psikologla tanıştım ama beraber bir faaliyet yürütmedik açıkçası. Birebir nasıl bir faaliyet yürütüyor ben onu çok bilmiyorum tabii ama kadınlar danışmaya gittiklerinde çok olumlu geri dönüş almıyorlar diye biliyorum. Bunu kadınların yorumları üzerinden diyorum. Yani böyle dertlerini dinlediklerinde çok iyi çözüm bulamadıklarını, bir şey olmadığını söylüyorlar.*" (K7)

"*Ortak yürüttüğümüz faaliyet olmadı. Tanışmadık, yani psikolog var diye düşünüyorum. Hatta hemşire de varmış ama hiç tanışmadık. Dediğim gibi işte kurumda çalışan personelle tanışmadık, tanıştırılmadık. Mesela hemşireyi de sadece işte bir hanımın doktora gitme durumu söz konusu oldu. Hemşirenin ayarlayacağını, planlayacağını söylediler ve bir kere onun odasında namaz kılmıştım, öyle tanışmıştık hemşireyle. Psikolog da var diye biliyorum ama dediğim gibi kurumda çalışan personelle hiç tanışmadım. Üç katlı bir bina, her katında birçok personel var ama denk gelirsem, rast gelirsem tanışıyorum yoksa tanışmadım. Ortak bir çalışmamız yok.*" (K9)

"*Bizimle birlikte bir şey yürüttüklerine şahit olmadık. Böyle bir talepleri de olmadı. Müdire hanımla konuştuğumuz zaman onların hizmet, çalışma alanının farklı olduğunu söyledi. Bu anlamda bizden bir talepleri olmadı ama kurumda psikologlar var.*" (K12)

"*Kurumda psikolog var ama yok hocam, yok kesinlikle yani konuşmaya bile mesela ben gittiğim zaman bir bayan hakkında konuşmak istiyorum, konuşamıyorsun bile hocam. Böyle kapatıyor sanki kendini ve böyle konuşmasıyla konuşmak istemiyorum der gibi kapatıyor. Yani yeri geliyor mesela bayanlar hakkında bilgi edinmek istiyorum. O bayana yardımcı olmam için manevi anlamda ama kapatıyor. İş birliğine gitseler gerçekten çok faydalı olur yani benim açımdan da. Mesela onların bilmediği birçok şeyi bazen ben biliyorum çünkü bana söylüyor bayan diyor ki mesela onların haberi yok hocam, ben sadece size söyledim bunu diyor.*" (K17)

"*Aşağıda psikolog hanım var ama öyle birlikte bir şey yapmadık. Yani onlar bir istekte bulunmadı. Benim de hiç aklıma gelmedi. Aslında fikir alışverişi olsa güzel olurdu.*" (K19)

4.4. Kadın Konukevlerinde Görevli Manevi Danışmanların Sunulan Hizmetin Etkinliği ve Verimliliğini Arttırmaya Yönelik Talep ve Önerileri

Araştırma kapsamında görüşülen manevi danışmanlara "**Kadın konukevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin daha etkin ve verimli yürütülebilmesi için talep ve önerileriniz nelerdir?**" sorusu yöneltilerek bizzat sahada hizmetin içinde bulunan personelden hizmetin verimine nelerin katkı sağlayabileceği konusunda talep ve önerileri alınmaya çalışılmıştır. Katılımcıların konuyla ilgili ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"*Hocam bir kere kadın konukevlerinin fiziki şartlar gerçekten önemli, belki birinci etapta önemli değil ama yine önemli olduğunu düşünenlerdenim çünkü gerçekten kadınlar orada sıkılabiliyorlar. İkinci olarak biz kadın konukevine gidenler, hanımlarla görüşmeden önce çok çok özel durumu olan hanımların durumları ile alakalı önden bilgilendirilebilirsek hani belki ona göre konularımızı seçer, ona göre faaliyetlerimizi yapabiliriz, yani düzenleyebiliriz. Bu çok zor bir şey değil aslında. Bilmiyorum ile göre, yere göre değişebilir ama görev süremiz haftada 2 güne çıkarılabilir. Bir de aslında bu Kur'an öğrenme programları buralar için kolaylaştırılabilse yani belki sınıf kişi sayısını daha az tutarak hatta belki isimlerinin sisteme girilmemesi gerekebilir ama oradaki o Kur'an öğretim programlarının kolaylaştırılıp yaygınlaştırılması onlar için çok iyi olur. Mesela ben bazen sureleri, özellikle Fatiha Suresi'ni sesli okumaya gayret ediyorum,*

bana eşlik etsinler istiyorum. Bir gün genç hanımefendinin bir tanesi dedi ki ben bu surelerin sadece bir kısmını, çok az bir sureyi babaannemden öğrenebildim. Benim annem ve babam agnostikti dedi. Böyle kimseler gelebiliyorlar dolayısıyla bizim orada sadece bence manevi danışmanlık yapmak değil de aslında dini öğretmek, özellikle isteyenlere din ve dini kuralları, Kur'an-ı Kerim'i okumayı öğretmek gibi bir borcumuz olduğunu düşünüyorum. Çünkü nasıl halk eğitimden bir öğretmen orada atölye yapıyorsa bizim de böyle atölye tarzında Kur'an öğretim programını sosyal hizmet kurumları için bir güncellememiz lazım. Çünkü kadınlar boşta kalabiliyorlar, bazısı el işi yapmak da istemiyor. Bizim görev süremiz arttırılırsa bu dersi biz de verebiliriz. Mesela geçen yaz 4-6 yaş Kur'ân Kursu hocalarımızdan bir tanesinin kurumda görev almasını rica ettik ve dedik ki çocuklara etkinlikler yapsın. Çok verimli oldu, çocuklar çok hoşnut oldu, anneler çok hoşnut oldu." (K1)

"*Öncelikle kadın konukevlerinde çalışan personelin donanımlı olması gerekiyor. Şunu da eklemek istiyorum; bu kurumlara gidenlerin mesela işte bir sene veya iki sene gitti, öbür sene öteki gitmeli, ben bundan yana değilim. Çünkü orada hizmetin aksamaması ve hizmetin devamlılığı için bu işi bilen bir insanın devamlı gitmesi lazım. Belki hani kişisel anlamda isteğe bağlı olarak tamam değiştirilebilir ama orada uzun soluklu bir eğitim ve uzun soluklu bir kişinin olması lazım. Mesela orada değişik projeler yapılabilir. Yani aile okulu, aileyi yeniden orada canlandırmak gibi çünkü aile olamıyor o kadınlar, bütün mesele o zaten, aile olmayı başaramıyorlar. Anne babalarında da yok yani hocam, aile olamamış insanların çocukları onlar. Onlar da aile kuramamışlar ve inanın onların çocukları orada doğuyor, büyüyor. Onlar da aile olmayı başaramıyorlar işte sanki bu böyle bir kısır döngü. Çocuk evlerinde büyüyorlar, yetişkin oluyorlar on sekizinden sonra tekrar hayat kurmaya çalışıyorlar, olmuyor. Tekrar kadın evine geliyorlar, tekrar oradan çıkıyorlar. Böyle bir döngünün içinde onlar. Biz orada aileyi sevdirmeliyiz.*" (K2).

"*Mesela online dahi olsa zaman zaman bu alandaki birikimi olan akademisyenlerden süpervizyon alınabilir. Belki kendi aramızda, kadın konukevinde görev yapan arkadaşlarla bir grubumuz olabilir ve birbirimize de süpervizörlük yapabiliriz aslında. Bunu niye daha önce düşünmedik bilmiyorum. Yine Başkanlığımızın göreve atandığımız yıllarda bize vermiş olduğu çok kıymetli seminerler, eğitimler vardı. Uzun zamandır bunlardan uzak kaldık. Hani beslenme açısından ben tekrardan seminer*

almamız gerektiğini düşünüyorum. Belki burada tecrübe paylaşımlarına ağırlık verilebilir. Hizmet kalitemizi arttırmak açısından yürütmüş olduğumuz çalışmanın mahiyeti hakkında kendi kurum âmirlerimize de bu noktada biraz daha kapsamlı bir bilgilendirme yapılabilir diye düşünüyorum. Hani belirli çalışmalarda hizmette birliktelik sağlanması önemli, mesela biz orada bir kütüphane kuralım dedik, Başkanlığa da hatta bunu yazı olarak yazdırmıştık ama bunu başaramadık. Böyle konular bireysel talebe de bakmamalı hocam. Yani Başkanlık tarafından bence bütün kurumlarda aynı kalitede, aynı şekilde bir hizmet yürütmemiz gerekiyor, standart bir hizmet yürütmemiz gerekiyor. Çocuk evinde yürütülen hizmet başkadır, kadın konukevindeki hizmet başkadır. O nedenle kadın konukevlerinde görev yapan personele yönelik özel ayrı bir çalışma yapılabilir, yapılmalı da. Bizim bütün şehirlerdeki kadın konukevlerinde standart bir hizmet oluşturmamız ve yürütmemiz gerekiyor. Bizim hizmet verdiğimiz hanımlar zaten o şehrin yerel hanımları değil, başka şehirlerden gelme olduğu için ortak standart bir çalışma yürütmemiz gerekiyor. Bize belki bir çalıştay yapılabilir ve belki o çalıştayda bir başka arkadaşım istifade ettiği başka bir şeyi paylaşacak ve böylece biz ne yapabiliriz diye materyal oluşturabiliriz." (K3)

"*Teklif olarak belki şunları sunabilirim. Gün boyunca manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti verebilecek bir görevlinin mutlaka bu kurumlarda olması gerekiyor. Özellikle manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti yapan görevlilere hani bir kere eğitim verildi diye bu iş olmuş bitmiş gibi takılmaktan daha ziyade belki 6 ayda bir motivasyon seminerleri yapılması gerektiğini düşünüyorum. Genel olarak hazırlanmış bir seminerin içerisinde bir iki başlığın kadın konukevleriyle ilgili olmasından ziyade, gerçekten kadın konukevinin bir ana başlık olması gerektiğini düşünüyorum. Yani manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti noktasında motivasyon ve eğitim seminerlerinin ayrıca kadın konukevleri başlığı altında verilmesi gerektiğini ve manevi danışmanların seminerlerde sahada bu alanda yapılmış olan özel çalışmalardan haberdar edilmesi, özellikle kaynak noktasında kurum olarak desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum. Kurumumuzun çıkardığı bir kitapçık bu iş için yeterli değil, daha fazla kaynak gerekiyor. Psikoloji, felsefe ya da sosyoloji gibi birimler daha çok batı kökenli kaynaklar üzerinden önümüze geliyor. Sunum yapan insanların bize tavsiye ettiği birçok makale ya da kitap yine batı tarafından tutulmuş insanlar. Karşı mıyız, hayır ama bizim geleneğimizde bizim toprağımızda yetişen insanların çalışmalarına da ihtiyacımız var. Yani manevi*

danışmanlık ve rehberlik noktasında kendi geleneksel kaynaklarımızdan da istifade etmeliyiz diye düşünüyorum." (K4)

"*Bizim kurumumuz açısından hiç olmazsa yılda bir, kadın konukevine giden hizmet götüren arkadaşlara özel, yani bu hiç yapılmadı, dediğimiz gibi genel seminerler yapıldı, en azından kadın konukevine yönelik özel seminerler yapılabilir. Verilebiliyorsa eğer tecrübeli psikologlarımızla bir süpervizyon çalışması yapılabilir, bizim için çok iyi olacağını düşünüyorum. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kadın konukevine yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri diye sadece incecik bir kitabımız var. Bu noktada yayınlar, böyle içerikler, orada değinilecek konular, bununla ilgili örnekler arttırılabilir. Şimdi dijital bir çağda yaşıyoruz. Video, film gibi bu anlamda içeriklere de ihtiyaç var. Böyle ruha dokunan kısa animasyonlar ne kadar tesir ediyor yani burada bizim onlarla buluşturulmamız içerik noktasında faydalı olur diye düşünüyorum.*" (K5)

"*Boş zamandan kaynaklı ve birbirlerinden olumsuz örnek alma konusunda biraz sıkıntı yaşıyoruz. Ben bunun daha çok boş zamandan kaynaklandığını düşünüyorum çünkü yapacak herhangi bir şeyleri yok. Ufak tefek mutfak görevleri, iş paylaşımı gibi görevleri varsa da keşke imkânlar olsa da bu kadınlar biraz daha bir şeyler üretebilseler. Televizyon karşısında vakit geçirme, canlarının sıkılması, sürekli yatmak istemeleri, fiziksel olarak da onları geriletiyor. Çok boş kaldıkları için birbirlerinden olumsuz etkileniyorlar. Bir meşgale, eğitim süreci olabilir. Diğer iller nasıl bilmiyorum ama bu konuda burada ben bir eksiklik olduğunu görüyorum. Biz oraya bir kurs açmayı düşündük ama sirkülasyon çok fazla ve bizim eğitim hizmetlerinin sayı sınırı vesaire oradaki engellere takıldık. Çocuklara 4-6 yaş kursu açmayı düşündük oradaki çocukların gelişimi, birbirleriyle etkilenmemesi, olumsuz örnekleri çok fazla işitmemesi adına. Orada da sirkülasyonun çok hızlı olması nedeniyle bu sayı şartlarına takıldık yine olmadı. Bunlar aşılabilir belki kadın konukevlerine özel bir hizmet verilebilir. Oradaki görevlimizden isim veya sayı girmesinden ziyade verdiği hizmet şeklinde bir şey alınabilir. Yani günlük orada bir görevlimizin olması, dini bilgiler ya da çocuk eğitimi açısından olumlu olabilir, bu şekilde maneviyatlarını da güçlendireceğini düşünüyorum.*" (K6)

"*Bir ihtisaslaşma olması gerektiğini düşünüyorum. Yani kadın konukevinde görevli bir kişi bu sene kadın konukevinde seneye onun yerine başkası, daha önce hiç yapmamış biri ya da o kişi seneye sevgi evlerine gibi farklı şekilde değil de bu konuda*

tecrübe oluştukça bir ihtisaslaşma olması daha sağlıklı olur diye düşünüyorum. Bence müfredat, yöntem ve tarz güncellenmeli. Yani mesela hangi metotla ne işlenmeli, hangi kaynaklardan istifade edilmeli? Bu kaynakları görevli personelin kendi araştırarak bulmasının yerine bence elinde hazır olması gerekiyor. Bir de bizim halk arasında vesvese dediğimiz aşırı düşünme hastalığı olan insanlar kurumda olabiliyor. Onlara ilmihal bilgisi verilirken hastalığını daha da tetiklememek için dikkatli anlatmak gerekiyor diye düşünüyorum." (K7)

"*Kur'ân kursu öğreticiliği ya da vaizlik alanında belirli bir sene çalışmamış olanların, yani halkın içerisinde aktif bir görevi belirli bir sene yapmamış olanların, daha yeni görevli birinin direkt bu göreve başlamasını tavsiye etmem. Hayatta henüz hiç tecrübesi olmayan birinin bu görevi bu kadar rahat yapabileceğini zannetmiyorum. Biraz görev yılının önemsenmesi lazım buralarda çalıştırılacak personelde. Bu kurumlarda bizim daha uzun zamanlı, uzun soluklu ve tek alanda uzmanlaşmamızı sağlayacak şekilde görevlendirilmemizi istiyorum. Yani hem oraya hem buraya değil de bir görevlinin bir alanda uzmanlaşması onun da yeterliliğini arttırması açısından daha iyi olacak. Gittiği kurumda daha uzun vakit geçirmesi, daha çok kadına, daha uzun saatler temasta bulunması hizmetin kalitesini arttıracak. Ayrıca gerçekten bize bu alanda eğitimlerin uzun soluklu olarak verilmesi kesinlikle gerekli yani dini anlamdaki eğitimden ziyade psikolojik ve sosyolojik eğitimleri kastediyorum. Alanında uzman hocalarla ve vaka incelemeleri, nasıl yaklaşılması gerektiği gibi ciddi böyle bir eğitimin verilmesi gerektiğini düşünüyorum ben.*" (K8)

"*Biraz önce de söylediğim gibi kadın konukevleri için bize çok fazla bir eğitim verilmedi. Hizmet içi eğitimde de sadece kurumsal bilgi verildi. Bununla ilgili özel eğitimler verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Kadın konukevlerinin sayısının azlığı ve giden görevlilerin de azlığı sebebiyle mi böyle bir durum söz konusu bilemiyorum. İstişareler, çalıştaylar düzenlenerek etkili bir hizmet için yapılması gerekenler, etkili manevi danışmanlık ve rehberlik için nasıl çalışmalar yapılabilir, katkı sunulabilir bununla ilgili illerde kurulacak manevi danışmanlık ve rehberlik heyetlerinin aktif rol alacağını ve katkı sağlayacağını düşünüyorum. Bir de mesela daha önce görev yaptığım kurumda çocuk sayısı çok fazlaydı ve çocuklarla ilgilenecek bir eğitimci yoktu. Çocuklar da hep bizimle birlikte, derslere anneleriyle birlikte katılıyorlardı ama burada onlarla ilgilenen iki tane görevli var. Hani bazı yerlerde bu gibi sıkıntılar da oluyor.*" (K9)

"*Başta da dediğim gibi hocam orada sürekli istihdamın sağlanmasının önemli olabileceğini düşünüyorum ben. Şu anda atmosfer buna uygun olabilir ama ilerleyen süreçte zaman neyi gösterecek bilemediğimiz için orada manevi danışmanın istihdam edilmesi olumlu olur diye düşünüyorum hocam. Benim görevlendirilmem kervan yolda düzülür hesabı yapıldı. Kadın konukevinde hani kimler barınır az buçuk bununla ilgili bilgimiz vardı ama neyle karşılaşacağız, kiminle karşılaşacağız tam bilmiyorduk açıkçası. Bu manada eğitimler yapılabilir yani bu eğitimlerin sayısı arttırılabilir. Bir de oradaki personelin sizi kabul etmesi, müdürün kabul etmesi önemli ve bunun ben özellikle altını çizmek istiyorum. Mesela ben hanımlarla görüşmeden önce tek tek personelin odalarına giderek hallerini, hatırlarını her hafta sorarım. Bunun iletişimde pozitif katkısının çok olduğunu düşünüyorum.*" (K10)

"*Buna daha önce de birkaç kez değindik ama düzenli bir görevlendirme olabilir çünkü hakikaten ihtiyaç oluyor. Bu hanımlar ya şiddet görmüşler ya da ne bileyim onun dışında farklı sıkıntıları olabiliyor. Hepsi dezavantajlı ve bu durumda insanın en çok aradığı alan maneviyat oluyor. Bu ayetlerde de öyle değil mi? Allah Teala diyor ya onun başına bir sıkıntı geldiğinde bizi arar, bize dua eder diye, biz bu ayeti kadın konukevlerinde çok görüyoruz. Orada sürekli birinin olmasının o hanımlar için faydalı olacağını düşünüyorum yani böyle bir teklif olabilir. Giden kişilerin de gerçekten hani donanımlı, eğitimler almış olması gerekir çünkü çok zor bir alan. Mesela zaman zaman kadın konukevlerindeki manevi danışmanlara özel, alanda sahada gerçekten ehil hocaların seminerleri, bu uzaktan da olabilir, eğitimler verip takviyeler olabilir çünkü her birimizin ihtiyacı var. Sosyal hizmetlerde görevli bütün personele yönelik eğitim verildiğinde bir hafta içinde sadece iki saat kadın konukevlerine ayrılmıştı. Bu da yeterli değildi. Mesleki yorgunlukla ilgili eğitimler, seminerler verilebilir çünkü şiddete maruz kalan, problemlerle, sıkıntılarla, krizlerle yaşayan insanlarla direkt birebir muhatap oluyoruz ve bu alanda biz de o yorgunluğu yaşayabiliyoruz.*" (K11)

"*Manevi danışmanlık hizmetinin haftada bire endekslenmeyip, belki haftanın belli günlerine düzenli bir şekilde aktarılması gerektiğini düşünüyorum. Zaman zaman orada bulunan bayanlara belki kişisel gelişim seminerleri de verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yine bizlere bireysel görüşme odası ayrılması gerektiğini düşünüyorum. Bizim hizmetimizin haricinde eğer söyleyecek olursak onlar için düzenli atölyeler açılırsa bayanların bizim haricimizde geçirdikleri vakitlerini daha kaliteli, daha huzurlu*

geçirebilmelerinin sağlanması gerektiğini düşünüyorum. Başkanlığımız tarafından orada uygulanabilir bir programın güncellenmesi gerektiğini düşünüyorum. Belki kadın konukevi özelinde bize özel eğitim vermeleri gerektiğini düşünüyorum. Yani sadece sosyal hizmetlere bağlı kurumlara giden personele değil de özellikle kadın konukevinde görevli personele özel bir eğitim verilmesi gerektiğini ve buradaki personelin özellikle geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Burada hizmet etme bilincinin aslında bütün personele aşılanması gerektiğini düşünüyorum. Oradaki hizmete sadece biri gönüllü olmasın, herkes gönüllü olsun, herkes o hizmeti götürmek istesin. Herkes o hizmetin bilincinde olsun. Bana göre toplum içerisinde en çok hizmet gerekliliği olan yerlerden biri diye düşünüyorum. Yani cami vaazından çok daha öte bir hizmet. Her personelimizin mutlaka bu bilinçte olması gerektiğini düşünüyorum. Bunun için de Başkanlığımızın özel yayınlar hazırlaması gerektiğini ve bizlere de belli periyotlarda gerek online gerek yüz yüze eğitimler vermesi gerektiğini düşünüyorum." (K12)

"*Düzenli olarak birinin orada bulunması bence verimliliği arttırır. Daha önce de söylediğim gibi bizlere ayrı bir odanın tahsis edilmesinin görüşmelerin kalitesini ve verimliliğini arttıracağını düşünüyorum. Üçüncü olarak da biz buraya başlamadan önce kadın konukevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sürecinde sizi burada neler bekliyor diye eğitim verildikten sonra personelin gönderilmesinin hizmetin kalite ve verimini arttıracağını düşünüyorum. Kuruma gelen hanımefendilere vermek için özellikle günübirlik dediğimiz bilgileri içeren kitapçıklar ya da bazen hanımefendiler bizden Kur'ân-ı Kerim istiyorlar, elif-bâ istiyorlar, orada uzun süre kalanlara Kur'ân-ı Kerim öğretmek için ya da meal okutmak için bize materyal desteğinde bulunabilirler. Başkanlık bize orada onlara ait bir kütüphane oluşturma konusunda bir destek verebilir. Ayrıca çalışma programının her sene oradaki hanımların ihtiyaçlarına göre revize edilerek gönderilmesi daha faydalı olacaktır.*" (K13)

"*Elimizdeki yıllık planın sosyal hizmetlerle birlikte tekrar elden geçirilmesi ve kavramlara daha çok ağırlık verilmesini, kader kavramı, yaratıcı kavramı, ahiret kavramı, sevgi, güven kavramı, ahlak kavramı, din kavramı, kavramlar üzerinden bir planlama yapılmasını. Allah'ı tanıtan, Rabbimizi anlatan, isimlerini içeren, peygamber kıssaları ve hikâyeler içeren bir kaynak oluşturulmasını yani planlamanın içerisine bunun da eklenmesini talep ediyorum. Elimdeki plandan örnek vererek söylüyorum mesela Kur'ân-ı Kerim'de aile örnekleri diyor. Bu çok genel bir başlık ve bunu benim sadece bir*

oturumda anlatmam gerekiyor. Hani bunun için planın biraz daha gerçekçi olmasını tavsiye edebilirim. Kadın konukevine yönelik materyallerin geliştirilmesi gerektiğini tavsiye edebilirim. Hizmetin standartlaşması için de buna ihtiyaç var. Bunun haricinde Türkiye genelinde kadın konukevinde hizmet veren diğer meslektaşlarımla aslında bağlantı içerisinde olabileceğiniz bir grup oluşturulabilir ve birbirimizden daha çok istifade edebiliriz. Bir de belki kendi kurumum adına bulunduğum ilde biz kadın konukevi ile gerekli iş birliği içerisindeyiz ama bu standardın Türkiye'nin genelinde de olması gerektiğini düşünüyorum. Gerekli iş birliği ve destek olmadığı zaman hizmet kalitesi de düşüyor. Gerçekten gerekli destek olmadığı zaman siz de orada olmak istemiyorsunuz çünkü biz o kuruma dışarıdan geleniz. Gerekli ev sahipliğini yapmadıkları zaman biz de orada ister istemez tutunamayız yani devam edemeyiz. Bulunduğum il özelinde mevcut olan bu destek ve iş birliğinin Türkiye genelinde de olması gerektiğini düşünüyorum. Manevi danışmanların eğitimi konusunda bizim bir öğrenci değil de bir çalışan olduğumuzu da göz önünde bulundurarak esnek bir ihtisaslaşma sağlanmalı. Yani bu bizim için bir angarya, yük haline gelmemeli çünkü akademik anlamda bu alana girmememin sebebi de akademinin dayattığı sorumluluğu kaldıramayacağımı düşünüyorum. İhtisaslaşma derken bunu hizmet içi eğitim noktasında düşündüm yani ben vaizliğimi unutturacak şekilde bir ihtisaslaşmanın olmasını istemem çünkü orada her ne kadar biz manevi danışmanlıktan bahsetsek de hocalık vasfımız var, ondan koparılmak istemiyorum. Tamamen din görevliliği vasfından kopartılarak bir ihtisaslaşmanın doğru bir tutum olduğunu düşünmüyorum çünkü bunun yarın öbür gün bizim kurumun içerisinde bizim alanımız sizin alanınız gibi böyle bir çift başlılığa sebebiyet vereceğini düşünüyorum. Ben kendim pandemi sürecinde camiyi, sohbetlerimi çok özledim. Caminin halı kokusunu bile özledim. Biraz enteresan olacak ama o ortamı, o atmosferi özledim. Çünkü benim mesleğim bu yani böyle ihtisaslaşalım derken özünden, kaynağından koparılmadan belki ihtisaslaşmak gerekiyor." (K14)

"*Manevi danışmanlık ve rehberliğin farklı bir statüde olması gerektiğini düşünüyorum. Yani bir Kur'ân Kursu hocasının değil de bu alanda bir uzmanın, ayrı bir statünün olması gerektiğini düşünüyorum, böylece hizmetin kalitesi artar. Manevi danışmanın oradaki süresi uzatılabilir. Haftada 1 gün değil haftada 4 gün gidilebilir. Bizi daha donanımlı kılacak eğitimler olabilir. Ruhsal boyutunda verimli olabilmek için, mesela biz psikolojiyi çok bilmiyoruz, psikoloji temelli eğitimler olabilir. Mesela*

obsesyon gibi bir hastalığı olan kişiler var, biz çok fayda sağlayamıyoruz, vesvese bağlamından bakıyoruz olaya. Psikoloji boyutuyla ilgili eğitimler almış olsak daha donanımlı, daha kaliteli, daha verimli olabiliriz. Bir de kadın konukevleri hakkında kılavuz bir kitap var. Ekstradan bizim bir materyalimiz yok. Kadın konukevleri için dokümanlarımız olsa daha güzel olur." (K15)

"*Mesela sık sık hizmet içi eğitime alınmak isterim hocam. Çünkü karşılaştığımız vakalar var, sorunlar var. Hani onlara nasıl yaklaşmamız gerekir, daha güzel yaklaşım yöntemleri, bilgilendirme konusunda hizmet içi eğitimlerin arttırılmasını talep ederim. Az önce söylediğimiz gibi süpervizör desteği olması güzel olur. Mesela bize manevi danışmanlık ve rehberlik alanında tezsiz yüksek lisans imkânının kolaylaştırılmasını talep edebilirim. Kadın konukevlerinde sıkça sorulan sorular şeklinde bir materyal hazırlanabilir.*" (K16)

"*Öncelikle hocam gittiğimiz kurumun bizim görevimiz hakkında, orada bulunmamızın gerekliliği noktasında kesinlikle bilgilendirilmesi, bize orada mutlaka manevi danışmanlar olarak gittiğimizde bizi rahat hissettirecek bir alanın açılması lazım. O rahat alan açılırsa ve oradaki insanlarla, oradaki memurlarla güzel bir iletişim içerisinde olursak daha verimli, daha güzel sonuçlar alabiliriz. Oraya gidecek kişilerin de gerçekten manevi danışmanlık noktasında iyi eğitime sahip olması lazım. Tecrübe de önemli tabii ki. Görevlinin yetişmesi yani potansiyelin iyi olması lazım, psikoloji, sosyoloji, felsefe, İslami ilimler noktasında gerçekten geniş boyutlu, hatta vaize arkadaşların bu görevi daha iyi yapacaklarını düşünüyorum ama vaize arkadaşlar da bilmiyorum neden, yapmıyorlar hocam.*" (K17)

"*Periyodik aralıklarla bizim gibi sosyal hizmet görevi yapan arkadaşlara psikologlardan seminerler düzenlenmesini istiyorum. Çocuk evindeki fonksiyonumuz farklı, kadın konukevlerindeki farklı, o nedenle kadın konukevlerine yönelik ayrı bir seminer olması gerekir diye düşünüyorum. Her ne kadar biz bir şeyler yapmaya çalışsak da seminerler bizi yeniliyor. Baş edebilmek için süpervizyon bulamayız belki ama Başkanlığımız ara ara, yılda bir kere bile olsa bu alanla alakalı tecrübe paylaşımı olabilir, karşılaşılan zorluklarda nasıl davranmamız gerekir gibi konularda bu şekilde seminerler yaparlarsa faydalı olacağını düşünüyorum. Bir de kurumdaki görev süremiz haftada bir gün değil de iki gün olabilir diye düşündüm ben. Haftanın beş günü çok gelir diye düşünüyorum. Bize belli, seçilmiş kitapları okuma zorunluluğu versinler ve onunla*

alakalı belki ayda bir kere veya işte bir grup kurup Whatsapp olur vs. o kitap hakkında Türkiye'de kadın konukevlerine giden arkadaşlar arasında bir koordine sağlayıp yani biraz daha tecrübe paylaşımı olsun. Herkes şahsi gayet gösteriyor ama bizim daha verimli olabilmemiz için belli kitapları her ay okumamız gerekiyor. Yılda on-on iki tane kitap eder. Böyle bir şey olması çok çok güzel olur. Şu anda herkes kim kime dum duma, herkes kendi ilçesinde bir şeyler yapıyor. Birisi a kitabını okuyor, diğeri b kitabını okuyor hocam, Başkanlığımız kitap seçimi yapsa ve her ay bu kitabı okuyun diye bildirse, bizi yetiştirme tarzında güzel olur. Kadın konukevleri ile alakalı böyle bizi yetiştirici eserler bildirilebilir. Çünkü bir sürü eser var, bir sürü kitap var, hangisini seçeceğimizi bilemiyoruz. Başkanlık seçecek ve kadın konukevlerinde görev yapanlar şu kitapları okusalar daha iyi olur diyecek. Her ay bir kitap yılda on iki tane kitap olur. Bir de ayda bir kere Türkiye genelinde kadın konukevlerine gidenlerin bir grubu olur, orada bir kitabın kritiği yapılır. Bu çok çok iyi olur diye düşünüyorum hocam." (K18)

"*Haftanın beş günü devamlı orada olunabilir mesela, böylece hanımlarla daha fazla görüşebiliriz. Daha eğitimli olmamız ve gelişmemiz için eğitimler olabilir. Elimizde bir kitabımız olsa, böyle işimizi kolaylaştıran, faydalı olan materyallerimiz olsa güzel olur. Bizim kurumda kütüphane yok, orada bir kutumuz var. İçinde Kur'ân-ı Kerim var, elif cüzleri var. Çocukları ben oradan okutuyordum, hatta hangi çocuk hangi sayfada kaldıysa etiket yapıştırıyorduk. Kurumda düzenli, güzel bir kütüphane olsa ne güzel olur, oraya ait olan, demirbaş olarak kaydedilen, herkesin kullanabileceği ve biz de düzenli kitap götürebilsek, mesela Kur'ân-ı Kerim, dua kitapları, ilmihal kitapları güzel olur. Diyanet yayınlarımızda güzel kitaplar var.*" (K19)

"*Burası güvenlik ve gizlilik sebebiyle çok kısıtlı olduğu için yapmak istediklerimizi yapamıyoruz. En azından kandil gecelerinde orada çok güzel programlar yapılabilir. Gizlilikten dolayı bireysel görüşme yaptırmıyorlar. Yapılsa çok çok daha iyi olur. Çünkü bayanların anlatacak çok şeyleri oluyor, özel soruları oluyor, o ortamda sormuyorlar ama bireysel olsa çok daha rahat konuşabilirler. Çok daha rahat bizde onlara destek olabiliriz. Görev süremiz bence haftada en fazla üç gün olabilir ama bu Kur'ân kursu hocalarını aşar, sadece oraya görevli bir hoca hanım gitmeli. Benden çok Kur'ân dersi isteyenler oldu. Bu nedenle orada görevli bir hoca olsa daha iyi olur. Kur'ân kursu öğreticiliği yapıp da oraya iki üç gün gitmek biraz zor çünkü başka sosyal faaliyetlerimiz de var. Bir de bu göreve Kur'ân kursu öğreticisi de tamam gidebilir ama Kur'ân kursu*

öğreticisinde bence yeterlilik aramalılar yani en azından oraya gideceklerde manevi danışmanlık eğitimi almış olma şartı koymalılar çünkü gerçekten bazen o kadar çok yetersiz kalıyoruz ki ne cevap verebileceğimizi bilemiyoruz. Eğitimli olmak gerekiyor, oraya giden kişinin manevi danışmanlık eğitimi almış olması gerekiyor diye düşünüyorum ama bizim burada biraz personel eksikliği de var o yüzden bizi görevlendirmek zorunda kalıyorlar. Yine konukevindeki bayanlara anlatılacaklar konusunda bir kaynak oluşturulabilir. Aynı şey gibi sohbet kitabı gibi diyebilirim yani çünkü biz acaba ne anlatsam, ne anlatmasam, hangisi iyi gelir, hangisi acaba ağır gelir bunun derdindeyiz her hafta ama güzel bir kaynağımız olsa elimizde mis gibi olur. Yani hem o dertten kurtuluruz hem de bu konu bayanlara iyi gelecek bir konu, ben bunu anlatabilirim diyebiliriz en azından." (K20)

"*Yani aslında manevi danışmanların oradaki psikologlarla iş birliği içinde çalışması gerçekten önemli diye düşünüyorum. Yine hastanedeki manevi danışmanlar gibi dört gün olmasa da haftada üç gün belirli saatlerde manevi danışmanın orada olması gerektiğine inanıyorum. Materyal olarak öğretici kitabı gibi elimizde bir şey olsa, hani derse girerken hocalarımızın öğretici kitapları olduğu gibi bizim de bu şekilde kadın konukevine özel hazırlanmış kaynaklarımızın olmasını isterdim.*" (K21)

Özetleyecek olursak araştırmadan elde edilen veriler derinlemesine gerçekleştirilen analiz neticesinde görüşme yapılan manevi danışmanlara ait bazı nitelikler, kadın konukevlerinde sunulmakta olan MDR hizmetinin niteliği, manevi danışmanların hizmet sunumunda karşılaştığı problemler ve çözüm önerileri ve manevi danışmanların kadın konukevlerinde sunulan MDR hizmetinin etkinliği ve verimliliğini arttırmaya yönelik talep ve önerileri temaları altında toplanarak sunulmuştur.

V. BÖLÜM
TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırma ile MDR hizmetlerine yönelik teorik kuramsal bilgiler vermekten ziyade araştırılan kurumda bizzat görev yapan manevi danışmanların söylemlerinden hareketle, hizmetin niteliğine ilişkin alandan toplanan veriler üzerinde çalışmak hedeflenmiştir. Tema ve alt temalara ayrılarak derinlemesine analiz edilen bulgular sunulduktan sonra araştırmanın bu bölümünde ise elde edilen verilerin literatür, araştırmacının saha içi gözlemleri ve tez danışmanından gelen geribildirimler eşliğinde yorumlanıp değerlendirilmesine yer verilecektir.

5.1. Görüşme Yapılan Manevi Danışmanlara Ait Bazı Nitelikler Hakkında Tartışma ve Sonuç

Görüşme gerçekleştirilen 21 manevi danışmandan 15 tanesi Diyanet İşleri Başkanlığı'nda vaiz unvanında, 6 tanesi ise Kur'ân kursu öğreticisi unvanında çalıştığını belirtmiştir. Kur'ân kursu öğreticisi olan katılımcılar gerek kurstaki ders saatlerinin yoğunluğu gerek kurs dışı başka görevlerin de bulunması dolayısıyla kadın konukevindeki manevi danışmanlığın bu şartlar altında Kur'ân kursu öğreticiliği ile birlikte yürütülmesi zor bir hizmet olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca bu kurumlarda kendilerini zorlayıcı karmaşık fetva sorularıyla karşılaştıklarını da ifade ederek kadın konukevlerinde vaiz unvanında görev yapan personelin görevlendirilmesini daha doğru bulduklarını da eklemişlerdir. Vaiz kadrosunda görev yapan bazı katılımcılar ise vaizlerin haftalık olarak birbirinden farklı çalışma alanlarında gerçekleştirmeleri gereken faaliyetler dolayısıyla kadın konukevlerindeki manevi danışmanlık için gereken ilgiyi göstermekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Ancak bazı katılımcılar ise bu kurumlarda manevi danışman olarak görevlendirilecek personelde çalıştığı kadro unvanından ziyade görev için gereken mesleki ve kişisel özelliklerin değerlendirilmesinin daha önemli olduğunu vurgulamaktadır. Kanaatimize göre de vaiz ya da Kur'ân kursu öğreticisi olmak başlı başına kadın konukevinde manevi danışman olarak bir yeterlilik ya da yetersizlik

sunmamaktadır. Asıl dikkat edilmesi gerekenin görev için sahip olunması gereken özellikler olduğunu düşünmekteyiz.

Görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanların yaşlarının 29 yaşındaki Katılımcı 7 dışında 37 ile 58 arasında değişmekte olduğu görülmüştür. Bazı katılımcılar görevlinin sahip olması gereken özellikler arasında özellikle kadın konukevlerinde manevi danışman olarak görevlendirilecek personelde yaş olarak belli bir olgunluğun bulunmasını gerekli gördüklerini ifade etmiştir. Görevlinin yaşının hizmetin kalitesini mutlak olarak etkileyeceğini düşünmemekle birlikte yaşam tecrübesi ve olgunlaşma anlamında makul bir yaşın üstündeki kişilere görevde öncelik verilmesinin isabetli olacağını düşünmekteyiz.

Araştırma kapsamında görüşülen kadın konukevlerinde görevli manevi danışmanların, medeni durumlarının görevleri üzerindeki etkisi hakkında özellikle evli olduğunu belirten danışmanlar konusunda yeterli veriye sahip olmamakla birlikte konuyla ilgili olarak görüşmelerden elde ettiğimiz bazı sonuçları şöyle özetleyebiliriz: Görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanların 16'sı evli, 3'ü bekâr, 2'si ise boşanmış olduğunu ifade etmiştir. Bekâr olduğunu ifade eden manevi danışmanlar medeni durumlarının kadın konukevlerindeki görevleri konusunda olumsuz bir değerlendirmeye sebep olmadığını, aksine bazı bekâr manevi danışmanlar evli olan görevlilerin hayat yoğunlukları sebebiyle bu göreve talip olma noktasında geri durabildiklerini ve bazen bu nedenle görev teklifinin bekâr görevlilere yapılabildiğini belirtmiştir. Evliliğe dair tecrübelerin varlığı kadın konukevinde her ne kadar önemli görülse de bekâr olan bazı manevi danışmanlar empati, merhamet ve iletişim becerileri sayesinde görevlerini icra ederken bekâr olmalarının kendileri için dezavantaj oluşturmadığını ve kadın konukevindeki görevlerinin hayata farklı pencerelerden bakabilme konusunda kendilerine katkı sağladığını ifade etmiştir. Boşanmış olduğunu ifade eden bazı manevi danışmanlar ise medeni durumları sebebiyle edinmiş oldukları hayat tecrübelerini, kadın konukevlerindeki görevlerini icra ederken orada bulunan çoğu kadının durumunu daha iyi anlama konusunda bir avantaj olarak gördüklerini ifade etmiştir. Bu konuda medeni durumu boşanmış olan Katılımcı 8'in, kurumda kendisinden önce görev yapan manevi danışman arkadaşının kurumdaki görevin zorluğu yönünde verdiği bilgileri, o kişinin düzenli ve güzel bir evlilik hayatı olmasına bağladığı görülmektedir. Katılımcı 16 ise aslında kurum ilkeleri açısından doğru bulunmayan bir tavır sayılabilecek bir tavsiyesini

ifade ederek, toplumda boşanmış bir kadın olmanın zorluklarını yaşamış olmasından dolayı kurumda boşanma sürecinde bulunan kadınlara bu konuda aceleci davranmamaları, eşlerine bir şans daha vermeleri konusunda tavsiyeler verdiğini belirtmiştir. Bütün bunlarla birlikte bazı evli manevi danışmanların bu kurumlarda görev yapacak Diyanet personelinde belli bir yaş ve yaşam tecrübesinin bulunmasının görevdeki verimi olumlu etkileyeceği kanaatlerinin bulunduğunu da ifade etmeliyiz. Sonuç olarak manevi danışmanın medeni durumunun kadın konukevindeki görevinde mutlak olarak olumlu veya olumsuz bir etki oluşturacağını söylemek güç görünmekle birlikte medeni durumun kişisel olgunluk, mesleki profesyonellik, görevde gönüllülük gibi faktörlerle birlikte değerlendirilebilecek bir nitelik olduğunu düşünmekteyiz.

Araştırma kapsamında görüşülen manevi danışmanların kadın konukevlerindeki görev süreleri 1 ile 10 yıl arasında değişmektedir. Çalışmada mümkün mertebe kadın konukevinde görev tecrübesi fazla olan manevi danışmanlara ulaşmak hedeflendiğinden kurumdaki görev süresi bir yıldan az olan kişilerle mülakat yapmak tercih edilmemiştir. Ayrıca kurumda daha önce bir süre görev yapmış fakat ayrılarak artık kurumla bağı devam etmeyen görevliler yerine güncel veriler elde edebilmek için hâlihazırda kurumdaki görevi devam eden görevlilerle mülakatları gerçekleştirme yoluna gidilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen 11 manevi danışmanın 1-3 yıl arasında, 6 manevi danışmanın 4-6 yıl arasında, 4 manevi danışmanın ise 7-10 yıl arasında kurumda görev yaptığını söyleyebiliriz.

Görüşme yapılan manevi danışmanların hepsi ilahiyat alanında lisans mezunu olmakla birlikte yüksek lisans mezunu olduğunu belirten 9 kişiden yalnızda 3'ü MDR alanında tezsiz yüksek lisans yaptığını ifade etmiştir. Lisans mezunu sadece iki görevli MDR eğitim sertifikası aldığını bildirmiştir. Bir katılımcı Aile ve Dini Rehberlik Bürosundaki danışmanlık görevi dolayısıyla Evlilik ve İlişki Danışmanlığı sertifikası aldığını belirtmiştir. Bazı katılımcıların psikoloji alanında eğitimlere katılabilmek ya da aile danışmanlığı gibi eğitim programlarına katılabilmek için mesleki donanımlarına da katkı sağlayacağı düşüncesiyle ikinci bir üniversite olarak sosyoloji bölümünü okudukları görülmektedir. Ayrıca kadın konukevlerinde görevli manevi danışmanların sahip olması gereken mesleki özellikler konusunda katılımcıların büyük bir kısmı manevi danışmanların hem ilahiyat hem psikoloji alanında eğitim almış olması gerektiğini vurgulamıştır. Literatüre bakıldığında araştırmada elde edilen bu bulgunun manevi

danışmanlığın disiplinler arası yönüyle uyum gösterdiğini görmekteyiz. Bu noktadan hareketle kadın konukevlerinde manevi danışman olarak görevlendirilecek kişilerin ilahiyat ve psikoloji alanını görevin gerektirdiği şekilde mezceden özel eğitim programlarına alınmasının önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye genelini kapsayan veriler elde etmek amacıyla araştırmamızın çalışma grubunu her coğrafi bölgeden bu kurumlarda görevli üçer kişi oluşturmaktadır. Farklı coğrafi bölgelerde görev yapmakta olan manevi danışmanlarla yapılan görüşmeler neticesinde kadın konukevlerinde hizmet alan kadınların güvenlik ya da yaşanılan bölgedeki kurumlarda yer bulunmaması gibi farklı sebeplerle kadınların yaşadıkları bölge dışındaki kurumlara nakillerinin gerçekleşebildiği ve kurumlarda bölgeler arası hareketliliğin sıklıkla yaşandığı anlaşılmıştır. Elde edilen veriler neticesinde sonuç olarak MDR hizmetinin yürütülmesinde yaşanılan coğrafi bölgeden kaynaklı önemli farklılıklara rastlanmadığını söyleyebiliriz.

Araştırma sırasında katılımcılardan bazılarının da ifade ettiği "Geçen yıl A… kadın konukevinde manevi danışman olarak görev yaptı, bu yıl da B… görev yapsın." anlayışıyla yapılan görevlendirmelerin, manevi danışmanlığın doğasına tamamen aykırı olarak onun mecburiyete dayalı ve gönülsüz ifa edilen bir hizmet gibi görülmesinde etkili olduğunu düşünmekteyiz. Kadın konukevlerindeki manevi danışmanlık hizmetine dair bazı görevlilerde var olduğu görülen ve ön yargı içeren olumsuz düşüncelerin tashih edilmesi ve manevi danışmanlık görev sahası içerisinde önemli bir konuma sahip olan kadın konukevlerindeki MDR hizmetinin değerinin vurgulandığı hizmet içi eğitimlerin verilmesi, din görevlilerinin bu sahadaki hizmete yönelimi üzerinde olumlu etki yaparak, bu hizmetin hak ettiği gönüllülüğü sağlayacaktır diye düşünmekteyiz. Ayrıca kadın konukevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik görevini yerine getiren personelin bu kurumlardan hizmet alan kadınlarda olduğu gibi sürekli bir değişim içinde olmaması için kurumların alacağı tedbirlerin hizmetin verimliliği açısından önemli olduğunu belirtmeliyiz.

Görevlendirme süreçlerinin nasıl gerçekleştiği konusunda katılımcılardan direkt olarak gönülsüz anlamında "âmirin takdiriyle mecburen" şeklinde cevap veren olmamakla birlikte 11 görevli, âmirleri tarafından bu hizmetin kendilerine teklif edilmesine olumlu cevap vererek süreçte "Teklif ve Kabul" birlikte diyerek durumu ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan 7 görevli ise bu sahada görev yapmaya duydukları istek

dolayısıyla bu hizmete bizzat "Gönüllü" olduklarını belirtmişlerdir. Tablo 3'te kullanılan "Âmirin Takdiri" ifadesi ise 3 katılımcının ifade ettiği, tercih veya istek gözetilmeden yapılan görevlendirmeleri belirtmek anlamında kullanılmıştır. Görüşmelerde istemediği halde bu göreve mecburen devam ettiğini -din görevlilerinin sahip olduğu hizmet etme anlayışının da etkisiyle- açıkça ifade eden olmamıştır. Bütün görevlerde gönüllü olarak hizmet etmenin önemi bilinmekle birlikte manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti için bunun olmazsa olmaz bir şart olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıdan yapılacak görevlendirmelerde gönüllülük unsurunun daha dikkatli ele alınmasının hizmetin kalitesine ve verimine olumlu etkisi olacağını düşünmekteyiz.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından görev yapan bütün hizmet birimleri için görev süreleri boyunca güncellenerek devam eden ve hizmete olumlu etkileri tartışılmaz olan çok kıymetli hizmet içi eğitimlerin yapıldığı araştırmacının hem Diyanet İşleri Başkanlığı'nda yirmi yıla yaklaşan kendi tecrübesi hem de bu süre zarfındaki gözlemleri neticesinde ifade edebileceği bir gerçektir. Başkanlığın bu hizmet içi eğitimlerden aldığı geri bildirimlerle sürekli olarak kendini tazelemeye ve yenilemeye açık bir tutuma sahip olduğu da bilinmektedir. Kadın konukevlerindeki MDR hizmetine katkı sunmak çabasındaki bu çalışmada ulaşılan veriler, hâlihazırda bu kurumlarda manevi danışman olarak görevli personelin kurumda görevlendirilmeden önce ya da göreve başladıktan sonraki süreçte bütün sosyal hizmet kurumlarında görev yapan Diyanet personeline yönelik genel kapsamlı bir hizmet içi eğitime katıldıklarını göstermektedir. Bu eğitimlerde çocuk evleri ya da huzurevleri gibi kurumlarda manevi danışman olarak görev yapan erkek din görevlileri de bulunabilmekte ve hizmet içi eğitimin içeriğinde kadın konukevleri hakkındaki oturumların kapsamı genel bilgilendirmeden öteye geçmeyebilmektedir. İleride kadın konukevlerinde görevlendirilme ihtimali bulunan bütün kadın din görevlilerinin ve görev almayacak olsa da erkek din görevlilerinin bu eğitimlere katılmış olmasının personelin muhtemel görevlere hazırlanması veya konu hakkında bilinçlendirilmesi adına faydası olacaktır. Ancak kurumda görevlendirilmesi kesinleşmiş personel için bu genel hizmet içi eğitimler içerisindeki kadın konukevleri hakkındaki oturumlar yeterli olmamaktadır. Görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanların da ifade ettiği üzere KYK ya da hastanelerde manevi danışman olarak görevlendirilmiş personelde uygulandığı üzere kadın konukevinde manevi danışman

olarak görevlendirilmiş personel için de özel olarak hazırlanmış hizmet içi eğitimlerin bir ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

Manevi danışmanların hizmet verdikleri kurumlar ve muhatap olacakları danışman grubunun (gençler, yaşlılar, hastalar, mahkûmlar, şiddet mağdurları vs.) psikolojik özellikleri hakkında yeterli ve doğru bilgiye sahip olmaları, hizmetin etkisi ve kalitesi noktasında yararlı olacaktır (Topuz, 2014). Bu nedenle araştırmada kadın konukevlerinde manevi danışman olarak görevlendirilmiş kişilerin bu kurumlarda göreve başlamadan önce görev yapacakları kurum hakkında hangi bilgi düzeyine sahip oldukları ve görev sürecinde bilgi ve düşüncelerinde bir değişme olup olmadığı bilgisine ulaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler manevi danışmanların görev yapacakları kurumdaki muhatap kitleyi ve din görevlileri için farklı bir kurum olan kadın konukevlerinin işleyişine dair bilinmesi gerekenleri görev süreci içerisinde zamanla öğrenmeye çalıştıklarını ve manevi danışman görevlendirmeleri yenilendikçe bu sürecin yeniden yaşandığını göstermektedir. Kurumlar arasında imzalanmış bulunan protokole dayanılarak birlikte yürütülmeye çalışılan bu hizmetin, iki kurumun görevlileri için de bir standarda ulaşması ve görevliler değişse de standardın bozulmaması için gerek Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın gerek Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu hizmete dair gerçekleştirdikleri hizmet içi eğitim programlarını bu problemi dikkate alarak güncellemeleri hizmetin kalitesini arttıracaktır diye düşünmekteyiz.

Manevi danışmanlık ve rehberlik klasik bir din hizmeti şeklinde vaaz ve irşat eyleminden farklıdır fakat bununla birlikte sorunların çözümünde dini/manevi kaynakları kullanarak danışana eşlik etme yönüyle teolojiye ek olarak danışmanlık becerileri de gerektiren bir disiplindir (Ağılkaya Şahin, 2021). Manevi danışmanlık ve rehberlik özellikle hayatın zor anlarında, kriz ve afet dönemlerinde, hayatın anlamının sorgulandığı ya da yitirildiği dönemlerde, psikoloji ve maneviyatın kaynaklarını kullanarak, olumlu gelişimi için bireye ve topluma destek hizmeti sunan bir yardım faaliyetidir (Demirtaş vd., 2021). Araştırma kapsamında görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanların MDR'yi tanım olarak ifade etmekte zorlandıkları fakat MDR'yi kurumda gerçekleştirdikleri hizmet üzerinden tarif ederken verdikleri cevaplarda literatürde karşımıza çıkan ifadelerle uyumlu olarak hayatın zor ve sıkıntılı süreçlerinde manevi kaynakları kullanarak kişide moral gücü oluşturma, ümit aşılama, acıya birlikte göğüs germe, eşlik etme, destek olma gibi unsurları vurguladıklarını görmekteyiz. Görüşülen

manevi danışmanların çoğu kurumda hizmet verirken din görevlisi yerine manevi danışmanlık vasfını baskın hissederken ve kendilerini manevi danışman olarak nitelerken bazıları ikisinin de orada yer yer hissedildiğini ve ikisini birbirinden ayıramadıklarını belirtmiştir. Bazı katılımcılar ise kurumda her ne kadar danışmanlık ve rehberlik faaliyetinde bulunsalar da görevlerini icra ederken yine dini materyalleri yoğun olarak kullandıkları için din görevlisi vasfını baskın hissettiklerini ve müftülükteki aslî vazifeleri dolayısıyla kurumda da kendilerini din görevlisi olarak nitelemeyi tercih ettiklerini belirtmiştir. Manevi danışmanlık ve rehberliğin gerek danışmanlık becerileri gerektirmesi gerek ilahiyatın dışında psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinleri birleştiren yönüyle ilgili olarak aldıkları eğitimleri yeterli bulmayan bazı manevi danışmanların ise bu gerekçe ile kendilerini danışman olarak nitelemekten çekindikleri görülmüştür. Bu konuda kadın konukevlerinde görevli bütün manevi danışmanların mesleğin gerektirdiği amaç ve içerik farklılığını bilerek ve gerekli mesleki donanıma sahip olarak hizmet etmesinin sağlanmasını önemli görmekte olduğumuzu söyleyebiliriz.

Görüşme yapılan manevi danışmanlar literatürle uyumlu olarak kadın konukevlerinde manevi danışman olarak görevlendirilecek kimselerde ilahiyat ve psikoloji alanında bilgi sahibi olmak, iletişim becerisi yüksek olmak, empati ile sempatiyi karıştırmamak, psikolojik dayanıklılık, mesleki sınırlarının farkında olmak, insanı tanımak, sevecen, güler yüzlü, anlayışlı, sabırlı ve merhametli olmak, suçlayıcı ve yargılayıcı olmamak, iyi bir dinleyici ve gözlemci olmak, görevde gönüllü olmak gibi özelliklerin bulunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların belirttiği danışmanın olgunluk anlamında belli bir yaşın üzerinde olması, bekâr olmaması ya da yolunda giden düzenli bir evlilik hayatının olması gibi unsurları şöyle değerlendirmek mümkündür. Aslında bu kurumlarda etkili ve verimli bir manevi danışman olabilmek için evli ya da bekâr olmak, genç ya da yaşlı olmak, vaiz ya da Kur'ân kursu öğreticisi olmak değil de görevde gönüllü olmak ve işini profesyonel anlamda yapabilmek için gerekli donanıma sahip olmak söz konusu vasıfların sebep olacağı düşünülen olumsuzlukları giderecektir diye düşünmekteyiz. Manevi danışman öncelikle kendini anlayabilen, içgörü sahibi, önyargılardan uzak, bireysel farklılıklara karşı anlayışlı, yaşam tecrübesinin getirdiği farklılıkları göz ardı etmeyen, yardım odaklı, sabırlı, sevgi dolu, kendini değerlendirmede objektifliğini kaybetmeyen, danışmanlık ilişkisinin ihtiyaç duyduğu esnekliğe sahip bir kişi olmalıdır (Ağılkaya Şahin, 2021). Her meslek için geçerli olmakla

birlikte manevi danışmanların da mesleki verimi üzerinde son derece etkili olduğu düşünülen bir özellik, onların bu hizmeti yapmaya gönüllü ve istekli olmaları yani mesleki motivasyonlarının iyi düzeyde bulunmasıdır (Topuz, 2014).

Araştırma dolayısıyla görüşme gerçekleştirdiğimiz manevi danışmanların büyük çoğunluğunun Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan kılavuz kitabı okuduğunu ve söz konusu kitabı kurumda göreve yeni başlayacak kimseler için kurumu ve görevi tanıtıcı, görevlilere yol gösterici şeklinde değerlendirdiklerini söyleyebiliriz. Bununla birlikte birçok görevli başlangıç için ideal olarak özet şeklinde ve faydalı buldukları bu yayının vaka örnekleri gibi sahadaki uygulamayı destekleyici ilavelerle genişletilmesini istediklerini ifade etmiştir. MDR alanında çıkan yayınları takip etme ve kadın konukevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri hakkındaki akademik çalışmalardan istifade etme konusunda ise katılımcıların çoğunun alanla ilgili okumalar yapmaya istekli ve meraklı olmakla birlikte çalışma hayatı ve sosyal vazifelerin yoğunluğu dolayısıyla yeteri kadar ilgilenemediklerini ifade ettikleri görülmüştür.

5.2. Kadın Konukevlerinde Sunulmakta Olan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetinin Niteliği Hakkında Tartışma ve Sonuç

Araştırmada elde edilen verilerden hareketle katılımcıların tamamının kurumda sundukları MDR hizmetini çok gerekli ve faydalı bir hizmet olarak gördüklerini söyleyebiliriz. Bunu bir ihtiyaç olarak nitelendiren manevi danışmanlar bu gerekliliği şu sebeplere dayandırmıştır: Manevi destek insan fıtratında var olan ve zaman zaman tüm insanlar için gerekebilen bir ihtiyaç olmakla birlikte bu kurumlarda ağır travmalar yaşayan ve toplumda manevi desteğe en çok ihtiyaç duyabilecek bir kitle bulunmaktadır. Sunulan MDR hizmeti sonrası kadınların davranışlarındaki olumlu değişim kurum tarafından da fark edilmektedir. Kadınların bizzat kendilerinden de sunulan manevi desteğin kendilerine çok iyi geldiğine dair geribildirimler alınmaktadır. Manevi danışmanla kurulan ilişki kadınlar için sıcak ve samimi olup, ihtiyaç duydukları merhameti hissettirmesi dolayısıyla tercih edilen bir destektir. Manevi destek ihtiyacı diğer ruh sağlığı uzmanlarının sunduğu destek gibi önemli bir ihtiyaca cevap vermektedir. Manevi danışmanların ağır sorunlar yaşayan ve farklı kültürlerden gelen kadınların kurumda bir arada yaşamasından kaynaklı problemlerin giderilmesinde kuruma önemli bir destek sunduğu ve ayrıca manevi danışmanlar tarafından sunulan destek hizmetinin

toplumumuzda bazı insanlarda var olan gelenek ve göreneklerden kaynaklı yanlış dini bilgi ve anlayışların giderilmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

Manevi danışmanların kurumda büyük bir ihtiyaç olarak gördüklerini ifade ettikleri MDR hizmetinin bir psikolog ya da sosyal çalışmacı gibi başka bir kurum personeli tarafından verilip verilemeyeceği konusundaki yaklaşımlarına gelince bu konuda elde edilen verilere bakıldığında bütün katılımcıların manevi danışmanlık ve rehberlik alanının farklı bir destek birimi olduğu ve ancak bu alanın eğitimini almış kişilerce verilmesinin doğru olduğu konusunda fikir birliği içinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu yaklaşımın literatürde karşılaştığımız farklı hizmet alanları konusunda karşılıklı sınırların korunması ve iş birliğinin gerektirdiği uygun yönlendirmelerin yapılması ilkesiyle örtüştüğünü de belirtmek isteriz. Sonuç olarak manevi danışmanlar, ruh sağlığı uzmanları ve sosyal çalışmacılar birbirlerinin eğitim alanlarına giren konularda fikir beyan etmekten kaçınmalı fakat verimli bir iş birliği sergileyebilmek için bütün taraflar dini ve psikolojik konularda birbirlerinin yaklaşımlarını tanıyıp, anlamaya çalışmalıdır diyebiliriz (Ağılkaya Şahin, 2021).

Araştırmacı çalışma konusunu seçerken Türkiye'nin farklı bölgelerindeki kadın konukevlerinde MDR hizmetleri yürütülürken hangi ilke, yöntem ve metotların kullanıldığını tespit etmeyi önemsemiştir çünkü bu çalışma ile kurumlar arası iş birliğine dayalı olarak yürütülen bu hizmetin kalitesine bir katkı sunmak hedeflenmiştir. Kadınların konukevlerindeki kalış süresinin değişkenliğinin kurumda düzenli ve basamaklar halinde sürdürülen uzun süreli bir programı uygulamaya el vermemesi bütün katılımcıların vurguladığı önemli bir konudur. Bununla birlikte kurum idaresi ile iletişim güçlü tutularak, kurumda kalış süresinin nispeten uzun olacağı öngörülen kadınlar için onların ihtiyaçları doğrultusunda farklı bir hizmet programı geliştirilip yürütülebileceği kanaatindeyiz. Katılımcıların ifadelerinden Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından kadın konukevlerindeki MDR hizmetleri için hazırlanmış bulunan çalışma programından istifade edilse de kurumdaki sirkülasyon sebebiyle bu programı takip etmelerinin mümkün olmadığını anlamaktayız. Manevi danışmanların kurumdaki MDR hizmetlerinde daha çok soru cevap şeklinde muhatap kitlenin konuşmaya ihtiyaç duyduğu konular üzerinden bir rehberlik gerçekleştirdiklerini, Kur'ân tilâveti, dua etme, kıssa anlatımı ve Esma-i Hüsna zikrine önem verdiklerini görmekteyiz. İlahiler okuma ve öğretme, özel gün ve gecelerde günün anlam ve önemine uygun farklı programlar icra

etme, kurumdaki kadınları ve personeli kadın, aile ve çocuklara yönelik Diyanet yayınlarıyla buluşturma, Türkiye Diyanet Vakfı aracılığıyla kurumda kalan kadınları maddi yardımlar ile destekleme, tespih ve seccade gibi ihtiyaçları olduğunda hediye olarak götürme gibi uygulamalar da manevi danışmanlar tarafından ifade edilmiştir. Farklı bir etkinlik olarak Katılımcı 2 aile okulu eğitimi şeklinde hukuk, sağlık gibi farklı alan uzmanlarından destek alarak kurumda bir aylık bir eğitim gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Ayrıca manevi danışmanlar, görev yaptıkları kurumda yeni doğan bebekler için mevlit okuma, talep edildiğinde bebeklerin kulağına ezan ve kamet okuyarak isim koyma, personelden yakınlarını kaybeden kimseler için Kur'ân okuma, sünnet olan çocuklar için hediyeler götürme, kadınlar gününde kurumdaki kadınlara gül takdim etme, okuma yazma bilmeyen kadınları öğrenmeye teşvik etme gibi sosyal faaliyetlerde bulunduklarını belirtmişlerdir. Manevi danışmanlar sadece acılı ve zor günlerde değil, sevinçli ve güzel günlerde sunacakları destek ve eşlik etme ile de danışmanlarıyla kurdukları bağı güçlendirmelidirler. Kültürümüzde böyle günlerde çoğu kişi tarafından -dini bir yaşantıya sahip olsun ya da olmasın- mevlit okutulması, dua için hocanın çağırılması, Kur'ân okunması gibi uygulamaların talep edilmesi, bireylerin güzel günlerdeki manevi destek ihtiyacını göstermektedir (Ağılkaya Şahin, 2021). Bütün bunlarla birlikte manevi danışmanların ihtiyaç oldukça ibadet, temizlik, abdest, kadınlara özel durumlara ilişkin fıkhî bilgilendirme yaptıklarını da görmekteyiz. Bazen de kurum idaresinin toplu yaşam kurallarına uyum gösterme, kul ve kamu hakkı, güzel geçinme gibi konulara yer verilmesi talepleri karşılanmaktadır. Bazı görevlilerin MDR hizmeti sunarken iletişim becerisi eksikliği gibi nedenlerle ailelerinde sorun yaşayarak kuruma geldiklerini düşündükleri kadınlar için ya da bağımlılığı olup tedavi olmaya başlayan eşe bir şans vermeyi tavsiye etme gibi, kendileri bunu telkin etmek olarak isimlendirmese de, kurumun ilkelerine aykırı olarak yönlendirmeye sebep olabileceğini düşündüğümüz ifadeleri olmuştur. Bu konuda gösterilmesi gereken uygun tavrın ve konunun hassasiyetinin manevi danışmanlara verilecek eğitimlerde önemle ele alınmasının faydalı olacağını belirtmek isteriz. Ayrıca bazı görevlilerin ifade ettiği, kurumda gerçekleştirilen MDR hizmetinin Kur'ân kursu hocalığı ya da klasik vaizlikten farklı olması gerektiği eleştirisini MDR hizmetinin amacı ve takip edilmesi gereken ilke ve yöntemlerin farkında olunduğunun bir işareti olarak görebiliriz. Bununla birlikte bazı görevliler özellikle yaz döneminde, kurumda anneleri ile birlikte kalan çocuklarla, yaz Kur'ân kurslarındaki eğitime benzer

bir eğitim yaptıklarını ve kadınların katılımının az olduğu dönemleri böyle değerlendirdiklerini ifade etmiştir. Haftanın bir ya da iki günü sınırlı bir süre için kurumda bulunan manevi danışmanlardan bazılarının kadınlardan gelen Kur'ân öğrenme taleplerini zorlansalar da reddetmemeye çalıştıklarını görmekteyiz. Manevi danışmanlıktan farklı bir hizmet alanı olan bu eğitim faaliyeti taleplerinin sağlıklı bir şekilde çözüme kavuşturulmasının üzerinde düşünülmesi gereken konulardan olduğunu söyleyebiliriz. Manevi danışman olarak kurumda görevlendirilen din görevlilerinin kurumdaki görev sürelerinin yeniden düzenlenmesi bu problemin çözümüne bir kapı aralayabilir diye düşünmekteyiz.

Manevi danışmanın sunduğu danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin danışanlar üzerinde ne derece etkili olduğunu bilmesinin, mesleki motivasyona etkisinin yanı sıra benzer problemleri bulunan danışanlarda nasıl bir yol takip etmenin daha isabetli olacağı ve kendi manevi danışmanlık tarzını geri bildirimler doğrultusunda geliştirebilmesi konusunda danışman için önemli olduğu düşünülmektedir (Topuz, 2014). Bu nedenle manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunulduktan sonra hizmet ile ilgili danışandan bir değerlendirme yapmasını istemek, bu hizmetin kendisi için ne ifade ettiği, sunulan hizmetin kendisine ne ölçüde faydalı olduğu ve devamını isteyip istemediği yönünde geri bildirim almaya yönelik sorular sormak bu amacı gerçekleştirmeye yardımcı olabilir. (Gülmez ve Yenen, 2020). Bu nedenle araştırmada kadın konukevlerinde sunulan MDR hizmetinden nasıl geri bildirimler alındığı ve hizmetin taraflar üzerindeki etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Bütün katılımcıların ifadelerine bakıldığında çoğunlukla kadın konukevlerinde sunulan MDR hizmeti konusunda hem kurumda kalan kadınlardan hem de kurum personelinden manevi danışmanları motive edici olumlu geri bildirimler alındığını görmekteyiz. Bununla birlikte bazı katılımcılar nadiren de olsa direkt olarak sunulan hizmet ile alakalı olmayarak bazı kişilerin dine ve din görevlisine karşı geçmişten getirdiği ön yargı dolayısıyla hizmete karşı ilgisiz kaldığını ve manevi danışmandan hizmet almayı tercih etmediğini ifade etmiştir. Katılımcı 11 ise diğerlerinden farklı olarak MDR hizmeti alan kişiler arasında çeşitli ruhsal problemler yaşaması dolayısıyla anlatılanları yanlış anlayabilecek bir muhatap kitlenin bulunabileceği ve bundan kaynaklı olumsuz geri bildirimler yaşanabileceği konusunda dikkatli olunması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca katılımcı 6 MDR hizmeti alan kadınlar ve kurum yönetimi arasında kurulacak iletişimde yanlış aktarımlar sebebiyle olumsuz geri bildirimler yaşamamak için

hizmette kullanılan dilin açık ve net olması ve manevi danışmanın görev sınırlarına riayet etme konusunda dikkatli olması gerektiğini vurgulamıştır.

5.3. Görüşme Yapılan Manevi Danışmanların Hizmet Sunumunda Karşılaştıkları Problemler ve Çözüm Önerileri Hakkında Tartışma ve Sonuç

Elde edilen bulgulara bakıldığında görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanların kadın konukevlerinde sundukları bu hizmet sürecinde yaşadıkları bireysel problemleri şöyle özetleyebiliriz. Özellikle göreve başlanılan ilk zamanlarda tecrübesizliğin ve kuruma yabancılığın sebep olduğu bir heyecan ve tedirginlik yaşanabilmektedir. Çalışılan asıl kurumun yüklediği diğer görevler ve özel yaşamın getirdiği yorgunluklarla birlikte bu vazife bazen zorlayıcı olabilmektedir. Kadın konukevlerinde görevli manevi danışmanlar göreve hazırlık sürecinde materyal konusunda desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bazı görevliler bölgesel iklim koşulları nedeniyle kışın kurumun bulunduğu bölgeye ulaşım konusunda zorluk yaşayabilmektedir. Yine bazı görevliler için hafta içi kurumda uygun saat bulunmaması gerekçesiyle bu görevin hafta sonu yapılıyor olması bir zorluk yaşatmaktadır. İfade edilen problemlere yine manevi danışmanların sunduğu çözüm önerilerini ise şöyle özetleyebiliriz. Kurum ve orada sunulacak hizmet hakkında tecrübeli manevi danışmanlar tarafından verilecek hazırlayıcı eğitim, görevlinin tecrübesizlik ve kuruma yabancılık dolayısıyla yaşadığı heyecan ve tedirginliği azaltabilir. Kurumda manevi danışman olarak görevlendirilen Kur'ân kursu öğreticilerinin zorunlu olarak açmaları gereken ders saatlerinin ve yine manevi danışman olarak kurumda görevli vaizlerin haftalık gerçekleştirmesi gereken faaliyet sayılarının hafifletilerek görevin zihinsel yoruculuğuna karşı görevliye gereken desteğin verilmesi sağlanabilir. Göreve hazırlanma süreci için kurumun ihtiyaçlarıyla uyumlu bir çalışma programı hazırlanarak manevi danışmana sunumda kolaylık sağlayacak materyal desteği verilebilir.

Araştırmadan elde edilen verilere bakıldığında katılımcıların manevi danışmanlık ve rehberlik görevinin kendisiyle ilgili olarak yaşanılan problemler ve çözüm önerileri konusunda şunları ifade ettiği görülmektedir: Kadın konukevinde sürekli olarak çok ağır sorunlar yaşayan bir muhatap kitleyle olmak ve onları dinlemek manevi danışmanlar için yıpratıcı olmaktadır. Bu muhatap kitle bazen içinde bulunduğu ruhsal durumun etkisiyle bazen de din görevlisine karşı duyduğu ön yargı ile ya da farklı bir din/mezhep anlayışını

benimsediği için manevi danışmanlık hizmeti almak istemeyebilmektedir. Ayrıca kadın konukevlerinde bazı danışanların kendileri hakkında gerçek dışı, kurgu bilgiler vererek dosyası hakkında bilgi sahibi olmayan manevi danışmanın kendisine gereken yardımı sunmasını zorlaştırdığı görülmektedir. Bu kurumlarda hizmet alan kitlenin çok sık değişmesi manevi danışmanın düzenli bir çalışma programı takip etmesini ve sunulan hizmetin danışan üzerindeki etkisini gözlemlemesini zorlaştırmaktadır. Özellikle Kur'ân kursu öğreticisi manevi danışmanlar normalde fetva alanında görev yapmadıkları halde bu kurumlarda cevaplaması zor fıkhi sorularla karşılaşabildiklerini belirtmektedir. Psikolojik danışmanlık hizmetinden farklı olarak danışanla daha samimi bir ilişki temelinde yürütülen manevi danışmanlık hizmetinde bazen samimiyetin ve görev sınırının ihlâl edilmemesi konusu da manevi danışmanlar için zorlayıcı olabilmektedir. Kuruma güvenlik eşliğinde giriş çıkışların yapılması ve gizlilik ilkelerinde gösterilmesi gereken hassasiyet bazı manevi danışmanlar için endişeye sebep olabilmektedir. Ayrıca yine görevin kendisinden kaynaklı yaşanan zorluklarla ilgili olarak bütün katılımcıların manevi destek ya da süpervizyon gerektirecek durumlar yaşadığını, görevin ilk dönemlerinde bu ihtiyacın daha yoğun olarak hissedildiğini ama zamanla manevi danışmanların bu durumlarla çoğunlukla başa çıkmayı öğrendiklerini ifade ettiğini görmekteyiz. Meslektaşlarından destek almak, günlük hayatta kendini rahatlatacak bir takım aktiviteler ve hobilerle meşgul olmak, yapılan görevi manevi bir sorumluluk olarak değerlendirip bununla motive olmak, danışana verilen telkini kendine de vermek, empati ve sempati arasındaki farkı kavramak manevi danışmanların görevden kaynaklı bu problemle başa çıkmada uyguladıklarını ifade ettikleri çözümlerdir. Bütün bunlarla birlikte bazı manevi danışmanlar kurumsal olarak verilecek profesyonel bir süpervizör desteğinin de kendileri için gerekli ve faydalı olacağını belirterek bunu talep etmişlerdir. Süpervizyon eğitimleri manevi danışmanların uygulamalarının daima bir sorgulamaya tabi tutulmasını sağlamakla birlikte danışmanların muhtemel hatalarını gösterip, meslekte karşılaştıkları zorlukları aşmalarına ve böylece danışmanlık yeteneklerinin gelişmesine katkı sunacaktır (Ağılkaya Şahin, 2021). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın üniversitelerin ilahiyat ve psikoloji alanlarından belirlediği akademisyenlerle bir süpervizörlük sistemi geliştirmesi, manevi danışmanların zorlu vakalara veya tükenmişlik durumlarına karşı profesyonel olarak desteklenmesi anlamında hizmet kalitesine katkı sağlayacaktır (Baygeldi, 2018). Ayrıca belirtilmesini gerekli gördüğümüz bir problem olarak bazı

manevi danışmanlar bir taraftan kendi sahip oldukları inancı danışanlarına dikte ve empoze eder bir pozisyona düşmek istemezken diğer taraftan inançlarından ötürü edindikleri bir misyon olan tebliğ ve irşatta bulunamamanın eksikliği ya da suçluluğunu hissedebilmektedir (Ağılkaya Şahin, 2021). Ya da bazen manevi danışmanda din görevlisi vasfı ağır basarak tebliğ ve irşat manevi danışmanlığın önüne geçebilmektedir. Bu konu çözüm bekleyen ve manevi danışmanlığın dikkate değer sorunlarından biri olan teolojik ve seküler değerlerin manevi danışmanlıkta ne oranda kullanılacağı ve sınırının ne olacağı meselesini düşündürmektedir (Aka, 2020). Kurumda kalan farklı din ya da mezhep mensuplarının manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetine karşı isteksiz, soğuk ve mesafeli duruşu nedeniyle bazı manevi danışmanlar kendini yetersiz hissedebilmektedir. Bu nedenle Müslümanlığı kabul etmeyen ya da farklı mezhepleri benimseyen kişilere manevi danışmanlık alanında ne tür hizmetlerin hangi dereceye kadar götürülebileceği hususunun da açığa kavuşturulması faydalı olacaktır diye düşünmekteyiz (Baygeldi, 2018).

Hizmet sunulan kurumda MDR'nin tanınma ve bilinme durumuyla ilgili olarak katılımcıların tamamı manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetinin kurumda kalan kadınlar tarafından yeteri kadar bilinmediğini zamanla yapılan faaliyetlere katıldıkça belki farkına vardıklarını, hizmet öncesi kadınların toplanmaları amacıyla yapılan anonsta bile sohbet yapmak üzere müftülükten gelen bir hoca olarak takdim edildiklerini ifade etmektedir. Bazı katılımcılar müftülük tarafından manevi danışman unvanının bu kurumlarda görevli personel için kullanılmaması dolayısıyla anonsta düzeltme yapmadıklarını söylemektedir. Katılımcılardan bazıları ise bu bilinmezliğin kurumsal ihmal dolayısıyla değil yaşanan sirkülasyon neticesi gerçekleştiğini ve bu sebeple ne tür bir hizmet sunmak için kurumda bulunduklarını kadınlara bizzat kendilerinin sık sık anlattıklarını vurgulamıştır. Kurumda kalan kadınların sürekli değişiyor olması dolayısıyla sunulan MDR hizmetinin amacı ve içeriğinin bilinmemesi ve bu nedenle sık sık manevi danışmanlar tarafından bu hizmetin tanıtılmasına ihtiyaç bulunması sahada görevli bir manevi danışman olarak bizim de gözlemlediğimiz bir durum olmakla birlikte kurum personelinin hizmete yönelik farkındalığının önemli olduğunu düşünmekteyiz. Ayrıca manevi danışmanların kendi kurum âmirlerince kadın konukevlerindeki bu hizmetin bilinirlik düzeyi konusunda elde edilen verilere bakıldığında manevi danışmanların bir kısmının, kurumlarda yapılan hizmetlerle ilgili olarak müftülüklerinde

gerçekleştirilen toplantılarda, kadın konukevinde nasıl bir hizmet yürüttüklerine dair âmirlerine bilgi verdikleri ve onlar tarafından hizmetlerinin desteklendiğini belirttikleri görülmektedir. Bu noktada bazı katılımcılar ise daha çok kadın müftü yardımcılarıyla görüştüklerini ve onların kadın konukevlerindeki MDR hizmeti hakkında daha bilgi sahibi olduklarını ancak erkek kurum âmirlerinin kadın konukevlerinde sunulan bu hizmet alanında neler yapıldığını bilmediklerini ifade etmiştir. Bazı katılımcılar ise bu konuda kendi kurum âmirleri ile hiç görüşmediklerini ve dolayısıyla bu hizmetle ilgili ne kadar bilgi sahibi olduklarını bilmediklerini söylemiştir. Kurumda görevli bir manevi danışman ve aynı zamanda bir Diyanet personeli olarak müftülüklerin aylık düzenli olarak gerçekleştirdikleri mutat personel toplantılarında birbirinden farklı kurumlara götürülen MDR hizmetlerinin öncelikle bizzat Diyanetin kendi personeline tanıtılmasının bir gereklilik olduğunu düşünmekteyiz. Katılımcıların sadece kuruma giden görevlilerin bu hizmet alanıyla ilgili bilgi sahibi olduğu yönündeki ifadeleri de bu gerekliliği desteklemektedir.

Literatüre baktığımızda manevi danışmanların hem dini alandaki bilgi ve becerilerinden toplumun genelinin istifade edebilmesi hem de sadece ağır sorunları olan kitlelerle muhatap olmanın manevi danışmanın ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olabileceği konusundaki endişeler nedeniyle din görevliliği ile birlikte yürütülen bir manevi danışmanlık ve rehberliğin daha uygun olacağını düşünenler olduğu gibi manevi danışmanın muhatap olduğu kitleyi daha yakından tanıyarak uygun MDR hizmetini planlayıp yürütebilmesi için görevli olduğu kurumda kadrolu olarak görev yapmasının daha uygun olacağını düşünenlerin de olduğunu görmekteyiz. (Özdemir, 2017; Topuz, 2014). Diyanet İşleri Başkanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında 2018 yılında süresiz olarak imzalanan iş birliği protokolünde Başkanlığın yükümlülükleri arasında madde 6'da Bakanlığa bağlı kurumlarda görevlendirilen Başkanlık personelinin haftada en az iki saat ders vermesini sağlamak belirtilmektedir. Araştırmanın bu bölümünde manevi danışmanlardan elde edilen veriler ile söz konusu bu sürenin kadın konukevleri özelinde yeterliliği değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kurumda manevi danışman olarak görev yapan 21 katılımcıdan 19'u haftada bir gün kuruma gittiğini, 2 katılımcı ise haftada iki gün gittiğini belirtmiştir. Ayrıca haftada bir gün kuruma gittiğini belirten katılımcılardan 2'si haftada bir gün bir saat şeklinde bir hizmet sunduğunu ifade etmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen 21 manevi danışmandan 12 tanesi kurumdaki

mevcut görev süresini bu hizmet için yetersiz bulduğunu ifade ederek KYK ve hastanelerdeki manevi danışman görevlendirmelerine benzer şekilde ilgili kurumda 4 gün görevlendirilmenin daha uygun olacağını düşünmektedir. Bu düşüncelerini şöyle gerekçelendirmektedirler: Danışan görüşmelerine gereken ilgi ve özeni gösterebilmek, manevi danışmanın farklı görevler arasında koştururken yapılacak bu değişiklikle kurumdaki görevine gerektiği şekilde odaklanabilmesini sağlamak, kurumdaki hem MDR hem dini rehberlik hizmet taleplerini karşılayabilmek, danışanla bağı ve iletişimi güçlü tutabilmek, bu hizmete ihtiyaç duyduğu halde kurumdaki sirkülasyon sebebiyle ulaşılamayan kadınların da bu hizmetten istifadesine imkân sağlamak, bu şekilde MDR ilkelerine uygun ve daha verimli bir hizmet yürütüleceğini düşünmek. Haftanın dört günü ilgili kurumda bulunmayı MDR hizmetine ek olarak özellikle dini rehberlik ve Kur'ân eğitim taleplerinin karşılanması gibi ihtiyaçlar dolayısıyla uygun ve gerekli gören katılımcılar da bulunmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen 21 manevi danışmandan 5 tanesi kurumdaki mevcut görev süresini bu hizmet için yetersiz bulduğunu ancak KYK ve hastanelerdeki manevi danışman görevlendirmelerine benzer şekilde ilgili kurumda 4 gün görevlendirilmeyi de fazla bularak, MDR hizmetinin ilgili kurumda 2 ya da 3 gün olacak şekilde verilmesini uygun gördüklerini belirtmişlerdir. Görüşme gerçekleştirilen 21 manevi danışmandan 4 tanesi ise kurumdaki mevcut görev süresini bu hizmet için yeterli bulduğunu ifade etmiştir. Bu katılımcılar kurumda kalan kadın sayısının KYK ve hastanelerdeki gibi kalabalık olmayışı, danışan görüşmelerinin haftalık olarak değerlendirilmesinin faydalı görülmesi ve kurumdaki kadınların hayata yeniden tutunabilmek için eğitim, çalışma ve sosyal hayatlarını devam ettirmeye çalışmaları gerektiği gerekçesiyle ilgili kurumda 4 gün görevlendirilen manevi danışmanın kurumda atıl kalacağı endişesini taşıdıklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak hâlihazırda göreve devam eden manevi danışmanların büyük bir kısmı haftada 2 saatlik bir süreyi bu kurumlar için yetersiz görmektedir. Bununla birlikte ideal olan sürenin nasıl olması gerektiği konusunda katılımcıların ağırlıklı görüşü haftanın 4 günü ilgili kurumda görevlendirilmek olsa da bunun kurumlar ve görevliler açısından zorlukları düşünüldüğünde en azından haftada 1 gün 2 saat olan görev süresinin yeniden düzenlenerek arttırılmasının uygun olacağını düşünmekteyiz. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından çeşitli kurumlarla iş birliği yapılarak cezaevi, hastane, KYK, çocuk evleri, huzurevleri gibi birbirinden çok farklı kitlelere ulaştırılan MDR hizmetlerinin bu

alanda eğitim almış uzmanlarca ayrı bir kadro ile yürütülmesinin bu sorunların çözümünde önemli etkisinin olacağını düşündüğümüzü söylemek isteriz. Manevi danışmanlığın kavram olarak Türkiye'de yeni yerleşen bir hizmet olduğunu düşündüğümüzde henüz ayrı bir kadrosunun olmaması doğal olmakla birlikte yasal düzenlemelerle bu konuda olumlu adımların atılması ve bu hizmet için insan kaynağının güçlenmesi hizmetin verimlilik ve etkisinin artmasına katkı sağlayacaktır (Baygeldi, 2018).

Araştırma bulgularından hareketle genel anlamda kadın konukevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri için ayrılmış özel bir mekânın bulunmadığını, manevi danışmanların grup etkinlikleri için yemekhane, kadınların kaldıkları katlarda bulunan dinlenme salonları ya da atölye çalışmaları için kullanılan salonları kullandıklarını söyleyebiliriz. Görevlilerin büyük bir kısmı fiziki şartları yetersiz bularak iyileştirilmesini istemekle birlikte hâlihazırda manevi danışmanlık ve rehberlik bu kurumlarda haftanın 1 ya da 2 günü 1-2 saat olarak gerçekleştirilen bir faaliyet olduğu için uygun imkânların sağlanamadığını da ifade etmektedirler. Kadın konukevlerinde kalan kadınların yanlarında azımsanmayacak sayıda çocuklar da bulunabilmektedir ve bu durum kreş desteği bulunmayan ya da çocuk gelişimci personeli olmayan kurumlarda yetişkinlerle yürütülen manevi danışmanlık etkinliklerini zorlaştırabilmektedir. Bazı manevi danışmanlar bu sebeple grup rehberlik çalışmalarını yaparken zorlandıklarını ifade etmektedir. Manevi danışmanlık rehberlik faaliyeti için fiziksel ortamın uygunluğuna olumsuz etki eden bu durumun hizmet götürülen kurumun alacağı tedbirler ile çözüme kavuşabileceğini belirtmek isteriz. Görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanlar görev yaptıkları kurumun hizmet sunduğu kişi kapasitesine dair verdikleri tahmini cevaplarda 10 ile 70 kişi arasında değişen sayılar vermiştir. Ayrıca manevi danışmanların sadece üç tanesi kurumlarında mescit olarak kullanılan ayrı bir bölümün bulunduğunu bildirmiştir. Kurumda kalan kadınların ibadetlerini genellikle kendilerine ayrılan odada yapabildikleri belirtilmiştir. Özellikle grupla gerçekleştirilebilecek bazı manevi danışmanlık ve rehberlik etkinlikleri için mescit bulunmasının önemli bir avantaj olacağını düşünmekteyiz. Kurumların fiziksel imkânlarının bu doğrultuda iyileştirilmesine yönelik teklif ve taleplerin ilgili kurumlar arasında görüşülen bir konu olduğunu alanda görevli bir manevi danışman olarak bilmekteyiz. Bu çalışma ile fiziksel ortama dair bu talebin önemini vurgulamak isteriz. Kurumda manevi danışman ile

bireysel görüşme taleplerinin ise çoğunlukla kadınlar dağıldıktan sonra aynı mekânda görüşmek suretiyle ya da ayaküstü karşılanmakta olduğu anlaşılmaktadır. Bireysel danışmanlık için söz konusu fiziki şartların uygun olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Ayrıca bazı katılımcılar kurumun gizlilik politikası gereği idare tarafından manevi danışmanlara bireysel görüşmeler için müsaade edilmediğini ya da başka bir görevlinin de bu görüşmelere eşlik ettiğini ifade etmiştir. Kurumda gizlilik politikasına zarar vermeden gerçekleştirilen psikolog ya da sosyal çalışmacı görüşmelerinden farksız olan manevi danışmanlık görüşmelerinin bu noktada bazı idareciler tarafından tam olarak anlaşılmadığını düşünmekteyiz. Kurumlar arası iş birliği ile yürütülmekte olan bu faaliyetin bireysel danışmanlık hizmeti boyutunun önemi ve gerekliliği, ilgili kurumun yönetim birimlerine yapılacak doğru bilgilendirmelerle anlatılabilir ve böylece bu problemle ilgili olarak uygun hizmet anlayışına kavuşulabilir.

Toplumda siyasi yapının desteklediği her kuruma karşı gösterilen karşıt tavrın Diyanet görevlilerini de etkilediği ve manevi danışmanların gittikleri kurumlarda bazen bu türden ideolojik kaynaklı zorluklar yaşadıkları ve bazen de manevi danışmanlık yeterlilikleri noktasında olumsuz bakış açılarıyla karşılaştıkları bilinmektedir (Baygeldi, 2018; Koç ve Güldaş, 2021). Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle kadın konukevi yönetimi ve personelinin kurumda görev yapan manevi danışmanlara ve sundukları MDR hizmetine yaklaşımları, bakış açıları, MDR hizmetinden haberdar olma durumları ve manevi danışmanların kurumda görevli psikolog ya da diğer personel ile iş birliği düzeyleri tespit edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Görüşülen 21 manevi danışmandan 12 tanesi kurum yönetimi ya da personelinden olumsuz hiçbir tepki almadıklarını aksine son derece saygı çerçevesinde bir iletişim ile ilgi gördüklerini vurgulamıştır. Görüşülen iki katılımcı ise açık bir şekilde kurum müdürlerinin değil ancak bazı personelin siyasi ya da ideolojik düşünce farklılığı dolayısıyla iletişim kurma noktasında mesafeli ve tepkili olduklarını düşündüğünü belirtmiştir. Katılımcı 9 tüm personel ile tanışmanın zaman aldığını ve geç gerçekleştiğini, göreve başlandığında bir tanışma yapılmasına ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Diğer katılımcılar ise bu şekilde bir tepki alma konusunda tedirginlik yaşadıklarını ancak zamanla kurulan doğru iletişim ile bunları aştıklarını ifade etmiştir. Neticede bazı katılımcıların ifade ettiği siyasi ya da ideolojik kaynaklı olduğu düşünülen bakış açısının toplumun her yerinde karşılaşılabilecek ve kurumsal değil kişisel düzeyde var olduğu anlaşılan yaklaşımlar

olduğunu söyleyebiliriz. Doğru ve güçlü kurulan bir iletişim, tanışma ve kaynaşmanın sağlanacağı etkinlikler, manevi danışmanların kurumda bulunma amacı ve gerekliliğinin anlaşılması adına kurumların yapacağı çalışmalar ve görevlinin mesleğindeki profesyonelliği ile meselenin çözülebileceği kanaatindeyiz. Yine elde edilen verilere bakıldığında görüşülen 21 manevi danışmandan 13 tanesinin kurum personeli tarafından manevi danışman olarak görüldüğünü, kurum personelinin MDR hizmet alanından haberdar olduğunu ve kurum personeli içerisinde çoğunlukla fetva konusunda olmakla birlikte manevi danışmanlık alanında da hizmet talep edenlerin bulunduğunu belirttiğini görmekteyiz. Görüşme gerçekleştirilen diğer 8 katılımcı ise personelin kendilerini sadece müftülükten gelen bir din görevlisi olarak gördüklerini ve manevi danışmanlık hizmet alanını bilmediklerini ifade etmektedir. Manevi danışmanların kurum idaresi ve özellikle de ruh sağlığı alanında destek sunan personel ve diğer kurum personeli ile iş birliği durumuna dair elde edilen verilere bakıldığında ise katılımcılardan bazılarının kurumlar arası ortak bir çalışma ile yürütülen bu hizmette kurum personeli ile iş birliği yapılmasının hizmetin verimine sağlayacağı olumlu etkinin farkında olarak bu konuyu vurguladıkları görülmektedir. Görüşme gerçekleştirilen manevi danışmanlardan 11 tanesi kurumda görevli psikologla ya da onunla değilse de sosyal çalışmacılar ve idare ile iş birliği içerisinde hizmet yürüttüklerini ifade etmişlerdir. Geri kalan 10 manevi danışman ise kurumda görevli psikoloğu ya tanımadığını ya da tanısa da gerek psikolog gerek diğer kurum personeli ile iş birliği içerisinde bir faaliyetlerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Uygulama anlamında olmasa da kavramsal anlamda ülkemiz için yeni sayılabilecek bir saha olan manevi danışmanlık ve rehberliğin, zamanla, bu hizmeti tanıtan çalışmaların artması ve hizmetten alınacak olumlu geri bildirimlerle birlikte, bulunduğu her mecrada, destek sunan tüm birimlerin içerisinde hak ettiği yeri, anlayışı ve iş birliğini elde edeceğini düşünmekteyiz.

5.4. Kadın Konukevlerinde Görevli Manevi Danışmanların Sunulan Hizmetin Etkinliği ve Verimliliğini Arttırmaya Yönelik Talep ve Önerileri Hakkında Tartışma ve Sonuç

Araştırma kapsamında görüşülen manevi danışmanlar, kadın konukevlerinde sunulan bu hizmetin etkinliği ve verimliliğini arttırmak amacıyla şu talep ve önerilerde bulunmuştur:

- Kuruma dışarıdan gelen manevi danışmanların özellikle toplu gerçekleştirecekleri rehberlik faaliyetlerinden önce kurumda muhatap olacakları kitlenin ihtiyaç duyduğu önemli konular ve varsa özel bazı durumları hakkında bilgilendirilmesi, sunacakları manevi desteği danışanlar için daha anlamlı ve etkili kılabilir.
- Kadın konukevlerinde özellikle çocuklarıyla beraber kalan kadınlar için fiziksel şartların iyileştirilmesi, bahçe ve oyun alanları gibi imkânların bulunması, çeşitli atölye çalışmalarıyla boş vakitlerinin değerlendirilmesi verilecek diğer destek hizmetleriyle birlikte hayatlarının bu zor dönemlerinde burada kalan kadınlar ve beraberindeki çocukların ruhsal anlamda iyileşmelerini olumlu etkileyecektir.
- Manevi danışmanların kurumdaki görev süreleri, ihtiyaçlar ve talepler değerlendirilerek yeniden düzenlenmelidir.
- Kadın konukevlerinde kalan kadınların ve kurumdaki personelin Kur'ân-ı Kerim ya da dini bilgiler öğrenme taleplerinin mevcut görev şartlarında karşılanması zor olduğundan bu kurumlara özel şartlar içeren öğretim programları geliştirilebilir.
- Kadın konukevlerinde manevi danışman olarak görevlendirilecek personelin seçiminde başta gönüllülük olmak üzere görevin gerektirdiği mesleki ve kişisel özellikler dikkate alınmalı ve özel bir durum olmadıkça personel değişikliğine gidilmemelidir.
- Çoğunlukla düzenli ve huzurlu bir aile öyküsüyle gelmeyen bu muhatap kitleye özel, aile bilinci eğitimleri planlamak kurumdaki kısır döngüyü kırmak için faydalı olabilir.
- Manevi danışmanlara verilecek profesyonel süpervizyon desteği ile hizmet kalitesi arttırılabilir.
- Kadın konukevlerinde manevi danışman olarak görevlendirilmiş personelin bir araya gelerek hizmet kalitesini arttırmaya yönelik faaliyetler ve tecrübe paylaşımı yapabilmesini sağlayacak platformlar oluşturulabilir.
- Diyanet İşleri Başkanlığı'nın desteği ile bütün kadın konukevlerinin kitaplığında standart bir Diyanet köşesi oluşturulabilir.

- Sosyal hizmet kurumlarında görevli bütün personel için hazırlanan genel eğitimlerden ayrı olarak sadece kadın konukevinde görevli manevi danışmanlar için özel olarak planlanmış düzenli hizmet içi eğitimler ve motivasyon seminerleri yapılabilir.
- Kadın konukevlerinde görevli manevi danışmanları, hizmet sundukları alanla ilgili mesleki olarak geliştirip besleyecek yayınlarla buluşturmak, video, kısa film ve animasyon gibi materyallerle desteklemek hizmette kaliteyi arttıracaktır.
- Kadın konukevlerinde görevli manevi danışmanlar için hazırlanmış olan çalışma programının ihtiyaçlara cevap veren, gerçekçi ve uygulanabilir bir program olarak güncellenerek uygun materyaller ile desteklenmesi göreve hazırlanma konusunda zorluk yaşayan manevi danışmanların işini kolaylaştırabilir ve aynı zamanda tüm kurumlar için standart bir hizmet kalitesi elde etmeye yardımcı olabilir.
- Kadın konukevlerindeki manevi danışmanlar, muhatap kitlenin içinde vesvese diye de isimlendirilen obsesyon gibi özel durumlu kişilerin olabileceğini dâima hatırlarında tutarak, anlatımlarında açık, sade ve özenli bir dil kullanmaya dikkat etmelidirler.
- Kadın konukevlerinde manevi danışman olarak görevlendirilecek personelin seçiminde belli bir yaşam ve görev tecrübesinin gözetilmesi hizmetin kalitesini olumlu etkileyebilir.
- Kurumda anneleriyle beraber kalan çocuklarla ilgilenecek bir personelin bulunması, manevi danışmanın özellikle grup rehberlik faaliyetlerini daha sağlıklı gerçekleştirebilmesine imkân sağlayan önemli bir unsurdur.
- Kuruma dışarıdan giden bir personel olarak manevi danışmanın kurum idaresi ve personeliyle sıcak, samimi ve güçlü bir iletişim kurması ve kurum ilkeleriyle birlikte mesleki alan sınırlarına da dikkat ederek iş birliği içerisinde çalışması hizmetin başarısını olumlu etkileyecektir.
- Manevi danışmanla bireysel görüşme talepleri gizlilik ilkeleri gerekçe gösterilerek kurum tarafından engellenmemeli ve bu görüşmeler için uygun fiziki şartlar sunularak manevi danışmana görevinde destek olunmalıdır.

- Müftülüklerce düzenlenen personel toplantılarında kadın konukevlerinde sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin önemi ve değeri anlatılarak bu hizmete gönüllü olmak ve katkı sunmak noktasında personelin teşvik edilmesi sağlanabilir.
- Manevi danışmanlık alanında uzmanlaştırma çalışmaları kişiyi din görevlisi vasfından koparmadan yapılmalıdır.
- Temelde ilahiyat alanında eğitimli olan din görevlileri, disiplinler arası bir alan olan manevi danışmanlıkta etkili olabilmek için kendilerine eksikliğini hissettikleri psikoloji alanında eğitimler verilmesini talep etmektedirler.
- Kadın konukevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri için özel olarak materyal geliştirme çalışmaları yapılabilir ve bu kurumlara özel sıkça sorulan sorular tarzında bir kitapçık hazırlanabilir.
- Özellikle kadın konukevlerinde manevi danışman olarak göreve devam eden personel için bu alanda tezsiz yüksek lisans eğitimi almaları desteklenebilir.
- Hizmetin götürüldüğü kurumun yetkilileri, manevi danışmanın bu kurumlarda bulunma amacı, hizmetinin içeriği ve kapsamı konusunda yeterince bilgilendirilmelidir.

5.5. Öneriler

Kurumlar arasındaki protokole bağlı olarak çoğunlukla haftada 1 gün ikişer saat şeklinde gerçekleşen kadın konukevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti, bu süre dâhilinde çoğunlukla rehberlik faaliyetleri şeklinde gerçekleşmekte ve danışmanlığa yeteri kadar vakit ayrılamamaktadır. Hizmet süresinin yeniden düzenlenmesinin, manevi danışmanlık ve rehberliğin amaçlarını yerine getirmeye daha çok katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Gülmez ve Yenen (2020) de *Kadın Konukevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri* isimli çalışmalarında kadın konukevlerindeki kadınların manevi ihtiyaçları, sıkıntı ve sorunlarıyla ilgili net gözlemler yapabilmelerinin mevcut görev süreleriyle manevi danışmanlar için zor olduğunu ifade etmektedir. Manevî danışmanların kurumdaki kadınlar ve personel ile birebir görüşebilmesi, onlarla daha sıkı temas kurabilmesi, Kur'an öğretimi yönündeki talepleri karşılayabilmesi, gerektiğinde ilmihal bilgilerini verebilmesi ve muhatap kitlesini daha yakından tanıyabilmesi için danışmanların kurumdaki görev sürelerinin yeniden gözden geçirilmesi tavsiye edilebilir.

Manevi danışmanların kendileriyle görüşme talep eden ya da manevi danışman tarafından götürülen danışma teklifine olumlu cevap veren danışanlarla görüşme mahremiyetini koruyabilecekleri ve genel olarak bu hizmeti talep edenlerin rahatlıkla ulaşabileceği belli bir adresinin olması anlamında kendilerine ayrılmış bir odaya ihtiyaç duydukları açık olarak görülmektedir. Özellikle grupla gerçekleştirilebilecek bazı manevi danışmanlık ve rehberlik etkinlikleri için mescit bulunmasının önemli bir avantaj olacağını düşünmekteyiz. Kurumların fiziksel imkânlarının bu doğrultuda iyileştirilmesine yönelik teklif ve taleplerin ilgili kurumlar arasında görüşülen bir konu olduğunu alanda görevli bir manevi danışman olarak bilmekteyiz. Bu çalışma ile fiziksel ortama dair bu talebin önemini vurgulamak isteriz. Mescidin din eğitimi ve dinî danışmanlık hizmetlerindeki çok yönlü fonksiyonu dikkate alınarak kadın konukevlerinde uygun bir alanın mescit olarak düzenlenmesinin faydalı olacağını düşünmekteyiz.

Kamudaki tüm hizmet alanlarında olduğu gibi kadın konukevlerindeki manevi destek hizmetlerinde de hizmetin niteliği ve verimi görevlendirilmiş olan personelin mesleki yeterlik ve verimlilik anlayışına terk edilmemeli. Bu hizmetin tüm sunucuları arasında bir standarda kavuşturulması, bu amaçla söz konusu personelin alana özel hizmet içi eğitimler ve süpervizyonlarla desteklenmesi ve bu eğitimlerin belirli aralıklarla tekrar etmesi elzem görünmektedir. Manevi danışmanlar da insan olmaları dolayısıyla tükenmişlik sendromları, aile sorunları, iş hayatının zorlukları gibi durumlar yaşayabilmekte ve mesleki ilerlemeye vesile süpervizyon eğitimlerinin dışında böylesi durumlar için manevi desteğe bizzat kendileri ihtiyaç duyabilmektedir. Benzer durumlarda olan meslektaşlarıyla manevi bakım görüşmeleri yaparak bu yükü hafifletmeleri, manevi danışmanlara bir tedbir olarak tavsiye edilebilir.

Kadın konukevlerinde manevi danışman olarak görevlendirilmesi planlanan personelin söz konusu kurumlarda henüz fiilen göreve başlamadan önce bir eğitime tabi tutulması ya da daha önce bu alanda bir eğitime katılmış personelin görevlendirilmesinin şart koşulması, hem hizmeti sunacak olan personelin, hem temsil ettiği kurumun hem de hizmetten faydalanacakların yararına olacaktır. Bu konu kadın konukevinde görevlendirilen manevî danışmanın, burada kendisini bekleyen çalışma esaslarından haberdar olması, kurumda kalan kadın ve çalışanların psikolojik durumlarına vâkıf

olması, konukevi şartlarına uyum sağlaması ve göreve hazırlıklı başlaması açısından da önemli bulunmaktadır.

Manevi danışmanların, teşhis ve yorumlama olmaksızın, muhatap oldukları danışanlarda mevcut ya da şüpheli patolojik bulguları tanıyıp onları işin uzmanına yönlendirebilecek kadar psikopatoloji eğitimi alması ve psikoterapistlerle birlikte sorunların ve vaka analizlerinin konuşulabileceği çalışma gruplarının oluşturulması ideal olacaktır.

Diyanet İşleri Başkanlığı çalışanları olan manevi danışmanlar ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çalışanları olan kadın konukevi görevlilerinin düzenli periyotlarla bir araya gelebilecekleri deneyim ve bilgi paylaşımı platformlarının oluşturulması, hizmetin niteliğine katkı sunacaktır.

Kadın konukevleri ile iş birliği içindeki tüm kamu kuruluşları gibi DİB çalışanlarının da sığınma evlerine ilişkin toplumda var olan yaygın yanlış inanışların giderilmesi için bir sorumluluk üstlenmesi ve bu kurumlar hakkında topluma doğru mesajların ulaştırılmasına katkı sunması önemli görülmektedir. Sunulacak bu katkının kadın konukevlerinin gizliliğine zarar vermeyen fakat toplum nazarında bu hizmetin görünürlüğünü arttıracak bir şekilde olması gerekmektedir.

Türkiye'de DİB uhdesinde yürütülmekte olan MDR hizmetleri birbirinden farklı gruplara yönelik çok sayıda alt hizmet dallarına ayrılmış olduğundan, bu hizmetin Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Daire Başkanlığı gibi bir çatı birimin koordinesinde yürütülmesinin hizmetin bütünlüğüne katkı sağlayacağını düşünmekteyiz. Bu çatı birimin altındaki faaliyet merkezlerinden biri olan kadın konukevlerine yönelik "Kadın Konukevlerindeki Danışanlar İçin Manevi Danışmalık ve Rehberlik Hizmet Modeli" geliştirilmesi sağlanabilir. Hem içeriğinde muhatap kitlenin ihtiyaç ve beklentilerinin belirlenip karşılandığı hem de manevi danışmanların uygulamada işini kolaylaştıracak bol miktarda materyalin sunulduğu bir model üzerinde çalışılabilir. Çünkü kadın konukevlerindeki muhatap kitlenin beklenti ve ihtiyaçları gözden geçirilerek güncellenmiş bir çalışma programına, sahada bu programı uygulamayı destekleyen basılı, sesli ve görsel materyal geliştirme çalışmasına ve bu konuda yararlanılabilecek hazır materyallerin araştırılıp derli toplu listeler şeklinde görevli personele ulaştırılarak uygulama standardının oluşmasına ihtiyaç bulunduğu gözlemlenmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bu kurumlarda kalan kadınlarca en çok merak edilen nikah, boşanma, kadının çalışması, aile içi sorumlulukları, eğitimi gibi konularda doğru dini değerlendirmelerin nasıl olduğuna yönelik cevapları içeren, kurumda kalan kadınlar için özel olarak hazırlanmış, sıkça sorulan sorular tarzında bir el kitapçığı hazırlanması, muhatap kitleye ihtiyaç duyduğu doğru dini bilginin aktarılmasında faydalı olacaktır.

İlahiyat fakültelerinin öğretim programlarının MDR hizmetleri ile ilgili branşlaşmayı destekleyecek şekilde seçmeli dersler konularak güncellenmesi hem hizmeti sunacak personelin yetişmesi hem de farkındalık oluşturması açısından yararlı olacaktır.

Kadın konukevlerinin çoğunlukla sosyal hizmet yönüyle akademik çalışmalara konu olduğunu görmekteyiz ancak bu kurumlarda sürdürülmekte olan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin de ayrıca akademik çalışmalara konu edilerek gelişimine katkı sağlanmasını önemli ve gerekli bulmaktayız. Bu çalışma ile konuya ilgi duyan araştırmacıların dikkatini çekerek, alanın kıymetli çalışmalarla desteklenmesini temenni ederiz.

KAYNAKLAR

Açıkel, S. (2009). "Kadına yönelik şiddetle mücadelede kadın sığınma evi önlemi: Türkiye örneği". [Yüksek Lisans Tezi]. *Ankara Üniversitesi*.

Ağılkaya Şahin, Z. (2021). *Manevi bakım ve danışmanlık (Almanya örneği)*. Marmara Akademi Yayınları.

Aka, M. (2020). "Dine ve kültüre duyarlı psikolojik danışmanlık-I: Manevi danışmanlık perspektifinden kuramsal analizler". *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, (2), 201-233.

Altuntaş, M., Öztürk, E. ve Arıkın, S. (2019). "Madde bağımlılığı tedavisinde manevi desteğin ekip çalışması ile yürütülmesi". *The Journal of Social Science*, 3(5), 195 207. https://doi.org/10.30520/tjsosci.509793

Armaner, N. (1973). *Psikopatolojide dini belirtiler*. Demirbaş yayınları.

ASHB. (2023). Ocak Ayı E-Bülten. https://www.aile.gov.tr/media/129279/ocak2023-e-bulten.pdf 20.06.2023 tarihinde erişildi.

ASHB. Tarihçe. https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/tarihce/ 12.06.2023 tarihinde erişildi.

Atak, M. (2022). "Manevi danışmanlıkta kurumsal model önerileri: Ahi Evran kişisel gelişim akademisi & fütüvvet manevi danışmanlık ve rehberlik merkezi örnekleri". *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, (5), 27-45. https://doi.org/10.56432/tmdrd.1050077

Ayten, A. (2012). *Tanrı'ya sığınmak, Dini başa çıkma üzerine psiko-sosyolojik bir araştırma*. İz Yayıncılık.

Ayten, A. (2020). *Din ve sağlık: Kavram, kuram ve araştırma*. Marmara Akademi Yayınları.

Baygeldi, M. R. (2018). *Türkiye'de modern sorunlara dini bir çözüm olarak manevi danışmanlık uygulaması mevcut durum ve öneriler*. SETA Analiz, (234), 1-31.

Bişgin, H. (2019). "Kadın konukevinde kalan kadınların şiddete uğrama nedenlerinin ve şiddetle başetme yöntemlerinin analizi: Tokat örneği." [Yüksek Lisans Tezi]. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi*.

Boztilki, M. ve Ardıç, E. (2017). "Maneviyat ve sağlık". *Journal of Academic Research in Nursing*, 3(1), 39-45. https://doi.org/10.5222/jaren.2017.1008

Cebeci, S. (2016). *Dini danışma ve rehberlik*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Copel, L. C. (2008). "The lived experience of women in abusive relationships who sought spiritual guidance." *Issues in Mental Health Nursing,*, 29(2), 115-130. https://doi.org/10.1080/01612840701792365

Çakmak, B. G., Keskinoğlu, M. Ş. ve Ekşi, H. (2022). "Manevi Bibliyoterapi". Ekşi, H. (Ed.), *Psikoterapi ve psikolojik danışmada manevi yönelimli 101 teknik: Vaka örnekleriyle içinde* (s. 233-240). Nobel Yayınları.

Çınar, M. N. (2022). "Hizmet etmek". Ekşi, H. (Ed.), *Psikoterapi ve psikolojik danışmada manevi yönelimli 101 teknik: Vaka örnekleriyle içinde* (s. 149-152). Nobel Akademik Yayıncılık.

Demir, İ. (2023). "Manevi danışmanlar gözüyle hastanelerde manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamaları üzerine nitel bir araştırma". [Yüksek Lisans Tezi]. *Bursa Uludağ Üniversitesi*.

Demirtaş, B., Gürsu, O. ve Söylev, Ö. F. (Ed.). (2021). *Olağanüstü durumlarda manevi danışmanlık ve rehberlik: Disiplinlerarası araştırmalar*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

DİB. (2023). "Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü". https://dinhizmetleri.diyanet.gov.tr/ 25.11.2023 tarihinde erişildi.

Düzgüner, S. (2013). "Maneviyat algısı ve diğerkâmlıkla ilişkisi: Kan bağışı örneğinde Türkiye ve Amerika karşılaştırmalı nitel bir araştırma". [Doktora tezi]. *Necmettin Erbakan Üniversitesi*.

Düzgüner, S. (2021). *Maneviyat algısı ve yansımaları: Türkiye Amerika karşılaştırması*. Çamlıca Yayınları.

Düzgüner, S. ve Ayten, A. (2021). *Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri temel bilgiler kılavuzu*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Ege, R. (2021). "Türkiye'de manevi danışman yetiştirme eğitimi arayışları: Yüksek din öğretiminin yapısı, istihdam alanı ve uluslararası standartlar açısından bir inceleme". *İslami Araştırmalar*, 32(3), 816-832.

Ekşi, H. (Ed.). (2022). *Psikoterapi ve psikolojik danışmada manevi yönelimli 101 teknik: Vaka örnekleriyle*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Ekşi, H. ve İme, Y. (2022). "Manevi psikolojik danışmanlıkta etik konular". Ekşi, H. (Ed.), *Manevi yönelimli psikolojik danışma içinde* (s. 347-364). Nobel Akademik Yayıncılık.

Ekşi, H., Kaya, Ç. ve Okan, N. (2022). "Maneviyat ve psikolojik danışma". Ekşi, H. (Ed.), *Manevi yönelimli psikolojik danışma içinde* (s. 2-24). Nobel Akademik Yayıncılık.

Emirza, E. G. (2018). "Kadın konukevlerinde kalan şiddet mağduru kadınların çocukluk çağı travmaları, spiritüellik ve çatışma yöntemleri açısından psikolojik belirtilerin değerlendirilmesi". [Yüksek Lisans Tezi]. *Gazi Üniversitesi*.

Erseçen, D. ve Tosun, Z. (2015). *Kadın danışma merkezi işleyişi eğitimi el kitabı*. Kadın Dayanışma Vakfı.

Europe-WAVE, W. A. V. (2015). WAVE Report 2015. "Specialised Women Support Services and New Tools for Combatting Gender-Based Violence in Europe". https://fileserver.wave-network.org/researchreports/WAVE_Report_2015.pdf [erişim: 18.07.2023].

Fowler, D. N. & Rountree, M. A. (2009). "Exploring the meaning and role of spirituality for women survivors of intimate partner abuse". *Journal of pastoral care & counseling,* 63(3-4), 1-13. https://doi.org/10.1177/154230500906300303

Fowler, D. N., Faulkner, M., Learman, J., & Runnels, R. (2011). "The influence of spirituality on service utilization and satisfaction for women residing in a domestic violence shelter". *Violence Against Women,* 17(10), 1244-1259. https://doi.org/10.1177/1077801211424480

FRA. (2014). "Violence against women: An EU-wide survey". https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf [erişim: 10.07.2023].

Gillum, T. L., Sullivan, C. M. & Bybee, D. I. (2006). "The importance of spirituality in the lives of domestic violence survivors". *Violence against women,* 12(3), 240-250. https://doi.org/10.1177/1077801206286224

Güçlü, İ. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Nika Yayınevi.

Gülmez, Ç. (2016). "Eşine şiddet uygulayan erkeklere yönelik bilişsel davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş dini/manevi danışmanlık modeli". Ayten, A., Koç, M. ve Tınaz, N. (Ed.), *Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri* cilt-II içinde (s. 349-375). Dem Yayınları.

Gülmez, Ç. ve Yenen, H. (2020). *Kadın konukevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri.* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Gürsu, O. (2022). *Manevi danışmanlar için kılavuz: Danışma ilke, beceri ve teknikleri.* Çamlıca Yayınları.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2014). "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması". Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. https://openaccess.hacettepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11655/23338/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf?sequence=1&isAllowed=y [erişim: 06.07.2023].

Han Almiş, B., Gümüştat, F. ve Koyuncu Kütük, E. (2020). "Kadına yönelik aile içi şiddetin kadın ve çocukların ruh sağlığına etkileri". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 12(2), 232-242. https://doi.org/10.18863/pgy.567635

Han, A. (2016). "Diyanet İşleri Başkanlığının hastanelerde yürüttüğü manevi destek hizmetleri". Ayten, A., Koç, M. ve Tınaz, N. (Ed.), *Manevi danışmanlık ve rehberlik* cilt-II içinde (s. 91-107). Dem Yayınları.

Hassouneh-Phillips, D. (2003). "Strength and vulnerability: Spirituality in abused American Muslim women's lives". *Issues in mental health nursing*, 24(6-7), 681-694. https://doi.org/10.1080/01612840305324

Holley, S. A. (2021). *Spirituality in treatment for domestic violence victims*. Walden University.

İltaş, Ç. (2019). "Kadın konukevi hizmeti almakta olan kadınların psikolojik dayanıklılık ile umut düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi". [Yüksek Lisans Tezi]. *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*.

İskeçlier, T. N. (2023). "Manevi yönelimli psikolojik danışma". *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, (7), 149-161. https://doi.org/10.56432/tmdrd.1167121

Kaplan, H. (2009). "Din psikolojisinde önyargı sorunu üzerine bazı notlar". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, (20), 143-157.

Karaaslan, S. (2016). "Manevi bakım hizmetlerinde etik kurallar ve profesyonel standartlar; ABD, Kanada ve İngiltere Örnekleri". Ayten, A., Koç, M. ve Tınaz, N. (Ed.), *Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri* cilt-I içinde (s. 281-302). Dem Yayınları.

Karagöz, S. ve Gümüş Böke, E. (2020). *Aile ve dini rehberlik merkezlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Karataş, S., Şener, Ü., ve Otaran, N. (2008). *Kadın sığınmaevleri kılavuzu*. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Karataş, Z. (2015). "Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri". *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.

Kendirli, A. (2023). “Kadın konukevleri: Kadına şiddet ve maneviyat algısı” [Yüksek Lisans Tezi]. *Akdeniz Üniversitesi*.

Keskinoğlu, M. Ş. ve Ekşi, H. (2022). “Manevi yönelimli psikolojik danışma teknikleri”. Ekşi, H. (Ed.), *Manevi yönelimli psikolojik danışma* içinde (s. 225-270). Nobel Akademik Yayıncılık.

Koç, D. ve Güldaş, F. Z. (2021). “Manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmaları (2016-2020) üzerine bir swot analizi”. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, (4), 39-74.

Koç, M. (2012). “Manevi-[psikolojik] danışmanlık ile ilgili Batı’da yapılan bilimsel çalışmaların tarihi ve literatürü (1902-2010) üzerine bir araştırma-I”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(2), 201-237.

Koç, M. (2016). “Türkiyedeki manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmaları bağlamında 1. uluslararası manevi danışmanlık ve rehberlik kongresi (2016) üzerine bibliyometrik analizler”. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2), 37-94.

Koç, Y. (2020). “Danışan merkezli manevi danışmanlık örneği olarak İslam peygamberi Hz. Muhammed’in uygulamaları”. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, (2), 159-200.

KSGM. (2016). *Kadına yönelik şiddetle mücadele ulusal eylem planı 2016-2020.* Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

KSGM. (2023). “Türkiye’de Kadın. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı”. https://www.aile.gov.tr/media/130402/tu-rkiye-de-kadin-ocak-2023.docx [erişim: 20.06.2023].

Kutlu, Ö., Ermin, C. ve Aygin, D. (2020). “Yoğun bakım hemşirelerinin spiritüel iyi oluşları ile manevi bakım algılarının değerlendirilmesi”. *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi*, 3(3), 130-142.

Maybek, S. D. (2019). “Yeni bir hayatın ilk durağı: Kadın sığınmaevleri”. *Sosyoloji Dergisi*, (40), 179-210.

Maybek, S.D. (2016). “Şiddet gören kadına açılan kapı: Sığınmaevi ve sonrasındaki yaşam stratejileri”. [Doktora Tezi]. *Hacettepe Üniversitesi*.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (1996). “Evdeki terör / Kadına yönelik şiddet”. Mor Çatı Yayınları.

Nathanson, I. G. (1995). “Divorce and women’s spirituality”. *Journal of divorce & remarriage*, 22(3-4), 179-188. https://doi.org/10.1300/J087v22n03_11

Ok, Ü. (2008). "İnanç bakım ve danışmanlığı: Bir model geliştirme denemesi". *DİB I. Din Hizmetleri Sempozyumu,* cilt II, Ankara.

Ok, Ü. (2017). "Dini danışmanlık tanımı ve tarihi". Altaş, N. ve Köylü, M. (Ed.). *Dini danışmanlık ve din hizmetleri* içinde (s. 35-51). Dem Yayınları.

Ömek, H. (2013). "Kadına yönelik şiddet ve din ilişkisine sosyolojik bir yaklaşım (Ankara'daki kadın sığınmaevleri örneği)". [Yüksek Lisans Tezi]. *Ankara Üniversitesi*.

Özdemir, M. (2010). "Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.

Özdemir, Ş. (2017). "Cezaevlerinde din eğitimi ve dini danışmanlık". Altaş, N. ve Köylü, M. (Ed.), *Dini danışmanlık ve din hizmetleri* içinde (s. 241-270). Dem Yayınları.

Özkan, A. (2019). "Türkiye'de sağlık hizmetlerinde manevi danışmanlık: Bir karma yöntem araştırması". [Doktora Tezi]. *İstanbul Üniversitesi*.

Öztürk, E. (2008). "Türkiye'de aile içi şiddet, kadın sığınma evleri ve din". [Doktora Tezi]. *Marmara Üniversitesi*.

Resmi Gazete. (20 Mart 2012). "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun", Sayı: 28239. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm

Resmi Gazete. (3 Haziran 2011). "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname", Sayı: 633. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110608M1-1..pdf

Resmi Gazete. (4 Temmuz 2006). "Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler Konulu Başbakanlık Genelgesi", Sayı: 26218. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/07/20060704-12.htm

Resmi Gazete. (5 Ocak 2013). "Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik", Sayı: 28519. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130105-5.htm

Resmi Gazete. (6 Haziran 1997). "Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname", Sayı: 23011. https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23011_1.pdf

Sarı, E. (2016). "İslami değerleri yaşam biçiminde öncelikli danışanlara yönelik psikolojik danışma: İslami psikolojik danışma model önerisi". Ayten, A., Koç, M., Tınaz, N. (Ed.), *Manevi danışmanlık ve rehberlik* cilt-I içinde (s. 135-155). Dem Yayınları.

Soydinç, L. (2018). "Kadın sığınağı modellerinin kadınların ruh sağlığına etkisi üzerine nitel bir inceleme". [Bilim Uzmanlığı Tezi]. *Kocaeli Üniversitesi*.

Soydinç, L. ve Polat, A. (2018). "Kadın sığınağı modellerinin kadınların ruh sağlığına etkisi üzerine nitel bir inceleme". *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 4*(3), 74-80. https://doi.org/10.30934/kusbed.431957

Söylev, Ö. F. (2014). "Türkiye'de dini danışma ve rehberlik –Alanları, imkânları ve yöntemleri- (Diyanet İşleri Başkanlığı örneği)". [Doktora Tezi]. *Uludağ Üniversitesi*.

Söylev, Ö. F. (2016). "Din görevlilerinin hastanelerde manevi bakım hizmetlerine ilişkin görüşleri". Ayten, A., Koç, M. ve Tınaz, N. (Ed.), *Manevi danışmanlık ve rehberlik* cilt II içinde (s. 69-89). Dem Yayınları.

Sözgün, Z. (2017). "Dini danışma ve rehberliğin hayatımızdaki yeri ve önemi". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi, 3*(1), 207-220.

Sperry, L. (2012). *Spirituality in clinical practice: Theory and practice of spiritually oriented psychotherapy.* Routledge.

Subaşı, M. ve Okumuş, K. (2017). "Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21*(2), 419-426.

Şimşek, H. (2018). "Kadın konukevinde kalan şiddet mağduru kadınların yaşam planlarının niteliksel olarak araştırılması: Eskişehir örneği". [Yüksek Lisans Tezi]. *Hacettepe Üniversitesi*.

Şirin, T. (2013). "Bilişsel davranışçı psikoterapi yaklaşımıyla bütünleştirilmiş dini danışmanlık modeli". [Doktora Tezi]. *Sakarya Üniversitesi*.

Şirin, T. (2014). *Dini danışma ve rehberlik: İhsan modeli, manevi danışmanlık*. Mim Akademi Yayınları.

Tan, H. N. ve Yıldız, M. (2022). "'Manevi iyi oluş' kavramının ortaya çıkışı ve tanımlanması". *Dini Araştırmalar* 25/63, 447-476. https://doi.org/10.15745/da.1175149

Tanyaş, B. (2014). "Nitel araştırma yöntemlerine giriş: Genel ilkeler ve psikolojideki uygulamaları". *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 5(1), 25-38.

Targan Çalış, Ş. (2017). "Kadın konukevinde kalan kadınların sosyal destek sistemleri ve gelecek beklentileri". [Yüksek Lisans Tezi]. *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*.

Tarhan, N. (2012). *İnanç psikolojisi*. Timaş Yayınları.

Taştan, C. ve Küçüker Yıldız, A. (2019). *Dünyada ve Türkiye'de kadın cinayetleri 2016-2017-2018 verileri ve analizler*. Polis Akademisi Yayınları.

Tekdere, M. ve Polat, T. (2022). "Kadına şiddetle mücadelede kadın konukevi hizmeti ve belediyeler". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 683-701. https://doi.org/10.33206/mjss.923394

Topuz, İ. (2014). *Din görevlilerinin manevi danışmanlık yeterlilikleri*. Manas Yayınları.

Tortamış, B. (2009). "Sığınma evinde kalan kadınlarda şiddet öyküsü açısından travma sonrası stres bozukluğu, benlik saygısı ve beden algısının değerlendirilmesi". [Yüksek Lisans Tezi]. *İstanbul Üniversitesi*.

Tosun, Z. ve Öztürk, A. B. (2010). *Kadın sığınmaevi modelleri Türkiye ve çeşitli ülke uygulamaları.* İç İşleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü.

Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu. (2022). "Kadın cinayetleri 2021 ve 2022 karşılaştırması". https://tkdf.org.tr/bizden-haberler/2021-2022-kadin-cinayetleri-veri-analizi-ve-karsilastirmasi [erişim: 15.07.2023].

Vahip, I. ve Doğanavşargil, G. Ö. (2006). "Aile içi şiddet ve kadın hastalarımız". *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(2), 107-114.

WAVE. (2021). "Wave country report 2021". https://wave-network.org/wp-content/uploads/WAVE_Country-Report.pdf [erişim: 18.07.2023].

WHO. (1998). "Review of The Constitution of the Wold Health Organisation: Report of the Executive Board Special Group, 101st Session". https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/79503/angr2.pdf?sequence=1&isAllowed=y [erişim: 09.11.2023].

WHO. (2021). "Violence against women prevalence estimates, 2018". https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256 [erişim: 11.07.2023].

Worthington, E.L. ve Aten, J.D. (2009). "Psychotherapy with religious and spiritual cilients: An introduction". *Journal of Clinical Psychology*, 65(2), 123-130. https://doi.org/10.1002/jclp.20561

Worthington, E.L., Kurusu. T.A., McCullough, M.E. ve Sandage, S.J. (1996). "Empirical research on religion and psychotherapeutic processes and outcomes: A 10-year review and research prospectus". *Psychologial Bulletin*, 119(3), 448-487. https://doi.org/10.1037/0033-2909.119.3.448

Yaman, N. (2019). “Terapötik süreçte maneviyat: Ruh sağlığı alanı çalışanlarının değerlendirmeleriyle ülkemizden örnekler”. Ayten, A. (Ed.), *Manevi danışmanlık ve rehberlik: Farklı alanlardan araştırma bulguları ve değerlendirmeler* içinde (s. 17-43). Dem Yayınları.

Yıldırım, A. (1998). *Sıradan şiddet-Türkiye'ye özgü olmayan bir sorun: Kadına ve çocuğa yönelik şiddetin toplumsal kaynakları*. Boyut Yayın Grubu.

Yıldırım, A. (1999). “Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi”. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, S. (2015). “Muhafazakar politikalar feminist perspektif ve kadın sığınmaevleri: Çankaya Belediyesi sığınmaevi örneği”. [Yüksek Lisans Tezi]. *Dumlupınar Üniversitesi*.

EKLER

EK-1. Etik Kurul Kararı

İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
(Karar Sureti)

Toplantı Tarihi: 05.09.2022

Toplantı Sayısı : 2022/09

KARAR NO: 2022/09-4: Sosyal Bilimler Enstitüsü Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Yüksek Lisans öğrencisi Yeter ÖCAK'ın "Kadın Konukevlerinde Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Üzerine Nitel Bir Çalışma" konulu bilimsel çalışma ve araştırma yapmaya ilişkin talebi incelenmiş olup, yapılan değerlendirme sonucunda "Kadın Konukevlerinde Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Üzerine Nitel Bir Çalışma" konulu bilimsel çalışmada etik açıdan bir sakınca olmadığına oybirliği ile karar verildi.

ASLI GİBİDİR
05.09.2022

Prof. Dr. Feridun M. EMECEN
Başkan

EK-2. Araştırma İzni

T.C.
CUMHURBAŞKANLIĞI
Diyanet İşleri Başkanlığı
Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Sayı : E-69097877-044-3097018 23.11.2022
Konu : Anketler

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : 10.11.2022 tarihli ve E-10471392-044-3069573 sayılı yazınız.

İlgi'de kayıtlı yazı ile, Tuzla İlçe Müftülüğünde Vaiz olarak görev yapan ayrıca İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Manevî Danışmanlık ve Rehberlik alanında yüksek lisans öğrencisi olan Yeter OCAK'ın ***"Kadın Konukevlerinde Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Üzerine Nitel Bir Çalışma"*** konulu tez çalışması için Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerindeki kadın konukevlerinde görev yapmış veya yapmakta olan personel ile yüz yüze ve çevrim içi mülakat yapmak istediğine dair talebi uygun görülmüştür.

Bilgilerini rica ederim.

Dr. Şaban KONDİ
Din Hizmetleri Genel Müdürü

Dağıtım:
Bilgi:
81 İl Valiliğine (İl Müftülüğü)ne

EK-3. Katılımcı Bilgilendirme ve Onam Formu

Değerli katılımcı,

Araştırmaya katılmayı kabul etmeden önce, lütfen araştırma ile ilgili aşağıda bulunan bilgileri dikkatlice okumak için birkaç dakikanızı ayırınız.

Araştırma ile ilgili herhangi bir sorunuz varsa, aşağıda iletişim bilgileri olan araştırmacıyla iletişim kurabilirsiniz.

Bu araştırma İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi'ne bağlı eğitim veren Sosyal Bilimler Enstitüsü Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Tezli Yüksek Lisans programı kapsamında öğretim veren Dr. Öğr. Üyesi Nur AKBULUT KILIÇOĞLU danışmanlığında; aynı programda eğitim gören yüksek lisans öğrencisi Yeter ÖCAK tarafından yürütülmektedir. Bu araştırmanın amacı kadın konukevlerinde Diyanet İşleri Başkanlığı personeli tarafından kurumlar arsında imzalanmış bulunan ilgili protokole dayanılarak verilmekte olan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin niteliğini araştırma ve geliştirilmesine katkı sunmaktır. Çalışma, ortalama 30-45 dakikanızı alacaktır. Çalışmaya katılımınız zorunlu değildir ve katılmayı reddetme hakkına sahipsiniz. Çalışmadan, istediğiniz bir anda, açıklama yapmaksızın çekilme hakkına sahipsiniz. Araştırmadan çekilmeniz durumunda, yanıtlarınız yok edilecektir ve araştırmada kullanılmayacaktır. Eğer araştırmaya katılmayı ve tamamlamayı kabul ederseniz, cevaplar ve anketler gizlilikle korunacaktır. Veriler, araştırma tamamlandıktan sonra en çok 5 yıl boyunca muhafaza edilecektir. Verilerin analizinden sonra, araştırma ile ilgili bir rapor yayınlanacaktır.

Gönüllü katılımınızı belirtmek için, lütfen aşağıda bulunan bilgilendirilmiş onam formunu imzalayınız.

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Araştırmanın Başlığı: Kadın Konukevlerinde Sunulan Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Üzerine Nitel Bir Çalışma

Araştırmacının Adı: Yeter ÖCAK

Her ifadeye katıldığınızı belirtmek için lütfen yanda bulunan kutuları işaretleyiniz.

1. Bilgileri okuyup anladığımı ve soru sorma fırsatımın olduğunu onaylıyorum. ☐
2. Katılımımın gönüllü olduğunu ve açıklama yapmaksızın, istediğim bir anda araştırmadan çekilebileceğimi anlıyorum. ☐
3. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorum. ☐

Tarih **İmza**

EK_4. Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Bu görüşme formu İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak yürütülen "Kadın Konukevlerinde Sunulan Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Üzerine Nitel Bir Çalışma" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında araştırma yapmak ve bilgi toplamak amacıyla size sunulmuştur. Vereceğiniz cevaplardan elde edilen veriler akademik ve bilimsel amaçla kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli kalacaktır. Sorulara samimi cevaplar vereceğinize inanıyorum. Gösterdiğiniz ilgiden dolayı teşekkür ederim.

Araştırmacının Adı: Yeter ÖCAK

Üniversite: 29 Mayıs Üniversitesi

Bölüm: Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Yüksek Lisans Programı

E-Mail:

- **Kadın Konukevlerinde Görevli Manevi Danışmanlara Yöneltilecek Sorular**

1. Diyanet İşleri Başkanlığında hangi unvanda görev yapmaktasınız?
2. Yaşınız kaç?
3. Eğitim durumunuz nedir?
4. Medenî durumunuz nedir?
5. Hangi şehirdeki kadın konukevinde görev yapmaktasınız?
6. Kadın konukevinde ne zaman göreve başladınız? Ne kadar süre görev yaptınız?
7. Görevlendirilmeniz hangi surette gerçekleşti (Gönüllü / Amirin takdiri vs.)?
8. Görev yaptığınız kadın konukevinin hizmet sunduğu kişi sayısı açısından kapasitesi nedir?
9. Konukevinde göreve başlamadan önce zorunlu bir hizmet içi eğitimden geçtiniz mi?
10. Konukevinde göreve başlamadan önce bu kurumlar hakkında bilgi düzeyiniz nasıldı?

11. Kadın konukevinde manevi danışman olarak görevlendirilmiş biri olarak manevi danışmanlık ve rehberlik nedir, nasıl tanımlarsınız? Bu tanımla bağlantılı olarak kadın konukevindeki statünüz hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
12. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayınladığı "Kadın Konukevlerinde Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri" kitabını okudunuz mu?
13. Kadın konukevinde manevi danışman olarak görevlendirilmiş biri olarak kurumsal anlamda statünüz ve görev tanımınız hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
14. Kadın konukevlerinde yürütülen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik hizmetlerinin gerekliliği hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
15. Manevi danışmanlara kadın konukevi personeli ve yönetiminin bakış açısı nasıldır?
16. Görev yaptığınız kadın konukevinde psikolog var mı?
17. Manevi danışmanların konukevlerinde fiziki olarak uygun çalışma ortamlarına sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Size göre nasıl olmalıdır?
18. Kurumda gerçekleştirilen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik hizmetlerinin amacı ve içeriği gerek kurum personeli gerekse kurumda kalan kadınlar tarafından bilinmekte midir? Gerekli tanıtımların yeterli bir şekilde yapıldığını düşünüyor musunuz?
19. Size göre, kadın konukevlerindeki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik hizmetlerinin verimli bir şekilde yürütülebilmesi için manevi danışmanların mesleki yeterlilikleri nasıl olmalı ve bu kişiler hangi eğitimleri almalıdır? Hangi kişisel özelliklere sahip olmalıdırlar?
20. Kadın konukevinde sunduğunuz manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetinde yaşadığınız zorluklar nelerdir?
21. Kadın konukevinde vermiş olduğunuz hizmet dolayısıyla manevi destek eğitimine ya da süpervizyona ihtiyaç duydunuz mu?
22. Kadın konukevinde görev yaptığınız süre içerisinde kendinizi geliştirmek için hangi çalışmaları yaptınız?

23. Kadın konukevinde görevli bir manevi danışman olarak uygulama esnasında takip ettiğiniz plan, program ve yöntem var mıdır? Nasıl bir uygulama takip ediyorsunuz? Tecrübelerinize dayanarak faydalı bulduğunuz uygulamaları bizimle paylaşır mısınız?
24. Kadın konukevinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti alan kişilerden verilen hizmet ile ilgili olumlu veya olumsuz geri dönüşler alıyor musunuz?
25. Kadın konukevlerinde sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri hakkında yapılan akademik çalışmalardan istifade ediyor musunuz? Bu alanda yapılan çalışmaları yeterli buluyor musunuz?
26. Size göre kadın konukevlerinde yürütülen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik hizmetleriyle alakalı problemler nelerdir? Bu konudaki beklentilerinizi açıklar mısınız?
27. Kadın konukevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin daha etkin ve verimli yürütülebilmesi için teklif, talep ve önerileriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Yeter		ÖCAK
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı Diller	Arapça		Orta Düzey
ve Düzeyi			
Eğitim Durumu	**Başlama - Bitirme Yılı**		**Kurum Adı**
Lisans	2000 2018	2005 2022	Marmara Üni. İlahiyat Fakültesi İstanbul Üni. AUZEF Çocuk Gelişimi
Yüksek Lisans	2021	2024	İstanbul 29 Mayıs Üni. MDR Tezli Yüksek Lisans Programı
Doktora			
Çalıştığı Kurum/lar	**Başlama - Ayrılma Yılı**		**Çalışılan Kurumun Adı**
1. Kur'an Kursu Öğr. **2.** Vaiz	2005 2020	2020 2024	Diyanet İşleri Başkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):			
Tarih: **İmza:** **Adı Soyadı:**			14.05.2024 Yeter ÖCAK